453

José Cardoso Pires

plaja ciinilor

Personalitate marcantă a literaturii portugheze contemporane, José Cardoso Pires (n. 1925), este cunoscut publicului român prin cărţile sale *Oaspetele lui Iov* (ed. Univers, 1969) şi *Delfinul* (ed. Univers, 1983).
Plaja ciinilor, realizare majoră a scriitorului, este concepută sub forma unui fals roman polițist, în care autorul, cu o mare capacitate de folosire şi combinare a datelor istorice cu cele ale ficţiunii, creează o imagine critică a unui moment din perioada salazaristă.

EDITURA UNIVERS
GLOBUS

Lei 16

9

JOSÉ CARDOSO PIRES

PLAJA CÎINILOR

1988

JOSÉ CARDOSO PIRES

PLAJA CÎINILOR

COPERTA COLECȚIEI DE ION STATE
Grafica și ilustrația : Mircea Dumitrescu

JOSÉ CARDOSO PIRES
A Balada da praia dos cães

Edições „ Jornal"
Publicações Projornal, Ld. a
Lisboa, 1982

GLOBUS

José Cardoso Pires

PLAJA CÎINILOR

Traducere și note de
ION RADU

EDITURA UNIVERS

București
1988

DIZERTAȚIE
asupra unei crime

CADAVRUL UNUI NECUNOSCUT

descoperit pe plaja catargului 03-04-1960

1. *Individ de sex masculin, 1,72 m înălțime, stare de nutriție bună, etatea probabilă cincizeci de ani . . . .*
2. *fără aparentă rigiditate cadaverică; fără lividități . . . .*
3. *pe calota craniană, la nivelul suturii numită occipito-parietală, prezintă o perforație circulară de 4 mm diametru provocată de un proiectil . . . .*
4. *perforația temporalului stg., fața internă .*
5. *ruptura almei-mater la nivelul orificiilor osoase descrise . . . .*
6. *orbita stg. prezintă o fractură cu eschile și pierdere de substanță osoasă pe o suprafață circulară de 4 mm diametru, de unde pleacă un traiect care se îndreaptă spre partea dreaptă a osului palatin . . . . .*
7. *encefalul în putrefacție accentuată, cu aspect de masă verde-cenușie, fetidă . .*
8. *perforația celui de al 3-lea spațiu intercostal cu infiltrație hemoragică a mușchilor intercostali respectivi . . . . . .*
9. *perforația pericardului . . . . . .*
10. *perforația esofagului . . . .*
11. *inima: 4 perforații interesînd succesiv auricolul stg., cavitatea auriculară stg, artera pulmonară și baza ventricolului stg.; cîntărește 300 gr, se află în stadiu avansat de putrefacție . . . .*
12. *perforația celei de a 7-a vertebre dorsale printr-un orificiu circular de 4 mm diametru, care reprezintă începutul unui traiect ce se prelungește pînă la canalul rahidian unde se descoperă un glonț de armă de foc . . . .*
13. *alt proiectil în regiunea mușchilor cotului stg. . . . .*
14. *proiectil de armă de foc situat în stomac, unde există și un depozit abundent de sînge . . . .*
15. *absența semnelor de homosexualitate activă sau pasivă . . . .*

Notă. Examen in situ : *zonă accidentată formată din mici dune, lîngă una din dune, la circa 100 m de șosea, se descoperă un cot uman și un genunchi ale căror țesuturi musculare se prezintă parțial distruse . . . . . . și acoperite de muște. În urma cercetării cu grijă a zonei, se descoperă un corp aparținînd unui individ de sex masculin, culcat într-o poziție de decubit lateral stg. într-o înaintată stare de descompunere. Avea pantofii schimbați, adică în piciorul drept se afla pantoful stîng și în piciorul stîng pantoful drept și ciorapi de lînă puțin folosiți. Ceas cronometru, de mînă, marca Tissot MM, oprit la orele 05.27.41. Nu au fost descoperite documente, bani sau alte lucruri care să permită identificarea individului. În zonă, împrăștiate pe nisip, se des-*

coperă cîteva piese din îmbrăcămintea individului, sfîșiate de cîini . . . . unul dintre ei, cîine rătăcitor, rămas neidentificat, a atras atenția unui pescar localnic și a dus la descoperirea cadavrului. Acest cîine se pare că avea sprîncenele galbene, caracteristice cîinilor ciobănești lusitani. Probabil vagabonda pe plajă și înnoptase în zonă, care în această epocă a anului rămîne pustie, casele, bărăcile și pavilioanele fiind părăsite. Pe plaja cu dune se aflau : resturi vechi de picnic aruncate peste tot, ziare rupte îngropate în nisip, un pantof naufragiat, ambalaje de plastic deteriorate ; în apă, geamandura salvamarului, vizibilă ziua și noaptea ; refugiile pentru furtună și cunoscutul afiș turistic : *PORTUGAL, Europe's Best Kept Secret, FLY TAP*[1], crucificat într-un loc vizibil. În această zonă a plajei rătăcea cîinele vagabond.

În zorii zilei, el (cîinele) se îndrepta spre nord, exact în direcția cea mai pustie, ceea ce nu prea se încadra în obiceiurile cîinilor sătui ; îl atrăgea de departe o dîră de miros, cu siguranță acesta era motivul, deoarece cînd a ajuns în dreptul pescarului ținea botul în jos și mîrîia. Urmărea ceva precis, se vedea cît de colo, căci imediat a iuțit pasul, apoi a început să alerge și s-a pierdut între dunele de nisip.

Dar după puțin timp a apărut din nou, de astă dată pe o culme, urlînd spre pîcla care

[1] TAP — Compania de aviație civilă portugheză (Transporturile Aeriene Portugheze).

aluneca dinspre ocean. Faptul l-a intrigat pe pescar, care, mai mult într-o doară, s-a îndreptat spre el, însă animalul nu și-a întrerupt urletul și nici nu l-a luat în seamă. Pescarul, urcînd, a ajuns în apropierea lui, unde văzu :

Văzu într-o groapă o haită de cîini în jurul unui cadavru uman. La apariția sa, unii cîini s-au îndepărtat, alții însă au rămas în groapă, continuînd să sfîrtece din cadavru.

Ironia soartei, zise inspectorul Otero de la Poliția Judiciară. După cîte se știe, victimei îi plăceau foarte mult cîinii.

•

Ancheta

7 mai 1960

I

Așa cum se poate citi azi în dosarele întocmite atunci de poliție, cel care a cercetat cazul a fost șeful de brigadă Elias Santana. Individ nu prea robust, paliditate accentuată, 1 metru și 73 centimetri înălțime ; ochi ușor exoftalmici care marcau un stadiu avansat de miopie, iar culoarea pielei și alte semnalmente revelau o maladie digestivă, probabil gastrită cronică. Ca aspect exterior, nimic deosebit de semnalat decît poate unghia degetului mic, crescută enorm și lăcuită, unghie de chitarist sau de scamator, care reușește să scoată în evidență inelul cu blazon aflat pe același deget. Poartă de obicei o haină cadrilată, pantofi totdeauna lustruiți și cravată de doliu (pentru circumstanțe adecvate) prinsă cu o agrafă cu perlă veritabilă ; ceas de aur, marca Longines, cu cadran fosforescent, pe care îl ține în buzunarul de sus al hainei, legat printr-un lanț de aur la butoniera reverului ; ochelari cu lentile groase, ca miopii ; chel, capul său este acoperit doar de o șuviță de păr care se întinde de la o ureche la cealaltă.

(*Elias Cabral Santana, din documente :* născut la Lisabona în 1909, în cartierul Catedralei,

fiul unui judecător de provincie. Studii liceale la Colegiul São Tiago Apostolo, pe care le-a abandonat la moartea tatălui, rămînînd în grija unei surori pînă la majorat. Jucător de cărți înveterat și cîntăreț liric de ocazie prin birturile din port. După o perioadă de timp, în care este internat în Sanatoriul Flamengo din Loures, este admis ca stagiar în Poliția Judiciară (10.07.934), din ordinul directorului de atunci, judecătorul Bravo. Printre colegi este cunoscut sub porecla Covas [1] sau Șeful Covas, deoarece, lucrînd în secția criminalistică de peste douăzeci de ani, și-a petrecut viața dezgropînd morți și distribuind asasini, cu dăruire și conștiinciozitate (cum reiese, de asemenea, din cartea sa de muncă), diverselor catacombe cu gratii, care sînt penitenciarele țării. Totdeauna scrupulos și fără prejudecăți, așa cum, de fapt, se cere în specialitatea în care lucrează. Niciodată nu pronunță cuvintele defunct, mort sau decedat. Cînd vorbește despre un cadavru care i s-a încredințat preferă să-l catalogheze cu termenul latinesc *De Cujus* [2], care este folosit numai de judecătorii cu doxă. Cînd, din întîmplare, cineva îl întîlnește în serviciu după orele de program sau întîmplător în vreun local și îl întreabă ce face, Elias Santana alias Covas, obișnuiește să răspundă : „îmi văd liniștit

---

[1] Cioclul (port.).

[2] Persoana în cauză (lat.) Primele cuvinte ale locuțiunii juridice : *De cujus succesione agitur* (acela sau aceea despre a cărui moștenire e vorba) și care se întrebuințează prescurtat : Ultima voință a lui *de cujus*.

de treabă“ de unde se poate deduce discreția și seriozitatea cu care cercetează morții și investighează ucigașii.)

Astfel stînd lucrurile și, ca urmare a celor întîmplate în ziua de trei aprilie anul curent una mie nouă sute șaizeci la șaptezeci de zile și cîteva ore după descoperirea cadavrului necunoscutului pe Plaja Catargului, care se află la distanță de circa cincizeci de kilometri de Lisabona, numitul Elias, poreclit Covas, meditează lungit în pat cu ziarul de seară deschis la pagina crimei.

Este în pijama de satin. Ora șapte dimineața, la domiciliul său de pe strada Travessa da Sé, la al treilea etaj al unei case cu privire spre fluviul Teju. Camera este o încăpere de formă ovală ce dă spre scară. O comodă mare, matriarhală, din mahon, la capătul patului, acoperită cu marmură, alături o scuipătoare de porțelan colorată. Cearceafurile sînt brodate, purtînd monograma MT, cu litere îmbrățișate.

Elias pare că plutește între ziar și vis. Dar nu, de fapt el meditează, privește spre un teanc de fotografii care se află deasupra comodei. Într-una din ele se vede judecătorul de provincie îmbrăcat în togă, cu soția sa alături ; în alta, același cuplu plus o fetiță cu rochie din voal alb, în brațele mamei ; într-o a treia, soția, fiica și un copilaș călare pe un cal de lemn (în spate se distinge perfect o pînză pictată reprezentînd, ca scenariu, o grădină cu arteziene ; fetița nu mai poartă rochia de voal ; ea stă în picioare sprijinindu-se de

ghidonul unei biciclete) : mai departe, într-o ramă de argint, poza unei femei tinere, privire suavă, puritate și melancolie (un semn prezent în colțul gurii este același ca al adolescentei de lîngă bicicletă, dar pare mai pronunțat, mai personal, aici capul fetei este încununat cu o coadă de păr încolăcită deasupra ca un melc).

Elias privește fără ochelari ; le cunoaște prea bine. I se văd ridurile în jurul pleapelor umflate, ca ale etilicilor. Mestecă în sec privind mereu (parcă cu pleoapele ? printr-o rază de lumină opacă ?) la acele portrete gălbejite, fotografii în sepia, așa cum se obișnuia în trecut. Acum se ridică și traversează coridorul, simte un miros care nu-l înșală : șoareci ?

În papuci, cu ziarul în mînă, se îndreaptă spre bucătărie, dar mai întîi intră prin cele două camere care îi sînt în drum, cele cu mobila acoperită cu huse *(le tour du propriétaire,* cum spunea răposatul tată, în Elvas, cînd își trecea în revistă acareturile înainte de a pleca la tribunal). Intră în prima, intră în cealaltă, se uită cu coada ochiului la farfuriile îngrămădite una peste alta pe masă ; la canapelele și scaunele în stil maur, acoperite cu cearceafuri ; la oglinda solemnă ; la bufetul din lemn de nuc și la statueta pescarului care-și înmoaie undița în sticla acvariului unde în loc de apă sau de pești se află o clanță de ușă ; la o cutie de bijuterii de pe masă ; la apa de colonie și la deodorante ; alte cearceafuri albe ; o adevărată morgă domestică plină de obiecte învechite. În fiecare cameră sînt capcane de

șoareci, dar toate neatinse, cu momelile ronțăite, căci șoarecii de casă nu se lasă înșelați, își spune Elias, sînt atît de înțelepți că ar putea ocoli și radarul, dacă ar fi nevoie.

Intră în bucătărie. Bucătărie cu faianță și cu fereastră către spatele curții unde se văd cuști de porumbei ; rufe întinse la uscat ; vaze și jgheaburi de flori la ferestre ; plante sălbăticite crescînd pe acoperișuri pe unde se plimbă șoricimea ; antene de televizor. Elias își încălzește la un foc domol laptele de dimineață.

Peste puțin timp traversează coridorul în urma unei căni aburinde și se așază pe un scaun în odaia cu ferestrele spre Teju. Fregate, vaporașe de pasageri ; hornul gigantic al siderurgiei acolo, departe, pe celălalt mal al estuarului. Aici, aproape, sub fereastra sa, jaluzele trase de servitoare tinere, în casele de pe străzile cartierului pombalin și pe acoperișuri, pisici narcisiace torcînd la soare.

Elias, înmuindu-și pesmeții în laptele cu miere : S-a făcut ora opt și mă tem că azi va fi o zi de n-o să am timp nici să-mi trag sufletul.

Vorbește în direcția unei cuști de sticlă care se află sub fereastră. În cușcă se vede numai nisip. Apoi, deschizînd ziarul : Acu-i acu ! Azi este ziua în care mortul dă cu copita, băiete. Copita mortului, ai auzit vreodată vorbindu-se de asta ? Lungită pe nisip, o vietate îl ascultă dintr-un colț al cuștii de sticlă. Abia acum o vede. Îl ascultă sau stă nepăsătoare în somnul

ei aparent ? Nu se știe. Este un lagart[1]. Se numește Lizardo, lagart de clasă, de culoarea nisipului. Pare înțepenit într-o eternă poziție de așteptare atentă : capul nemișcat, botul întins, toate degetele lungi ale picioarelor dinapoi rășchirate și înfipte în nisip.

Năpîrlești, spune Elias cu un ochi la lapte și cu celălalt în ziar (se adresează șopîrlei, ei îi vorbește). O tîrîtoare ca tine are totdeauna la ce se gîndi.

VICTIMA IDENTIFICATĂ

este vorba de ex-maiorul Luis Dantas Castro, care, în luna decembrie anul trecut, a evadat din închisoarea Forte da Graça, din Elvas, unde aștepta să fie judecat pentru participare la o lovitură de stat eșuată.

și asta se poate interpreta ca o lovitură de copită a blestematului defunct. Copita mortului, căci mortul sosește totdeauna în mod imprevizibil, nimeni nu-l așteaptă, nimeni nu-l vede, dar el lovește în plin pe cel în viață care, în acest caz, este chiar bunul Elias.

Între șopîrla Lizardo și cana de lapte, șeful de brigadă este absorbit de puhoiul de pălăvrăgeli care i se dezvăluie pe prima pagină a ziarului, unde este prezentată victima. Portretul numitului, *De Cujus*, îmbrăcat în ofițer. Descrieri, amănunte despre corpul în putre-

[1] Șopîrlă mare, cenușie, care trăiește la tropice.

facție, miros de cadavru care te înfioară. Apoi precizări despre trecut, povești cunoscute, cum se obișnuiește la priveghi : mortul a făcut, mortul a dres, vai, săracul ; și *andante, andante*, ziarul îl captivează pe polițistul în pijama, care îl urmărește și la funeralii. În jurul mortului gravitează trei suspecți în drum spre tribunal.

SUSPECȚII,

toți trei, *dramatis personae* [1], sînt răstigniți în tuș negru pe prima pagină pentru opinia publică și pentru jocul reconstituirii ; toți — o femeie, un arhitect și un caporal — fotografiați, eternizați în ziar. Femeia, Filomena. Abia i se observă privirea, dar se vede că este tînără, foarte tînără. Celălalt, un caporal. Militar în termen ; pare foarte degajat, parcă mulțumește celui care l-a prins în poză. Un copil. Și, în fine, cel din urmă, arhitectul. Aproape imberb, fără cute pe față, are aerul că-și dă importanță ca și cînd ar îndeplini un act solemn. Aceștia sînt cei trei suspecți, cei ce au ucis și au dus cu ei secretul. Au ajuns cineva, pot spune cititorii care-i văd pe paginile ziarului.

Elias : *Andante, andante*, căci copita mortului o vom simți mai tîrziu.

Știe totul, faptă cu faptă, totuși citește și recitește acea gazetă de seară, pare că urmărește notele unui portativ (ca la muzică) *andante, andante*, pînă cînd, dintr-o dată bate cu palma în ziar : Asta este ! Articolul a devenit

[1] Personaje ale dramei (lat.).

o orațiune atotștiutoare, vrea să-l trimită pe defunct în ungherul cel mai întunecat al infernului, în cel mai întunecat : Politica ! Iată păcatul,

> eliminată ipoteza unei crime cu substrat sexual, căci toate urmele, dovezile culese ulterior, indică (certitudine) că ne aflăm în fața unui asasinat politic. Faptul că picioarele cadavrului au fost încălțate cu pantofi schimbați este revelator, căci aceasta este practica pe care o folosesc grupările politice clandestine cînd îi execută pe trădători.

și, printre rîndurile scrise, Elias începe să citească : PIDE [1], care nu va întîrzia să apară și atunci va fi și mai frumos : două poliții care se suspectează una pe alta, să vezi și să nu crezi, dragul meu. Îl simt deja pe Îngerul Lepros gîdilîndu-mi urechea, spune el cu voce tare, întorcîndu-se către lagartul Lizardo. Pricepi, fratele meu ?

Ochiul său trece în fugă peste știrile despre filmele zilei și peste știrile din colonii, pacea plurirasială, peste afacerea cu aparatele Sonetone, reducerile de prețuri, fazele lunii și ale mareelor. Cel mai rău, gîndește el, este că oamenii citesc ziarele orbește, pentru a descoperi cuvîntul-cheie ascuns de polițiștii-ziariști și,

[1] „Poliția internațională și de apărare a statului", organ polițist al Portugaliei salazariste.

cînd nu reușesc să-l descopere, îl inventează. Ei, cititorii, sînt un fel de a doua cenzură, măresc confuzia și, la un moment dat, ajung cu toții să citească ce se scrie pentru că este scris (dacă astfel de expresie se află prin dicționare). Dar pe noi nu ne va lua nimeni drept proști (se uită la șopîrlă) ; pe noi, portughezii, iar pe mine, Elias P. J.[1], cu atît mai puțin. PIDE știe totul despre această crimă, numai că a lăsat să treacă timpul necesar pentru a ne putea pasa nouă cadavrul, nouă, celor de la *Judita Judiciaria*[2]. Așa procedează ei de obicei, în bătaie de joc, transformîndu-ne pe noi, agenți ai Benemeritei, în servitori calomniați, în cei în capul cărora se sparg toate ponoasele.

Lizardo rămîne imperturbabil în interiorul planetei sale de sticlă. Este un dragon domestic ; o șopîrlă mare, dar și un dragon. O rasă preistorică, care a supraviețuit în timp. Stăpînul se apropie de el pentru a verifica termostatul fixat în cușcă, pentru că acum se schimbă anotimpul și trebuie să se regleze temperatura. Vara trebuie de multe ori să dea o umiditate mai mare atmosferei din cușcă, deoarece animalul nu trebuie să se excite și să înceapă să dea din coadă, amintindu-și de sexul opus sau de stîncile încălzite de soare sub care se lăfăie semenii săi liberi.

---

[1] Elias P. J. — Elias de la Poliția Judiciară.

[2] Autorul se referă la Poliția Judiciară printr-un joc de cuvinte, făcînd aluzie la legenda Iuditei și a lui Holofern.

Elias ridică ochii spre fereastră : Oare cum și cînd va începe PIDE să intre în acțiune ? Își amintește de dictonul de atîtea ori repetat : „Este o crimă ca una din poliții să o suspecteze pe cealaltă !“ Ce fanfaronadă !

În acest moment, pe cer, albastrul lunii aprilie este zgîriiat de penița unui avion cu reacție ce zboară spre infinituri.

Elias : „Care va fi rolul inspectorului în jocul ăsta ?“

Dr. Otero, inspector : „Pozițiile trebuie să colaboreze în funcție de competența fiecăreia“. Da, în limitele competențelor. Elias îl privește ; grimasă plictisită ; vorbește prin gura Directorului. Aceleași cuvinte, aceeași scuturătură de țigară pentru a cîștiga timp înainte de a vorbi : „Ai spus ceva, Covas ?“

Nimeni nu îndrăznește să-i spună Covas

Nimeni, în prezența sa, nu i se adresează cu porecla Covas, decît inspectorul. Justificare : au lucrat împreună în aceeași brigadă pînă cînd Otero și-a luat licența în drept, ajutat, adevăr sau minciună, de o văduvă înflăcărată dar trecută, din cartierul Colonias. Acum el, Otero, deține acest cabinet din Poliția Judiciară, cu un covor și cu fotolii grele care-i țin la distanță pe cei doi, pe inspector și pe șeful de brigadă. Între ei se află portretul lui Salazar pe unul din pereți. „Ai spus ceva, Covas ?“

Șeful Elias : PIDE. Simt mustața Îngerului Lepros gîdilîndu-mi urechea.

Otero aranjează dosarele cu o mînă grijulie, întoarce pagina agendei, pune fiecare lucru la locul cuvenit pe birou, fără grabă, pentru a-și contura ideile. El nu trebuie să greșească.

În fine, părerea lui Otero : „Polițiile trebuie să colaboreze în funcție de competența fiecăreia".

Otero, adăugînd : Aceasta avînd în vedere că în asasinatele politice, PIDE are ultimul cuvînt.

Se aud ambulanțe înnebunite pe străzi, soarele se tîrăște pe covorul inspectorului. Dacă Elias s-ar întoarce în fotoliul său, ar putea vedea prin fereastră albastrul cerului de aprilie tăiat oblic de o dîră de nor alb, lăsată de un avion cu reacție.

Dar Elias ascultă și meditează, el urmărește cu unghia sa gigantică dungile stofei reiate de pe brațul fotoliului. N-are ce căuta PIDE în cazul acesta. Incitînd și rămînînd în afară, asta da. Poate s-o ceară pe tînără, dar nici vorbă să emită pretenții asupra cadavrului. Polițiile politice sînt toate la fel, aceeași marfă, spune el. Chiar înainte de a apărea sînge încep să-și spele mîinile cu săpun ieftin.

Otero obiectează, spune că nu ar fi bine așa. Atîta timp cît se punea problema unei crime sexuale, de acord, mortul ne aparținea, dar, acum, accentuează el, s-a schimbat situația.

Elias, în timp ce-și curăță unghia : Cînd sîngele miroase a politică pînă și muștele bat din aripi.

Inspectorul își scutură reverul hainei cu vîrful degetelor. Covas, zice el, vrem sau nu vrem, mortul nostru tot mort politic rămîne, caz clasic de *animus conspirandi*[1] și, tu știi foarte bine, aici ultimul cuvînt îl are PIDE, altfel cu ce s-ar mai ocupa ei ?

Se îndreaptă în scaun, Elias privește la inspector și nu mai vede decît ochelarii cu rame aurite și sticle polarizatoare în care se reflectă fereastra și un trabuc înfipt sub mustața galben-roșcată ; și încă ceva, acel *animus conspirandi* sau *anus conspirandi* e o conversație bună pentru o revistă umoristică. Elias, bineînțeles, cunoaște secretul, dar îl ține numai pentru el, știe că : a existat o intenție din care însă nu a ieșit nimic. Careva a șoptit presei să devieze cazul spre o crimă comună, prezentîndu-l pe maiorul *De Cujus* ca pe un viciat cu coada în sus care așteaptă pe plajă să fie atacat de o haită de perverși.

Ce-o mai fi ? zbiară inspectorul, încă o ambulanță. Sînt zile cînd trebuie să tresar la orice sirenă.

Sună telefonul. Otero răspunde cu aprobări scurte, cuvinte seci. Închide.

Pregătește-te, anunță el. În fine, au descoperit casa unde s-a petrecut crima.

Elias rămîne cu gura căscată : Casa ?

Inspectorul : PIDE a detectat o convorbire telefonică. Casa este goală. Ne lasă să o vedem și noi.

---

[1] Suflet de conspirator (lat.).

Casa, bîrlogul crimei

Casa. Casa, așa cum se vede în această fotografie din revista *Século Ilustrado*, se află pe o coastă de deal, lîngă o pădure de pini și acacii. Are fațada spre ocean? Așa se pare. Acea linie pierdută în depărtare trebuie să fie oceanul, este cu siguranță oceanul, iar de partea aceasta se află munții Sintrei. Se poate verifica pe hartă. Iată aici: oceanul, valea rîului Laurel, drumul trasat. În acest punct însemnat cu o cruce, avem casa, chiar aici lîngă șoseaua care vine dinspre Mafra, cota 200 m, mai mult sau mai puțin, pe hartă șoseaua este însemnată cu codicele stradal E N — 016 B; autobuze: 17, 223, 224.

Această mică localitate, Fornos, trebuie sá fie cea de unde se aprovizionau cu alimente, spune Elias.

Probabil, foarte probabil.

De aici de sus, de pe șosea, nu se vede casa. Cine trece o ghicește doar, după silueta hornului pierdut printre arbori; protecție naturală, căi de acces, izolare, toate demonstrează clar (cele spuse de inspectorul Otero la conferința de presă) grija cu care ucigașii au acționat chiar de la început. Totul studiat pînă la cel mai mic amănunt și pregătit dinainte, a spus atunci inspectorul. Șeful Elias către nasturii de la haina sa: Dinainte? Slugoiul ăsta sau visează cai verzi pe pereți sau a pierdut noțiunea timpului.

Dar să vedem casa, asta ne interesează.

S-A DESCOPERIT BÎRLOGUL CRIMEI
Unde ar fi fost sechestrată O TÎNARĂ NEBUNĂ

Ziarele prezintă cu titluri și fotografii casa din toate pozițiile, fațada, laturile și spatele dinspre pădurea de pini.

Situată pe o pantă *, casa prezintă unele unghiuri din care este vizibilă în întregime. Garaj, două etaje și pod cu ferestre spre valea ce se deschide spre apus. Curtea goală. Curtea este unul din amănuntele asupra căruia inspectorul atrage atenția, pentru că acolo s-au descoperit urme de lespezi așezate una peste alta. În rest imobilul are în întregime aspectul unei locuințe făcute după concepția unui maistru local oarecare, unul din nenumăratele imobile existente prin împrejurimile Lisabonei, din cele ce rămîn încuiate pe timpul iernii întunecate

* Calea prin care PIDE a aflat unde se află acea casă *(Casa da Vereda — Casa de pe potecă)* este încă și astăzi unul din punctele obscure în „Cazul Dantas Castro". Nu există nici un dubiu că a fost vorba de un denunț, este evident, de asemenea, că printre interpretările care au circulat în timpul evenimentelor, doar două rămîn în picioare și acestea cu valabilitate discutabilă. Una din ele, cea a stăpînului casei, care ar fi recunoscut în fotografiile din ziare pe soția maiorului, și alta care atribuie denunțul unei persoane din apropierea localității Fornos, unde Filomena Joana făcea săptămînal cumpărături. Ipoteză, de asemenea, valabilă, deoarece după Revoluția de la 25 aprilie, din cercetarea fișierelor PIDE, a rezultat existența în acea zonă a doi informatori activi și a unui al treilea afiliat la Legiunea portugheză, organizație care colabora strîns cu poliția secretă (n.a.).

și cu vreme rea, dar se umplu de un furnicar de oameni odată cu apariția soarelui. La intrare, deasupra ușii, trebuie să se afle cunoscuta urare de „Bun Venit“, scrisă pe plăci de *azulejos* [1] pentru cei ce intră și în salon, carpetele obișnuite țesute la război din lînă netoarsă întinse pe podea.

Aici trebuie să existe și o sobă (chiar există, iată și nelipsitul amănunt pictat pe teracota sobei, coșul cu conuri de pin). De asemenea, nu lipsesc, împrăștiate pe pereții din toată casa, farfuriile și artizanatul de tîrg, printre care și o pisică de teracotă vopsită (33 cm înălțime) care se află deasupra comodei dintr-o cameră de la primul etaj. Soba trebuie să fi fost și ea construită de vreun atelier din împrejurimi, iar obiectele de care vorbeam cumpărate de pe la negustorii ambulanți care-și așază tarabele pe șosele, în calea automobiliștilor de sfîrșit de săptămînă.

Bineînțeles că acestea, precum și alte amănunte, au cuvîntul lor de spus despre cele întîmplate, dar ele nu se destăinuiesc oricum și oricui. Din această cauză, șeful Elias și agentul care îl însoțește cercetează fiecare colțișor și umblă ca pisicile în casă străină. Mai exact : fără să atingă nici un obiect.

Trec în revistă totul, dacă se poate afirma așa ceva. Nu se știe dacă în fundul unui scrin nu se află cheia secretului ; sau pe sub una din

[1] Plăci de ceramică colorate în alb și albastru, specifice artei ceramice portugheze, care datează din secolul al XIII-lea.

acele cuverturi cusute din bucăți. Anchetatorii, cu lupele și cu reactivii lor, vor descoperi implacabilele pete care vorbesc, care acuză : Sînge, aici am descoperit sînge ! Aleargă toți, pînă și polițistul. Chiar și fotograful se îndreaptă către acel loc. Toți vor să vadă. Elias și agentul său nu se mai emoționează, ei știu să calce ca pisicile. Înainte de a măsura sau a îndepărta cu unghia praful, ei trebuie să se uite de jur-împrejur, să studieze intrările și ieșirile, să controleze etajul inferior, care pe timpuri a fost garaj, iar acum este ocupat de o masă de ping-pong pregătită pentru joc și de un munte de sticle goale, brandy trei stele ; și să urce în camera de la mansardă, unde cu siguranță vor găsi ziare și reviste strînse de ei. Printre acele hîrtii se poate descoperi o însemnare, un număr de telefon, o pagină mîzgălită. Dar nu acum. Ziarele pot să mai aștepte, ele au înghițit momeala, dacă au înghițit-o, și, dacă tac, înseamnă că s-au înecat cu ea ; nu-i nici o grabă. Șeful Elias deschide larg o fereastră ce dă spre vale și rămîne acolo ca un stăpîn al întregului peisaj pînă la ocean.

Păsările ciugulesc pe ramuri ; orizontul oceanului pare suspendat peste coroanele arborilor ; între cer și linia apei o luminiță rece se plimbă peste crepuscul. Timp ? Avem suficient timp. Mai repede se descoperă un asasin liber decît un mort ascuns, pentru că, așa cum spunea cineva, mortul zboară pe calul neantului pe cînd asasinul se împotmolește în mlaștina fricii sale.

Elias: La această fereastră apărea femeia cu sînii goi.

Luminița petrolierului continuă să se îndepărteze; peste puțin timp se vor trezi cu casa incendiată de apusul soarelui și înecată în noapte, așa se întîmplă pe aici în această perioadă a anului. Cînd se lasă întunericul începe adevărata viață care mocnește în colțurile ascunse ale caselor abandonate, nici nu-ți vine să crezi, ronțăituri de carii, alergături de șoareci și, din cînd în cînd, izbituri de insecte nocturne în geamurile ferestrelor — chiar în această fereastră a cărei poză a apărut în *Século Ilustrado* și care era indicată cu o săgeată albă, pentru ca să se știe că, acolo, un anumit martor a văzut o femeie cu sînii goi privind spre ocean. A văzut sau crede că a văzut, problemă de precizat.

Elias coboară în curte și continuă să cerceteze.

Situată la 150 m de șoseaua națională 016 B și la egală distanță de un drum secundar, cunoscut sub numele de Vereda de Lourel (scrie și în procesul-verbal), casa, înconjurată de arbori, nu poate fi spionată din locuințele vecine, rare și dispersate. S-a constatat că a fost închiriată, sub nume fals, de la proprietarul legitim, împreună cu tot ce era înăuntru: rufărie, mobilă, inclusiv telefon. Tot din procesul-verbal se poate vedea că în afară de drumul secundar care duce la Lourel, incriminații dispuneau, pentru a ieși la șosea, de o potecă unde au fost găsite urmele trecerii lor: o batistă de damă, un pix și trei ambalaje goale de țigări SG, lăsate de locatari în deplasările lor la Lisabona sau spre alte direcții, pentru a lua autobuzul de la o stație ce se afla pe șosea la circa 300m de potecă. Printre obiectele găsite în casă: un binoclu de mare precizie — Canon 7 × 50 — folosit de armata portugheză, cu accesoriile complete.

Probabil că femeia cu sînii goi spiona oceanul cu acest binoclu, își dă cu părerea reporterul ziarului *Diario de Manha,* privind spre fereastra din curte. Se adresase agentului Roque, care la rîndul său cheamă martorul localnic, un pietrar înfricoșat, clipind tot timpul din ochi sub pălăria sa de pai, se bîlbîie: Binoclul? Nu a văzut nici un binoclu. I se arată fereastra de la mansardă, care ar putea fi un bun post de pîndă: spionaj, contrabandă, ce părere are? Omul lasă capul în jos, cunoaște acel loc, un martor localnic nu este obligat să ghicească ce fac doi sîni goi la lumina unei lumînări într-o cameră de la mansardă.

Pietrarule, dobitocule, nu azvîrli cu nisip în ochii poliției, amenință agentul Roque, dar numai cu privirea, iar reporterul ziarului *Diario de Manha,* un Sherlock: Ai grijă, amice, încearcă să-ți amintești!

Timp pierdut. Între polițist și ziarist, pietrarul clipește întruna din ochi și-și mută corpul de pe un picior pe altul de parcă s-ar afla într-un balansoar. Rămîne la ceea ce a spus și la ceea ce a repetat că știe, rămîne ferm pe poziția sa: a jurat pe Dumnezeul său și pe sănătatea copiilor de acasă.

Declarația pietrarului

Declară că în urmă cu aproximativ o lună și jumătate, pe cînd curăța o fîntînă la circa o sută de metri depărtare de *Casa de Vereda* și ridicase în mînă o pompă de vopsit pentru a o încărca, văzuse de acolo, de departe, un bust la fereastra de la mansardă. Era o femeie ușor aplecată, ca și cînd ar fi încercat să evite a fi descoperită de afară. Părea dezbrăcată, sau cel puțin avea sînii goi. Aceasta era tot ce putea el să spună ca martor voluntar și de bună credință.

La întrebarea dacă era frig în acel moment, răspunde că nu. Nu a putut vedea semne de neliniște sau disperare pe chipul femeii. Ea a privit spre ocean pînă cînd un cîine a lătrat în pădurea de pini și atunci a dispărut de la fereastră.

Contrariat, desigur, și curios, pietrarul-martor a mai venit și altă dată în acel loc pentru a vedea femeia, ceea ce, într-adevăr, s-a și întîmplat de două, adică de trei ori, dar totdeauna apărea la fereastră pentru puțin timp. În nici una din celelalte ocazii nu a mai apărut goală, dar nici cu binoclul sau cu un alt instrument în mînă; privea drept înainte și i s-a părut palidă la lumina verzuie reflectată de pădurea de pini. Asta era tot. Era o femeie tînără cu părul negru.

Părul negru sau platinat? întreabă agentul Roque.

Negru, răspunde pietrarul și păru că se liniștește. Cealaltă stăpînă a casei, pe care o

cunoscuse înainte, avea părul de culoarea cenușii, spune.

Ești sigur? murmură cineva din spatele lui.

Pietrarul se întoarce: este Elias, șeful de brigadă care tocmai trecea pe acolo și i-a aruncat întrebarea din mers, după care și-a continuat drumul; s-a dus acum spre pădurea de pini, atras de mirosul de cetină și de zborul păsărelelor care se îndreaptă în aceeași direcție.

Omul începe din nou să se balanseze de pe un picior pe altul. Blestemat fie momentul în care s-a decis să facă declarații poliției, probabil că-și imputa el în ignoranța sa de om simplu (admițînd că pietrarul era chiar atît de simplu, se îndoiește reporterul ziarului *Diario de Manha,* căruia nimeni nu-i poate scoate din cap că se află în fața unui *voyeur* rural, un fel de văcar-cioban-păzitor de vite al Marchizului de Sade, viciat în a spiona scene în pădure).

Ziaristul și pietrarul-martor se înfruntă în curte, în apropierea intrării în casă, de acolo aproape că nu se vede fereastra mansardei, deoarece ea rămîne ascunsă de streașină, dar fereastra există, ea există. Este acolo și, în ziua următoare, toți cititorii ziarului său vor rămâne cu gura căscată în fața pozei din ziar, căci este stigmatizată de o săgeată, care traversează cerul pe deasupra pădurii. Iat-o. Vedeți săgeata albă pe fotografia din ziar? Mai jos, la parter (vezi legenda) există o altă fereastră, care este a sălii unde se adunau asasinii și care, de asemenea, are povestea ei. Cînd inspectorul Otero intră și vede oamenii

brigăzii judiciare cocoțați peste tot pentru a descoperi mistere, își pune mîinile în cap : Dar ăsta este un adevărat bîlci al pistelor. Sîntem sătui de piste, avem material pentru douăzeci de volume.

Elias aude cele spuse și gîndește. Pe el nu-l interesează amănuntele, doar punctele de orientare, atît, și continuă împreună cu stagiarul să măsoare poteca rudimentară care leagă locuința de șosea : una sută cincizeci de metri, ocolind o stîncă. Elias, la capătul panglicei metrice reflectează cu glas tare : Frățioare, dacă cobori noaptea pe poteca asta, îți poți frînge gîtul.

Și în plus ploaia, zice stagiarul. Popii nu i-a fost prea ușor, domnule șef.

Elias : Popă ? Cine ți-a spus dumitale că ar fi implicat și un popă în povestea asta ?

Stagiarul : Veșmintele, domnule șef. Atunci ce rost au veșmintele de popă care s-au găsit în garderob ?

De sus, de la capătul cărării, șeful de brigadă caută să-și imagineze acea coastă de deal scăldată de apă, plină de torente, arborii cu crengile lăsate, furtuna, ploaia și noaptea. Din cîte cunoaște el despre evadarea din închisoare, nu se îndoiește că era noapte cînd preotul și amica sa au sosit în acea casă ; și, dacă noaptea era întunecată, pămîntul de sub picioare îi putea trăda ; o noapte de iarnă cu ploaie torențială și furtună puternică, într-adevăr puternică, trebuie că le-a dat mult de furcă pe această cărare. Imposibil de imaginat pașii, pe această potecă, pe care un militar sau

un preot i-ar fi putut face în astfel de condiții, nici o posibilitate de orientare, totul era întîmplare și confuzie.

Făcînd calculele probabile, Șeful Elias conchide că cei doi sosiseră acolo în zori. Cu un taxi, nu se putea altfel. Cu siguranță au folosit un taxi. S-au oprit pe șosea, poate la stația de autobuz, de unde, mergînd puțin mai departe, dai de potecă. Dar cum s-o găsească ? Desigur că preotul conta pe un ghid care-l acompania, o tînără în acest caz.

„Mena“, strigă bărbatul în toiul furtunii, coborînd pe coastă lîngă femeie. Ici-colo o alunecare în întuneric. „Mena, Mena“, și totul, voce, pași este acoperit de potop. Pînă cînd, nu se știe cum și nici unde, mîna tinerei, rupînd corzile ploii, întîlnește (în fine) o altă mînă, care este a preotului și astfel înaintează amîndoi prin iarbă, printre tufișuri, peste colți de stîncă ascuțiți pînă ajung lîngă un perete, la o poartă (nesperat miracol !), la un lacăt care cedează și, dintr-o dată, lumină, *Casa da Vereda*, cum se poate vedea și în dosare. Chiar aici, în acest loc. Tînăra și preotul se trezesc într-un mic hol, salvați, dincolo de teamă și de furtună.

Elias : Ca în povestea copiilor rătăciți în pădure, numai că de data asta lipsește cîinele-ghid.

Recunoaște cele două personaje din fotografiile care se află în dosarele Poliției Judiciare. Atît tînăra cît și preotul rămîn țintuiți

în lumina lividă, înghețată. Unul în fața celuilalt, în micul hol al locuinței. Preotul, ca o pisică scăpată de la înec : îmbrăcat în negru, cu apa care se scurge șiroaie de pe anteriu. Ea, rezemată de ușă, respirînd adînc, obosită. Își scutură părul, și-l stoarce cu mîna, dar, încetul cu încetul, privirea ei rămîne țintuită pe bărbatul de alături, insistentă, dar încă nesigură în giulgiul de apă care o înfașă, încă obosită, dar plină de o strălucire ascunsă care-i umple ochii. Preotul este aplecat. Își scutură de apă părul cărunt, care a rămas doar o pată înnegrită pe cap. Bărbatul începe și el s-o privească, pînă cînd privirile lor se încrucișează. Se măsoară unul pe altul ca și cînd s-ar vedea pentru prima dată. Și, pe neașteptate, chiar așa îmbibați de ploaie, se îmbrățișează rotindu-se ca într-un dans și sprijinindu-se de pereți. Își simt pielea udă, parfumul corpurilor, saliva, totul, îngemănați de apa ploii care-i unește. O voce șoptită se aude, este un fel de strigăt pornit dinăuntru, orb și nestăvilit („Dragul meu... da, ah, dragul meu...") — vocea ei este sinceră, plină de pasiune după opt luni de absență. Opt luni, e ceva !

Exact, opt luni. Martie-ianuarie, este scris în registrele poliției. Și, acum, rostogolindu-se pe podea, ei își sting unul celuilalt dorul strîns în timpul pierdut. Se devorează pe podea, chiar acolo jos, la picioarele unei mese, pe un covor de țară țesut cu fir aspru de lînă netoarsă, care le înțeapă pielea încălzindu-i. Cînd se dezmeticesc din beție, se trezesc într-un spațiu ne-

cunoscut, într-o sală vag luminată de un bec din holul alăturat.

Așa s-au trezit și așa au rămas. Pe covorul aspru. Goi și uzi, într-o visare dulce, lipiți unul de altul. Din trupurile goale se înalță aburi.

„De cîte ori am visat această clipă !" Tînăra surîde, cu o privire caldă, pierdută.

„Și eu", spune bărbatul. Zîmbește, de asemenea : „Mi-a trecut prin minte că nu va mai fi posibil."

„Ooh !", îngînă ea. Ridică brațele spre tavan, însă ele sînt grele și le lasă să cadă. Surîde din nou, dar altfel, malițios, numai pentru ea.

Încep să simtă frigul. Într-adevăr, furtuna se întețea afară și ambii, așa goi, în mijlocul hainelor ude și împrăștiate pe podea, păreau luați de un val și duși acolo, în acel loc secret, departe de hotarele fricii și ale timpului.

Bărbatul — preot, capelan sau ce era el — se înclină peste corpul care se află alături și care iradiază o lumină caldă între obiectele împrăștiate pe podea : este plin de o claritate ireală deși se afla în penumbră. Ah, și dinții tinerei femei scînteiau albi sub zîmbetul buzelor !

După fotografiile descoperite de poliție în apartamentul Menei, Elias ghicește cît de perfect era acel trup. Un trup somptuos ; somptuos în întregime, în fiecare părticică a lui. O admiră, în special, în fotografia în care ea apare în bikini lîngă o piscină, cu un decor cu păuni în spate : o minune ! Coapse perfecte și puternice, care se împreună armonios la pubis, acesta era. Acesta era și trupul pe care bărbatul, alun-

gat de furtună, îl contempla acum sprijinit într-un cot. Mîngîia continuu acele forme, urca la curbura gîtului, se întorcea la sînii cu sfîrcurile în erecție, întunecate și dure ; aluneca mereu în sus și în jos cu gravitate, fără grabă ; oprindu-se îndelung pe pubisul dens, mătăsos și parfumat, plantat în triunghiul alb pe care bikinii i-l lăsaseră vara pe piele. Trebuie să aibă un pubis prodigios și fierbinte, își imaginează polițistul Elias.

Bărbatul gol simte asprimea covorului imprimată pe genunchii și coatele sale, însă continuă să fie fascinat de imaginea tinerei. Afară ploaie și vînt, în jurul lor pe podea haine împrăștiate, un pantof, o rochie aruncată — toate parcă abandonate de reflux și, mai încolo, foarte vizibile, anteriul preotului plutind în lumina holului.

Mena rîde în hohote : „Sfinția ta ! Nu mi-ar fi trecut prin minte."

Măști și figuri

Elias ia în mînă sutana din mormanul de haine sosit pentru laborator : Un popă. Numai asta ne mai lipsea.

Inspectorul întinde brațul peste birou și i-o cere. Privește, se uită cu luare-aminte, firma Guarda-roupa Minerva, se poate citi pe o etichetă cusută de căptușeală, litere îngălbenite de transpirație. Obiectează că stofa este prea rigidă, ca o talpă, nici un preot adevărat nu ar folosi o sutană ca aceasta.

Șeful Elias : Este rigid, dar dă rezultate.

Crezi ? întreabă inspectorul, continuînd să examineze sutana : nu mai auzise niciodată pe nimeni că așa ceva ar da rezultate, dar, fie.

Mă refer la femei, spune șeful de brigadă. Să se culce cu un popă este ceva deosebit pentru orice femeie.

Elias răscolește în continuare printre obiectele sosite la laborator. Mă gîndesc. Un popă este duhovnic, este Dumnezeu, dar și păcatul, totul dintr-o dată. Sînt femei care nici nu visează un păcat mai plăcut.

Otero : Tu, Covas, citești numai cărți pornografice.

Elias : Da...

De cîte ori recitește raportul cu analizele, inspectorul rămîne pe gînduri. Indicii și iar indicii, piste, urme peste tot. Spune : Aștia doar cartea de vizită și buletinul de identitate nu și-au lăsat.

Elias : Sînt și cazuri de exhibiționism, ce să-i faci ? !

Otero : Exhibiționism ? Nu vezi cîte indicii ? Pînă și amprentele ; ai mai văzut așa ceva ? Un asasin, care-și șterge mîinile de sînge pe pereți, ori este nebun ori își bate joc de poliție.

Elias : Sau este un analfabet în ale crimei, care vrea să și-o semneze, și asta poate fi.

Otero : Enigme, Covas. Tu și enigmele tale.

Elias înghite cu scîrbă o pastilă pentru afecțiunea sa, parcă s-ar supune unei cazne. Murmură : Vai, vai, mîine pe la ora asta trebuie să plec cu un om la închisoarea Forte de Elvas pentru a le transmite complimentele noastre oamenilor de pază. Și continuă : Odată am văzut

un film cu Boris Karloff în care apărea un pictor care colecționa amprentele morților și cîștiga bani buni cu așa ceva.

Otero, semnînd ordinul de deplasare : Un Picasso al cimitirelor, vrei să spui ?

Elias : Vorbesc serios : tipul numea asta pictură dactiloscopică, așa, ca să impresioneze. Dar, într-o zi i s-a înfundat, pentru că fotografiase o mînă care ajunsese din întîmplare la morgă și, mi-aduc aminte, aceea era o mînă aparținînd celui de al doilea corp din care era plăsmuit Frankenstein.

Otero : Da ?...

Elias : Da, dar pînă la urmă Frankenstein a pus laba pe el.

Otero : Nu mai spune, își cerea drepturile de autor ?

Elias : Vroia să recupereze mîna, asta vroia. Cu două mîini din corpuri diferite, Frankenstein avea dificultăți la strangulări, nu reușea prea bine, așa că începu să-l urmărească pe zugravul-pictor pentru a-l obliga să-i spună unde se află mîna pe care acesta o fotografiase, pentru a dispune de două mîini cu amprente asemănătoare. Frankenstein avea o anumită slăbiciune pentru simetrie.

Inspectorul Otero : Așa ești tu, Covas. Tu și enigmele tale.

Elias : Nu-ți face probleme, mi se trage de la ulcer.

Otero, semnînd întruna : Ah, da, ulcerul.

Elias : Un ulcer afurisit. Mă ia în zilele cu soț și în timpul echinocțiilor.

Otero : Din fericire. Dar dacă aș fi în locul tău, dragă Covas, dacă aș fi ca tine, m-aș duce la chirurg. Cu o astfel de boală, pentru a-ți calma durerile, nu-ți ajunge o tonă de bicarbonat.

Șeful de brigadă își întinde alene oasele. A sosit ora prînzului și pentru *Judita Judiciaria* și, la această oră, cea mai mare parte a agenților sînt la masă sau prin berăriile din strada Conde Redono și prin împrejurimi.

Otero aranjează hîrtiile : Ca să începem bine, trebuie să avem toate ziarele, mai mult ca în alte dăți. Avem și arsenalul de probe pe care tipii ni l-au lăsat. Dar, la ceea ce tu consideri că este grabă, precipitare în cercetarea cazului, fie cum zici tu, eu nu spun nici da nici nu, mă conformez ordinelor și aștept. Cred însă că avem suficiente probe. Sînge, amprente digitale, etichete pe rufe, dracu' mai știe ce, toate astea, ia vezi, nu-ți spun nimic ?

Elias, salutînd : Eu nu neglijez nimic din ceea ce mi-ar fi de folos.

(Manuel F. Otero — din documente : Observațiile făcute mai înainte în legătură cu examinarea sutanei sacerdotului demonstrează o cunoaștere directă a vieții religioase, provenită din faptul că el însuși a urmat Seminarul pînă în al nouălea an, pe care nu l-a terminat. Fiu de țărani din nord, districtul Vila Real, și-a început activitatea ca funcționar, copist la Tribunalul Civil din acel oraș. Din această funcție s-a transferat ca stagiar la Poliția Judiciară.

A promovat cu brio ca agent clasa a doua, idem clasa întîi, calificativ : „Bine". 1 — Inițiativă și imaginație satisfăcătoare, bune relații de muncă ; 2 — Perseverență în dorința de a promova. Pe cînd era agent în P.J., Otero a frecventat Facultatea de Drept. Licență obținută dificil din cauza frecventelor deplasări în provincie și a aventurilor cu divorțate, nici una din ele cu un statut social acceptabil ; 3 — Lipsuri : complex de afirmare, îmbrăcăminte exhibiționistă, în scopul de a atrage atenția asupra sa, părul vopsit blond-roșcat, care în tinerețe i-a adus neplăceri și chiar l-a izolat (era poreclit Ridiche de lună și Cap de ardei). Face mari eforturi să pară cosmopolit. La Otero se observă destul de frecvent o anumită pasivitate și rutină care se pot atribui dificultăților în a concilia munca sa la poliție cu stagiul indispensabil pentru a deveni avocat. Rămășițe ale unui discret și nedeclarat anticlericalism, caracteristic la indivizii care au abandonat Seminarul.)

Otero, singur la birou, învîrtește vîrful pixului în jurul gulerului preoțesc. Face întruna cercuri în jurul acelui guler sau zgardă, cum îl numesc oamenii de la brigada judiciară. În jargonul *Juditei* termenii sînt totdeauna vulgari, sînt termeni care nu se folosesc în Codul Penal. Otero le dă însă dreptate. Spunînd zgardă, ei au dreptate. Un guler de preot nu este altceva decît un laț, o zgardă albă pentru cîinele Domnului, *Domini canis.*

Sau inelul, gîndește el în continuare, este tot un fel de centură de castitate așezată la vedere.

Centura de castitate, o jertfă vetustă, ca și gulerul preoțesc în jurul căruia inspectorul învîrtește întruna pixul său, iar mișcarea pare orbita pe care gravitează cohorta tuturor popilor din lume. Așa se învîrtesc ei, gravitînd în cercuri, întorcîndu-se în jurul lor înșiși, cu mîinile încrucișate pe piept și sutanele în vînt, urcînd vertical, urcînd mereu înspre eternitate. Toată planeta este survolată de popi suspendați în sutanele lor de puritate. Oamenii simpli, din cauza păcatelor lor, nici nu pot să-i vadă.

Dar această zgardă, care a căzut pe biroul inspectorului, îi amintește și de altceva. Cu hainele preoțești bine ascunse în servietă, mămițica Judiciarei (inspectorul) bate la ușa unui croitor de costume pentru teatre, Parcul Mayer, Lisabona, cunoscut ca pederast și circumcis. O recunoști ? întreabă.

Tête-à-tête cu un patron cu perucă

Care patron spune da, recunoaște că piesa a fost confecționată în atelierul său pentru firma Guarda-Roupa-Minerva și că probabil a închiriat-o cineva pentru vreo serbare de caritate.

Patronul cu perucă nu poate preciza cui. A închiriat-o, atîta tot. Un croitor de teatru nu este un notar, dă piesa clientului, ia banii și *au revoir, chéri.* Numitul patron este un om în vîrstă și uită repede, nu-și poate aminti de

toate paiațele și de toți fluturașii care-i intră în atelier. Spune : Dacă aș fi avut memorie bună, vai de mine, aș fi ajuns și eu cineva. Spunînd aceasta face cu mîna ca și cînd ar vrea să îndepărteze un lucru care nu are pentru el nici o valoare.

Numai că polițistul este polițist și păstrează totdeauna ascunsă (undeva) sub mînecă o surpriză, așa că, în momentul în care patronul se pregătește foarte grăbit să se întoarcă la acele și degetarele sale, mîna *Juditei* scoate din buzunarul dinăuntru o fotografie de femeie și o azvîrle pe masă. Omul înghite momeala, îl privește în ochi, apoi se uită pe fereastră spre vitrinele din strada Gago Coutinho și face : Ah ! Asta era, vai de mine. Ea este. Acum își amintește, *la démoiselle* care l-a căutat pentru a-i cere un costum de sacerdot cu toate accesoriile.

Acum totul este clar. Numele nu-l interesa. Numele se află înscris la închisoarea militară din fort, la Elvas. Confidențial. Îl are și Otero în sertarul biroului său : Filomena. Sau Mena. Filomena Joana Vanillo * Athaide (după arhivele acelei închisori), 23 ani, necăsătorită, primind o autorizație de la un for superior, l-a vizitat pe maiorul Dantas Castro la data de..., în condiții de supraveghere și conform Regulamentului. Elvas, Închisoarea Forte de Graça, data.

* *Van Niel* și nu *Vanilo*. Mama Menei, decedată, era fiică de comercianți sud-africani (corectură, cu creionul, făcută de inspectorul Otero) (n.a.).

Otero : Cum a fost oare posibil ca o mucoasă ca asta să primească o aprobare confidențială ?

Se îndreaptă spre fereastră. Tramvaiele urcă pe strada Conde Redondo, alunecă încet, scuipînd din mers pasageri pe stradă. Ciorchini de muște. Vede vînzători ambulanți urmăriți de polițiști cu figuri încruntate, snack-baruri, vitrine de electrocasnice, pe Soares tutungiul stînd în ușă și privind la trecători. Sînt mulți trecători ; trecătorii sînt și ei ca muștele. Preocupați ca muștele. Au în mînă plicuri cu cereri timbrate, merg spre birourile poliției pentru înregistrare, spre ghișeele vieții legalizate, spre ele merg, căci dacă nu dau cu nasul pe acolo, ajung în mîna sa, a *Juditei,* pentru încălcarea legilor și niciodată nu se știe ce urmează. Ambulanțe. *Ramone* [1]. Cofetăria Acoreana se află la colț cu strada Gomes Freire, altă muscărie. Aceasta este Conde Redondo în orice zi a anului : o stradă foarte frecventată, care duce spre închisori, spre ospiciul Miguel Bombarda, spre barăcile regimentelor și spre alte părți, care mai sînt dar nu se văd.

În picioare, cu silueta sa de inspector, Otero rezumă situația :

În aceste timpuri nici un polițist de la criminalistică nu mai este scutit să primească în mod imprevizibil copita mortului, ca să folosesc și eu cuvintele de adineauri ale lui Elias, Covas. L-ai putea crede un aiurit, un impro-

[1] Dube de transportat deținuții la poliție și la închisori.

vizat pe acest Covas, dar cu cît este mai preocupat de ceva, cu atît dau din el idei mai interesante și mai valoroase. Covas are dreptate. Într-o bună zi chiar eu, inspectorul, voi ajunge să judec sau să investighez un cadavru comun și, hop, pe neașteptate, mortul dă cu copita. Cadavru politic : ia-l. În astfel de situații nu mai este nimic de făcut ; investigatorul se afundă pînă la gît în mocirla politică și nu mai vede decît ziarele cu gargara lor de pe prima pagină, urlînd că asasinatul era subversiv și că oricine se poate convinge de acest lucru privind doar la poza cadavrului cu pantofii schimbați. „Ritual comunist“, spun ziarele *A Voz* și *Diario da Manha*. Dar nu se mulțumesc numai cu atît : încep să delireze. Încep să se întrebe cine era spioana cu părul platinat. Este obiceiul lor. Nebune sau cenzurate, presa, opinia publică, țara, toată lumea are dreptul să știe cine sînt trădătorii care ne-au obligat să cedăm inamicilor coloniile din India, cine sînt spionii care circulă liberi în propria noastră casă, amenințînd persoane și rîvnind la bunurile Națiunii.

Otero se și vede în mocirlă. Nu-i exclus. Trebuie să recunoaștem că este un inspector care privește tramvaiele de la fereastră. Un posibil avocat, care după ce a dat bir cu fugiții din Seminar, a intrat la Facultatea de Drept. Preot sau inspector de poliție este același lucru ; cine nu se agață de cruce se agață de lege. Și el își petrece acum viața cercetînd dosare unde se vorbește despre morți în conflict cu

Justiția. Și el, ca polițist, interpretează textele și mărturisirile, nu din punctul de vedere al credinței, dar preot sau polițist este prea puțin față de ceea ce rezolvă mîinile prețioase ale avocatului. Nu, el nu poate fi mulțumit, acum este obligat să rezolve probleme dezgustătoare, să aștepte momeala denunțătorilor, murdăria crimei, sîngele — mocirla lui Cain. În acestea se scaldă acum Otero.

Cel mai rău, murmură el, este că sîngele, în cazul de față, este politic. Grupa „S“, subversiv. *Merda !* completează.

(*Merda :* cuvînt-cheie al inspectorului Otero, de semnificație amplă și foarte personală. „Rahat pînă la gît“ : locuțiune pe care o utilizează frecvent pentru a desemna un sentiment sau o situație de neputință absolută).

Elvas, ah, Elvas !

Șeful Elias și agentul Roque au plecat cu trenul spre Alentejo cu cîmpiile lui întinse, în drum spre Forte da Graça de lîngă orașul Elvas. În compartimentul vagonului Elias cîntă „Elvas, ah, Elvas, Badajos e aproape.“

Roque : Ce coincidență. Aveți familia acolo, șefule ?

Elias : În Elvas ? Pe nimeni.

Reia cîntecul, pianissimo, acompaniind peisajul. Apoi se întrerupe : Pentru mine Elvas este locul unde am învățat alfabetul și tabla înmulțirii. În rest, ai să vezi și tu, aproape nimic, doar militari.

Din cînd în cînd își consultă ceasul de buzunar, uitîndu-se la stîlpii de susținere a cablurilor electrice care apar la intervale egale, își mîngîie șuvițele de păr care îi acoperă chelia, închide ochii (Elias a fost un mare jucător de cărți care-și pierdea nopțile — știe să doarmă cu un singur ochi), și niciodată nu ridică mîna de pe geanta pe care o are alături, pe banchetă. În fața sa, agentul Roque citește ziarul sportiv *Mundo Desportivo*.

Peste puțin timp, Elias va deschide servieta pentru a arunca o ultimă privire peste hîrtii. Pe lîngă însemnările pe care le poartă cu el, mai aduce și unele fotografii luate din casa Menei.

Și-a pierdut o dimineață întreagă în acel mic apartament de mult timp nelocuit, din fața parcului Grădinii Zoologice, pe străduța Estrada da Luz ; un interior într-o dezordine organizată. Coliere atîrnate de clanța ușii, o mască africană din pai, obiect sinistru, și spațiul gol al unui pick-up (pe etajera de jos erau albume Mahler, Albinoni și Missa Luba, discuri cu Sinatra și cu Platters-ii) ; o plantă uscată revărsîndu-se dintr-un vas de porțelan. Și fotografiile, bineînțeles, toate așezate pe un suport de plută presată, deasupra patului. Mena pe o stradă din Paris (decor, pisoarul public inconfundabil, spusese inspectorul), Mena schiind, Mena într-un restaurant, cu lumînări pe masă (alături de cineva care dispăruse — o parte din fotografie fusese tăiată cu foarfeca) și, în fine, Mena în incinta unei piscine. Nici o imagine a maiorului, oricît căutase polițistul.

Realmente, ceea ce mai avea viață în acea casă era portretul Menei la piscină. Ea, singură, în acel cadru. Era ca și vie. Capul drept, trufaș, ieșea în lumină din cadrul fotografiei. Și niște coapse suverane, pe care Elias nu se mai sătura admirîndu-le. În spatele femeii se vedeau glastre cu flori pictate în stil japonez și păuni.

Păuni ?

Păuni, păuni ! Păuni regali ! Constituiau un decor cu personaje, care escortau femeia, irizînd auriu și verde-albastru. Toți într-o postură studiată, cu capetele încununate de coronițe de fulgi fini și cozile în formă de evantai. Chiar într-o fotografie alb-negru aceste pete minuscule ar fi părut verzi și aurite, căci în acea fotografie se puteau întrezări toate dimensiunile, culoare și volum, natură și carne.

De cîte ori șeful de brigadă își amintește de fotografie, gîndește : femeia și păunii. O femeie escortată de păuni regali (abia mai tîrziu avea să afle că Mena purta o brățară de aur la gleznă, ca păunii regali ; dar acum nu putea să știe ; în fotografie era desculță și fără acel ornament). Astfel o reconstituia Elias, acum, în tren ; la Lisabona, în cabinetul său de la Judiciară sau acasă la el, în compania confidentului său, lagartul. Mai tîrziu, la sfîrșitul călătoriei, cînd va ajunge la închisoare, va scoate iarăși fotografia din geantă, pentru a o arăta celor de acolo spre identificare și, este sigur, se va găsi cel puțin unul care să o recunoască. Cu siguranță că și acela își va pune întrebarea : Păuni ?

Sau poate că nu.

Poate că ei nici nu vor fi în stare să-i observe ; în materie de peisaje, gardienii unei închisori de militari cunosc doar zidurile și nimic mai mult. Umblă ziua întreagă cu mîna pe sex, prin buzunarele rupte ale pantalonilor, așa că vor observa doar acel superb corp de tînără femelă. Careva poate că-și va aminti de vocea ei aspră, de femeie de noapte, sau chiar de privirea ei directă, insistentă. Vor spune : Ea era, aceea... aceea...

În același timp Elias cîntă în surdină și-și plimbă unghia pe fotografie. Trenul înaintează, se apropie de copilăria sa. Amintirile se proiectează peste cîmp, departe, în drum spre Elvas, la Raiana.

(Amintirile lui Elias în tren :
— plimbările în lunca fluviului Guadiana, la prins broaște ;
— bărbatul nebun, care s-a urcat pe apeductul Amoreira și mulțimea care se adunase jos pentru a-l vedea (cade ?) ;
— tatăl îmbrăcat în judecător la fereastra tribunalului ;
— tinere doamne bîndu-și ceașca de ceai sub arcadele străzii Cadeia, după slujba duminicală ;
— Catedrala : morții aflați sub lespezile de marmură ;
— el și fiica vecinului tăind gravuri din *Albumul Glorioșilor ;*

— idem căutînd să stăpînească capra șchioapă ;
— domnul Vairinho, profesor ;
— grupuri de săraci (țărănci prostituate de dincolo de frontieră) invadînd orașul în noaptea de Sfîntul Ion ;
— Elvas, ah Elvas, Badajos e aproape.)

Este cald și primăvara abia se naște. Dar în Elvas, precizează Elias, ori e cald de te topești, ori e frig de-nțepenești. Agentul Roque nu se miră. Elvas este frumos, fără exagerare, un orășel în miniatură, bucolic. Se deschide cu un antic apeduct cu multe arcuri din piatră, care coboară din vîrful muntelui Forte dos Presos, zis da Graça sau Arestul Disciplinar, tocmai de acolo de unde se văd Spania, frontiera, contrabandiștii etcetera.

Am ajuns la Elvas ! murmură Roque în fața porții vechi a orașului.

Cei doi agenți își amintesc și azi de Spectacolul acelor străzi la ora înălțării steagului în regimente. Sunetul trompetei se aude pînă departe peste cîmpie, locuitorii cei mai respectabili își scot pălăria, unii merg cu pălăria în mînă. Privește, frate, zice șeful de brigadă tovarășului său. Îl conduce pînă la cafeneaua Pousada, în piața tribunalului ; mănîncă cîrnați și privesc la programele televiziunii spaniole. În ziua următoare, dis-de-dimineață, trec la treabă pentru îndeplinirea ordinului Excelenței Sale, Inspectorul. Urcă spre locul cu pricina, care se află tocmai unde a înțărcat dracul iapa, pe un drum întortocheat, exact în vîrful mun-

telui. Își amintesc că în drum s-au oprit doar o dată și aceasta pentru a privi un monument pe care era scris ceva despre glorie sau ceva asemănător ; scria așa :

ACEST MONUMENT
S-A RIDICAT PENTRU CA MURITORII
SĂ ADUCĂ MULȚUMIRI
DOMNULUI DUMNEZEU AL ARMATELOR
ȘI VICTORIILOR

Monumentul se află la o mică distanță de o cazemată protejată de tranșee și ziduri. Ferice de ei !

Cînd pășesc dincolo de poarta închisorii se pomenesc într-un furnicar de soldați, unii coboară alții urcă, ducînd pe umeri celebra „găleată de apă". Sînt militarii condamnați care-și îndeplinesc pedepsele : scot apă și o varsă într-o cisternă fără fund. Șeful Elias și tovarășul său observă, de sus de la înălțimea unei platforme, că aproape toți folosesc tîrlici în loc de bocanci și că au îmbrăcămintea amestecată, civilă și militară. La observația lor, sergentul de zi, care îi primește, precizează că „totul nu este decît o imensă mascaradă", dar se referă la activitatea arestaților.

Elias spune : Supliciul lui Tantal, amice, însă sergentul șoptește că nu este chiar așa, deoarece gărzile mai închid ochii la această urcare și coborîre, găleată plină găleată goală. Numai la cantitatea de apă sînt riguroși, fiecare găleată trebuie să fie cel puțin pe jumă-

tate umplută. După cum explică sergentul, un vas mai puțin plin face ca balansarea apei să îngreuneze transportul. Așa o fi, chiar așa trebuie să fie, pentru că așa spune sergentul și, cu siguranță, și regulamentul. Apoi sergentul tace și imediat se oprește în poziție de drepți, deoarece tocmai sosește Comandantul.

Comandantul se informează și, știind pentru ce vin, îl duce pe Elias și pe ajutorul său într-o sală de așteptare, unde în loc de scrumiere sînt folosite jumătăți de grenadă, iar pe un perete stă portretul lui Salazar, plasat lîngă steagul închisorii. Camera are și un nume „Sala Maior Marques Maria", stă scris vizibil pe o placă fixată în perete. Invitați înăuntru, ei se așază și se informează despre cum s-a produs

Proces-verbal

Aud :

— că evadarea Maiorului și a Altora a fost de tip convențional. Pregătită meticulos cu ajutor din afară. Presupusă colaborare civilă și, cu toată probabilitatea, și a familiilor și, de asemenea, a simpatizanților mișcării subversive la care erau afiliați evadații. Furt de arme și de alte materiale militare. Coruperea unui caporal din gardă. Fuga tuturor implicaților. Comandantul vorbește sec și în rafale succesive. Nu folosește monoclu, dar l-ar putea folosi. Are figură pentru așa ceva.

Citesc :

— un proces-verbal (pe care îl anexează, în copie, la al lor, unde, referitor la evadarea din acest fort, petrecută în noaptea de 31 decembrie — 1 ianuarie a.c., se identifică participanții ca fiind : a) maiorul de artilerie Luis Dantas Castro, 47 ani, căsătorit, în situația de deținut din ordinul Tribunalului teritorial pentru a aștepta judecata, fiind implicat într-o tentativă de lovitură militară ; b) arhitectul Renato Manuel Fontenova Sarmento, 25 ani, necăsătorit, care a îndeplinit serviciul militar ca ofițer milițian, deținut și el pentru motivele amintite în această închisoare militară și disciplinară ; c) caporalul clasa I Bernardino Barroca, 20 ani, necăsătorit, care presta serviciul militar ca furier la Secretariatul închisorii. Sînt scrise și alte generalități, presărate cu multă transpirație de copist (întreruperi, reluări de fraze), terminînd cu Pentru Binele Națiunii și cu semnătura Comandantului.

Văd :

— pe Comandant desfăcînd o hartă a Portugaliei și indicînd pe ea o încrucișare de linii și semne : Elvas, aici ne aflăm. Degetul ofițerului se mișcă pe șoseaua spre Reguengos, pe aici au luat-o fugarii, într-un Volkswagen condus de incriminata Mena, în noaptea evadării. Maiorul Dantas travestit în preot, cum deja se știe, arhitectul în civil, iar caporalul în manta și cizme militare. Au luat-o în această direcție, Alandroal, Terena, Reguengos, parcurgînd 75 km în circa o oră. O oră, nicidecum mai puțin, accentuează degetul Comandantului și țineți cont că era noapte, furtună și ploaie.

Ajunși aici, respectivii trebuiau să aleagă din două una, ori șoseaua națională spre Lisabona prin Evora, ori cealaltă, opusă, spre Spania. Numai că mai există aici încă un drum, care pare că nu duce nicăieri și de fapt nu duce, însă tocmai pe aici au pornit ei. Priviți aici acest drumeag fără însemnătate, care se termină în acest punct. Se pare că respectivii erau bine informați și știau că pot să continue pînă la frontieră pe drumul marcat pe hartă cu o linie întreruptă, ca și cînd ar fi vorba de o cărare pentru capre. În realitate, drumul este pietruit de la un cap la altul și chiar pe acesta l-au urmat. Degetul se mișcă. Se vede traiectul ezitant, zece-cincisprezece kilometri spre est și dintr-o dată apare o linie albastră care-l taie. Curs de apă. Degetul Comandantului se ridică. Wolkswagenul se oprește la rîu, la marginea unei prăpăstii, cu luminile farurilor suspendate în aer scînteind în ploaie.

Înăuntru preotul, pe locul mortului, și amanta la volan. Biblia și mitraliera, ca în filme, gîndește șeful Elias, care este om de filme de cartier și cititor de romane în fascicole, cumpărate de la tutungerii.

Verifică :

— descrierea Comandantului fortului corespunde. Există, de fapt, acea rîpă sau prăpastie. Polițiștii se conving mergînd pînă acolo într-un

jeep condus de un soldat din GNR [1]. S-au oprit aici, pe o stîncă golașă, cu frontiera Spaniei în față. Biblia și mitraliera, repetă Elias. De popi și fetișcane travestite sînt pline cinematografele, a spus-o și Sfînta Tereza cînd a apărut în fața lui Al Capone. Popi cow-boy, preoți-gorile, toate, toate astea sînt povești fumate. Pînă și pe popii din povestea vicarului *(à la italiana)* îi cunoaștem. Trucuri vechi, *capisce ?*

Procedînd la inspecția locului, cei doi agenți văd jos, în fundul prăpastiei, carcasa calcinată a unui automobil, prezentînd indicii mai mult decît suficiente pentru a se identifica un automobil ușor, marca Volkswagen, cu două uși. Scheletul ars al automobilului se află la mică distanță de un rîuleț care curge între pereții stîncoși. Cînd se întorc pe jos, cei doi agenți nu mai au nici un dubiu că incendiul fusese provocat. Și, nemaiavînd nimic de adăugat, șeful de brigadă se așază pe o piatră.

E primăvară, cu soare și cu miresme ; peste tot se împrăștie o lumină aurită, apa curge în albia ei, conducătorul jeep-ului stă la volan, Roque stă în picioare cu fața spre Spania, sfîrșitul pămîntului, un ocean de stînci. Un chibrit peste rezervorul de benzină, o explozie și în două minute grupul trece de cealaltă parte a hărții, lăsîndu-și (cu foc) patria iubită, adio ! Nu a fost rău conceput, nu, domnule șef ? reflectează Roque.

---

[1] Garda națională republicană.

Elias ține ascuns în pumn un cărăbuș, îl simte mișcîndu-și picioarele. Nu mai era necesar să folosească unghia sa lungă pentru a ști cum și cînd s-a reîntors banda în Portugalia. Sau dacă au ieșit vreodată de aici, ipoteză luată în considerare. Tăcere, Tăcere, uneori întreruptă de mii de sunete (misterele naturii), behăitul unei capre, susurul rîulețului, ecoul unui strigăt, atmosferă bucolică, matriarhală. Elias ar da orice pentru a ști dacă incendiul automobilului, acolo lîngă frontieră, a fost doar o înscenare pentru a deruta poliția. Prinde acum cărăbușul cu două degete, îi desface mandibulele cu unghia sa cea lungă : A fost ? Sau nu a fost ? Dacă aceasta a fost o înscenare, desigur că și scrisorile pe care le-a trimis maiorul de la Paris au fost tot o cacialma. Le-a trimis de aici la Paris și altcineva le-a pus acolo la poștă pentru a intra în mîinile poliției secrete. Alt truc învechit, încă unul. Însă acestea sînt supoziții, ele nu pot intra în procesul-verbal.

Nu știu dacă ai observat, spune Elias cu voce tare, pe aici pe aproape există o haltă de cale ferată. Se adresează agentului Roque, nu gîzei din mînă. E-adevărat că există pe aici pe aproape o haltă ? întreabă el pe soldatul care se află la volanul jeep-ului.

Da, Brajos, răspunde soldatul.

Cinci kilometri, nu ? reia șeful de brigadă.

Celălalt : Mai puțin. Trei kilometri, de aici.

Șeful Elias dă drumul cărăbușului. O haltă, Roque, nu apare ca prin minune. Înțelegi, frate-prieten ?

Roque înțelege, nu este prea greu de cap : Maiorul și femeia au luat trenul. Perfect, confirmă șeful de brigadă. Călătorii noștri nocturni în loc să treacă frontiera la frații spanioli s-au gîndit că este mai bine să urce într-un tren cu vagoane de dormit și cu bilete cumpărate dinainte. Rămîne de aflat dacă orarul se potrivește, ce zici, frățioare ?...

(Inspectorul Otero, citind *procesul-verbal* : Un criminal care lasă urme în drumul său, ori este un fricos, ori o face intenționat pentru a înnebuni poliția.)

Proces-verbal (continuare)

...și în acest scop s-au deplasat spre respectiva haltă, care nu era decît o oprire pentru aprovizionare cu apă, o mică stație năpădită de bălării. Servise cîndva (și mai servește și acum) cătunele Murtal și Ventanas, pe timpuri centre de aprovizionare ale cîtorva mine de pirită, azi părăsite.

Cei doi agenți, după ce calculează distanțele și minutele necesare pentru a se deplasa pînă acolo în condițiile de timp în care a avut loc fuga, conchid : Concordă.

Pe de altă parte, urmînd itinerarul trenului, admit că fugarii s-au separat în două grupuri cînd au ajuns în gara Vendas Novas : maiorul și însoțitoarea au călătorit cu trenul pînă la Lisabona, în timp ce caporalul și arhitectul au preferat șoseaua, una din șoselele de acces spre orașele Barreiro (?) sau Montijo (?), care se află pe Estuarul Tejului, vizavi de Lisa-

bona, de preferință cea spre Montijo. Precauțiuni elementare. La postul GNR din Vendas Novas, Elias se convinge că a intuit corect : în registrul acelei poliții se află o mențiune despre furtul a două biciclete. Chiar în noaptea cu pricina. Unele piese ale vehiculelor au fost găsite de cetățeni în pădurea Mata dos Cabedos, cincisprezece kilometri spre nord.

Spre această pădure se îndreaptă și agenții noștri folosind un taxi închiriat și, pe tot parcursul, interoghează comercianți și persoane din zonă. Nedescoperind alte urme, referințe sau elemente interesante pentru cercetare, se decid să meargă mai departe : în apropierea pădurii, pe o distanță de circa șaizeci de metri, ei continuă să recupereze piese și accesorii ale bicicletelor. Mai exact : două cabluri de frînă, una printre ramurile unui stejar și alta la marginea pădurii ; un ghidon și o roată aruncate într-o văgăună, unde se presupune că s-au adăpostit un timp fugarii.

În continuare, nimic. Charnecas, pe malul stîng al Tejului. Dar spre Lisabona sînt zeci de căi de acces, Elias și Roque examinează cu atenție harta Portugaliei și o mîzgălesc cu linii : toate, tot atîtea posibilități incerte.

(Părerea comandantului închisorii : O evadare de tip convențional presupune ajutor din afară.)

Proces-verbal (continuare)

... zeci de drumuri de aici, deci tot atîtea posibilități. Acești prieteni (caporalul, maiorul și

Mena) ucideau cu dezinvoltură toți caii pe care îi călăreau, comentează șeful de brigadă cînd vede resturile bicicletelor. După ce s-au servit de vehicule le-au distrus și le-au abandonat.

Roque este de părere că fugarii au intenționat prin aceasta să șteargă urmele. Dar Elias îi răspunde ca din biblie : Urma, dragă prietene, este păcatul nostru, niciodată nu ne protejează.

Și Roque : N-aș fi crezut, dar aveți dreptate, șefule. Cînd cîinii își descoperă propria lor urină se opresc din mers și chiar din lătrat.

Șeful Elias : Fratele meu, toți cîinii urinează pe pereți. Urmele acuză.

Roque : Și oamenii noștri la fel, au vrut să-și șteargă urmele, dar și le-au presărat cu aceste fiare azvîrlite.

Șeful Elias : Vorbești ca o ghicitoare, cît despre cîini, să nu uiți niciodată că urma corpului se șterge, însă urma de urină rămîne. Urma de urină este recunoscută de orice cîine din lume. M-ai înțeles ?

De aici mai departe, în procesul-verbal sînt cuprinse amănunte fără importanță, cel puțin la prima vedere.

Terminînd cercetările pe șosea, cei doi agenți se întorc noaptea tîrziu la Vendas Novas. Iau cina în drum, într-o cîrciumă oarecare. Privește, spune șeful de brigadă, abia așezîndu-se la masă.

Într-adevăr, în spatele tejghelei, așezate pe un butoi, ei observă o pereche de pedale și un ghidon de bicicletă lîngă o tăbliță pe care

stă scris : *Astea sînt ale mele*. Cele descoperite îl pun în alertă pe agentul Roque, care caută să se informeze în legătură cu proveniența accesoriilor. I se răspunde că este vorba de oferta unui vînzător ambulant, care locuiește în Vendas Novas.

Șeful Elias, stînd la masă, surîde. Nu pentru că se îndoiește de explicația cîrciumarului, cum de altfel, ulterior, s-a văzut că avea dreptate, ci pentru ingeniozitatea și inițiativa polițiștilor din provincie, care, expunînd obiectele, așteptau să se întîmple o minune. Căci numai bagheta magică a sfîntului Sherlock putea să-i aducă acolo pe cei doi apostoli ai Judiciarei împunși în acest fel de ghidonul uneia din bicicletele furate și reînviate în chip de taur într-o cîrciumă de provincie. Să se lase de glume ghidonul și să pornim mai departe, *andante, andante*. Continuă.

Cîteva zile mai tîrziu, duminică, 10 aprilie, în mod imprevizibil, Mena cade în mîinile Poliției Judiciare, în urma denunțului unei telefoniste de la Novo Hotel Residencial, unde sosise cu o noapte înainte. Tînăra se afla în camera sa, stînd pe pat, prost dispusă, în așteptare.

Puțin mai înainte trecuse pe la apartamentul său din Estrada da Luz (sigilat de tribunal), unde făcuse să dispară prin ardere diferite hîrtii și fotografii care mai rămăseseră după percheziția polițistului. O caricatură a ei însăși, prinsă în perete, apăru perforată de o țigară aprinsă. La fel procedase și cu o scrisoare pe care încercase să o compună pentru a o trimite tatălui și în care nu reușise să scrie decît primul rînd: „Evenimente teribile au lovit-o pe fiica ta..." În camera din hotel au fost descoperite, de asemenea, fragmente de scrisori identice, unele reduse la cenușă, însă oprindu-se toate la prima frază.

Telefonista hotelului declarase că un funcționar de la contabilitate a informat-o că în fișa clientei se afla în debit costul unei telegrame către Lourenço Marques (Mozambic); după părerea poliției, probabil trimisă tatălui său. Șeful de brigadă, Elias Santana, care nu

fusese prezent la actul capturării (vizitase cavoul de familie din cimitirul Alto de Sao Joao), a rămas însă cu convingerea că denunțul fusese organizat de PIDE. La arestare participaseră doar inspectorul Otero și agentul de clasa I, Silvino Saraiva Roque, care se deplasaseră cu automobilul personal al inspectorului.

Filomena Athaide, Mena, nu a pronunțat nici un cuvînt cînd a văzut ordinul de arestare, doar în momentul în care i s-au pus cătușele a îngînat: „Astea ?" În timpul transportului la sediul Poliției Judiciare a ținut tot timpul mîinile pe genunchi și le-a privit cu multă insistență.

A fost imediat introdusă singură într-o celulă, fără a fi fotografiată și fără a i se lua amprentele digitale sau alte formalități de rutină. Au fost limitate la maximum mișcările și contactele ei în sediul poliției, fiind, din ordinul Directorului, riguros izolată, în interesul investigațiilor.

Șeful de brigadă a vizitat femeia la cîteva ore după arestare. O tînără în veșminte șifonate, pantofi scîlciați, pieptănată cu o coadă de cal, care nu semăna cu pozele pe care le avea el. Împreună cu agentul Roque, care îndeplinea oficiul de dactilograf, a procedat imediat la primul interogatoriu, care a avut loc în cabinetul inspectorului și care s-a prelungit pînă în zorii zilei următoare.

Cei doi agenți privesc harta Portugaliei. Vendas Novas este aici. Mena așteaptă întrebările. Dar înainte ?

Elias : Să recapitulăm.

Zi sau noapte, nu are importanță. Nici ora nu are importanță. Interogatoriul unei tinere care fumează, care se învăluie în fum și care răspunde mecanic, continuă.

Elias mai înghite o pastilă. Să recapitulăm : Șoseaua. Automobilul. Incendiul. Drumul la Brejos, apoi la Vendas Novas. Dar în Vendas Novas ? Abia sosiți, arhitectul și caporalul, ca din întîmplare, găsesc două biciclete rătăcite, în așteptarea lor. Corect ?

Mena face semn că da, corect. Pe deasupra biroului, cele două lentile groase ale șefului de brigadă o examinează. Un portret al lui Salazar se află pe perete.

Așadar, biciclete. Ploaie. Ploaia este importantă pentru a putea face corect cronometrajul parcursului. Pe de altă parte, pe ploaie sînt mai puține riscuri, cînd se pedalează pe șoselele principale. Se miră că arhitectul și caporalul nu și-au dat seama de acest factor. Dar să-i urmăm ; ei aleargă pe șosea cu capetele aplecate peste ghidoane. Capete aplecate și apăsări puternice pe pedale, un fel de cursă contra-cronometru, contra destinului, împotriva tuturor și a tot, în special împotriva patrulelor Gărzii Naționale Republicane care are destule pichete pe acele drumuri, pînă s-au adăpostit în acea văgăună. Am mai vorbit despre asta.

Sub un pod, poate chiar aici, unde sînt aceste două linii intersectînd semnul care indică un curs de apă. Da, așa au povestit și ei despre drumul parcurs, declară Mena și adaugă că s-au aventurat să bea și două degete de coniac într-o cîrciumă din drum. Adevărat ? Asta cam pe unde ? Este aici o cîrciumă ? Care este podul ? În ce loc exact ?

Șeful Elias : Dosarele trebuie să fie complete.

Totul este neclar. Nu apare clar drumul parcurs de cei doi. Fugarii erau îngrijorați, înfricoșați, spune Mena și urmărește și ea harta, amintindu-și ce i-au povestit ei cînd s-au întîlnit în *Casa de Vereda*. Agentul Roque bate la mașina de scris tot ce aude. Frază cu frază, kilometru cu kilometru, cilindrul mașinii de scris se învîrte, întruna, insistent, pedală cu pedală, drumuri, șosele, curbe de nivel, rîpe. Se aude clopoțelul, sfîrșit de rînd, altă învîrtitură. Mai departe, o primă pană de cauciuc, urmează încă o pană, bicicletele sînt distruse în pădure. Dar asta s-a întîmplat înainte de pod, chiar înainte de văgăună. Mașina de scris se oprește : Cum rămîne ? îngînă Roque.

Caporalul și arhitectul s-au rătăcit, merg la întîmplare, dezorientați. Nu știu dacă merg înainte sau se întorc de unde au plecat, greșeau sau erau pe drumul cel bun. Și, deodată, apare camionul-fantasmă, un monstru învăluit în aburi cu doi oameni, două umbre în cabină. Fac semn și ei intră în spate, între lăzile cu pește la gheață. S-au înfășurat amîndoi cu o

prelată grea și udă. Patruzeci, cincizeci de kilometri acolo înăuntru? Cine știe? Nici ei nu știau. Clănțăneau din dinți în întuneric, între peștele înghețat și prelata udă peste care ploaia răpăia continuu. Cînd au ridicat prelata, se aflau pe cheiul Estuarului și se lumina de ziuă.

Berreiro, ghicește șeful Elias, cu vîrful creionului deasupra hărții. Trage o linie care traversează Estuarul Tejului : de aici și-au urmat drumul drept la Lisabona ; acum să-i vedem !

Atenție, mare atenție. Lisabona, această galaxie constelată cu lumini reci de cealaltă parte a fluviului, este un animal sedentar, care are antene în toată țara. Este cenușiu și simulează că este pașnic. Atenție, *achtung*. Chiar dacă este amorțit de ploaie, atenție, căci circulă prin el mii de filamente vorace, bariere de brigăzi de tranzit, patrule de polițiști, patrule de legionari, posturi de GNR și, la fiecare colț de stradă, în fiecare cazarmă, în fiecare birou, se află portretul oficial al lui Salazar, totdeauna foarte vizibil așezat. Uneori, sub el se află un alt rînd de portrete, ale politicienilor care-și petrec vacanțele la munte. Perimetrul capitalei este în întregime minat. Lisabona este un oraș înconjurat de o vastă rețea de antene și de aurore de fotografii (de blestemați), prezidate de Ctitorul Patriei.

Caporalul și arhitectul au luat măsurile necesare și au pornit mai departe. Au traversat Estuarul în feribotul muncitorilor și au telefonat dintr-o cabină la acel număr — cutare

— al *Casei da Vereda*. Este scris în dosare că au sosit la destinație între zece și unsprezece dimineața și că acolo i-a primit o femeie, îmbrățișîndu-i. „În fine“, suspinase ea.

Avea părul platinat.

Mena, pufăind din țigară : Așa a fost.

Interval.

II

Elias se află din nou în biroul unde o interogase pe Mena. Așezat în fotoliu. Așezat în fotoliu se uita prin peretele de sticlă, la sala alăturată a agenților, luminată cu neon : fără agenți, numai mesele de lucru.

Ordinul Directorului se afla pe birou și era adresat lui Otero : Detenție riguros confidențială.

Elias trece în revistă notițele, fotografiile. Fotografiile au importanță fundamentală. Dosarul crimei deschis în fața sa. Cartea morților, cum îi spune el. Declarații, hîrtii, procese-verbale. Cartea morților. Pașii porumbiței. Mena, *La Golondrina*. Vocea Menei, țigara Menei. Elias știa totul despre crimă, încă de la cel de al doilea sau al treilea interogatoriu. Cîntă în surdină. *La Golondrina*.

(Notițele dactilografiate de Silvino Roque, agent clasa I : „După fuga din închisoarea-fortăreață, caporalul nu a mai trecut pe acasă unde se afla *maică-sa* (subliniat *maică-sa*). Aceasta, Florinda Barroca, originară din Rugial, districtul Paredes, ni s-a părut destul de rece după felul în care ne-a răspuns, fără pic de văicăreală pentru cele întîmplate. Omul

trimis de poliție, Joaquim Pinto, care a participat la investigație, atribuie acest comportament climatului subversiv care domnește în regiune. Polițistul a aflat că fratele femeii, un oarecare *Bartolomeu* sau *Bartolomeu Pardo* (subliniat), este un individ cu cazier politic. Crede că fugarul nu a îndrăznit să riște o vizită acasă la maică-sa, temîndu-se că unchiul său nu ar fi fost de acord cu ceea ce făcuse. Altceva nu a mai spus, semnează Joaquim Pinto.“)

Elias sare peste aliniate (cunoaște textul). Se oprește ici-colo și recitește doar pentru a reciti, înseamnă că citește. Pune mîna la cap și, din cînd în cînd, își admiră unghia gigantică. Uneori gîndește cu voce tare, alteori vorbește singur. Dar, dacă vorbește și în același timp citește, unghia ascultă și nu există în asta nimic special, n-aveți teamă, pentru că este unghia degetului mic, unghia cu care ghicește orice și de aceea șeful de brigadă subliniază cu ea toate incertitudinile, persoanele și cazurile.

Alături, dincolo de peretele de sticlă, stau aliniate birourile agenților. Birouri metalice, mașini de scris, totul într-o disciplină fără suflet. Parcă ar fi un acvariu, gîndește. Și dacă ar ciuli urechea, ar putea auzi zumzetul continu al tuburilor de neon, care, în fond, n-ar fi altceva decît zumzetul electric al sălii-acvariu. Într-o zi, dacă îl va ajuta Dumnezeu și va fi sănătos, va putea observa și bulele de oxigen urcînd de-a lungul pereților de sticlă

și grupul de agenți dînd din coadă cu gurile căscate.

Trage un sertar al biroului său unde sînt de toate, calmante gastrice, ceaiuri, un creion-calendar 1953, un clește de prins rufele în miniatură, imobilizînd un teanc de hîrtii și cărți, două sau trei cărți ca *Magnetismul personal, Cugetările înțelepților din Sion, Viața cotidiană a asirienilor*. Mai recent, a adăugat și *Lupul Mărilor*, de Jack London (trad. Guerreiro Boto, editura Europa — America, Lisabona) pe care o deschide totdeauna la pagina cu semnătura,

Bernadino Barroca
1º cabo 3976/57
F. G. Elvas 17-5-1959

și această semnătură i se pare un adio spus nimănui, înainte de a pleca într-o călătorie fără destinație. De la această semnătură începe Elias să citească ori de cîte ori își mai petrece o zi pe oceanele lui Jack London. Mena a rămas în urmă, la această oră se află în patul celulei închisorii, aprinzînd țigară de la țigară. Între timp, Elias umblă după căpitanul Larsen plutind pe o mare liniștită cu noapte clară, bancuri de gheață pe care se odihnesc colonii de foci, sunet de clopot la bord. Căpitanul Larsen, lup de mare. Silueta unui velier cu pînze cenușii fluturînd pe catarge. Sute de boturi lătrînd : foci, spune Elias pentru el însuși, animale jumătate-cîine, jumătate-pește. Cu boturile lor inteligente, mustățile și privirea blîndă, dar cu înfățișare de pește. Pentru un om nevoiajat, o focă trebuie să însemne o verigă din seria canină, mitul cățeilor mărilor.

Elias se lasă furat de gînduri ; este ora cînd trebuie să o interogheze din nou pe Mena (acum, noaptea ?), dar în carte mai este ceva care îl reține : sublinierile. Pasajele subliniate cu creionul — de către caporal (?).

„Noi sîntem deja morți cu toții“, este una din sublinieri.

Are și o cruce la margine pentru a atrage atenția. *„El conducea o cauză pierdută și nu se temea de pedeapsa lui Dumnezeu.“*

Cînd a făcut oare Barroca aceste observații cu subînțeles ? În 15.05.59 în patul său din cazarmă sau după, în timpul unei lecturi ulterioare, în *Casa da Vereda ?* Cu ce presentiment infernal a subliniat el acele cuvinte, cu ce intenție ? Elias continuă lectura romanului urmărit de această întrebare. Urmărește mereu corabia acelui căpitan, Lup Larsen, care este un lup și cu numele și, pentru că este lup, el nu poate suporta asemănarea dintre cîini și foci. Bineînțeles, asta nu stă scris în carte, această ură împotriva încrucișării de sînge. Multe lucruri nu sînt scrise în carte, dar ele se subînțeleg ca niște profeții în conținutul prozei. Multe lucruri care se petreceau cu căpitanul Larsen în acele vremuri sînt valabile și azi.

Sublinierile, spre exemplu.

Şeful de brigadă îşi aruncă privirea dincolo de orizontul lecturii. Vede siluete de fugari, ploaie şi furtună. *Casa da Vereda.* Se uită la aparatul de radio cu tranzistori ce stă într-un colţ al cabinetului său, deasupra dulapului cu fişe : este al lor, al evadaţilor, aşteaptă şi el, în punga de plastic, expertiza laboratorului. Cîte discuţii nu s-au purtat în preajma lui, acolo, în *Casa da Vereda ?*

Mena, adineauri la interogatoriu : Ascultam radioul, el rămăsese unicul contact cu lumea din afară.

Elias aduce tranzistorul pe birou : Ia să vedem ce mai spune acum acest ventrilog ?

Tocmai se bate gongul semnal. Începe buletinul de ştiri de la ora trei dimineaţa transmis de o voce gravă. Lisabona, transmite Radioul naţional. Vorbeşte despre aniversarea Zilei PSP[1]-ului şi a forţelor de ordine, despre parada care a avut loc în prezenţa statelor majore, despre figurile grave din tribuna plină de flori. Despre slujba religioasă pentru cei căzuţi în exerciţiul funcţiunii, pace celor care se războiesc. Gărzile defilează acompaniate de cîini poliţişti, medaliaţi. Discursul autoritar al ministrului de interne ; vorbeşte despre securitatea cetăţenilor şi bunurilor lor şi declară război etern „agitatorilor care, cu soldă din exterior sau inspiraţi de ideile de libertinaj, caută prin toate mijloacele să corupă Şcoala, Munca, să renege Morala şi Credinţa şi să acuze Autorităţile“, sfîrşit de citat.

---

[1] Poliţia stradală portugheză.

Elias clipeşte din ochi, gata să adoarmă.

Îşi aminteşte de iarna din acest an, iarna în care evadaţii din închisoarea fortului din Elvas aleargă bătuţi de ploaie şi de frică. Frig şi vînt, fum şi singurătate. În acest sens confesiunile Menei erau totdeauna insistente. Imaginaţi-vă că pe atunci radioul nu vorbea despre poliţiştii care defilează acum, primăvara. Atunci nu era momentul să se ocupe cu slujbe religioase pentru sufletul bunilor agenţi luaţi drept copilaşi nevinovaţi (Lăsaţi, lăsaţi copiii să vină la mine, imploră o voce la urechea lui Elias, este celebrul căpitan Maltés, cu cască de oţel pe cap, cu scut şi baston, într-una din descinderile sale în aulele studenţeşti, dar despre asta nu vorbeşte radioul). Buletinul de ştiri, da, se aude, dar vorbeşte despre vînătoarea de vulpi a preşedintelui Thomaz, despre slujba religioasă la care el a asistat după vînătoare şi despre convertirea hinduşilor. Acestea sînt ştirile de noapte, recitate poate de aceeaşi voce care cu trei luni înainte se auzea în acelaşi radio-tranzistor aflat în sala din *Casa da Vereda.* Cu deosebirea că, pe atunci, vocea tremura din cauza iernii îndoliate.

Au fost zile înfricoşătoare atunci. Inundaţii pe Valea Santarém-ului, cartiere mărginaşe luate de apă şi undeva, în necunoscut, în *Casa da Vereda,* patru fugari aplecaţi deasupra unui radio deschis. Sala plină de fum (lemnele se pare că erau umede şi furtuna împiedica tirajul sobei), iar peste capetele lor plutea o

lumină gălbuie, sulfuroasă. Nu era lumina rece de neon ca cea de la Judiciară, nu. Era o lumină tulbure, gălbuie, cenușie.

Alt gooong ! Crainicul încheie buletinul de știri și trece la comentariul oficial. Pierderea Indiilor portugheze, galionul cu statuile viceregelui scufundate, crainicul cere răzbunare. Arhitectul sare de la masă. „Ați văzut", zice, „Prea repede n-or să aibă timp să vorbească despre noi !"

(Elias, închizînd radioul : Vor vorbi, vor vorbi, dar, cînd anume vor vorbi, nimeni nu poate să ghicească. Atunci cînd se va întîmpla aceasta, pe maior numai Tatăl din ceruri îl va mai auzi, iar ceilalți vor fi atît de înfricoșați, încît nu-și vor mai putea auzi nici numele.)

Liniște în cabinetul șefului de brigadă, rafale de ploaie peste *Casa da Vereda.*

Maiorul Dantas Castro : Nu-ți mai roade unghiile, dragul meu caporal.

Caporalul Barroca așază mîna pe masă, o mînă negricioasă și diformă. Avea aceeași figură tristă și obstinată pe care șeful de brigadă o cunoștea din fotografia multiplicată de Poliția Judiciară pentru posturile de poliție, era în uniformă, din față și din profil. Uniformă de trupă, bocanci militari și pantaloni soldătești, dacă asta mai are vreo importanță. Și, totuși, așa era îmbrăcat și așa îl descrisese Mena puțin mai înainte.

„Au trecut trei zile și telefonul nu a sunat." (Vocea arhitectului).

„Răbdare, Fontenova. Tăcerea face parte din ofensivă." (Maiorul Dantas).

Elias, întors spre peretele de sticlă : Și eu spun la fel, răbdare și fiți veseli. Nopți ca acelea trebuie să fi fost multe în *Casa da Vereda*, iarna era în toi și maiorul stătea tot timpul în sală, lîngă sobă, cum se pare că obișnuia.

Dantas C. : „Fiți fără grijă că, dacă pînă acum *Comodoro* nu a dat nici un semn, probabil că are motive serioase. Ați observat cum deputații au început să dea năvală în Brazilia ?"

„Le va trece", răspunde arhitectul, „Într-o zi o să le vină din nou graiul."

„Asta a fost cîndva, Fontenova. De data asta în Brazilia se află Galvao, pentru a le face zile fripte." (Elias privește din nou în dosarele crimei : este un pasaj în care Mena se referă la căpitanul Henrique Galvao.) „Începînd de acum, continuă Dantas C., tot ceea ce tipii intenționau să facă în Brazilia îi revine lui Galvao, Galvao va mobiliza grupul, fiți fără grijă."

„Si noi ?" întreabă arhitectul.

„Noi, ce ? Noi nu facem parte din grup ? În ce dracu de țară crezi că-ți porți amarul ?"

O dîră de fum iese din gura sobei și țigara maiorului zboară. Continuă : „Mai avem, mai avem încă ceva de aflat, să știm dacă el este cu adevărat acolo. Oficial, da. Oficial Galvao nu poate pleca din Brazilia. Dar poate că a plecat. Crezi că nu ? Eu nu afirm, doar întreb."

Fontenova ține gîtul întins pentru a vedea dincolo de vălătucii de fum de țigară. Țigara maiorului se mișcă, cînd se pierde, cînd apare

din nou : „Totul se rezumă la un joc al riscului", zice el. „Prezența lui Galvao în Portugalia ar duce la plata multor polițe politice, chiar dacă nu ar reuși din plin. Din punct de vedere internațional ar însemna scînteia, dacă ar reuși."

Vocea vine acum din cealaltă parte a sălii (exact cum stă în notițele lui Elias) ; uitîndu-se într-acolo, maiorul apare așezat la masă, iar Mena în picioare, în spatele său. Mena în capot de noapte, cu aerul uneia care suferă de insomnie, cu eterna țigară între degete. Ține o mînă pe umărul lui și alta, cea care scoate fum, atîrnată.

Dantas C. : „Nimeni nu poate să bage mîna în foc că Galvao nu se află acum în Portugalia, dar aceasta este doar o posibilitate ca oricare alta." Întinde brațele la spate și o cuprinde pe Mena de mijloc. „Dar dacă ar fi, eh ! ? Ce le-ar mai veni de hac tipilor ăstora. Te-ai gîndit ?" Mîna avansează pe formele Menei, parcă vrînd să aprecieze volumele, corpul Menei. „În definitiv, ei, aceste otrepe, au dreptate cînd numesc acțiunea căpitanului o lovitură îndrăzneață." Mîna. Pipăie șoldurile. Spatele Menei. „Ceea ce nu știu ei este cînd le va cădea în spate această lovitură îndrăzneață, asta îi nelinișteşte. Dar ea vine. Și cînd va veni, nu le va lăsa nici o cale de scăpare, pentru că totul a fost studiat și s-au luat toate măsurile. Unde te uitai ?"

„Eu, domnule maior ?" (Vocea caporalului)

„Dumneata, dumneata. Deci eu vorbesc și dumneata nu ești atent. Unde te uitai ?"

Pauză. Pentru o clipă Mena și arhitectul își încrucișează privirile.

„Barroca !" reia maiorul. „Acest telefon este foc, ia aminte. Te uiți uneori la el de parcă ai vrea să-l atingi. Arde ! Ai înțeles, Barroca ? Ai înțeles ?"

De acolo din spate, de lîngă sobă, arhitectul își aruncă privirea pe fereastră (dar fereastra are obloanele trase), pe acea furtună trebuia să fie asigurată, gîndește Elias. Dar n-avea importanță (chiar așa astupată), Fontenova se întorcea spre fereastră ca și cum căuta spațiu și distanță.

„Într-o noapte ca asta am sosit aici." Era Mena, căutînd să rupă tăcerea. „Visam, fie ce-o fi."

Cu spatele la femeie, maiorul continuă să-i modeleze coapsele cu degetele pe deasupra rochiei. „Mai rău, ai avut o halucinație", continuă el. Coapsele. Fesele Menei.

„Halucinație ?"

„Halucinație auditivă, există și așa ceva, nu ?" Dantas C. arată cu bărbia spre caporal : „El nu face altceva decît să privească la telefon, tu deja l-ai auzit sunînd ; nu este nici o îndoială că telefonul începe să devină un vis urît."

Rîde. Mîna explorează mai departe, pătrunde între coapsele Menei. Dar în acel moment Elias uită de caporal, caporalul se dizolvă în neant. Se aude o voce : „Da, asta începe să devină un vis urît." (Vocea arhitectului)

Cineva zice : „Mă duc la culcare." (Mena ?)

„Desigur", insistă maiorul, „omul are dreptul să privească." (Mena continuă să rămînă sub mîna lui Dantas C., care mîngîie insidios.) „Să privească unde dorește. Ce dorește. Să privească cît vrea. Nu aici stă problema. Asta nu-i o problemă", repetă. „Mie nu-mi place aerul impertinent al tipului, maniera în care el dă tîrcoale telefonului."

Pași în tavan, cizme grele, da, caporalul a plecat la culcare. Se plimbă în așteptarea somnului, merge în pas regulat, de santinelă, la un moment dat nu se mai aude. Citește ?

Șeful de brigadă își amintește de *Lupul Mărilor,* de Jack London, cu cîteva minute înainte frunzărise romanul în biroul său. Tăcere acum ; nici voci nici pași. Ploaia continuă să bată peste *Casa da Vereda,* dar ei n-o aud ; rafale de vînt, crengile copacilor mișcîndu-se. Iarnă, Generalul iarnă, aliat al celor puternici și călău al celor învinși, cineva a spus asta. Maiorul Dantas sau cel pe care el îl citează atît de des, Liddel Hart, cel cu teoriile militare ? Dar de ce nu Clausewitz, acel arogant Shakespeare al cazărmilor ? *

---

* „De multe ori, ceea ce mi se pare mai deprimant este ignoranța cu care acești intelectuali privesc problemele militare. Acum cîteva zile, Fontenova, care niciodată în viața lui nu a citit un rînd din Clausewitz, l-a numit un Shakespeare al căzărmilor, care nu a purtat niciodată cizme militare. Și a spus-o cu toată insolența." Din *Caietul de zi* al lui Dantas C., găsit în *Casa da Vereda* (n.a.).

Arhitectul, așezîndu-se la masă, în fața lui Dantas C. : „O să avem probleme, dacă Gama e Sá a pierdut numărul de telefon."

Dantas C. : „Nu pronunța nume, Fontenova. Dacă *Comodoro* nu a dat încă semnalul, are motivele sale."

Arhitectul : „Să avem răbdare, știu. Așteptăm cu toții telefonul providențial."

„Răbdare, Fontenova, răbdare."

Lui Elias i se pare că mai auzise asta ; în *Casa da Vereda* timpul și persoanele se repetau ca ecourile. Mena, de exemplu, Mena, lăsîndu-se pipăită în spatele scaunului maiorului, era o repetare : un ecou al nopții, o repetare.

Dantas C. : „Totul la timpul potrivit. *Comodoro* se va ține de cuvînt."

„*Comodoro* ne-ar fi chemat la telefon, dar cineva probabil că și-a băgat coada."

„De unde ai mai scos-o și pe asta ?" Maiorul rîde.

Masa discuțiilor. Un aparat de radio închis și zgomot de cărți de joc. Iese pasiența ? întreabă șeful de brigadă de acolo din cabinetul său de la Poliția judiciară. Dar arhitectul clatină din cap, nu este de acord cu tăcerea avocatului Gama e Sá, adică *Comodoro,* cum era obligat să-l numească.

„Dar dacă tipul a pierdut numărul de telefon ? Dacă este urmărit ? Sînt mii de posibilități, știi bine, Dantas. Cum putem oare afla care este realitatea ? Cine ne va înștiința în caz că intervine un pericol, o greșeală ?"

Maiorul se înclină peste masă, vrea ca celălalt să-l audă cît mai bine : „Cu mine", zice, „nu pot exista greșeli, ai înțeles ? Nici o greșeală, Fontenova."

Cei doi stau față în față, învăluiți în fum (să nu confundăm vocile, își recomandă Elias lui însuși, dar ei tac), sînt numai ochi, amîndoi. Scîrțîit de podea, ronțăit de carii. De la primul etaj nici un semnal : caporalul, în camera de deasupra, citește (?) și subliniază (?). Elias poate să jure că asta face caporalul în acest moment. Citește și subliniază paragrafe sau rînduri din *Lupul Mărilor*, sau, dacă nu, ciulește urechea la etajul inferior, ascultă.

Elias îi aude din nou, sînt mai degajați. Vocile vin ca de departe, ca într-o conversație obosită : „Nici una. Nici o greșeală, ia aminte ! Iar despre lista ta !... O iei mereu de la capăt. Ce tot îi tragi cu lista ? Mereu lista. Aceeași poveste. Repet, tu vorbești în dodii."

Asta se numește a bate cîmpii, discuții fără rost. Cam așa vorbiseră. La fel declarase și Mena cu puțin mai înainte între pufăituri de țigară și indiferență. Acesta era adevărul, dar ea ? Unde este Mena ?

„Pot să reiau contactele oricînd doresc."

„Lista ta. Mereu aceeași prostie", repeta maiorul.

„De ce tot spui că lista nu are importanță și că trebuie distrusă ?"

„Tu numai despre asta vorbești. Lista și iar lista cu oamenii tăi. Nu mai știi altceva."

„Cum crezi, Dantas, dar după părerea mea nu pierdem nimic dacă facem o tentativă de reluare a legăturilor."

Maiorul ridică din umeri, obosit : „Studenți. Numai gloată studențească pe listă." Și vorbind despre studenți : „Ești sigur că nici unul din aceștia nu are legătură cu partidul ? Fii atent, ascultă și nu mă întrerupe : comuniștii, oamenii legați de poliție și stîngiștii de buzunar sînt excluși. Ia aminte, Fontenova. Scuză-mă că ridic glasul, dar asta este situația."

În zori, lămpile din birou și cele din sala agenților pălesc odată cu lumina cenușie ce vine prin fereastră. Este timpul ca Elias să încheie conferința nocturnă despre politică și să trimită pe nebuni să-și bage coarnele în plapumă.

Au plecat.

Și el.

(În *dosarul* declarațiilor Menei s-a înregistrat : „Că ea a înțeles repede existența unei animozități (în ceea ce privește caporalul), amintindu-și că, într-una din nopți, într-o discuție cu arhitectul Fontenova, maiorul l-a certat pe Barroca, pînă a trebuit să se ridice de la masă și să plece în camera sa de la etaj ; că nu putea să redea cu exactitate motivele și termenii în care s-au purtat discuțiile, însă că, începînd din acea seară, maiorul amintea tot mai des numele căpitanului Henrique Galvao ; de asemenea, că arhitectul își manifesta mereu nemulțumirea pentru modul în care se purta cu

ei *Comodoro* (Dr. Gama e Sá) pentru că îi neglija și că arhitectul se referea mereu la o listă de posibili aderenți la Mișcare, listă pe care o încredințase maiorului ; că într-un anumit moment al acelei discuții, maiorul a recurs la unele intimități cu ea, care i s-au părut făcute în mod intenționat pentru a strica cheful caporalului și a studia reacția arhitectului...")

III

Șeful Elias o interoghează din nou pe Mena : Să recapitulăm...

Locul este celula, un fel de cocină a Poliției Judiciare, douăsprezece palme de podea și o ușă cu vizor de observație. Ce oră este ? Trei și jumătate, unsprezece fără un sfert ? Am ajuns în momentul în care toate florile privesc la soare sau sîntem încă la ora bufnițelor ? Mister. Doar dacă întrebi. Acolo, în celula de arest a *Juditei*, timpul trece încet la luminița pilot care stă atîrnată de tavanul de ciment. Nu există oră, nici timp. (Mena nu are ceas. Să i se ia arestatului toate posibilitățile de orientare face parte din privațiunile impuse de regulament. Nici lună, nici soare ; timp de somn sau timp de veghe). Elias poate intra oricînd în celulă neanunțat, spunînd : Să recapitulăm.

Invadarea metodică și preconcepută a spațiului individual, violarea teritoriului de somn și de veghe, așa se spune. După primul interogatoriu, șeful de brigadă schimbă scenariul, aranjează altfel biroul și mesele din cabinetul inspectorului pentru a-și crea condiții optime. El, așezat într-un colț, Mena, în mijlocul camerei, în cîmp deschis. Apoi întrebare după întrebare, în timp ce Elias își apropie scaunul. Palmă cu palmă, așa, pe nesimțite. Arestata

înțepenită în scaunul ei, mereu mai țintuită în spațiul său intim, iar el apropiindu-se după fiecare întrebare. Pe nesimțite, pe nesimțite. Se poate face asta cu mișcări sau înclinări ca pentru a auzi mai bine, în timp ce-și mai apropie puțin scaunul, sau ridicînd un obiect lăsat să cadă jos în mod intenționat sau mergînd la fereastră și cîștigînd încă doi-trei centimetri la așezarea pe scaun. Mii de metode. Întrebări, mereu întrebări ; nu după mult timp, Elias ajunge chiar lîngă arestată, o fixează insistent cu ochiul său de polițist. Invadarea spațiului individual.

(Elias, după terminarea unui interogatoriu : „Am intrat în el pînă l-am sufocat.")

Dar Mena nu este interesată să se apere. Nu-i trece prin minte că a fost vizitată în camera de la hotel cu intenția de a o face să „colaboreze" — „a colabora" este un termen al poliției, care se dă celui dispus să facă denunțuri sau celui ce pretinde că poate rezista, că nu îngenunchează ; dar Mena nu, Mena dorea doar să se vadă liberă de ea însăși. Era liniștită și resemnată cînd i-au pus cătușele, a exclamat doar : „Astea ?"

Dar polițistul nostru are destulă experiență ; își dă repede seama că, exagerînd, ar putea provoca repulsie arestatei, ceea ce ar da rezultate contrarii. (Bineînțeles, recunoaște el, nici nu se poate aștepta ca femeia să spună ceva deosebit, esențial, chiar de la început.) Se mai gîndește la ordinul Directorului, că prezența arestatei la Poliția Judiciară este confidențială și strict rezervată. Din toate aceste

motive și altele, Elias se hotărăște să continue interogarea în celula prizonierei și să rămînă la o distanță bine calculată : ea lungită pe pat, iar el încălecat pe un scaun, cu coatele pe spătar ca și cînd s-ar odihni.

În celulă. Totdeauna va interoga în celulă. Directorul nu încetează să atragă atenția : arest confidențial. În celulă, acolo, Elias își poate dovedi experiența. În celulă, mereu luptă prin surprindere, dar cu atenție, căci în orice moment ea ar putea să amuțească, temîndu-se de acel scaun care o supraveghează.

Să te trezești cu umbra unui polițist la căpătîi este înfricoșător. Mena se teme, își imaginează că poate să fie surprinsă în somn. Delirînd sau vorbind în somn te poți trăda și poți compromite totul. Dacă polițistul care o supraveghease lîngă pat îi spune cu aer de rutină : „Liniștește-te, nu ai vorbit în somn", atunci ea se sperie și mai mult, nu crede, sau se gîndește că, dacă nu a vorbit acum, va vorbi altădată.

Mena gîndește : Este oare posibil să visezi numai cu mirosuri ? Fără oameni, fără voci ? Să-ți umpli somnul cu miros de cîmp cosit după ploaie, cu o aromă de banană sau de lămîie ? Să visezi despre copilărie cu ajutorul aromelor, săpunelelor parfumate primite din Salisbury și cu caiete de școală noi-nouțe, pline de aroma hîrtiei ? Miros de mîini de medic. Miros de pîine la gura cuptorului. Miros de tată, trabuc și Aquavelva. Pielea geamantanelor de voiaj, netedă pe dinafară și catifelată pe dinăuntru. Muma pădurilor, parfumul noc-

turn al vrăjitoarelor. Să visezi numai cu mirosuri, este oare posibil ?

Timp de o săptămînă în *Casa da Vereda*, Mena și-a ars sufletul cu țigări, s-a abrutizat cu valium într-o bătălie continuă cu insomniile. Furtună, zgomote suspecte acolo afară și ea cu ochii deschiși, culcată lîngă maior, privind la silueta unui motan de teracotă care se afla pe comodă și pe capul căruia stă o perucă de femeie. Motanul cu peruca așezată pe cap, perucă cu reflexe platinate, pentru deplasările clandestine ale Menei. Pînă și noaptea, pe întuneric, ghicea unde se află. Dar, straniu, abia după noaptea crimei a cuprins-o somnul, un somn adînc, reconfortant. Peste împușcături și peste sînge coborîse (straniu) somnul, un somn de nestăpînit, era profund și de neînvins. A durat o noapte, doar una, în celelalte nopți ea a refuzat să mai doarmă : se temea să nu viseze mortul.

Puțin probabil, observă șeful de brigadă atunci cînd ea mărturisește aceasta. Arată cu degetul la cap : Psihicul, zice. Organismul găsește totdeauna cele mai bune mijloace de apărare.

De acord. Dar de ce acum cînd doarme fără somnifere, acum cînd Dantas C. a dispărut din coșmarurile nopților. De ce acum, Mena se teme din nou de somn : cine-i poate garanta că nu se va trezi cu umbra lui Elias aplecată peste ea rînjind cu înțeles.

„Numai două întrebări“, șoptește umbra, și continuă : „Să recapitulăm...“

(Instrucțiunile inspectorului Otero. Punctul a) identitatea deținutei poate fi cunoscută numai de investigatori ; punctul b) detenția trebuie să se mențină riguros secretă pînă la obținerea elementelor fundamentale pentru instrucția judecătorească, care trebuie să aibă loc în cel mai scurt timp posibil.)

dar trebuie rezolvat repede, repede, trebuie să ne grăbim, pentru că legea este maestră în capricii și face casă cu tărăgăneala și mai este și PIDE, care știe tot, conduce tot și care poate veni pe neașteptate să ia arestata din mîna Juditei. Oricînd i se năzare.

Șeful Elias : PIDE nu se va amesteca în asta înainte ca noi să limpezim problema cadavrului și a inculpaților.

Chiar după cel de-al doilea interogatoriu, Elias avea în mînă toate sforile cu care fusese cusut mortul ; de aici mai departe n-avea decît să bea ceaiuri despicînd firul în patru pentru a descoperi nimicuri. Cu ceea ce știa și ținea ascuns (numai pentru el) putea să sigileze cît ai bate din palme dosarul crimei și să-l trimită judecătorilor cu prima ocazie. Cît despre Mena, ea mărturisise totul, alungase din ea lumea în care trăise. Exact pentru aceasta se predase poliției ; dar, înainte de a se preda, înainte de a accepta moartea, cum se spune în jargon polițienesc, trecuse pe la apartamentul din Estrada da Luz și distrusese imaginea celei care fusese ea : scrisori, portrete, agende, totul ; a făcut-o, de fapt, pentru a dormi liniștită pe acest cîmp limpezit de amintiri care,

în fața unui polițist cu o unghie macabră, face obiectul unei relatări complete a tot ce a trăit, a văzut și a știut. Repetase o dată, de două ori, de zece ori, pînă cînd ajunsese să vorbească cu voce tare și cu acea dezinvoltură rece a oamenilor marcați de fatalitate, cînd ajung să mărturisească pînă și cele mai teribile aberații.

Elias știe din experiența sa : oricînd, în această lume a criminalilor poate apărea cineva care să se căiască pentru fapta comisă, cineva capabil să facă orice pentru a îndepărta din el pentru totdeauna un capitol negru. De multe ori acest cineva, spre propria lui mirare, nici nu îndrăznește să mai vorbească de el, cel prezent, vorbește despre un altul care fusese atunci (în momentul crimei) și pe care îl denunță cu ură și cu incredibilă exactitate, luîndu-și adio de la trecut. Este ca și cînd ar vrea să se elibereze de un altul ascuns în el, un ucigaș care-l pîndește dinăuntru și-l urmărește pas cu pas pentru a-l distruge. Cel ce ucide nu face altceva decît să se sinucidă. Dacă pînă acum aceasta nu s-a scris încă în vreo biblie, poate se va scrie de acum încolo. În linii mari, aceasta era concluzia la care ajunsese șeful de brigadă la sfîrșitul atîtor ani în care el împinsese din urmă cadavrele blestemate.

În tot cazul, cînd vorbește Mena este ca și cînd s-ar afla la o infinită distanță de ea însăși, de prezent și de ceilalți. Detașată de acel cineva, de acel ucigaș care o pîndește dinăuntrul ființei ei, cam aceștia ar fi termenii. Liniștită, într-un anumit mod, moartă.

Confesiunea a luat sfîrșit, s-a terminat, gîndește Elias, dar această copilă cu păunii (sic) nu poate intra chiar atît de simplu în rafturile arhivelor. Trebuie să o trag mereu de mînă altfel mă poate duce cu preșul.

Numai două întrebări, dacă sînteți bună, insistă el.

Mena, buimăcită, îl privește din mijlocul patului. Așezat pe un scaun de lîngă chiuvetă, el o observă atent cu ochii săi triști și obosiți.

Șeful Elias : Vă mai aduceți aminte de cărțile pe care le-ați citit cînd vă aflați în *Casa da Vereda ?* Prima întrebare. Și, a doua întrebare, în ce moment caporalul începe să se îndepărteze de maior și de ce ?

Gata, acum este numai urechi.

Mena își amintește de un roman al Simonei de Beauvoir pe care l-a cumpărat în cea de a doua vizită la avocat și de cîteva numere din *Reader's Digest* descoperite în subsolul casei ; mai aveam *A Batalha da Linhas de Elvas* [1], dar aceasta parcă fusese adusă de el din biblioteca închisorii (el, aici, vrea să însemne maiorul așa cum îl numește Mena în cursul interogatoriilor). Cam astea erau cărțile.

Șeful Elias : *Lupul Mărilor*. Nu ați citit romanul niciodată ?

Mena : Da, adevărat. *Lupul Mărilor.*

Șeful Elias : Și maiorul ?

Mena : Cum ?

Șeful Elias : Întreb dacă și maiorul a citit *Lupul Mărilor.*

[1] Bătălia de lîngă zidurile orașului Elvas.

Mena răspunde : El nu citea romane. Auzind acestea șeful de brigadă trece la arhitect : Dar arhitectul, a citit *Lupul Mărilor?* Și cînd? Înainte sau după ea?

Mena nu știe, dar este posibil. Caporalul da, a citit cartea. Chiar își amintește că a luat cartea de la caporal. (? !)

Șeful Elias : Cam în ce moment începe el să se îndepărteze de maior?

Mena : Caporalul? Dar am explicat, nici nu știu de cîte ori am spus, caporalul vroia întîi să se pregătească învățînd limba franceză și numai după aceea se gîndea să plece în Franța.

Șeful Elias : Numai după aceea? Mi se pare că inițial ați hotărît cu toții plecarea imediată la Paris, imediat după evadarea din fort. Este sau nu așa?

Mena ridică pătura pe gît, închide ochii : Așa-i.

Șeful Elias : Atunci?

Mena : Dumneavoastră știți totul, sînteți sătul de tot ce știți.

Bernadino Barroca, dezertor

Mai este ceva, acea mutră acră, acel mestecat continuu al șefului de brigadă, care nici nu ascultă ceea ce se repetă și nici nu dorește să audă, căci în acele hîrtii pe care își însemnează notițele pentru dosare el are tot ce-i trebuie. Dialogul cu arestata este cea mai plăcută muzică pentru polițist, dar el nu este sa-

tisfăcut, vrea mai mult. Aduce și confruntă pentru el, numai pentru el, este ca și cînd ar sublinia ceea ce a scris deja în notițele sale. Modul în care caporalul a fost atras în bandă. Armele furate. Fuga.

Gîngănii ca Barroca sînt periculoase cînd reușesc să evadeze. Nu Mena spune aceasta, o spune șeful de brigadă, care cunoaște istoria conspirațiilor. Sînt unele persoane care au băut mătrăgună cu lapte de mamă, iar alții, ca cel din cazul nostru, a știut ce este revolta încă de cînd era mic. Semn rău. Acesta a rupt ciomege cu spatele și a spart sîmburi de măslină cu dinții ; era tractorist fără permis de conducere la data încorporării. An de an, el și cei nouă frați așteptînd să se elibereze pămîntul, pîndind împreună cu înverșunare ; pleacă un vecin, se întoarce, nu se întoarce ; pleacă altul, se întoarce, nu se întoarce. Și Barroca în cabina unui tractor, brazdă-n sus brazdă-n jos, arînd cîmpia. Toate acestea ajunseseră la urechea lui Elias prin gura fidelului agent Roque, care aleargă acum peste tot să dea de urma caporalului ; iar lui Roque îi povestiseră despre caporal bătrînii de prin acele locuri.

Șeful Elias : Ești sigură că maiorul îl cunoscuse pe Barroca înainte de închisoare?

Mena reia ceea ce auzise chiar de la Dantas C. Este mereu aceeași versiune, mereu aceeași : se cunoscuseră într-un regiment de provincie, nu știe care, în ziua în care Barroca intrase

ca recrut cu capul tuns în timp ce Dantas C. era pe atunci căpitanul cu figură de înger războinic. Căpitanul Castro, îngerul regimentului, un militar care considera că orice ofițer care se respectă trebuie să joace două roluri, pe cel de diavol în război și pe cel de misionar în timp de pace. Vorbea despre recruți de parcă ar fi fost orfani, orfani sau văduvi provizorii, lipsiți de dragoste și părăsiți. Cam așa.

Șeful de brigadă face înregistrări duble, ceea ce primește de la Mena și ceea ce-i vine din memorie și, amintindu-și de viața sa de soldat-gornist, se lasă purtat pe cărările muzicii : în *Alentejo,* locurile copilăriei sale ascultînd balada dezertorului :

Ah Beja, teribilă Beja,
Pămînt al nenorocirii mele,
Erau orele trei după masă
Cînd acolo m-am încorporat.

Un dangăt de clopot negru această tristă strofă. Era scrisă de mîna caporalului pe una din paginile *Lupului Mărilor,* la fel de sigur cum el răspundea la numele de Barroca. Și nenorocirea nu va întîrzia, se va întîmpla în Elvas, închisoarea Forte da Graça în momentul în care ajunsese caporal, pe punctul de a deveni furier. Acolo l-a recunoscut pe Dantas C., fără galoane, sub escortă. De astă dată în postură de înger răzvrătit.

Continuă, continuă, zice șeful Elias.

Mena aprinde o țigară, trage din ea cu sete. Se încruntă.

Șeful Elias : Caporalul era dispus să rămînă cu maiorul, dar înțelege că arhitectul se pregătește să plece peste graniță și se încuie în camera sa pentru a studia franceza alături de arhitect. Pînă aici totul foarte bine. Apoi ? Participă la discuții sau nu participă ? Se ceartă cu maiorul ? Face vreo tentativă de fugă ? Toate acestea sînt fundamentale.

Își trece mîna peste părul rar. Unghia gigantă lasă o urmă în aer cu o încetineală calculată : Deci ?

Mena se enervează. Repetă ceea ce mai repetase. Oh ! unghia aceea. Dar continuă, vai de memoria zgîriată de această gheară. O ia de la cap la coadă, repetă scenă cu scenă, de la început la sfîrșit. Celălalt, în aparență plictisit și somnoros, este numai antene, vibrații, captează cel mai mic amănunt, cea mai mică contradicție. Îl vede acolo, în camera sa, într-o atmosferă clar-obscură, pe Barroca, un dezmoștenit care vorbește puțin pentru că s-a născut în Alentejo. Este un personaj foarte ingenios, prevăzător și hotărît ; toți acești țărani din Alentejo sînt la fel. Numai așa se înțelege de ce el nu poate urma galopul maiorului. Sau poate pentru că era doar un umil caporal care nu se simțea la largul lui în cavalcada conspirativă. Dacă, așa cum relatează Mena, Barroca s-a încuiat în camera sa pentru a studia, a făcut-o deoarece el considera că numai acolo, în promițătoarea Franță, putea să-și continue războiul său și nu aici, îndeplinind rolul prostimii revoluției. Aceasta pe de o parte. Dar, pe de altă parte, el nu vroia să afle prea multe,

nu vroia să cunoască secrete : dacă ar fi fost arestat; cu cît știa mai puțin cu atît mai bine ; mai bine să-l considere prost.

Unghia se plimbă, unghia se plimbă. Pare un cioc de pasăre zburînd peste părul unei căpățîni birocratice.

În acel moment Barroca declamă prin vocea Menei fraze elementare : *voici le lit, voilà la porte, elle est en bois* [1], dar, dintr-o dată, vine de acolo, de jos, un urlet care face să-i zboare toate hîrtiile.

„*Garde-à-vous, caporal* [2] *!*"

Era maiorul. Maiorul care-l auzise și care-l obliga să se prezinte la joc sau la știrile de la radio.

Da. Radioul, palavragiul, explozibilul din sală — *les jeux sont faits* [3]. Trei oameni în jurul unei mese și o femeie care fumează, cu acea aspirație profundă, care îl incomodează atît pe șeful de brigadă (peste puțin în celulă va fi o ceață densă și grea, farfuria de tablă care servește de scrumieră este plină-vîrf). Aceea nu era o casă, ci o insomnie, își reamintește Mena. Scoteau toți fum ca locomotivele.

„Caporale, domnia-voastră știe să spună frică în limba franceză ? Și dezertor ? Ia zi ! *Qu-est-ce que c'est un déserteur, caporal* [4]-?"

---

[1] Uite aici patul, uite colo ușa, ea este din lemn (fr.).

[2] Ia seama, caporale ! (fr.).

[3] Jocurile sînt făcute (fr.).

[4] Ce este un dezertor, caporale ? (fr.).

Dantas C. arunca săgeți veninoase în Barroca, dar vrea să-l prindă pe arhitect în plasă. S-ar putea spune. Adică, să prindă doi iepuri deodată, în limbaj vînătoresc. Îi trece prin minte că Dantas C. nu era omul care să-l ierte pe Fontenova că l-a prins în mrejele lui pe celălalt, ținîndu-l încuiat în cameră. Se simțea încornorat, dacă se potrivește expresia, sau, ca ofițer, trădat ; trădat de un alt ofițer, care făcea alianță cu un caporal sub pretextul unui dicționar sau al unei cărți de lectură.

„*Ça va*, scumpe, caporal ?"

Această discuție acră putea să survină în orice clipă, niciodată nu se știa. Putea să vină cînd tînărul (Barroca) se așeza să asculte radioul. Într-o dimineață apăru neras. „Oho ! Caporalul nostru lasă să-i crească barba, a ajuns intelectual ?"

La masa de joc era și mai rău. La masa de joc numai cacialmale, răzbunări premeditate. Mena spune : Jucau tare. La joc erau de toate : bani, cuvinte cu subînțeles, capete plecate. Și mizele urcau la mii și mii de escudos. Curgeau injuriile și zburau săgețile înveninate.

„Cu ce ocazie ți-ai lăsat barbă ?"

Se apleacă. „Da, domnule, studiază cărți ; e de apreciat. Numai că, ghinionul caporalului, nimeni nu i-a permis să-și lase barbă și aceasta este împotriva regulamentului. I-ai ordonat dumneata, Fontenova ? Se poate, dar îmi pare rău, trebuie să dai jos barba, scumpe caporal. Chiar acum. *Vite, vite.*"

Șeful Elias : După cîte mi se pare, caporalul avea noroc la joc.

Juca cît putea de rar, răspunde Mena. Ceea ce cîștiga era în chitanțe, bonuri de mînă. Chitanțele erau moneda curentă în *Casa da Vereda*. Le puteai întîlni peste tot, rătăcite prin vazele de flori goale, unele datate, altele la vedere. Printre acestea poliția a găsit una în care scria : „Face o gabardină și un geamantan de voiaj pentru caporalul de clasa I, Barroca, semnat Dantas C.". C-ul aici putea să însemne atît numele Castro, cît și Cem, sau Comandant, Condor sau Cavaler, niciodată nu s-a știut exact

Fii bună și spune-mi, întreabă Elias, cînd ai citit dumneata *Lupul Mărilor*, ai găsit vreo pagină subliniată ?

Mena, făcînd o pauză : Pagini subliniate ?

Ziarul Diario da Manha : Bani la discreție în bîrlogul crimei

De unde vin banii ? Cine-i finanțează ? Care sînt puterile străine care i-au dat bani maiorului Dantas ? Presa acestei țări (14.04.1960) dorea să știe totul. Cerea, pe două coloane ; insinua bărboși din Cuba și moscoviți cu pantaloni largi ca gura de clopot, spionînd în spatele perdelelor, organizînd revolte. Repeta : enigma spioanei cu părul platinat, spioana care nu putea fi uitată.

Chestiunea cu banii de asemenea a fost preluată de vreuna din gurile sparte, mormăi inspectorul Otero. Dar s-a prins, zice șeful de brigadă. Să telefonăm la ziare ca să vedem dacă au corectat. În scris, Covas, problemele

astea se rezolvă numai cu negru pe alb, repetă inspectorul. În scris sau verbal, principal este să vedem dacă Cenzura ne ia în seamă pe noi, zice șeful de brigadă. Bine !, adaugă acru inspectorul, să se răfuiască ei (PIDE) cu Cenzura. Ascultă-mă, Covas, nu mă mai bate la cap, vreau să dau un comunicat și să vedem atunci cum mai spală ei rufele murdare. În ce termeni comunicatul ? întreabă șeful de brigadă. În termeni oficiali, în care se solicită respectarea adevărului, răspunde inspectorul. Șeful de brigadă : Și PIDE. Te-ai gîndit ? Inspectorul : PIDE ? Șeful de brigadă : PIDE, PIDE !

Șeful Elias către Mena : PIDE o să vă facă zile negre cu povestea asta, cu milioanele. Și continuă, vorbeam despre jocul de cărți. Ești sigură că toate hîrtiile erau legate de joc ?

Mena, declarînd ceea ce mai declarase, afirmă că da, cele mai substanțiale, valorile cele mai mari proveneau de la maiorul Dantas C. și de la arhitectul Fontenova. Asta pentru că (este necesar să repet ?) caporalul juca mai rar, își petrecea cea mai mare parte din timp închis în cameră, ceea ce într-un anumit moment provocă o reacție violentă din partea maiorului.

Reacție violentă ?, întreabă șeful Elias. Cu ce ocazie ?

Într-o noapte, cînd el era beat.

Șeful Elias : Maiorul ?

Mena duce mîna la frunte și-și fixează privirea printre degete pe o pată de mucegai, pe care o descoperise cu cîteva ore mai înainte

într-un colț al peretelui. Pata seamănă cu o scorpie cenușie și respingătoare, stă imobilă pe peretele de ciment, parcă lipită cu degetele ei subțiri, rășchirate și boante la vîrfuri ca ventuzele. Suspină. Apoi povestește : În acea noapte el era teribil de beat. Se îmbăta de unul singur. Trebuie să fi băut tone în timp ce scria scrisorile pe care ea urma să le ducă avocatului. Acela. Presupusele scrisori de la Paris, adaugă șeful Elias. Exact. Pierduse destul timp schițînd conținutul lor, dar pînă la urmă reușise. Le pusese în trei plicuri pe care le cumpărase ea înainte de evadarea din închisoare. Dumnezeu știe cît a mai umblat pînă a găsit hîrtie fabricată în Franța, cu marcă invizibilă franceză. În fine, maiorul închise scrisorile și îi chemă pe ea și pe arhitect. Aceasta a fost în preziua vizitei Menei la avocat.

Cînd a intrat arhitectul în salon, Dantas C. i s-a adresat direct : „Nu mai pierde timpul, Fontenova, caporalul trebuie să rămînă aici cu noi. Am zis. Termină cu astea."

Celălalt se gîndește, nu răspunde. Dantas C. continuă : „Tipul știe prea multe pentru a pleca, numai dacă am fi proști i-am da drumul din mînă. În consecință, termină cu franceza, ia totul de la zero."

Începu atunci un monolog ininteligibil împotriva spiritului mercenar al hingherilor regimentelor, care se gîndesc doar la parfumul și pomada revoluției ; vorbi despre umanismul facil al celor ce se lasă duși de gloata de nespălați ; vorbi despre perversitatea milei creștine, despre frică, despre lenevia celor săraci

și despre instinctul de dezertare sau așa ceva. Mena era incapabilă să repete acum ceea ce spusese el, dar un lucru era cert : Barroca trebuia să rămînă prezent la discuție. În zadar se scuză Barroca că își tocește creierii bătîndu-și capul cu franceza. Asta este ceea ce crede el că este bine, doar ceea ce vrea el. Franța, din acest moment, este aici, în *Casa da Vereda*, spusese maiorul Dantas C.

Și, pentru a proba, smulge cele trei plicuri din mîinile Menei și le azvîrle pe masă în fața arhitectului :

„*Paris-sur-Tage*, Fontenova. Cînd PIDE va pune mîna pe aceste scrisori sîntem cu toții la Paris."

Se așază din nou pentru a vedea efectul. „Omule, nu este nici o tragedie", zice și începe să fumeze aruncînd fumul spre tavan : „*Paris-sur-Tage*. Ce mai vreți ? *Paris-sur-Tage*."

Arhitectul se pregătește să iasă : „Cazul lui Barroca se rezolvă, lasă-l în pace."

Dantas C. : „Se rezolvă, bine. Este rezolvat." Aruncă fumul și mai sus, apoi izbucnește și mai violent, tocmai cînd celălalt nu se aștepta : „Spune-i, strigă Dantas C., „că din casa asta nu iese nimeni singur, decît pentru a-și lua locul în cimitir. Să se lase de prostii, spune-i și asta."

Se întoarce cu spatele la arhitect și la Mena și pare că și-a venit în fire, rămînînd singur între brațele scaunului. „Oameni de nimic !" îl auziră spunînd. Apoi, „Nu-mi place asta. Am detestat totdeauna oamenii de nimic." Dar

Mena presupune că Fontenova nu se mai afla în salon, urcase pe scară spre camera sa.

Șeful Elias : Și doamna ?

Mena ? Mena se gîndea și ea la libertate, atît cît putea ea să spere și după puțin timp s-a urcat în camera ei. Înainte de culcare a făcut o baie fierbinte, o baie și obișnuitul valium. Se simțea mai bine, deconectată și liniștită, în norii de aburi, cînd, deodată, l-a auzit pe maior cîntînd în salon. El, cîntînd ! ? Dantas C. ? Era un cîntec soldățesc, special pentru a fi auzit de caporal din camera sa.

Cîntec soldățesc ?, se miră șeful de brigadă. Mena : *Auprès de ma blonde*, un cîntec franțuzesc.

Îl știu dintr-un film, spune șeful de brigadă, curățindu-și ochelarii cu batista.

Fumul țigării Menei se învălătucește prin celulă. Pierdut, de asemenea, în nori de fum, cineva lipea cu o bucurie nestăpînită, unul după altul, cele trei plicuri.

Caseta cu surplusuri : Diverse

Iat-o pe ea înainte și afară din închisoare. Mena văzută de departe printre frînturi de interogatorii : stă liniștită într-un salon cu o șopîrlă și cu o fereastră înaltă. Surplusuri. Caseta cu surplusuri, cum numește Elias acest plic pe care îl umple ca o furnică harnică cu diferite documente ale procesului. Sînt materiale care servesc numai bunului polițist pentru ca el să poată cîntări mai bine personajele

din scenă. Cópii de arhivă, amintiri personale, adnotări, sînt de toate în acel plic. Mîngîie hîrtiile cu o mînă somnoroasă și înțeleaptă : par că strălucesc și din ele ies alte personaje.

Declarațiile portăresei Emilia, care nu se simte prea bine după cele întîmplate :

Nu prea se simte în apele ei și încă nu-i vine să creadă. Tocmai domnișoara de la al cincilea stînga, pe care o cunoaște de atîția ani, din ziua în care tăticuțul ei a venit împreună cu alți prieteni din Africa pentru a cumpăra apartamentul de la proprietarii casei, de la girant mai bine zis, pentru că edificiul se află pe numele girantului. Niciodată n-ar fi putut să creadă una ca asta despre domnișoara Mena. Nu este ea o persoană prea metodică, dar fiecare sîntem stăpîni în casa noastră, mi-ajunge ale mele, nu mă bag, săraca domnișoară. N-aș fi putut să visez una ca asta, dar s-a întîmplat. Era o fată sănătoasă. Știa despre domnul maior, știa, îl vedea din cînd în cînd. I s-a părut ei că nu era o persoană prea deosebită, nu era cazul să se amestece, dar, așa se întîmplă, prietenii altora nu-i alegem noi, nimeni nu poate să se amestece. Domnișoara primea și alți prieteni, nu prea mulți : colegi de la universitate, cum a fost ăla de-l numea Nelson și una pe care o cheamă Norah și Cristina, asta mai puțin. Sincer vorbind, nu ar fi crezut să se întîmple în acea casă ceva mai puțin curat, asta poate să jure. Cît despre apartament,

poate să-l vadă oricine, a rămas așa cum l-a lăsat domnișoara. Unde se află acum, ea nu știe, pentru că poliția a mai inspectat pe acolo. De cînd a plecat, domnișoara dormea în altă parte, se pare că pe bulevardul Roma, mai bine zis de cînd s-a împrietenit cu domnul maior și-și făcea acolo viața ei, casa a rămas așa cum a lăsat-o cînd mi-a spus : Ascultă, doamnă Emilia, dumneavoastră veți plăti telefonul și vă veți ocupa de casă ca și cînd aș fi eu aici. Cînd a venit poliția nu a lipsit din casă nici un ac. Pentru toate acestea portăreasa Emilia putea să bage mîna în foc.

Declarațiile Martei Aires Fontenova Sarmento :

1) Nici o declarație. Refuză să vorbească din cauza sănătății.

2) Singurul lucru pe care îl poate spune este că ea consideră inuman să i se bată la ușă. Consideră acest lucru un abuz. Acești domni (poliția) știu foarte bine că nu există lege care să le permită să se folosească de o mamă pentru a-l inculpa pe propriul ei fiu. Așadar îi roagă să plece din casă. Repetă : medicii i-au interzis categoric să primească pe oricine ar fi. A fost atît de agasată la telefon de oameni de nimic și josnici, încît a fost obligată să-l scoată din priză.

(Șeful Elias, într-o adnotare anexă : „Este de admis că întreruperea telefonului nu a fost motivată exclusiv de chemările anonime, care, de fapt, au fost detectate de serviciile de ascultare, ci și pentru a evita ca fiul să intre în contact cu ea și astfel să i se poată da de urmă. Dacă așa a procedat, e probabil ca această precauțiune să fi fost recomandată de avocat sau de vreo altă cunoștință a fiului, cu care declaranta menține legătura.)

Conversația din Bar — extras (Estoril 18.04.60., orele 0,30 aprox.)

Un anume inginer Martins, client obișnuit al acestui Bar și un alt individ neidentificat comentează Crima de pe Plaja Catargului, despre care ziarele scriau în acele zile. Se refereau la un moment dat la tatăl amantei victimei, pe care îl numeau „Chico“ sau „Chico Athaide“. Primul spunea că a rămas surprins de faptul că *Chico* nu a apărut la Lisabona cînd a auzit că fiica sa este amestecată în acel caz („i se părea foarte suspect“, cam aceasta fusese expresia), la care celălalt, neidentificat, răspunse că Chico umblă cu o afacere mai dubioasă prin Durban, dar că de data asta nu era vorba de o fustă.“

Făcînd glume despre respectivul, își amintiră de un episod întîmplat la Lourenço Marques (Maputo-Mozambic) în care maiorul și Athaide provocaseră un scandal. Ing. Martins afirma că „timp de șase luni, cei doi au reușit să semene coarne (sic) în mai toate familiile din colonie, onoare lor !“ Cel de al doilea client se dovedea destul de cunoscător al vieții intime al lui Athaide, care, din cîte dădu să se înțeleagă, trăia singur sau era despărțit de soție

și, din anumite motive, niciodată nu a dat prea mare importanță educației fiicei lui, asigurîndu-i doar asistența materială, care, spunea el, îl cam sufoca. Se plîngea (cu oarecare ironie) că tînăra căzuse în mrejele unui tovarăș de aventuri amoroase al tatălui, ceea ce făcea situația foarte dezagreabilă, la care inginerul i-a răspuns că „maiorul nu a avut de ce să se plîngă, deoarece a fost bine servit". Inginerul mai adăugase : „Fatal ca destinul : Papá plecat, orgii în pat".

Conversația devie spre probleme de ordin comercial, dar, după scurt timp, cei doi abordară din nou cazul numitului Athaide, pe care ambii îl considerau în stare de orice, spunînd că „și-ar fi făcut rost de o măciucă pentru a-l aranja pe nu știu cine". Cum băuseră cîteva bune duble de whisky, discuția continuă pe un ton mai confuz, chestiuni de gelozie (sau prezentate ca atare), dar în cursul dialogului inginerul nu obosea să repete : „Tatăl care își găsește fiica în pat cu prietenul de-o seamă cu el își dublează gelozia. De acord că este nostim ?"

La aceasta, clientul neidentificat : „Știu, știu, dar nu pentru asta n-a venit el aici, deși știa ce se întîmplă cu fata" și, apropiindu-se de urechea inginerului, continuase : „Chico Athaide se află aici, umblă să-și scoată fiica peste graniță. Există o organizație care se ocupă cu asta și în cîteva zile vor ajunge toți în Franța."

Conversația continuă oarecum pe această temă pînă sosi o chemare telefonică din Luanda pentru inginerul Martins. Cînd se despărți de prietenul său, acesta adăugă : „Dacă mi s-ar fi întîmplat mie, îi omoram pe amîndoi fără pic de milă."

Semnat : Tony Clemente, barman categoria I, Hotel Continental — Estoril.

P.S. Adresa Ing. Martins : STI, SARL — Administrație.

Aldina Mariano

Declaranta este analist-ajutor la Centrul Regional Rasteiro. A fost concubina arhitectului între ianuarie-noiembrie 1955, pe cînd el avea douăzeci și unu de ani neîmpliniți și ea șaptespreze (informația lui Silvino Roque, agent clasa I).

La data la care au făcut cunoștință, ea era plecată din casa părinților vitregi, unde trăise de la sosirea în Lisabona. Motivul : modul inuman în care era tratată (certuri, agresiuni corporale) ca represalii pentru „un anumit accident din viața ei" (nu specifică, însă, fără îndoială, era vorba de un avort provocat), din cauza căruia a fost internată în Spitalul Santa Bárbara. Spital unde îl întîlnește pentru prima oară pe arhitect. Aldina cunoscuse puțin înainte un individ, un fel de agent comercial pentru reclame al unei firme de medicamente, căsătorit, dar în curs de divorț. Legătură clandestină, ocazională. În consecință, avortul ; individul în chestiune recurge la un amic de încredere — din întîmplare, arhitectul. Rațiuni adiacente : agentul nu putea să se facă văzut la spital, la bolnavă, deoarece aceasta ar fi

cîntărit negativ în procesul pentru divorț și, în al doilea rînd, părinții vitregi începuseră să-l șantajeze. Necesitatea intervenției arhitectului, care îndeplinește scrupulos angajamentul față de prietenul său. Înfruntă cu hotărîre presiunile tatălui vitreg — șantajist (în plus, fapte agravante : tînăra era minoră, starea economică și socială a seducătorului precară etc) și nu numai că ascunde identitatea prietenului său, ci preia asupra sa toată responsabilitatea. Ceea ce pare ciudat, dar în fine. Bineînțeles, urmează inevitabilul : relația dintre arhitect și Aldina se adîncește și sfîrșesc prin a locui împreună într-un apartament închiriat, pe bulevardul Almirante Reis. Arhitectul continuă să-și viziteze zilnic mama în această perioadă...

„...opt luni de viață în comun pline de fapte de neuitat", își amintește Aldina Mariano, „deși la început atitudinea lui mi s-a părut oarecum forțată. Ceva, nu știu, ceva pe care și-l impusese lui însuși. Poate din dorința de a mă proteja, poate dintr-o simplă joacă, nu-mi dau seama. Avea și are un prieten din liceu, preotul Miguel, care spunea că Renato simte nevoia imperioasă de a se pune la încercare, de aceea în viață a ales totdeauna latura cea mai puțin comodă. Astăzi și eu cred că era adevărată această explicație. Nu pentru că legătura noastră fusese doar o probă de înțelegere, nu merg pînă acolo. Adevărul este că el simțea această necesitate și acționa în acest sens. În toate, chiar în momentele cele mai intime, apărea dorința sa de a proteja. Este impresionant cum timpul ne face să deslușim

anumite lucruri ; abia acum înțeleg de ce mă deranja atunci acea atitudine. El se ocupa de mine numai din necesitatea de a mă proteja. Adevărat. Chiar pe cînd eram copil aveam un astfel de presentiment, mă simțeam singură, mereu nefericită. În fine, totul s-a terminat așa cum trebuia să se termine, dar au fost opt luni din viața mea pe care nu le voi uita niciodată. Dacă n-ar fi fost el, nu știu dacă aș fi putut rezista. Numai cine a trecut prin așa ceva poate ști. Acum sînt la locul meu. Renato, arhitectul Fontenova, da, el, el a fost cel ce m-a ajutat să-mi continui studiile și să merg înainte, chiar atunci cînd între noi încă nu se întîmplase nimic. Lui îi datorez totul. Azi sînt pe picioarele mele, sînt independentă, dar mă îndoiesc că aș fi ajuns aici, dacă nu l-aș fi cunoscut. Spun toate acestea pentru a fi bine înțeleasă : că nu l-am văzut pe arhitect de cînd a fost arestat și nici înainte, repet, nici înainte, de luni de zile nu l-am mai văzut și acesta este purul adevăr. Dar, din aceleași motive, țin să vă spun că, dacă ar fi vrut să se ascundă în casa mea, nu i-aș fi spus nu. Orice s-ar fi întîmplat."

Bazarul ortopedic

Elias, în piața Largo das Caldas. Din această piață a luat ea taxiul.

Ea este Mena din iarna care a trecut. Trei luni în urmă. Într-o dimineață ca aceasta, plină de soare. Călătorise cu autobuzul de la *Casa da Vereda* pînă la viaductul Duarte Pacheco,

ultima oprire la marginea orașului ; de aici se deplasase cu un taxi în cartierul Capo de Orique. Impermeabil cenușiu, fular înfășurat peste părul fals ca să treacă neobservată. Elias își închipuie disperarea ei în acea zi : este mai ușor să intri cu un autocar prin urechile unui ac decît să găsești un taxi într-o zi cu ploaie.

[„Declaranta", se citește din *dosare*, a făcut drumul în conformitate cu instrucțiunile primite (...). La Lisabona a luat un taxi pînă în Largo das Caldas, iar de aici a mers pe jos pînă la biroul avocatului. Dr. Gama e Sá, în strada Ouro, unde a sosit pe la orele zece și jumătate dimineața"]

evitînd, cum bănuiește Elias, strada Conceiçao, deoarece strada Conceiçao este, după cum toată lumea știe, ruta obligatorie a bărzăunilor, între Centrala PIDE și porțile închisorii Aljube. Drumul Morții, ar putea să se numească aceste cîteva sute de metri care despart celulele de locul de tortură.

Dar Elias nu trece prin Largo das Caldas pentru a reconstitui pașii Menei din dimineața în care a făcut prima ei vizită la avocat. Este adevărat, el se îndreaptă spre acel loc și pînă la urmă ajunge chiar să-l asculte personal pe ilustrisimul Gama e Sá, dar dacă n-a urmat drumul ei este pentru că de la domiciliul său spre Judiciară, trece în fiecare zi prin strada Ouro sau prin Caldas ; cum s-ar spune, drum de serviciu. Cunoaște această piață ca pe buzu-

narul său de la haină. Se află la doi pași de casa lui : frizeria cu o singură scară și cu perdele contra muștelor ; atelierul de mobilă, cu mobile care niciodată nu se văd, dar se aud ; clădirea cu ferestrele închise, unde, noaptea, o luminiță se tot plimbă prin camere. Într-o dimineață ca aceasta, clădirea din față trebuie în mod obligatoriu să aibă acoperișul plin de porumbei care aleargă dintr-o parte într-alta, dar nu merită să ridice privirea, spectacolul este totdeauna prezent. În cealaltă parte da, în partea cealaltă, acolo unde începe să coboare strada Madalena, acolo se află magazinul ortopedic. Acolo oricînd poți să te uiți și să meditezi.

> „Azi, grație științei, putem să reconstituim părțile care lipsesc din corpul omenesc. Putem să le animăm cu energie motrice și să le restituim formele și expresiile așa cum au fost ele în mod natural." Eminentul profesor Hasaloff, din Viena, Austria.

Fiecare vitrină în furnir de brad, cărucioare de invalizi expuse afară ca și cînd ar sta să primească ordin de plecare pentru un raliu-surpriză. Văzute din capătul străzii, acele cărucioare ortopedice strălucitoare par gata în fiecare moment să alerge în jos pe planul înclinat, să ia viteză și să decoleze ca un fel de mașini nebune survolînd acoperișurile orașului. La apusul soarelui, ele aterizează din nou,

cuminți, la locul lor în vitrinele puternic luminate. Se văd membre articulate, dramatice, care amintesc armurile din castelele medievale cu subsolurile unde se torturau prizonierii, armuri de metal. *Proteze & Orteze Medicale.* Într-una din vitrine, într-un cadru de pluș se află profesorul Hasaloff proferînd cuvintele redemptorii despre părțile moarte ale corpului. Există, de asemenea, un automobil cu o proteză de mînă la volan ; Elias nu trece niciodată pe acolo fără să privească la el. Un automobil fatal, staționat ziua și noaptea fără să se mute măcar un milimetru din fața prăvăliei, este anticul și familiarul Oldsmobil, care poartă un afiș, *Bazar ortopedic, montări gratis,* lipit pe geamul din spate. Și mîna. Totdeauna se află acea mînă agățată de volan ; este din cauciuc sintetic, neagră, aproape pămîntie, cu un braț păros care se termină într-o mînecă de cămașă. Mîna are de toate, încrețituri, unghii, peri implantați în pori, iar într-unul din degete se vede chiar un inel de logodnă.

Elias verifică întotdeauna pneurile Oldsmobilului : sînt umflate. Pe caroserie nu se află praful obișnuit al automobilelor abandonate. Dă impresia că merge fără ca nimeni să-l vadă pornind, că ia startul la ore misterioase spre locuri inconfesabile, condus de mîna de plastic. Pare unul din acele eroice automobile de demult ale vînzătorilor-voiajori care cutreierau satele, mîndre de mărfurile pe care le transportau. *Ortopedice, montări gratis.* Și mîna, goală pe dinăuntru, este de fapt o mînă-mănușă care completează o altă mînă care, deși nu este

legată de un corp, rămîne fidelă postului său. Așezată la volan ca o mînă mecanică : Oldsmobilul este al ei.

În plimbările lui Elias prin Largo das Caldas magazinul este totdeauna un punct de oprire obligatoriu : mîna. Numai după aceea el coboară spre Rossio, Restauradores, Parcul Mayer sau, iarna, pe străzile de lîngă Teju. Tot pe acolo merge astăzi spre strada Augusta. Semafoare și vitrine, suveniruri, filigrame, ghișee de schimbat valută, manechine și impunătoarele clădiri bancare, iar la sfîrșit, magnificul arc de triumf din piatră albă, poarta Capitalei și a Tejului, în întregime respirînd gloria barocă și iradiind binecuvîntarea sa pentru tranzit și comerț. *Ad Virtutem Maiorum.* Tocmai sus pe catapeteasma arcului, se află ceasul, îndreptar pentru orice cetățean : ora zece și treizeci de minute. Am sosit.

Elias face o pauză la colț pentru a-și ordona ideile. Pentru a-și ordona ideile ? Avocatul locuiește la doi pași, trebuie doar să dea colțul pe strada Ouro și să intre pe prima ușă cu ștergător.

Trece pe lîngă domnii care-și citesc ziarele în tribuna lustragiilor : miros de pomezi pentru păr, o scară veche de lemn. Urcă pe scară printre pereți tapetați lăsînd în urmă larma străzii. Suie treaptă cu treaptă. Vînzătorii de bilete de loterie, frînele autovehiculelor, periile lustragiilor rămîn pe stradă. Cînd este primit acolo sus se trezește în altă lume : mape de piele și liniște catifelată. Se simte un parfum discret, parfum de trabuc, în biroul cu uși ca-

pitonate. Penumbră studiată. Elias stă în fața unei mese austere de mahon peste care întinde brațul pentru a prezenta un document.

Este vorba de această scrisoare, domnule doctor. Aș dori să știu dacă Excelența-Voastră recunoaște scrisul și semnătura.

De cealaltă parte sînt două mîini dolofane ; albe și lucioase, strălucesc. Inele de aur și unghii date cu lac. Mai sus strălucește altceva ; o cravată de mătase. Pieptul, care este imens, pune în evidență spătarul fotoliului. În fine, capul : ochelari cu lentile reflectante, piele întinsă, barba dată cu after-shave și mîngîiată cu șervete aburinde.

Avocatul Gama e Sá : Pare să fie scrisul maiorului Dantas Castro. Citește și recitește scrisoarea. Fără grabă. Duce mîna la gît.

Șeful Elias : Scrisoarea este adresată avocatului apărării și este trimisă din Paris.

Da, văd, da, văd, aprobă avocatul în timp ce citește.

Amic și Doctor

Ah, trădarea, ah, lașitățile galoanelor și stelelor ! Așa începea scrisoarea. Mai întîi însă dorea să mulțumească pentru prețioasa asistență pe care avocatul și amicul i-a oferit-o atît de inteligent și totodată să ceară scuze că o face abia acum. Își permite să expună fără întortocheri și fără formalisme că s-a simțit onorat să fie apărat de o personalitate atît de marcantă : Destinatarul, Amic și Doctor, i-a adus cel mai uman și spontan ajutor. Doc-

tor și Amic. Persoană căreia îi va rămîne fidel pentru totdeauna. Știa că Amicul și Doctorul nu-i cerea o justificare pentru ceea ce făcuse, dar totuși... Elvas. (Era vorba de evadarea din Elvas.) El, Dantas C., nu dorea pentru nimic în lume ca avocatul să creadă că operația fusese dictată de disperare sau de lipsa de încredere în competența apărătorului. Nu se îndoia nici o clipă că juristul și amicul îl va înțelege. Doctor. De fapt Dantas C. nu evadase. Se afla doar în căutarea unui alt spațiu de luptă, așa cum în scurt timp se va vedea ; trădătorii să stea în gardă. Știa că șleahta de vinde-patrie se împăunează acum prin statele majore cu galoanele cucerite prin jertfa camarazilor împreună cu care semnaseră compromisul de onoare. Cunoștea totul. Era la curent. Deși departe de patrie, Dantas C. o avea în suflet, și nu-l va ierta niciodată pe acel maior cu monoclu care s-a pretat cu nedemnitate să comande escorta care i-a condus la închisoare pe el și pe alți ofițeri. Poveste lungă și Domnul Avocat o cunoaște bine. Astfel stînd lucrurile și dat fiind că în țară domnea slugărnicia și că Guvernul instituise corupția ca armă de elită, nici el și nici ceilalți camarazi arestați nu au putut să spere că se va face dreptate prin tribunale. Aceasta gîndea și scria acum. Cînd a evadat s-a gîndit să ocolească amînările proceselor, tracasările și dracu mai știe ce metode ar fi fost în stare ei să inventeze. Așa cum, de fapt, Doctorul și Amicul au prevăzut. El, Dantas C., nu-i va ascunde. Este o mărturisire care se impune. Gîndise atunci că împotriva celor care

căutau să forțeze tăcerea, numai scandalul general putea da rezultate. Așa a gîndit și planul a fost bine primit. Să se facă ceva deosebit care să schimbe opinia țării. În consecință, explica el, dacă s-a grăbit cu evadarea a făcut-o pentru binele camarazilor care rămîneau în Fort și pentru onoarea militarilor care aveau conștiință. Pentru că mai sînt și militari de onoare, instituția militară nu este coruptă în totalitate și aceasta trebuia să fie probat. Nu vrea să promită, dar el o va demonstra cît de curînd. La patruzeci și șapte de ani, departe de patrie și de ai săi, se declară mulțumit că nu-i lipsește ajutorul, chiar acolo în exil. Și face jurămînt : ora cînd se va întoarce nu este departe. Pînă atunci nu se plînge de greutăți, căci nici cel mai rău dintre rele nu poate fi comparat cu spectacolul lașității care se vede în Portugalia la fiecare pas. Scrisoarea se trimetea Domnului Doctor și Amic, cu asigurarea distinsului său respect și cu călduroase mulțumiri și menționa adresa : Căsuța Poștală 300, Paris VII.

Avocatul Gama e Sá, întinzîndu-i scrisoarea : Numai un individ care nu-i întreg la minte putea să trimită așa ceva prin poștă.

Aprinde un trabuc ; cînd trage primul fum, pieptul său maiestuos se umflă și mai mult. Este într-adevăr un *Doctor Habeas Corpus*, strălucitor în sălile tribunalelor, gîndește Elias.

De necrezut, zice. De necrezut. Nu are cuvinte să se exprime.

Șeful de brigadă își amintește de Mena cu trei luni în urmă, care intrase în același cabinet : așteptase și ea pe scaunul pe care stă el acum ? O havană aprinsă se afla și atunci în degetele aceleiași mîini pline de briliante ? Întreabă : Este pentru prima dată că Domnul Doctor află de existența acestor scrisori ?

Scrisori ? se miră avocatul. Cum adică ? Mai există și altele ?

Elias, ca să nu răspundă imediat, plimbă ochii prin sală pînă la ușă (care este închisă și care impresionează prin capitonajul împotriva zgomotelor și prin clanța aurită). Se gîndește încă o dată la Mena. Apoi, puțin absent : Este posibil ca maiorul să fi scris și alte scrisori ca aceasta, nu credeți ?

Domnul *Habeas Corpus* se aranjează mai bine în fotoliul său : Este posibil, stimate domn. Trimite un val de fum la mare distanță. Dar este o imprudență, zice el degajat, și repetă : Într-adevăr este o mare imprudență. Șeful de brigadă urmărește cu privirea fumul trabucului, da, nu se îndoiește, o vede pe Mena. Ea se află în cadrul ușii. Sau, este ca și cînd s-ar afla.

Incalificabil, repetă avocatul. O astfel de scrisoare, în situația în care se găsește acum țara.

Mena. În cadrul ușii. Ea este acolo cu hainele ude de ploaie. Tremură de frig, așteaptă. La picioarele ei s-a format un lac de apă. Dar chiar în acea clipă soarele intră pe fereastră și peruca platinată iradiază o lumină rece. Are trei plicuri în mînă, trei comisioane vizibile, aproape luminoase, și picăturile de ploaie conti-

nuă să se scurgă pe haine în dîre sinuoase. Încearcă, mereu să le ferească de apă. Izvora de pe ea.

Șeful de brigadă : Scuzați ! Ați spus ceva ?

Avocatul Gama e Sá : Vă spuneam că este o mare imprudență.

Șeful Elias : O imprudență calculată, poate așa se înțelege mai bine. Cine poate garanta domnului doctor că această scrisoare a fost scrisă la Paris ?

Avocatul : Mie ? Mie puțin îmi pasă. Vorbise aruncînd fumul trabucului cît mai departe spre ușă (oare o văzuse pe Mena ?)

Șeful Elias : Domnule doctor, noi știm că maiorul nu a ieșit din țară. Trucul cu scrisorile din străinătate nu este prea original.

Naiv, aprobă *Habeas Corpus*. Un expediment ingenuu, ca să nu spun altceva. Maiorul era obligat să știe că poliția dispune de informatori în Paris pentru a verifica astfel de lucruri.

Își odihnește mîinile pe birou ; gura întredeschisă, trabucul atîrnă. Briliantele strălucitoare din montura inelelor reflectă lumina pe mahon. Foarte bine, zice. Mai aveți vreo problemă ?

Șeful Elias : Numai una singură, problema banilor. A abordat-o vreodată maiorul pe Excelența Sa pentru a cere bani, după ce a evadat ?

Nu l-am văzut pe domnul maior de cînd l-am vizitat la închisoare pentru probleme profesionale, fu răspunsul.

Șeful Elias : Cînd zic „maiorul" înțeleg și un intermediar.

Avocatul Gama e Sá : Niciodată.

Șeful Elias : Nici prin telefon ?

Habeas Corpus schițează un surîs, ca și cînd ar spune, imprudență da, dar nici chiar așa. Dar șeful de brigadă se menține într-ale lui, pare nepăsător, așteaptă. Atunci celălalt pune trabucul în scrumieră : este clar că vrea să cîștige timp.

Știți foarte bine, începe el aranjîndu-și ochelarii cu degetele (în această mișcare Elias crede că i-a surprins o privire ascunsă spre locul în care a stat Mena, sau unde trebuie să fi stat.) Știți foarte bine, zice avocatul, că organizațiile sînt riguroase. Au canale proprii, se supun unor reguli stricte. (Vocea sa sună puțin alterat, poate că i se adresează lui, șefului de brigadă, sau, poate, unui punct mai îndepărtat, unde se află imaginea Menei ondulînd.) Să se stăpînească, ce dracu ! Știe asta, are chiar datoria de a ști. Nu se poate aborda o persoană în orice moment și cu atît mai puțin o somitate oficială ca mine. Cum poate să apară așa, din senin, o persoană și să-mi ceară o sumă de bani ?

Se ridică.

Șeful Elias se ridică și el : Da, însă uneori pot fi și surprize.

Spune aceasta și aruncă o privire cu subînțeles, pentru a vedea efectul. Apoi, ca și cînd nu ar aștepta răspunsul : În acest moment mi-a venit o idee care cred că vă interesează.

Avocatul : Da ?

Șeful Elias, deja cu mîna pe clanță : Amanta maiorului, domnule doctor. Vi s-ar părea o

fantomă, dacă ar apărea într-una din zile aici, în cabină ?

Avocatul, la despărțire, are o mînă moale : Dragă prietene, astfel de surprize nici dracu nu și le dorește.

Din nou treptele, scara cu pereții tapetați și cu ștergător. Dar, ajungînd în stradă, se oprește : plouă ; parcă și sus ploua. Surîde ca pentru sine ; precis că, dacă și-ar fi întors capul, i-ar fi apărut Mena, ca o fantomă a ploii, privindu-l din mijlocul scării, cu șiroaie de apă scurgîndu-i-se liniștit de pe haine.

Rămîne la ieșirea din clădiri uitîndu-se la trafic și la oamenii care aleargă. Din cînd în cînd privește la șirul de domni așezați în acea tribună acoperită a lustragiilor, fiecare cu cîte un pantof în aer de parcă ar da o binecuvîntare cu piciorul sprijinit pe suporturile din fața lor. Toți citesc ziarele, cu siguranță că nu doresc să se vadă în oglinda din fața lor, pe care stă scris cu săpun : premiile de la loterie și puțin mai jos *Mulțumim Excelențelor Lor, Clienții.*

Ploaie trecătoare, o scuturătură de nori în aprilie, cu picături care cad în plin soare. Ploaie veselă, capriciu de scurtă durată pentru a-i preocupa pe turiști. Pe drum, Elias ia o porție dublă de cafea cu lapte pe esplanada Elveția, privind cum defilează vînzătorii de ziare. În buzunar are însă ceva de rezolvat urgent : un plic cu chitanțe de garanție. Trebuie confruntat urgent, dar i-a rămas destul timp.

(„...interogata, după ce a ieșit din cabinetul avocatului Gama e Sá, protejată în continuare de menționata deghizare, s-a oprit la un magazin de închiriat și amanetat obiecte de uz personal, din Piața Figueira, numărul 118-F. A luat această hotărîre pentru a compensa mica sumă de 3500 scudos pe care avocatul i-o dăruise, din care cauză, la ieșirea din cabinetul avocatului, a distrus scrisoarea pe care o primise de la Excelența Sa și în care se menționa suma. Obligată de polițist să declare ce mai conținea scrisoarea, de fapt interogată, își amintește că în ea se menționau legături cu militari identificați prin nume conspirative, pe care nu le reține, doar despre unul Rio Maior sau Rio Grande, cineva cu grad de colonel și că în scrisoare se mai vorbea, de asemenea, despre fonduri, hărți geografice și documente falsificate, mai exact de trei buletine de identitate, un pașaport și un carnet de conducere auto, toate acestea urmînd să fie procurate de Dr. Gama e Sá, după ce i se vor solicita printr-o chemare telefonică codificată." — *Din dosare)*

coboară în Piața Figueira, cea a țiganilor nomazi. Țigani cu cămăși negre, la tejghele acoperite cu foi de cort ; țigănci cu ciurde de copii agățați de fuste ; țigani mușcînd din pîine pe stradă. Strecurîndu-se printre ei, Elias descoperă firma citatului magazin de amanetat. Ajunge în fața unui individ care și el este negricios, dar de-al nostru, și îi prezintă, cu pre-

cauțiunea de rigoare, pentru o mai bună înțelegere, legitimația de polițist la secția judiciară.

Omul are o pată roșie pe buza superioară sub aripa nasului ; pare un țăran sau un grădinar. Numai atît ? întreabă el și nici nu clipește. Pleacă imediat să caute obiectele înscrise în chitanțe ; o brichetă și un țigaret cu montură de aur, un ac de cravată vechi cu diamant, o brățară, totul în valoare de 10.087 escudos, înregistrate conform legii.

Elias ia în mînă brățara, o cîntărește, o trece printre degete apoi o pune la mînă. Este o brățară delicată, dar pe o gleznă frumoasă de femeie valorează cît un angajament public de pact pentru pat. De după tejghea, tuciuriul se uită și el la șerpuitul brățării mîngîiate de degetele polițitului. Se uită atent. Privește la modul în care polițistul o mîngîie, o așază în jurul pumnului, o alintă cu palma fără grabă ; privește cum o întoarce pe toate părțile, cum o face să alunece în cercuri cu două degete, apoi în jurul pumnului și cum, în același timp, unghia magică își pierde strălucirea iar privirea polițistului devine melancolică în spatele lentilelor ochelarilor săi.

IV

„În aceste momente de corupție a vieții naționale, Noi, Ofițerii Forțelor Armate, pentru onoarea Instituției Militare, am hotărît să declarăm întregii țări :

1. Camaradul nostru, maiorul Luis Dantas Castro, a fost decorat cu medalia Meritul Militar și evidențiat cu premii și onoruri.

2. Educat într-o ambianță catolică, ca student, a fost afiliat la Centrul Academic al Democrației Creștine. În Forțele Armate nu a manifestat preocupări politice pînă cînd, indignat de înjosirile aduse poporului și Forțelor Armate de către totalitarismul salazarist, a participat, împreună cu zeci de camarazi și civili, la revolta militară, motiv pentru care a fost arestat și deținut în închisoarea din Trafaria. S-a comportat cu onoare și demnitate, luptînd împotriva amestecului PIDE în Proces. Transferat la închisoarea Forte da Graça, din Elvas, a reușit să evadeze în compania ofițerului-milițian, arhitectul Renato Manuel Fontenova Sarmento.

3. Cadavrul maiorului Dantas Castro a fost găsit „din întîmplare“ și în circumstanțe misterioase pe care presa națională le-a relatat. Națiunea are dreptul să întrebe : *Cine l-a ucis și pentru ce ?*

4. Maiorul Dantas Castro a evadat din Fortul din Elvas pentru a se alătura camarazilor care au rămas în libertate, cu intenția de a reorganiza forțele compromise de eșecul revoltei. În acest scop a contactat personalități importante din Forțele Armate, de aceea vrem să știm : *Pe cine interesa moartea maiorului ?*

5. Asasinii au îngropat în mod premeditat cadavrul în nisip, la mică adîncime, pentru a fi ușor descoperit. Au ales o plajă pentru a se acredita versiunea fugii maiorului la Paris și a reîntoarcerii lui în Portugalia, cînd este cert că maiorul nu a părăsit în acest timp țara. *Pe cine interesa să devină publică această versiune ?*

6. Camaradul nostru a fost asasinat pentru că era necesar să se elimine un luptător sincer și curajos și pentru că se urmărea prin aceasta să fie timorați ceilalți tovarăși de luptă. *Cine l-a asasinat ?* Națiunea știe cine omoară pe antisalazariști, Militarii care servesc patria au datoria să răzbune asasinarea unui Camarad.

Textul este semnat : „F.A.I. — Frontul Armat Independent“.

În dosare se află o fotocopie înregistrată : Poliția Internațională și de Apărare a Statului — Divizia Investigații. Deasupra cineva a notat cu majuscule : *DOCUMENTUL A.* Pentru Director ?

DOCUMENTUL B. Scrisoare dactilografiată (original) adresată Directorului Poliției Judiciare, Lisabona :

„În această țară, fără presă și fără libertate, nimeni nu mai dă crezare „perspicacelor“ voastre cercetări asupra cazului de pe Plaja Catargului. În timp ce tenebroasa PIDE continuă să practice crimele cele mai repugnante, activitatea voastră nu reușește decît să o acopere pe a lor. Semnat, Un portughez.“

DOCUMENTUL C. Carte poștală scrisă cu majuscule și adresată Poliției Judiciare, Lisabona. (Original)

„ASASINUL MAIORULUI SE AFLĂ ÎN STRADA ANTONIO CARDOSO. ESTE P.I.D.E.“ — Nesemnată.

DOCUMENTUL D. Fotocopia unui articol dintr-un ziar brazilian *Tribuna Popular*, pag. 2, din 13.02.1960. Are ștampila PIDE — Arhiva. Reproduce un articol și fotografia maiorului Dantas C., cu un surîs deschis și purtînd bluză de lînă (aceeași cu care a apărut asasinat) :

„Rio de Janeiro (Ediție specială) — Cercuri din opoziție, stabilite în Guanabara, acuză poliția lui Salazar pentru asasinatul maiorului Dantas Castro, al cărui cadavru a fost descoperit recent pe o plajă din apropierea Lisabonei.

După evadarea spectaculoasă din închisoarea unde aștepta să fie judecat, Castro a avut pentru un timp domiciliul în Franța, avînd ca obiectiv principal organizarea rezistenței armate în țară. Versiunea oficială ține să sugereze că asasinatul a fost pus la cale și îndeplinit de amantă împreună cu alți doi camarazi ai

victimei, ca urmare a unor neînțelegeri între ei. Asasinii ar fi acționat din motive politice, alarmați de întoarcerea clandestină în Portugalia a maiorului Castro, ei executînd hotărîrea unui grup dizident al Mișcării pe care o conducea maiorul.

Din surse independente și în general bine informate s-a aflat că Dantas Castro a fost ucis de către PIDE, poliția specială a lui Salazar, într-o întîlnire pregătită de false elemente revoluționare. Amanta și cei doi tovarăși de evadare n-au fost pînă în prezent depistați de poliție. Personalitățile contactate de noi pentru acest reportaj admit cu cea mai mare rezervă că asasinii au acționat în conformitate cu ordinul poliției și emit ipoteza că această crimă era planificată cu mult timp înainte.

Cazul se pretează la unele interpretări controversate în detaliile lui, chiar din momentul evadării lui Dantas din Fortul-închisoare unde se afla arestat. Evadarea a fost considerată de Opoziție ca o victorie senzațională, mai ales că Guvernul amîna trimiterea liderului militar în fața tribunalului pentru a nu-i da posibilitatea să facă declarații compromițătoare cu privire la corupția și instabilitatea armatei salazariste. Acestea sînt punctele de vedere ale cîtorva personalități cărora le-am luat interviul. Concluziile lor sînt că PIDE a supervizat evadarea lui Castro din închisoare și că cei doi militari care au fugit împreună cu el erau cunoscuți ca agenți ai poliției. În mod logic, se poate trage concluzia că fuga maiorului la

Paris interesa poliția pentru a afla rețeaua din exterior a Mișcării..."

...Dosarul ăsta nu are nici cap, nici coadă, rezumă inspectorul Otero, împingînd hîrtiile spre un colț al biroului său ; este o porcărie, politicianism scîrbos, numai un tîmpit l-ar putea lua în considerare. Directorul ?

Scoate o țigară, o bate de tabacheră, manșetele cămășii sale sînt foarte elegante și scrobite. Brichetă de oțel strălucitor, marca Dupont, cu flacără instantanee. Deasupra, două lentile care-și plimbă reflexele pe dosar : Porcărie ! O colecție de hîrtii otrăvite, denunțuri, chemări la dezordine în numele libertății și alte acrituri cu care fanaticii țes plase politice pe care le aruncă pe fereastră în birourile noastre. Manifeste subversive care înveninează țara, scrise cu cerneală simpatică, ce se citesc numai pe fond negru. Put de la distanță ; din această cauză sau și din alte motive Directorul PJ (fundul coridorului, ușa din față) le trimite prin secretară la mine, cel resemnat să primesc doar ordine. Să mă ocup eu, Otero, de ele. Eu, Brațul responsabil al Judiciarei, licențitul cu drept de semnătură.

Dar Directorul *Judiciario Judiciaribus* nu mai poate înșela pe nimeni, toată lumea știe și vorbește în șoaptă că și el este un bărzăun în serviciul tuturor. (Un tăun mare, dacă te iei după grad și funcție. Un bărzăun care zboară peste toți rahații, cu escale pe la PIDE, pe la Cenzură și pe la cabinetele guvernului.) Asta este, îl știe toată lumea. Dar, vai de el ! E o

gînganie în plus, care îngroașă dezordinea și murdăria.

Otero se îndreaptă spre fereastră, este o dimineață însorită, ceea ce nu înseamnă că bărzăunul doarme. Din contra, soarele încălzește putreziciunile unde se nasc larvele și, cînd cetățeanul cinstit se așteaptă mai puțin, el zboară deasupra lui, îl pîndește și îl mînă spre capcană. Capcana subversivă din care nu mai scapă nimeni. Și totul fără tam-tam, în liniște, ca nimeni să nu afle : la cel mai mic gest, la cea mai nevinovată șoaptă, *merda* politică intră în corpul nenorocitului și-l infestează pînă îl sleiește de puteri, transformîndu-l într-o statuie pentru cei atrași de tortură.

Dar ce să faci ? Ce să faci ? Șoptește inspectorul Otero pentru a se liniști.

Cine era interesat să întîrzie moartea maiorului

în primul rînd PIDE, numai că PIDE, în mijlocul acestei imense dezordini, denunțuri, blesteme, face tot ce este posibil ca să rămînă afară din cauză, sufocînd-o pe servila *Judite* cu ordine secretisime, fotocopii și pamflete cu fel de fel de porcării.

Între timp Roque și ai săi se plimbă de-a lungul frontierei cu Spania și pe plajele Portugaliei pentru a-i prinde pe caporal și pe arhitect și mare noroc vor avea dacă vor scăpa de gloanțele fugarilor. Dar, dacă se vor întoarce întregi și nevătămați, cum ar trebui să se întîmple, și vor aduce cu ei cele două gîngănii fugare, nici nu vor avea timp să pună piciorul în clădirea *Juditei* că va apărea PIDE și : „Vă mulțumim ! Lăsați-i să plece acasă." Dar n-au decît ! Să-i mănînce cu lingura ! Să-l ia pe arhitect, s-o ia pe Mena, să ia tot, să curețe tot cu măturoiul lor.

Inspectorul Otero continuă : Să-i ia, să-i ia, să se spele cu ei pe cap.

Oricine și-ar propune să studieze procesul lui Dantas C. (Dosarul se află la Tribunalul din orașul Cascais) se va mira negăsind nici urmă de PIDE în toate cele opt volume ale acelui dosar. L-am citit de la prima la ultima pagină, nici o îndoială, se simte că muscoii au zburat pe deasupra cu aripile lor murdare, cu picioarele lor păroase, dar ei nu apar decît într-unul sau două locuri unde și-au înfipt trompele și atunci pînă la sînge. Au rămas puține pasaje, legate de nimicuri, trimiteri sau alte detalii, căci lupul din fabulă a fost scos piesă cu piesă de mîna destoinică a șefului Elias Santana sau de unghia sa magică. Metoda, se vede, este a sa, a rămas doar proză, nimic mai mult (interoga și dactilografia el singur de cele mai multe ori, avea notițele lui private, versiuni pentru sine și versiuni oficiale) Elias a fost, dacă vreți, cronicarul din umbră al acestor întîmplări, care au avut loc în această parte a Terrei și pe care le-a pregătit cu tehnică înaltă pentru „justiție" și pentru cei creduli.

După opinia ziariștilor mai apropiați de Poliția Judiciară acest perspicace scrib al crimei era o persoană stranie. Ceilalți inspectori

îi admirau meticulozitatea cu care își îngropa victimele, metodele sale foarte personale, care nu respectau regulile și se întrebau care este cauza menținerii sale în acel post. Poate de aici deriva și discreția tolerantă a inspectorilor față de metodele sale de lucru atît de independente.

„Ascultă vîntul fără pasiune, dar și fără teamă. Orice probă poate fi găsită în deșertul cel mai neumblat, acolo unde nici șarpele nu-și depune ouăle și nici cămila nu lasă urmă de copită. Numai așa vei găsi drumul spre adevăr. Numai astfel ți se vor deschide porțile misterului." Sînt cuvintele lui Moise, după Elias, sau astfel considerate de el. Le-a adoptat ca pe un crez vechi care a izvorît în vremurile în care Dumnezeu învia morții pentru a nu da de lucru poliției (comentariul său în stil propriu) — mai ales în primii săi ani de anchetator, pe cînd ținea acest citat scris pe o coală de hîrtie și așezat sub sticla care-i acoperea biroul. Se pare că s-a întîlnit pentru prima oară cu aceste cuvinte profetice pe cînd era copil de școală la Colegiul São Tiago Apostolicul și le-a auzit din gura profesorului de istorie, Capelanul Armada. Le-a redescoperit mulți ani mai tîrziu, însemnate într-un caiet de elev. Copiindu-l cu litere caracteristice poliției judiciare și încadrat într-un chenar, el a făcut din citat regula sa de aur.

Ascultă vîntul fără pasiune... Oricare polițist are povestea sa și orice „om al casei" ajunge după mai mulți ani să fie cunoscut printr-unul

din obiceiurile sale bizare sau prin ceva care-l caracterizează, mai ales aici, în lumea crimei. Șeful Elias Santana va fi Covas, poreclă care circulă despre el atît la Poliția judiciară, cît și în arhipelagurile adiacente. Dar dacă în sufletul său deșert nu există, cum se vorbește, decît vocile defuncților și muzica trecutului, de asemenea, în somnul aparent în care el se mișcă nu există altceva decît vigilență și lectură, o lectură care să-l îndrume și să-l învețe mai mult decît aude și decît vede. Savater, ministrul Tribunalului de la Rota scria (*Memorii*, vol. II, Saragoza, 1907) că *„deși se obișnuiește să se dezaprobe miturile personale care caracterizează un anchetator, trebuie să acceptăm, de asemenea, că nu există exagerare fără adevăr și nici poreclă sau faimă fără motiv"*. Este cazul nostru. Somnolența și nepăsarea pe care o afișează Elias sînt masca sa de inchizitor ; cu aceasta înfruntă el privirea criminalului „fără pasiune, dar și fără teamă". În activitatea sa pentru lămurirea cazului Dantas C. se descoperă foarte bine nepăsarea solitară cu care reușește să îmblînzească privirea arestatei și surprinzătoarea asprime cu care a lovit după aceea.

Parcurgînd paginile dosarului, nici un magistrat nu va rămîne indiferent în fața meticuloasei preciziuni a lui Elias Santana în toate etapele anchetei. Cu toate acestea, la o recitire atentă a dosarelor și la o analiză a elementelor din mărturisirile Menei, se poate conchide că ȘEFUL DE BRIGADĂ A REUȘIT SĂ CUNOASCĂ ADEVĂRUL CHIAR DIN PRIMA ZI.

A reușit. Numai cine nu vrea nu înțelege. Imediat după primele declarații ale Menei, interogatoriul se suspendă („ca urmare a orei înaintate se întrerupe interogatoriul, urmînd să fie reluat la timpul oportun") și, în continuare, urmează analiza datelor, eșalonarea activității și repartizarea sarcinilor. Cunoscînd acestea, pe cine interesa să prelungească procesul maiorului ?

Chiar agentul Silvino Roque (cel care l-a însoțit pe Otero la capturarea Menei) admite că ea a făcut mărturisiri complete la cel de-al doilea interogatoriu. A asistat la ofensiva inițială a lui Elias Santana, nu era de văzut mai mult și se aștepta ca totul să decurgă repede și fără probleme. A înțeles, este adevărat, că șeful Elias mai urmărea ceva căci, după ce a aflat ce trebuia să afle, a continuat să interogheze pe ascuns și cu pedanterie deținuta. Toate acestea se justifică, dat fiind curajul înnăscut al polițistului în astfel de cazuri. Îl interesa că Mena să iasă de acolo anchetată cît mai amănunțit ; a dorit oare să meargă și mai departe ? În legătură cu aceasta, spune agentul Roque, nimeni nu poate afirma mare lucru : Elias interoga de unul singur și, de obicei, în afara orelor de serviciu.

Azi, în 1982, îl înțelegem mult mai bine pe Elias Santana, ca pe un achetator care, odată stăpîn pe situație, cunoscînd întregul adevăr, cercetează în amănunțime noi și noi elemente pentru a face și mai multă lumină. Ce caută ?

O fațetă contradictorie în depoziție ? Să întîrzie cercetările pînă vor fi prinși cei fugiți ? Inspectorul Otero spune : Niciodată nu vom cunoaște materialele private pe care Santana le-a adus cu sine. Se știe doar că acestea au fost strînse cu destoinicie, note, fotografii, și puse în numita casetă „cu cele de prisos", unde păstra totul doar pentru sine. Pînă în momentul în care s-a închis procesul (data arestării caporalului și arhitectului se poate cunoaște din dosare), șeful de brigadă nu și-a oprit cercetările pe cont propriu, adunînd, adunînd întruna, umplînd caseta cu „lucruri de prisos", creuzetul cu nimicuri care dădea culoare crimei. Aceasta era plasa, spune Otero, în care Elias se pregătea să le pună la dispoziție cele douăzeci de dosare pline de declarații, înmormîntarea Menei și a celor doi tovarăși, cu tot ceremonialul și cu toți matadorii.

Dar cînd, în fine, sosi procesul, pînă și inspectorul începu să înțeleagă. Recunoscu acolo greutatea unor informații foarte bine fundamentate. Fără pălăvrăgeală. Totul era dens și și concis, fără nici o repetare care să nu fie făcută în mod intenționat, totul impecabil ca metodă, fiecare probă exhaustiv documentată. Pentru a se ajunge la acel rezultat, mult mai multe materiale trebuie să fi rămas pe dinafară, dar ce fel de materiale ? se întreabă inspectorul. Nu cumva Covas avea acasă un al doilea dosar al Menei, doar pentru el ?

La această întrebare numai lagartul Lizardo ar fi fost capabil să răspundă.

Cel ce știe prea multe, frate, se trezește cu o groapă la picioarele sale (Elias era miop). Groparul mănîncă pîinea morților pe marginea gropii, care, într-o zi, îl va înghiți și pe el. Se sprijină pe lopată, mănîncă și meditează. La umbra lui și a chiparoșilor din cimitir dorm sufletele înscrise pe morminte și pe cruci : cimitirul, locul de veci al oamenilor, Doamne cît a crescut ! Cimitir, grădină de cruci. Crește și se multiplică în fiecare ceas în fața groparului obosit, care înghite trista îmbucătură de dimineață. El este păstorul care își numără oile în marmură împrăștiate la soare, pe colină ; privirea sa se oprește doar la orizontul estuarului Tejului, acolo departe, spre Ocean.

Elias stă pe o bancă lîngă cavoul unde odihnesc ai săi. Are la picioare un termos de cafea cu lapte. A curățat praful de pe urnele de marmură ; le-a acoperit din nou cu albele prosoape dantelate ; părinții iubiți, iubita soră, fiecare cu fotografii ; a măturat pe jos cu măturica, a curățat fiecare colț, a udat florile. Acum, în timp ce citește ziarul, *Diario de Noticias,* din acea duminică, 17 aprilie, în liniștea aleii cimitirului, aruncă o privire spre gropar ; se află mai departe, pe coasta dealului plină de morminte, pe unde se plimbă vizitatorii singuratici și de unde, spre orizont, se vede Tejul acoperit de solzi argintii.

Oare de ce cimitirele se află totdeauna în locurile înalte, înălțimile morților ? Elias atribuie aceasta unui obicei antic : teama de molime. Miasmele cadavrelor defuncților numai sub despezile podelelor bisericilor se adihnesc și se purifică. Sau poate vîntul. Vîntul, acolo sus, împrăștie totul.

Zboară un fluture pe acolo și altul puțin mai departe, primăvara cimitirelor. Elias privește la acei voiajori cu paiete.

Da, zboară spre gropar.

Întors spre gropar, Elias se uită mai departe, peste coasta de deal acoperită de covorul de morminte. Jos, mai în vale, covorul tuturor săracilor, plin de morminte mici, dar pe măsură ce-și urcă privirea pe panta colinei acel covor se termină și începe un oraș de mausoleuri : grupuri de chiparoși și obeliscuri, vitralii solemne, frontoane păzite de îngeri de piatră. Pe frontispiciile baroce sînt gravate nume de familii și inițialele R.I.P., aceleași nume și aceleași inițiale pe care le-am mai întîlnit în *Diario de Noticias.* Pagina anunțurilor din ziare este un alt covor al morților, această pagină : coloane și coloane de cruci de sus pînă jos ; sînt fraze de ziar care se repetă pe marmurele cimitirelor și viceversa, eterna odihnă a celor care au zdrobit inimile celor rămași ; și portrete care, de asemenea, se află atît pe pagina necrologică, cît și pe lespezile de marmură de la căpătîiul celor morți.

La intrarea uneia din cripte se află mormane de crizanteme putrezite ; pe aproape se văd doamne, cu văluri negre pe cap, practicînd truda obișnuită. Elias cunoaște persoanele care vin la criptele mai apropiate, dar, nici bună ziua nici bună seara, cînd vine aici, el vine

pentru liniște, pentru a se reculege. Le vede sosind și conversînd în șoaptă, cu voci de doliu, la căpătîiul defuncților, dar el rămîne distant, așezat pe banca sa de lemn.

Se afla pe aceeași bancă de lemn cînd, în capătul aleii, sosește o cățea urmărită de o haită de lătrători. O cățelușă minusculă, în rut bineînțeles, alergînd la trap, fără țintă. În urma ei alaiul se hîrjonește. Se văd colți și, rămas mai în urmă, se vede un cîine de rasă, șchiop și plin de bale. Cățelușa continuă să alerge aiurea, fără țintă, transportînd cu ea natura. Se odihnește puțin, se așază. Cortegiul de cîini se oprește în jurul ei, un pluton de limbi atîrnate în așteptare. Unii pîndesc la despărțiturile dintre morminte, alții o miros la spate cu boturile pentru a o face să se ridice, ca ei să-și poată încerca norocul ; în lipsă de altceva mai bun unii urmăritori, deziluzionați, se urcă pe tovarășii lor de haită și încearcă o altă rezolvare. Cîinele de rasă, plin de convingere, apreciază distanța necesară pentru a-și putea scărpina cît mai bine burta cu piciorul său șchiop.

Elias caută o piatră. Piatra este încă în aer și deja se aud scheunături și adunătura aleargă împrăștiindu-se prin cimitir la vale, ham-ham ! Haita se îndepărtează, Elias se întoarce către *Diario de Noticias*.

Care se transformă pe zi ce trece într-un ziar de necrologuri, într-un ziar-cimitir. Nu se uită numai pe pagina crucilor, a pomenirilor, a Agențiilor mortuare etc. ; citește despre PRIVEGHIUL PUBLIC AL SOLDATULUI NECUNOSCUT ; Mănăstirea Batalha ; REVOLTA DIN INDIA ; Naufragiul din Goa-veșnică-pomenire ; despre PREȘEDINTELE THOMAZ, alt mort. Tot ziarul e un cimitir, pur și simplu un cimitir tipărit. Iată-l pe Thomaz într-o fotografie pe două coloane, îmbrăcat în amiral. Iată-l și pe Chessman, Chessman pe scaunul electric, pe ultima pagină ; un alt cutremur de pămînt anunțat pentru Agadir, dacă seismologii nu se înșală ; accidente de stradă, Sfîntul Cristovao (al automobiliștilor) nu poate fi peste tot. Pînă și fotografia unui ȚIPAR GIGANTIC PESCUIT LA SESIMBRA, într-o montare de serbare macabră, e un necrolog : peștele atîrnat de un cîrlig, lovit cu un ciomag și o adunătură de curioși comparîndu-se cu el în fotografie. *Memento Mori.* Directorul Colegiului São Tiago Apostolico, cînd evoca un mort important, începea totdeauna cu *Memento Mori,* în timp ce Elias și alți elevi care participau completau în cor : *Pul-vis-est* (pauză) *Et-in-gloria-tran-sit* [1] (amin).

Cățelușa în rut aleargă acum jos printre mormintele săracilor cu tot alaiul după ea. Groparul privește de acolo de sus sprijinindu-se în lopată. Nu se văd decît cozile cîinilor ca niște virgule care despart mormintele și crucile de piatră. O pînză de fluturi tremură în bătaia soarelui.

Elias își amintește că odată a văzut un țipar mușcînd mîna unui îngrijitor la Acvariul Vasco

[1] Țărînă este ; a trecut în glorie (lat.).

da Gama. Era enorm, dar nu se compara cu gigantul din *Diario de Noticias*. Un şarpe violaceu înfulecînd bucăţi de peşte din mîna unui om care-i oferea hrana şi pe care într-o zi o muşcă. Îngrijitorul povestea că ţiparii de ocean au o foame insaţiabilă mai ales cînd sînt sedentari. Dar ţiparii ajung de foarte multe ori în cleştele lavagantului, un animal curios, o langustă uriaşă, dotată cu o memorie tenebroasă. Povestea cum langusta îl hrăneşte pe ţipar care se ascunde în găurile de pe fund, aducîndu-i hrană ziua şi noaptea şi potolindu-i foamea ; cum timp de săptămîni şi luni langusta pîndeşte şarpele stupid, care obişnuieşte să doarmă continuu în vizuina sa ; cum îl observă ; cum îl îngraşă şi cum persistă în a-l alimenta ţinîndu-l prizonier, pînă cînd ţiparul se îngraşă de nu mai încape în vizuina sa şi este nevoit să o părăsească. Atunci, spunea îngrijitorul, langusta apare la gura vizuinei, dar de această dată fără mîncare, şi apucă cu cleştii săi monstrul somnoros pe care l-a alimentat atîta timp cu perseverenţă.

Tumult în fundul cimitirului, groparul aleargă cu lopata ridicată după haita de cîini. Îi loveşte cu pietre şi ei urcă chelălăind pe pantă în sus, împrăştiindu-se. Cîţiva trec pe lîngă Elias ca turbaţi, cu boturile în pămînt şi cu limbile scoase.

Elias, seara şi noaptea

Elias îşi va petrece ziua acasă. Va lua masa şi va merge apoi la cinematograf, dar acum are

de lucru. La fereastra sa : veselie mare pe estuarul Tejului ; plimbări la Ginjal ; pisici pe acoperişuri ; un radio transmiţînd un meci de fotbal ; un vecin în pijama dînd mîncare la porumbei. Legartul Lizardo. Se uită, în fine, la caseta cu lucruri de prisos : bagă mîna şi scoate hîrtii : povestiri, notiţe, fotografii, pînă şi versuri.

„Ascultă barza,
ascultă cum bate din cioc
intermitent..."

Este una din poeziile Menei — caligrafie mare cu punctele de pe i în mici cercuri — în care se vorbeşte despre berze ca trăind într-o sferă de lemn. Autoarea, apropiindu-se de un vis împlinit al Cuiva pentru a penetra în el, de visul şi corpul Cuiva. Sînt şi alte scrisori, alte versificaţii, dar cele mai multe sînt rime de pat ; notiţe, mici mărturii. Fotografii, de asemenea. Două, cel puţin, cea a tinerei la piscină, cu o gardă de onoare formată din păuni şi o fotografie cu doi vînători de hipopotami. Mai găseşte o carte poştală cu zeiţa fecundităţii, a indienilor din Perú. Alta, trimisă din Taormina, Italia, unde un anonim a scris cu majuscule : „Nu există bărbaţi impotenţi, ci doar femei incompetente". (Cartea poştală trebuie să fi stat mult timp undeva pe un perete, pentru că are la colţuri urme de rugină de la pioneze.) Un permis de intrare liberă la Twenties Cockteil-Bar. Un program de la Opera São Carlos, Lisabona, cu un număr de telefon în-

conjurat cu creionul de trei ori. Alte fleacuri legate de apartamentul din Estrada da Luz, nimic care ar merita să fie citat la proces, nici hîrtiile, nici fotografiile și nici această pagină (fotocopiată) dintr-o revistă despre o întîmplare la hotelul Ariston Palace, Barcelona. Dar această pagină din revista *Erotika* (așa se cheamă) trebuie totuși recitită, studiată, conține o însemnare a maiorului care este interesantă, *Andante, andante,* zice Elias. Ajungem și acolo.

Scurtă descriere a unui peisaj

Lumina cade vertical, este mată (saturată de umiditate) și monotonă, împrăștiată egal de cerul fără nori, pînă departe în apele rîului unde se scaldă hipopotami. Apă noroioasă, desigur (lipsa reflectării). Ora probabilă : amiază (nici o proiecție de umbră). La orizont, acolo, apele rîului se confundă cu cerul opac. Curge de la stînga la dreapta, judecînd după o luntre care se află ancorată nu departe de mal. Priviți cu lupa, hipopotamii din fotografie au niște boturi care amintesc de caricaturi. O mulțime de păsări mici stau așezate pe spatele lor.

Mai departe, ici-colo iarbă și pete fără iarbă, care, de asemenea, văzute cu lupa pot fi bălți, smîrcuri. Așezați pe un trunchi culcat, se văd doi vînători, unul cu cască colonială, celălalt cu bonetă militară de campanie. Primul poartă ochelari de soare și are o barbă scurtă, puțin căruntă, și mustață neagră. Celălalt are figura

în soare, pe care se observă o anumită ironie ; fumează ; pe piept îi atîrnă un binoclu. Ambii țin în mînă cîte un pahar, se pare plin cu whisky după sticla cu pîntecele turtit, ca cele ale firmei de Scotch Dimple care se află pe iarbă. Privesc în aceeași direcție.

Din peisaj fac parte și cîțiva negri desculți, cu bluzele deasupra pantalonilor. Sînt șase. Stau în picioare în spatele vînătorilor și rîd. Unul din ei ridică în sus mîinile în care se află două carabine, cîte una în fiecare mînă.

Această divergență în ceea ce privește direcția privirilor — a negrilor și a vînătorilor — sugerează că este vorba de un ansamblu uman separat în două grupuri distincte. Cei doi vînători, în ținută de străini, interesați în vînătoarea de hipopotami și în a admira natura (?) ; indigenii își îndreaptă privirea către aparatul de fotografiat pentru a imortaliza prezența lor umană. Pentru unii exoticul este peisajul, pentru ceilalți exoticul este aparatul de fotografiat.

Limite : peisajul este limitat la dreapta de doi arbori maiestuoși, care ascund orizontul rîului, și la stînga de marginea ierbii. Fotografia este alb-negru, 18×24, luată dintr-un unghi de 45 de grade în raport cu axul rîului.

Legenda de pe verso : Foz do Save, Mozambic, 10.02.1954.

(Originea documentului : văduva maiorului Dantas Castro. Fotografie împrumutată Poliției judiciare pentru consultație.)

Maria Norah Bastos d'Almeida,
profesoară de școală secundară :

Începe prin a declara că îi este greață de speculațiile care s-au făcut în legătură cu un caz personal, care nici măcar nu s-a rezolvat. Cît despre ziariști, singurul lucru pe care îl poate spune este că sînt siniștri. Da, da, siniștri. Dezgustători ! Atîta vîlvă în legătură cu o tînără care s-a culcat cu un bărbat căsătorit. Dar mamele lor cu cine se culcă ? Au fost virgine, nu ? Siniștri ! De asemenea și jigodiile de la cenzură, cărora și în pat le este frică de cenzură. Ea, declaranta, nu vede ce importanță are aceasta. Au făcut totul public. Chiar ziarele precizează că articolele sînt „Vizate de Comisia de Cenzură". Ceea ce o supără mai mult nu este intriga inventată pentru a produce senzație în presă. Slugoii ! O supără că sînt atît de orbi și fac pe experții (dacă orbii nu ar fi conduși de cîini, aș mai zice), tîrîndu-se ca reptilele cînd au comandă de sus. Nici măcar nu se gîndesc că minciunile lor, blestemații, îți fac viața amară, pentru că lumea este dispusă să creadă orice. De cînd era de-o șchioapă știe că această țară este plină de experți în ale moralei ; este sătulă de atîta morală. De ce a fost nevoie să fie totul amestecat cu căcat, de la cap la coadă, pentru că Mena a spus ce-o fi spus ? Dumneata scrie chiar așa, căcat, ce este rău în asta ? Căcat este un substantiv comun ca oricare altul. Comun tuturor virtuoșilor, doar îngerilor nu. Doamne, această discuție este dezgustătoare, grețoasă.

Să vorbesc despre Mena, ca să spun, ce ? Că o cunosc din copilărie ? Că am făcut împreună cursurile ? Ce poate să fie interesant în asta ? Este o fată curajoasă, așa este, poate asta ar fi interesant să fie scris ; o fată care se dedică unei idei, nu o zăpăcită, exact invers de ceea ce idioții aceia vor să se creadă. Zăpăcite sînt mamele lor, care i-au lăsat să vină pe lume, ele au fost niște zăpăcite. Hai să vedem. Să vedem ce o să spună Mena. Sînt sigură că a fost nevoită să mănînce cu lingura ceea ce i s-a impus și nimeni nu i-a dat o mînă de ajutor. Numai că Mena este o doamnă. O cunosc. Am făcut liceul împreună la Lourenço Marques și apoi la Lisabona, deoarece între timp mama ei s-a stins (cu paharul în mînă), după ce a zăcut timp îndelungat într-un spital din Rhodesia. Sau a murit în Johannesburg, nu știu exact. Ciroză și alte boli. Dar a fost mai bine așa, deoarece respectiva doamnă era o femeie imposibilă, făcea zile negre tuturor. Tuturor în afară de soț, care nu era deloc prost și își găsea liniștea prin alte părți. Nu înțelege bine de ce ziarele nu au amintit și de acest lucru, de mămicuța castratoare, pentru ca cei în solda moralei să fi avut despre ce vorbi. Ea nu vorbește aiurea, spune doar adevărul, purul adevăr. Din informațiile pe care le are, doi tipi, dintre cei mai josnici, de la ziarul catolic *A Voz*, ar fi prins din zbor acest amănunt și ar fi plîns nenorocirea familiei respective la gîtul femeilor din tavernele din Cais do Sodré, acolo unde își petrec ei tot timpul. Se pare însă că înainte

de a scrie au avut o discuție cu directorul, după ce au asistat la un *Te Deum*. Dar nu o mai surprinde nimic, declară. Astfel de omisiuni impuse prin presiune s-au generalizat la noi, căci portughezii sînt oameni care gîndesc foarte repede și pentru asta sînt fericiți. Ea, într-adevăr, și-ar dori să-i întrebe pe acești mănîncă-căcat, care se interesează atîta de Mena și care speculează cu neobrăzare : Bă ! Cine vă șoptește vouă și pentru ce este necesar să inventați atîtea despre o femeie ?

Declarațiile inginerului Francisco Athaide :

De la început vrea să precizeze că a venit la Poliție din proprie inițiativă, dorind să obțină știri despre fiica sa, Filomena Joana. Așa cum poate proba cu pașaportul său, a sosit chiar azi-dimineață pe aeroportul din Lisabona, de la Johannesburg, unde se afla în voiaj de afaceri. Informațiile de care dispune se rezumă la știrile publicate în ziare și prima dată a aflat despre nenorocire în ziua precedentă de la secretarul ambasadorului Portugaliei în Africa de Sud. În ce privește motivele pentru care este suspectată fiica, precizează el, le consideră neîntemeiate, precipitate, speculative și stă la dispoziția poliției pentru a lămuri cît mai repede și imparțial adevărul asupra faptelor. Este sigur că fiica sa se va prezenta de bună voie în fața autorităților. Speră că îi vor fi garantate drepturile înscrise în lege. Solicită predarea tuturor bunurilor sechestrate sau luate din apartamentul din Estrada da Luz. Nu i se

pare corect să facă declarații despre relațiile sale cu răposatul maior, individ pe care, într-adevăr, îl cunoștea de pe băncile Colegiului Militar, dar cu care a avut rare și întîmplătoare ocazii să se întîlnească. Fotografia care i s-a prezentat pentru a o identifica se referă exact la una din aceste întîlniri. Din cîte crede, se întîmpla prin ianuarie sau februarie una mie nouă sute cincizeci și patru și a fost luată cu ocazia unei partide de vînătoare în valea rîului Save, puțin mai la Nord de rezervația de hipopotami.

Ca și în alte dăți cînd scotocește prin hîrtiile sale personale, Elias lasă la urmă portretul Menei cu păunii. O privește îndelung, stînd la masă, avînd în stînga pe lagartul Lizardo în deșertul său de sticlă și în față noaptea dincolo de fereastra infinitului. Studiază fotografia în tăcere, cu gravitatea cu care, copil fiind, fixa imaginea unei cărți poștale pe care o slujnică bătrînă i-o aducea în buzunarul șorțului.

Apropiind fotografia în umbră, corpul Menei începe să se miște. Părul ei pare mai puțin negru în contrast cu pielea (să fi fost platinat, peruca de culoarea cenușii ?) bikinii sînt puțin mai mari decît o frunză ; se ghicesc sînii perfecți și gurguiele lor și pata neagră a pubisului între coapse. Părul platinat și pubisul negru : uluitor. Mena este de o frumusețe ieșită din comun. O discretă brățară de aur se observă la una din extremități — brățara de la gleznă,

pe care Elias a pus propriile sale mîini cînd a făcut vizita la dugheana pentru amanetări. Această brățară continuă să-l intrige încă din dimineața aceea ploioasă în care Mena o amanetase. Dar atunci era iarnă mohorîtă și Piața Figueira spălată de ploaie era plină de pierde-vară adăpostiți pe sub porți. Țiganii cu înfățișare de contrabandiști vindeau resturi pe tarabe și se înfășurau în bucăți de foi de cort, cu femeile și copiii lîngă ei. Mena trecuse printre ei și printre blestemele lor împotriva vremii rele, care le stingherea viața de nomazi. Intrînd în magazinul pentru amanetări ea nu ezitase, dar nici nu vorbise. Se aplecase și arătase cu degetul glezna cu brățara : Adio brățara de aur, adio invitație la pat, mă întorc la mine însămi.

La ea însăși, gîndește Elias. Un astfel de adevăr se află în întregime în corpul de pe fundalul cu păuni. Fără semnătura de aur de la gleznă, numai în pielea goală, Mena este întru totul extraordinară. Dar Elias, de asemenea, nu ignoră faptul că, chiar și acolo, după ce s-a văzut întinsă și dezbrăcată pentru a i se scoate brățara, s-a culcat cu un vlăjgan, în acel scenariu confuz, sub foi de cort fîlfîind în ploaie.

(„Declaranta a dormit în acea noapte singură la mansardă, pentru că în cameră era mereu deranjată de permanentul du-te-vino al maiorului. Agitația acestuia era legată de o discuție cu arhitectul care a durat, după cum bănuiește, pînă dimineața în zori. Declaranta nu

cunoaște subiectul discuției dintre cei doi, știe doar că a avut loc în sală, ea, declaranta, aflîndu-se în pat. Confirmă totuși că l-ar fi auzit pe maior pronunțînd cuvinte ca «porcăria aia de listă» într-una din intrările sale în dormitor, cînd a deschis un sertar în care ținea documentele sub cheie. Subliniază că este convinsă că maiorul se referea la lista studenților și prietenilor arhitectului, pe care acesta îi considera simpatizanți ai Mișcării. Confirmă ceea ce mai declarase cu privire la harta militară a cărei proveniență o ignoră. Ține să clarifice că maiorul, în numeroasele sale intrări în dormitor, era din ce în ce mai iritat, că făcea eforturi să nu o trezească din somn, temîndu-se să nu fie auzită discuția lor. Dar această supoziție nu era fundamentată, din motivele expuse. Totuși, pînă la urmă, maiorul o trezi și o trimise să doarmă la mansardă, justificînd că «au de lucru și că o vor deranja pînă dimineața»" — *Dosare.)*

Dimineața, Dantas C., cu ochii roșii, barba nerasă, intră ca o vijelie în camera de la mansardă, se duce direct la Mena și trăgîndu-i pătura de pe ea, arată spre glezna fără brățară.

„Și acum ?"

Complet goală. Corpul pe care Elias îl contemplă (în întregime) în fotografia de la piscină, ea este goală doar pe dinăuntru. Și figura ei era aceeași care se suprapunea peisajului cu păunii, luminii, fotografului, lumii întregi și lui, Covas. Rămîne mut, apoi visează înfășurat într-un munte de pături.

„Brățara ?"

Cu cîtă răceală pregătise maiorul această scenă, se miră Elias. Timp îndelungat a tăcut. El știa de mult timp că Mena nu mai avea brățara : umbla în pantaloni, mereu în pantaloni. Făcîndu-se că ignoră purtarea ei, maiorul așteptase momentul propice și, atunci cînd ea se aștepta mai puțin, a luat-o prin surprindere, triumfător :

„Ai vîndut-o. Ai vrut să te desparți de mine, capro !"

Mena supusă, copleșită, buzele ei se contorsionează într-o grimasă nestăpînită.

„Deci vrei să te desparți ? Să mă trădezi, asta este ?" Lovește puternic cu piciorul în scrumieră : „Știi tu ce înseamnă să trădezi un om ca mine, nenorocito ? !"

Prin cap îi trece o idee, iese cu pași mari din cameră și imediat apare cu o găleată de apă și cu o mătură. Cînd dă cu ochii de Mena, în picioare și în cămașă de noapte, izbucnește într-un urlet :

„Dezbracă-te, mizerabilo !"

O dezbracă cu violență, peste cămașa de noapte aruncă pături, cearceafuri, toate pe coridor, cît mai departe. Apoi rămîne în ușă, cu ochii închiși pentru a se stăpîni : „Să mă înșele capra asta ?" Gîfîie și respiră profund.

Mena, în picioare, acoperindu-și cu brațele sînii și pubisul. Nu pentru că îi era frig, goliciunea o țintuia într-o neputință agonizantă. Din ușă, Dantas C. privea ca la un spectacol abject.

„Să mă trădezi." (Ton rece, abia șoptit, vorbind ca pentru o persoană care nu este prezentă.) „Și dacă am tăcut atîta timp — nici nu știi tu de cît timp — este pentru că ceva din mine nu m-a lăsat. Știi tu cît am suferit ?" (Vorbește din ce în ce mai tare.) „Pentru ce ai făcut-o ? Nu-mi dai nici o explicație, capră ? O dezvinovățire ? Orgoliu de prostituată, este orgoliul țău de prostituată, nu-i așa ? Taci ? Mai bine să nu vorbești, mai bine să nu minți, ți-a mai rămas puțină rușine ! Cățea perfidă !"

Mena nici nu se gîndea să vorbească, nu putea, era sfîrșită, goală și în suflet. Se apropie de fereastră : dezbrăcată, în spatele geamului. Atunci a văzut-o pietrarul ? Nu, atunci nu a avut timp, deoarece maiorul, simțindu-se ca scuipat în față, s-a aruncat spre Mena și a băgat-o cu capul în găleată.

„Să speli podeaua. Așa !"

Urmă un moment de așteptare. El și ea, înțepeniți în tăcere, nici un gest, nici măcar o respirație. Apoi o trîntitură de ușă. Întoarcerea cheii și întreaga casă cutremurîndu-se de pașii grei ai maiorului, care cobora scara urlînd. Urmă iar liniște. Soarele de iarnă se contură printre nori, rotund, ca o sferă de argint (unica dimineață cu soare în acea iarnă mohorîtă), luminînd lucrurile răvășite prin cameră. Acum apăruse Mata-Hari, pe care au inventat-o ziarele, acei limbă lungă, se adresează Elias lagartului Lizardo. Pietrarul a văzut-o pe la amiază, dacă nenorocitul acela nu a mințit. Apăruse în picioare, în întregime goală. Este

exact la amiază, cînd soarele se afla la zenit, cam la această oră pietrarul cățărător cutreiera pădurea. Cine ne poate garanta că în mijlocul acelor arbori din fotografie nu se mai afla ascuns un observator, un alt *voyeur*. Elias vorbește cu voce tare, uneori nici el nu știe ce vorbește, dar ecoul vocii sale îi ajunge totdeauna la ureche. Aceasta se întîmplă cînd cuvintele sînt spuse spre perete, așa se întîmplă cînd trăiești singur, doar cu un lagart ca Lizardo, care este o ființă de o imobilitate granitică și de o muțenie barocă. Dar el are puterea magică de a reține și a transmite stăpînului tot ce a spus și atunci Elias este un om care se aude singur și nu se mai mișcă nici el.

Curățenie generală în cușca tîrîtorului și o nouă rație de insecte. Urina albă și vîscoasă începe să fie în cantitate mai mică, cușca trebuie curățată mai frecvent. Urmează mîncarea, care trebuie să fie compusă din insecte și viermi vii și pusă la vedere, căci animalul este pretențios. Elias are un furnizor de mîncare pentru lagart, om de încredere, un negustor de fructe dintr-un cartier mărginaș ; ultima dată a cumpărat provizii pentru o săptămînă. Pe viitor îi va cumpăra și mai mult, dacă acest oraș maur va avea parte de o vară călduroasă. Căldură. Căldură. Lizardo nu visează decît căldură.

Și, cînd totul se termină, se gîndește și la masa lui. Elias o pregătește rapid în bucătărie : rondele de banane prăjite și ceai Numărul

cinci (de cimbru și alte plante alese, cumpărate de la magazinul Ervanária do Intendente).

La cinematograful Condes.

Trecut de miezul nopții. La ieșirea din cinematograf un Volkswagen al PSP se află la poarta Arcadia, îl așteaptă pe căpitanul Maria Loureiro în pardesiu de păr de cămilă. În timpul zilei, individul se plimbă prin oraș controlînd traficul cu figura lui încruntată, iar noaptea se ascunde prin casele celor mai rău famate prostituate. Puțin mai tîrziu, tot pe acolo, vor apărea la plimbare alde Mînă-lungă, care sînt conți de turnuri, de cai și de ex-șah-mat-uri și va fi șampanie pînă va sosi poliția cu Dom Sebastião[1] pe un cal marocan. *Andante, andante*, că un șef de brigadă se mulțumește seara și cu un ceai cald și nu este chiar așa de rău.

Ceaiul la berăria Ribadouro : asta nu-i o berărie, este un estuar al ceștilor de cafea și al halbelor în derivă. Patronii femeilor de noapte din Parcul Mayer își omoară plictiseala cu picioare de languste, de savuroase *santole*[2], bine pregătite, șoferii de piață se îndeletnicesc cu jocuri de noroc în cazinouri improvizate pe băncile străzilor Arroios sau Campolide, unde

---

[1] Veche convingere populară care acredita că regele Don Sebastião nu a murit în bătălia de la Alcácer-Quibir (1578) și că va reveni în țară pentru a-i elibera pe portughezi de asuprirea castiliană (spaniolă). Mai tîrziu, mitul sebastianic, speranța că va veni un salvator, nu spiritual ci politic (un conducător) pentru a salva poporul de sărăcie și suferință.

[2] Nume generic dat crustaceelor marine mari, comestibile.

poliția se face că nu vede. Un grup de coriste aruncă fum de țigară la distanță. Dona Lurdes, maestră în avorturi. Numai capodopere răsuflate. Ah, domnilor !

Între timp mai ia un ceai și o cafeluță amară pentru a completa programul. Ele sînt indispensabile după un tehnicolor imperial, cu țări îndepărtate, balalaici și rasputini cu bărbi lungi. Primele înghițituri cu pîine înmuiată. Fredonează în gînd două sau trei frînturi dintr-un vals de Ceaikovski.

Cînd ajunge la cafeluță, sosește pictorul Arnaldo, care-și îndeplinește penitența de logodnic al sfinxului, expediind versuri politice la domiciliu. Asta mai lipsea. Nici nu intră bine : înălțimea sa, mănuși și carnet în mînă, declară o rimă chiar din pragul ușii, apoi coboară scara. La masa maeștrilor artiști se oprește ; privește de jur-împrejur să vadă dacă a fost văzut, apoi, fără prea multă plăcere, consultă cîteva languste.

Elias simte cum somnul îi întunecă ochelarii. Coboară draperia separeului, o ridică din nou și din nou o coboară, rămînînd acolo cu lumina aprinsă pentru cîteva ore bune de așteptare ; aceasta este viața de polițist în tură de noapte. Acum, cu pleoapele căzute, îndreaptă antenele spre cîțiva artiști pierde-noapte, care, plini de gravitate, țămbăluiesc literatura de buzunar. Unul începe un cîntec cu cartea sub aripă în compania unor „verișoare universitare“, care (unghia lui Elias știe tot) navighează, regulă generală, bine înarmate în cartușiere de

pilule anticoncepționale. Șeful de brigadă mitraliază grupul cu o privire pe sub sprîncene, semn că observă totul cu multă luare-aminte. Îl interesează o figură, una singură, tînăra înaltă care fumează cu țigaret, doar pe jumătate acoperită : amica Menei ?

În timp ce se confirmă și nu se confirmă, fredonează în surdină valsul lui Ceaikovski, cu care țarul încînta natașele în filmul de la cinematograful Condes. Miros de malț fermentat, spuma crește. Cafeaua s-a răcit, să vină încă o bere. Aude scrîșnituri de scoici călcate în picioare la balconul pe care Elias îl scotocește cu privirea pentru a vedea personajele de la masă. Este chiar ea, prietena Menei, în fine, o recunoaște, văzînd-o sculîndu-se pentru a merge la toaletă. Norah d'Almeida, cea care a făcut declarațiile cu spada scoasă.

Spuma crește, spuma crește, cum se spune aici, la Ribadouro. Pentru fiecare bere urinezi două și mai rămîne una pe care o rîgîi. Sigur, ca tot ce este adevărat. Dar, reflectează Elias, această universitate a cafelei se transformă aici într-un acvariu, de care Dumnezeu să te păzească.

La ora trei dimineața, în pat cu el.

Recitirea, în diagonală, a *Lupului mărilor. Noi sîntem toți niște oameni morți,* anunță una din sublinierile caporalului Barroca (?)

Memento Mori, cum zicea preotul de la colegiu, termină Elias închizînd cartea. Amin ! Stinge lumina.

V

Pe neașteptate (zice *Diario da Manha*. Din nou despre *Cazul de pe plaja Catargului*, pagina III-a, VIZITA LA LOCUL CRIMEI), Poliția Judiciară s-a deplasat din nou la *Casa da Vereda*, de această dată acompaniată de experți în detecția minelor și explozivelor și de către comandantul Poliției Militare. Surse neoficiale atribuie această operațiune unei informații primite în ultimul moment de către autorități, fapt de mare importanță, existînd posibilitatea devierii cercetărilor. De asemenea, planează cu insistență zvonul că poliția se află de mult timp în posesia unui jurnal de zi al răposatului maior.

Șeful Elias către ziarist, care ia notițe: Ziarul este forța de expresie... Era un carnet de note intim, obișnuit, nimic mai mult.

Ziaristul care scrie în carnețel: Da?

Șeful Elias: Un jurnal personal cu indicativul *Instrucțiuni*, dacă acest lucru are importanță pentru știre.

Ziaristul: Note personale?

Șeful Elias: Jurnalul? Nu știu, întreabă-l pe inspector.

Elias se află acum în curte, în fața clădirii. Pare plictisit, ține sub braț o servietă de piele; are o floare de cîmp la butonieră.

Ziaristul: Unde l-au găsit, se poate ști?

Pe aici, răspunde Elias. Trec soldați, unii cară aparate și schimbă glume cu voce tare. Un agent cu mîinile în buzunare păzește la poarta casei; din cînd în cînd fluieră către un pin unde o mierlă ascunsă scoate triluri.

Ziaristul scrie întruna: „Jurnal personal (de lucru), numai instrucțiuni militare și probleme ale Organizației". O.K.! ? Nici o adnotare referitor la politică sau la probleme mai intime? O.K.? Nici cel puțin despre amantă? Așa este?

Rămîne cu creionul suspendat deasupra bloc-notesului.

Elias își mîngîie părul și privește spre nori. Apoi, prin surprindere:

Amice, zice el reporterului, punîndu-i mîna pe umăr, să rămînă între noi: jurnalul a existat, dar avea file cu pătrățele pe care se dădeau „bătălii navale".

Traversează curtea, bălăbănind servieta în mînă. Condeierul inventase că maiorul avea și un jurnal, șoptește el cînd ajunge în dreptul agentului care se afla de pază; trece mai departe pentru a se alătura inspectorului, care s-a suit la primul etaj, conducînd din cameră în cameră pe Comandantul poliției militare.

Etajul de deasupra, zona dormitoarelor. Un coridor cu closetul în fund; ușa de alături duce în camera proprietarilor. Îmi permiteți?

Primul lucru care sare în ochi aici este situația strategică ; într-adevăr, camera nu numai că este distanțată și protejată de intrarea pe scară, dar are în față și un arbore mare prin care, sărind de pe fereastră, se poate face ușor o escaladare în caz de nevoie. Locul mobilierului a fost schimbat, se vede că au scos lămpile și că au mutat patul în așa fel încît să fie aproape și de ușă și de fereastră. Aceasta a fost ideea, nu putea fi altă cauză. Oricum, cel mai semnificativ continuă să fie arborele : uitați-vă, ramurile au fost desfrunzite, unele sînt tăiate recent, încă se mai vede. La cea mai mică alarmă deschideau fereastra și dispăreau în pom, de unde, trei-patru metri, un salt de nimic. Respectivii aveau o bună condiție fizică, inclusiv amanta maiorului, care nu numai că era tînără, dar făcuse și gimnastică, tenis, călărie, sporturi de iarnă în Spania și în munții Estrela.

Și în pat, din cîte se știe.

Da, așa se pare.

Comandantul în vizită privește în jur în tăcere, fără să se atingă de ceva. Se apleacă în momentul în care ajunge în fața pisicii de teracotă care se află pe comodă, înregistrează : este un orificiu de proiectil aici în spate, pe perete. Tace și merge mai departe. Este un militar în inspecție, un colonel care, în haine civile, trece în revistă casa.

Dormitorul, după cît a înțeles el, funcționa ca alcov și fortăreață. Iată șifonierul, acel mastodont rotunjit, cu întăriturile de fier des-

făcute : neobișnuit. Șifonierul era, să zicem, un fel de arsenal unde păstrau munițiile. Și, într-unul din aceste sertare (inspectorul arată comoda), el își păstra documentele. El, maiorul Dantas C., chiar și cînd dormea ținea un ochi deschis.

Dar comandantul-colonel se întoarce privind atent spre niște urme de cretă pe care le decoperise pe podea. Un semn, spune Elias din ușa camerei. Nu pricepe ce interes poate să suscite cîteva semne pe care oamenii laboratoarelor le făcuseră cu cretă. Cretă : cîteva urme de sînge. Acum nu mai indică nimic. Sîngele este mai mult decît cunoscut, arhivat și uitat. Dar comandantul este comandant militar și, cînd îi miroase a sînge, nu dă înapoi pentru nimic în lume.

Sîngele victimei ?

Al amantei, informează inspectorul Otero. Colonelul face semn că a înțeles. Este comandant militar, dar și comandant al PM (Poliția Militară).

Sînt indicii că în ultima vreme maiorul era bolnav, explică sau, mai bine zis, elucidează inspectorul Otero, care, fără ca nimeni să-i ceară, s-a pus pe trăncăneală pe ton de conferință de presă (dar era de așteptat, gîndește Elias : cîntă totdeauna la fel). În mod efectiv, continuă el, toate violențele pe care le descoperim : acest proiectil în perete, ușa ruptă, stîlcită acolo sus, toate sînt exteriorizări ale unei crize de personalitate care explică an-

goasă, dorința sa de afirmare (a maiorului) aproape patologică.

Colonelul : Afirmare și violență, una o explică pe cealaltă.

Otero : Indiscutabil.

Colonelul : Mă întreb dacă nu tocmai din această cauză a apucat el pe calea politicii.

Otero : Dorința de afirmare ? Da, desigur ! Profesorul meu de drept civil obișnuia să spună că politica este un fel de proiectare a frustrării individuale asupra colectivității.

Colonelul : Politica, orice s-ar spune, distruge totdeauna individul.

(Proștii, rezumă Elias în gînd, sînt proști, ce are una cu alta !)

Vorbind despre politică, colonelul în vizită se lamentează că anumite lucruri devin clare în ochii unor persoane abia cînd nu mai există nici un remediu. Așa-i logic, dar, adaugă tot el, cu toată această logică, nu poate să și-l închipuie pe maiorul Dantas, pe care l-a cunoscut destul de bine, capabil de brutalitățile de care a dat dovadă aici.

Otero înțelege. Reacție normală din partea colonelului. Toți acceptăm moartea ca pe o secvență naturală, dar nu ca pe un accident imprevizibil. Pentru a fi mai explicit, Otero adaugă că este ca și cînd am simți amenințarea unei rupturi în noi înșine. După felul cum își potrivește ochelarii pe nas, Elias prevede că Otero se pregătește să înceapă unul din subiectele fără nici o șansă de a fi lămurit vreodată. Astfel obișnuiește el cînd intenționează să

atragă atenția asupra sa în discuțiile cu anumite persoane. Mai ales în fața unui comandant și unde mai pui și comandant PM. În condiția sa de licențiat, redus la situația de polițist nemulțumit tot timpul, are nevoie de aliați. Aliați în ministere, aliați în toate polițiile, fie ei civili sau militari, politicieni sau ecleziaști, toți trebuie să știe despre veleitățile sale. Ceea ce dorește este să fie lăast în pace ; să i se dea drumul în justiție ; dar șeful de brigadă nu-l mai ascultă, este foarte prins cu studiul pisicii de teracotă.

Cum lumina cade acum direct pe ea, Elias observă clar toate amănuntele formelor și smalțului. Este un motănaș prost modelat, smalțul cel negru începe să se cojească de pe el. A plecat poate din același cuptor de unde au ieșit și alte cunoscute statuete de tîrg : țăranul cu desaga în spate, copia capodoperei lui Michelangelo Bounarotti, *Pietà*, și țiganca ghicitoare. Pisica asta nu a fost niciodată în viața ei o pisică de salon. Născută din același lut ca și celelalte bibelouri de tîrg, a voiajat în aceleași paie prin iarmaroacele calendaristice, poate chiar lîngă o simplă vază de flori pînă a ajuns aici. Desigur, numai un capriciu al destinului legat de misterul pisicilor a putut-o aduce pînă aici pe această comodă burgheză.

Inspectorul povestește un episod oarecare despre un preot asasinat într-o fabrică de lumînări de biserică. „L-au găsit înecat în cazanul cu ceară“, spune el.

Pe deasupra pisicii zboară două muște, Elias observă că zboară în pereche, se ridică în zbor, se încrucișează după ce fac curbe largi și, dacă din întîmplare se ating, se îndepărtează imediat printr-o mișcare bruscă. „Cum era iarnă, cînd l-au scos din cazanul cu ceară, popa s-a răcit imediat și s-a transformat într-o statuie de ceară", se auzi vocea inspectorului.

Dar colonelul se îndrepta spre ieșire. Șeful de brigadă vine după el pentru a-l acompania și, împreună cu inspectorul, intră în coridor conversînd. Elias a fost totdeauna de această părere : orice om curios poate mirosi o crimă, dar puțini o pot demonstra. În acest moment, cu geanta în mînă, el merge pe coridor în spatele ordonanței unui inspector, care la rîndul său este un inspector-călăuză. O călăuză care dă explicații foarte amănunțite, pînă și despre fațetele ascunse ale crimei, dacă se poate spune astfel, și, cînd ajunge la o ușă o deschide și anunță : Aceasta este mansarda, am ajuns !

Mansarda. O mansardă cum sînt mai toate mansardele în aceste case izolate. Tavan înclinat, grinzi, grămezi de ziare, o banchetă care poartă semne că a servit de bucătărie după scîndura arsă de formă circulară din spatele unui frigider, o scrumieră-reclamă „Vinurile cramei Convento Licores", o saltea lipită de perete și ce încă ? Acea fereastră la care a apărut femeia despre care au scris ziarele.

Goală ?

Uneori da, răspunde Otero, deschizînd fereastra.

Afară și prin pădure se mișcă soldații, cu detectoare de metale și cu alte aparate, cercetînd, unii chiar în dreptul ferestrei, dar nu descoperă decît pachete de țigări goale cu marca SG și cutiuțe, tot goale, de valium și de saridon, care erau hrana preferată a amantei maiorului. Au fost multe, spune Otero, ceea ce demonstrează că tînăra în stare de anxietate a fost reținută mult timp aici.

Mansarda miroase a mucegai (Elias : șobolani, ce mucegai, să respectăm șobolanii). Tot ce se află în acea cameră, salteaua de paie, pereții goi, totul amintește de o izolare cu pîine și apă. Să-ți petreci o iarnă într-o cameră ca asta nu este prea plăcut.

Colonelul vine la fereastră. Începe să se însereze. Zgomote de aparate, păsări zburînd printre crengile pomilor. Pe un perete în colțul din stînga un avion desenat cu roșu aprins deasupra unei bare de fier. De acolo se pare că ar fi văzut pietrarul femeia goală.

Colonelul : Amanta, știu !

Otero se așază pe banchetă, care este atît de joasă încît genunchii îi ajung la piept. Prin cameră stau aruncate niște șosete de nailon sau de mătase : destul de purtate. Alături, o căptușeală de blană în niște papuci, este albă și dă impresia de intimitate fragilă. Se aude mierla, cea de adineauri ; Otero se simte obosit.

După ce comandantul PM cercetează cu privirea peisajul, se întoarce spre interiorul camerei. Stă cu mîna stîngă pe pervaz, privește la căptușeala papucilor : Niciodată nu

mi-ar fi trecut prin minte să se ocupe de o treabă ca asta, murmură el.

Otero : Serviciul. Serviciul nu iartă.

Colonelul : Evident !

Și șeful Elias, din pragul ușii : Serviciul, dar cu migală, numai așa se prinde prada.

Colonelul, fără să-și ridice privirea de pe căptușeala de blană : Cum ?

Am auzit că trebuie muncit cu migală, răspunde Elias.

A, exclamă colonelul. Și către inspector : Am urmat împreună colegiul militar, sînt lucruri care nu se uită.

Otero : Da, da ?

Comandantul PM își amintește : Ultima dată cînd l-am văzut pe Dantas a fost în Mozambic, în 1954.

Avem, zice inspectorul, o fotografie de la vînătoare, cam din acea perioadă.

Comandantul PM : Cum a trecut timpul. Își amintește bine, tocmai sosise dintr-o inspecție. Ianuarie sau februarie 1954. Interesant cum îți amintești de unele lucruri.

Fotografia de care vă spuneam, reia inspectorul, a fost luată la un rîu cu hipopotami ; Maiorul se afla cu un alt bărbat, care, din cîte se știe, ar fi tatăl amantei.

Colonelul PM : Nu mai spune !

Inspectorul : Erau prieteni, domnule colonel.

Colonelul : Nu mai spune ! Deci pe atunci a cunoscut-o pe tînără ?

Inspectorul : Probabil.

Elias știe că nu, dar îi lasă în pace. În 54 Mena umbla prin sălile facultății și mai ducea și viață de noapte cu banda de studenți după ea. De fapt, marea întîlnire a avut loc la Crăciunul din '57, cînd tatăl a venit să-și petreacă sărbătorile în Metropolă (declarația Menei). Crăciunul lui 1957, la ora șampaniei, în vechiul hotel Avenida Palace. Elias are o viziune barocă despre Avenida Palace : colonade și personal de serviciu vîrstnic, un loc de neuitat pentru ca cei doi (predestinați) să se cunoască. Tatăl se întîlnea totdeauna acolo cu prietenii săi, printre care și maiorul trimis de diavol și de aici mai departe totul se cunoaște, dar Elias nu intervine în conversație. Privește cum se lasă melancolică seara și colonelul nu pare dispus să plece.

Colonelul PM : Curios ! De curînd am văzut o fotografie de-a lui în Revista Națională. Ofițer sau aspirant, nu-mi mai aduc aminte. Altădată mă aflam în oraș în căutarea unor colegi, cînd, pe neașteptate, îl văd pe Dantas în haine civile, la tribuna unei parade a Tineretului Portughez.

Lumina de afară se reflectă pe silueta vizitatorului, camera începe să se umple de umbre. Vocile, de asemenea, devin mai molcome, mai egale — sau așa se pare. Elias are impresia că se află într-o cameră funerară unde conversația fluctuează și se pierde cu scurgerea timpului.

Există o anumită ironie, spune inspectorul Otero, eu cel puțin văd o anumită ironie, dacă ne întoarcem cu cîțiva ani în urmă, în viața maiorului. Cunoscînd dragostea lui pentru soldați, idealismul, sentimentul de dreptate, cunoscînd acestea, un fel de obsesii la el, nu pot să nu-mi amintesc de o frază a văduvei în momentul în care a recunoscut cadavrul. În momentul în care au ridicat cearceaful, văduva a murmurat ceva, în sensul „el totdeauna a crezut în soldați și tocmai un soldat l-a ucis". Cam așa ceva a spus, termină Otero. Dacă, pe de o parte, ea îl acuza într-un fel pe maior, pe de altă parte am observat o nuanță de duioșie în termenii în care se referea la el. Nu credeți ?

Colonelul : Trebuie însă să recunoaștem că nu numai caporalul l-a ucis.

Nu numai caporalul, continuă Otero, se știe că nu a fost numai el, dar, pentru văduvă, caporalul personifica crima, dacă mă pot exprima astfel. Soldatul este cel ce ucide pe tatăl soldaților, de aici marea trădare.

Colonelul vizitator își îndreaptă silueta, bagă un deget în buzunarul de la vestă. Dragul meu inspector, începe el, idealismul poate să nu mai fie o virtute militară și să devină un instrument de teroare. *Ipsis verbis, terror* [1]. Nu este nevoie să cităm exemple, revoluțiile sînt pline de ele. Dar, vedeți dumneavoastră, în toate aceste transformări, în tot ce făcea

[1] Chiar cu aceste cuvinte, groază (lat.).

el exista o rațiune, o concepție puritană, orice am spune, cu Dantas astfel s-a întîmplat. Cu toate că nu dădea impresia, maiorul Dantas, fie în Colegiu, fie în regiment, fie în aventuri cu femei, în toate, dar absolut în toate, punea tot sufletul, tot idealismul său.

Otero : Chiar și cu femeile ?

Colonelul : Logic. Nu există persoană cu mai multă cumpătare în materie de femei decît afemeiatul.

În acest moment al discuției inspectorul se ridică și-și scutură dunga pantalonilor cu vîrful degetelor. În timp ce o tăcere apăsătoare se instalează la mansardă, Elias își dă seama că soldații continuau cercetările în pădure. Coborîm ? întreabă colonelul. (Nu încă.)

Elias merge înainte, ajunge pe palier. Descoperă un melc pe perete, lîngă scară (de unde acest melc ?) Este mort și uscat căci nu reușește să-l dezlipească ușor ; cînd, în fine, îl dezlipește vede că a rămas doar cochilia. Mare și neplăcută umiditate, multă mizerie aici înăuntru, zice inspectorul Otero, cu mîna pe o clanță. Elias ridică nasul spre tavanul plin de mucegai. Colțurile camerei sînt înverzite de insecticide, iar la capătul patului se vede o grămăjoară de rumeguș de carii. Elias se gîndește la cuvîntul făină și în continuare : tărîță.

Coboară cu toții în șir de la mansardă. Otero înaintea vizitatorului : Chestiunea aceea cu puritanismul maiorului, domnule colonel... Merg toți trei în rînd. Elias ultimul. Scară abruptă.

Otero : Acolo sus, domnule colonel, am descoperit un document care contrastează cu acel puritanism despre care vorbeați. Sînt toți pe coridor. Vizitatorul se oprește, se uită în spate : Document ai spus ?

Se opresc toți. Elias lasă pe inspector să explice vizitatorului că este vorba de o pagină pornografică găsită în grămada de ziare din pod, o pagină plină de poziții aberante, dacă se poate exprima așa. Se poate, desigur. Elias continuă. Se oprește la ușa dormitorului Menei și al maiorului : comoda abia că se mai vede în penumbră, șifonierul a rămas doar o pată neagră la perete. Între timp vocea lui Otero continuă să se audă pe coridor. Povestește că pe pagina descoperită la mansardă era desenat un ascensor care urca și cobora și iar urca în cel de al șaptelea cer (rîsete). O poză pornografică *ab libido libidinosa* [1], scuzați expresia, piperată cu alte depravări de acest gen, pagină pe care maiorul a trimis-o amantei cu o dedicație foarte compromițătoare. Avem originalul, afirmă el. Ilustrată cu minuțiozitate.

Colonelul : Ce fel de ilustrații ?

În timp ce ei discută, Elias mai aruncă o privire prin cameră. Din nou colțul în care este aranjată comoda și pisica. Apoi o imagine mai luminată care, de fapt, nu este luminată decît în memorie, patul ; în pat, două puncte strălucitoare — ochii vreunei gîngănii ?

---

[1] Sintagmă aberantă pentru potențarea ideii de pornografie.

S-ar putea ! Elias se uită cu atenție, știe precis că acolo este el, maiorul. Maiorul culcat în pat ațintind pistolul spre capul pisicii. În penumbră plutesc buzele Menei, crispate de o groaznică spaimă.

Diavolul în ascensor

Este o filă ruptă dintr-o revistă *(Erotika,* titlul se află în capul paginii) tipărită după gustul clasic pe o hîrtie de bună calitate. Revistă scumpă. Fila a fost păstrată în interiorul unei liste de menuuri a unui hotel de lux.

Pe una din fețe se vede o ilustrație făcută cu o peniță foarte grijulie : o femeie elegantă cu părul tăiat scurt, negru ca pana corbului, un bărbat îi înconjoară coapsele cu brațul. Bastonul și pălăria sînt căzute pe covor. Frumoasa are siluetă arcuită pe spate, ochii închiși, buzele întredeschise în extaz. Una din mîini se află puțin în spate și ține între degete o mănușă, a bărbatului. Cealaltă ridică pînă la centură fusta, arătîndu-și coapsele și pubisul. Elias privește cu atenție : pubisul este desenat cu puncte negre. Desenul este semnat Jauffret — 1959.

Textul (traducere de J.C.P.) :

„(...) Chiar de la intrare, ceea ce m-a fascinat, draga mea, a fost scara monumentală, o minunăție cu acele etajere pline de flori și balustrada aurită. Se deschidea în evantai spre salonul de recepție, cu cîte un mare înger

de marmură de fiecare parte, care parcă îi însoțea pe cei ce intrau. Ce minunăție! Îngerii, toată intrarea. Țineau în mîini cîte o lalea de cristal de unde izvora o lumină dulce care se proiecta pe aripile lor mari de o eleganță de nedescris. Nu-ți mai spun că expresia de căldură și inteligență care emana din statui trezea în mine dorința de seducție, căci erau plini de o frumusețe distantă, nu celestă, ci heruvimică. Adaugă la acestea tavanul, o cupolă de sticlă multicoloră și vei avea spectacolul pe care ți-l ofereau scara cu îngeri și cupola cu ornamentele sale: fluturi gigantici pe cerul de un albastru transparent și capriciile florale, toate luminate cu gustul cel mai rafinat.

Aceasta, Melania mea, era pentru noi o permanentă fascinație, cum cu siguranță îți închipui. Atît eu, ca femeie, cît și Gaston-Philippe, găseam în acel hotel toate seducțiile plăcerii și ale imaginației, care dau sevă vieții. Dar, în afară de asta, undeva, departe de Paris și de centrul marelui oraș, am simțit acea intimitate clandestină, care ne excita și ne făcea mai complici unul față de celălalt, dacă pot spune astfel. Aveam totdeauna rezervată masa noastră în salonul pe care îl numeam *Le Cabinet de La Maja Desnuda* [1], din cauza unei statuete care se afla acolo, o Venus de alabastru acoperită cu un voal de cristal transparent. Extra-

[1] Salonul *Majei nude* (tablou celebru de Goya).

ordinară, cum ar spune oricare din cavalerii eleganți de aici, din Ramblas.

(...) Totul, dar absolut totul, ne fermeca în acel oraș. Erau rare nopțile în care după un film sau după un concert nu treceam pe la barul Bohemia, unde apărea o argentiniană divină, cu adevărat diabolică. Venea acolo lume de toate felurile, de la bețivani și pianiști ratați pînă la feministe și magicieni amatori. Ne trezeam totdeauna foarte tîrziu și nedormiți, înțelegi. La orice oră eram așteptați în Cartierul Gotic de cele mai savuroase stridii pentru a ne reface. Și dacă nu mergeam în Cartierul Gotic, mergeam în tavernele marinărești care abundă de-a lungul cheiului, ceea ce pentru noi era o atracție exotică de ocazie.

Eu eram ca amețită. Îmi simțeam corpul ca un fulg de ușor, simțeam un fel de destindere care apare doar atunci cînd știi că dispui de întreaga capacitate de a face amor. Ce încîntătoare și plină de senzații plăcute este destinderea lascivă, dragă Melania! Ne golea de toate prejudecățile, da, ne transporta într-o dulce și sublimă încîntare, împingîndu-ne spre un fel de voluptate perversă, care ne apropia pas cu pas de alte noutăți. (...) Din cele ce urmează, vei înțelege de ce nu ți-am scris atîta timp. Oboseala plimbării, amețeala vinului, a mesei copioase și a coniacului pe care chelnerul de la bar ni-l adusese la masă începuseră să mă cuprindă, cufundîndu-mă într-o pasivitate de care acum îmi vine să rîd. Așteptam.

Peste puțin timp trebuia să-l întîlnim pe consul la cazinoul Ateneului. Fusesem în camera mea și-mi schimbasem rochia pentru a participa la recepția diplomatică. Dar, curios, Gaston-Philippe nu se arăta deloc preocupat de consul. Barul hotelului era aproape gol. El golea paharele de coniac, glumea, și îmi povestea întîmplări erotice la ureche cu limbajul său de bordel pe care obișnuia să-l folosească și în ocaziile serioase. Părea în întregime preocupat de acele momente.

Dar dintr-o dată tăcu și începu să se uite în ochii mei cu o insistență teribilă. L-am înțeles. Văzîndu-l că se ridică, m-am ridicat și eu. Apoi l-am urmat, luîndu-i mîna pe care el o întinsese în spate, spre mine, și m-am dus. M-am lăsat condusă pînă la ascensor.

De multe ori rămîn uluită, Melania, de preciziunea cu care acele momente îmi revin în memorie. Mi-amintesc și acum ascensorul, ca și cînd s-ar fi întîmplat azi. Ușa de la ascensor, forjată în alămuri, cu geamuri de sticlă opacă pe care erau încrustate flori în vaze orientale. Și oglinzile de pe laturi! Și canapeaua plușată, pe peretele din fund, atît de virginală și romantică! Oh, draga mea, acel ascensor era un fel de culcuș al îngerilor, tot în aur și în smalțuri albe. Dar cel mai de neuitat era masca unui diavol de pe tavan, care privea spre noi! Era înfricoșătoare, te cutremurai privind-o! Avea un fel de cornițe de

faun ieșite din laturile frunții aurite și o mască de un roșu aprins. Atîtea amănunte și le țin minte pe toate așa cum ți le spun... Nu ți se pare ciudat?

Toate acestea mă transportau în afara timpului și în afara spațiului! Totul, *ma chérie*, totul! Nici nu se închisese bine ușa ascensorului că Gaston-Philippe se lipi de mine plimbîndu-și neastîmpărat mîinile pe corpul meu. Mă îmbrățișa, mă strîngea de mijloc, îmi pipăia coapsele și fesele peste rochie. Eu însămi mi-am ridicat rochia lipindu-mă de el și mai mult. Dar imaginează-ți surpriza pe care a avut-o cînd degetele sale descoperiră că nu am nimic pe sub rochie.

Da, draga mea Melania, eram goală! Nu mă întreba de ce, dar, în bar, dintr-un impuls inexplicabil, am mers la toaletă exact cu această intenție. O presimțire? Instinctiv, mă simțeam fericită, foarte fericită. Uimirea și nestăpînirea lui Gaston-Philippe din cauza acelei surprize nu avură margini, iar eu vibram alături de el prin mîna lui care era plăcută și fierbinte. Și ce abilitate, ce mînă! Ce imaginativ și ce minuțios cerceta, draga mea Melania! Se plimba prin locuri atît de tainice că mă transporta dincolo de ascensor la urcare, ca să mă golească și să mă afunde pe măsură ce coboram.

Imposibil de calculat de cîte ori am parcurs în jos și în sus acele cinci etaje. O adevărată scară a paradisului! Urcam și ne afun-

dam și iarăși începeam să urcăm... plimbarea noastră părea că nu se mai sfîrșește, căci Gaston-Philippe era unul din acei amanți norocoși care știu să servească *l'amour fou* cu neasemuit talent practic adaptat la circumstanțe, manevra manivela ascensorului exact în momentul în care acesta urma să se oprească.

Dar și mai mare a fost descumpănirea și surpriza cînd el îngenunche la picioarele mele...

Eu, în picioare, mă vedeam în oglinzi și nu mă recunoșteam. Absentă, complet uluită pluteam în spațiu..."

Dedicație sau Mesaj : În josul paginii, Dantas C. scrisese : „După cum vezi, nu noi am inventat ascensorul..."

De unde rezultă că maiorul fusese cel care descoperise acea pagină pornografică dîndu-i-o apoi Menei cu observațiile scrise pe margine și cu sublinierile făcute. Ea, aceasta se observă foarte bine, a apreciat gestul, deoarece a împăturit-o cu grijă și a introdus-o în lista de meniuri a acelui loc al primei întîlniri.

HOTEL ARISTON PALACE
BARCELONA

și niciodată nu s-a despărțit de acea amintire. A luat-o cu ea printre puținele lucruri pe care le-a adus în *Casa da Vereda*, iar în *Casa da Vereda*, descifrează Elias, nu s-a despărțit de fila respectivă nici cînd urca sus la mansardă, în singurătate. Pentru că, o știm cu

toții, *les cabinets de lecture* sînt de cele mai multe ori inconfortabile. Niciodată un text secret ca acela nu a mai fost introdus între copertile solemne ale unui menu de cinci stele. Dacă totuși, mai tîrziu, el a fost uitat printre ziarele cu cuiburi de șoareci, s-a întîmplat deoarece, cu mult înainte de ceasul crimei, Dantas C. nu mai era viu pentru Mena.

Lista de meniuri : format plic cu dimensiunile 16×29 cm. Coperta de carton gofrat cu un desen în peniță reprezentînd intrarea și o parte din fațada hotelului. Semn de carte din mătase înăuntru. Pe lîngă meniul tipărit separat în tuș sepia sînt incluse șase pagini cu fotografii și cu istoria hotelului. Lista se referă la *Masa-Concert, 12 sept. 1958, Salon-Bufet : Elena Krautz (harfă), Alfonso Ortiz (violoncel) și Cisneiros (flaut).*

Șeful Elias se oprește (este un viciu al său) la fotografii. Amănunte despre hol și despre diferite saloane. „Pergala", cu vitralii colorate, coloane de fier terminate în frunze stilizate, lampadare atîrnate, abajururi de sticlă pictată, un *garçon* cu șorț. Salonul „Ducilor Cantabrici". Acesta apare înconjurat de tapete ca cele de la sfîrșitul secolului trecut, cu figuri feminine reprezentînd fiecare (citiți în legendă) anotimpurile și lunile anului ; lîngă intrare se văd și doi mauri de bronz în mărime naturală ținînd ridicat în mîini cîte un sfeșnic. Paravane pictate cu flori mari, distribuite uniform.

Şeful Elias trece peste acestea, trece peste celelalte file ale listei, dar revine mereu la desenul de pe copertă. Deasupra arcadei porţii hotelului observă o formă ca o mască ieşită din fierărie, ca o coroană abia vizibilă şi slab conturată în desen. Un satir ? Un zeu mitologic ? Cine poate şti ? Diavolul cu mască de carnaval ? Elias poate jura că dacă acea formă nu ar fi sculptată în piatră, coarnele ar fi aurite şi masca ar fi roşie. Ascensorul ?

În douăzeci şi unu aprilie, noi, Roque şi şi Alţii, din ordinul Excelenţei Sale Inspectorul, am procedat la detenţia MARTEI AIRES FONTENOVA SARMENTO, văduvă, de şaizeci de ani, din strada Travessa da Lapa, numărul şaptesprezece A şi B, Lisabona.

La al cărei domiciliu am sosit pe la orele nouă şi jumătate dimineaţa, fiind introduşi într-o mică sală unde am aşteptat pînă cînd citata a venit să ne primească. Pe cînd aşteptam, am observat că edificiul avea scări spre grădinile ambasadelor, fapt pentru care am luat în considerare posibilitatea ca arhitectul să fugă în caz de necesitate, peste gard, în curtea ambasadei, unde putea să ceară azil politic.

Sălita avea multe caracteristici feminine : tavanul pictat cu flori, într-un colţ trei fotolii cu urechi şi o măsuţă de şah încrustată în sidef. În centru, pe o masă rotundă, tip englezesc, se aflau două albume, Les Trésors de l'orfèvrerie. *Un contor la dreapta intrării. Pe perete un portret al arhitectului în cămaşă cu guler înalt şi barbă scurtă şi două naturi moarte, semnate Martha.*

Roque și ceilalți au înregistrat tot ce intra în aria lor profesională, fără ca nimeni să-i observe, se făceau că sînt indiferenți față de neospitalitatea și modul distant în care au fost primiți în acea casă și aproape că nu conversau între ei. Din cînd în cînd cîte un cuvînt de serviciu ca agenții în funcțiune, limitîndu-se să rămînă în fața ferestrelor cu mîinile la spate, preferînd să privească afară arborii, care erau de diferite specii, pentru a lua la cunoștință despre confortul și obiceiurile adversarului. Instinctul lor de polițiști îi învăța că în anumite ocazii este mai bine să se prefacă ignoranți față de lucrurile de valoare pe care le posedă adversarul pentru a-l dezarma în acest fel.

Roque și Ceilalți care îl acompaniau erau bine pregătiți pentru a o înfrunta pe citată. Cînd ea intră în sală la brațul unei servitoare și în capot de casă, polițiștii înțeleseră că nu se îmbrăcase deoarece se pregătea să reziste. Roque îi înmînă mandatul de arestare fără bună ziua pentru a nu pierde timp. Ea își fixă mai bine ochelarii legați cu un lanț de argint. Imposibilități din cauză de boală, etate, aluzii la paragrafe din lege. De acord, de acord, dar Roque aducea cu el un mandat de arestare și, între un ordin al Juditei Benemerita și obiecțiunile unei doamne consternate, există o prăpastie pe care doar judecătorul cu ciocănelul său știe și trebuie să o aprecieze, cum ar zice

șeful Covas, dacă ar fi el acolo. În această situație nu mai era nimic de făcut, trebuia să se îndeplinească ordinul.

Roque tocmai întindea vesel pacientei mănușa, cînd se auzi telefonul prin care inspectorul îi comunica: Contra-ordin: Arestata să fie dusă la Spitalul Santa Maria și să fie internată într-un salon, cu gardă la vedere.

Astfel a lăsat ea casa unde a avut un soț și a crescut un copil. Un fiu unic și tardiv pe care l-a plimbat prin acele saloane cu lumină caldă, arătîndu-i trofeele pe care tatăl, campion de tir și de floretă, le lăsase în panoplii de cristal; arătîndu-i armele, pe care ei le considerau mai importante decît tot ce se afla pe pereți, arătîndu-i acuarelele și uleiurile pe care ea însăși le pictase cînd era tînără și, în fine, ducîndu-l de mînă în camera nobililor, unde se aflau sertarele bunicului astronom și amiral. Deasupra dulapului cu uși de sticlă, deasupra sulurilor cu hărți ale volumelor legate în piele de drac și a pachetelor de hîrtii legate cu panglici, acolo sus, chiar sub tavan, se vede un cap de gips, un model din cele pe care studenții de la Belles-Artes (stăpîna casei, în tinerețe) le desenează cu creion de cărbune pe hîrtie cartonată (Ingres), copiind orbirea sau moartea care se vede pe față. Într-un tablou, un scrimer înfruntă adversarul de la mică distanță cu o floretă. Din această cauză micuțul Fontenova, în pantalonași și uniformă de colegiu, își pe-

trecea timpul în acea cameră unde pretutindeni se aflau toți ai săi și tatăl său, ascuns între obiectele de pe pereți.

Aceste lucruri erau ceea ce părăsea ea, ceea ce lăsa în urmă în acea dimineață de douăzeci și unu aprilie, traversînd orașul într-un taxi, între doi agenți. Era luată de valul amar pe care îl ridicase fiul. Era mama care îndeplinea un capitol dureros al destinului, dar mai dureros era că, pentru cei din jur, ea nu reprezenta decît femeia care a dat viață din pîntecele ei unui asasin.

(Marta Sarmento a fost reținută douăsprezece zile în spital și trei în beciurile P.J. „Terminate procedurile necesare", se poate citi în *Dosarul Procesului,* vol. 2, „ea neagă orice participare directă sau indirectă la crimă, refuzînd să admită, deoarece cunoaște caracterul, sensibilitatea și cultura fiului, că el ar putea fi autorul sau unul din autorii asasinatului. (...) Chemată încă o dată să facă declarații ea confirmă ceea ce spusese mai înainte. Prezentîndu-i-se o scrisoare anonimă unde se spune că autoturismul său a fost identificat în apropierea locului crimei, răspunde că repudiază aceasta sau orice altă probă care nu este oficial autentificată ; că atribuie scrisoarea respectivă răzbunării personale a cuiva pe care nu-l cunoaște sau ca pe un act iresponsabil al vreunui individ care nu se află în deplinătatea facultăților sale mintale ; că, avînd în vedere starea ei emoțională, nu poate, așa cum ar dori, să se pronunțe asupra nici unei întrebări care i se va mai pune.")

De la Poliția Judiciară, mama-văduvă se întoarce la spital. Pași sacadați în fața ușii, pe coridor, du-te-vino de ambulanțe în curte. Față în față cu moartea se afla ea, o femeie singură, care plătea păcatul fiului cu viața și cu sîngele său. Dar, în tot acest timp, în fiecare zi, o servitoare îi aducea în cameră trei din cei mai frumoși trandafiri ai acelui Aprilie.

Degetul în flăcări

În această etapă a procesului, Elias aproape că nu mai interoghează ; lasă timpul să treacă. Stă ore întregi în acel scaun din celula arestatei, cu coatele pe spătar, visînd aiurea.

Povestește, se adresează el plictisit arestatei. Începe de unde vrei.

Mena stă în pat, rezemată de perete, cu mîinile la ceafă. Azi are un pulover fără mîneci, direct pe piele : axilele ei sînt pline de smocuri de păr. Aplecat pe o margine a scaunului, Elias ascultă cu o privire mioapă.

Mena. Brațele ridicate îi scot în evidență sînii, parcă nesusținuți de sutien ; chiar așa sînt (fără sutien, după modul în care ei se reliefează sub pulover). Perii de la subsuoară sînt de un negru sec și aspru, tot atît de negru cum trebuie să fie și părul pe care ea îl are în locul cel mai tainic al corpului său. Trebuie să miroase a acru, a sălciu. Șeful de brigadă ia o pilă de unghii cu o mișcare domoală.

Tăcere. Tăcerea arestatului și insomnia polițistului ; să așteptăm.

Elias își întinde degetele pentru a aprecia mai bine unghia gigantică. O rotește în dreptul luminii ca pe un diamant prețios, o privește și o măsoară și se gîndește că numai intelectua-

lele și țărăncile lasă să le crească atît de mult părul de la subsuori, nu era prima oară cînd observa aceasta. Dar la tînăra cu păunii se vede o indiferență umilitoare în modul în care ea își expune acele locuri secrete ale corpului. Oare ?

Mena aprinde o țigară, încă una. Unghia, acel stilet, acea fantezie macabră. Ce provocare sau ce ură alimentează o astfel de aroganță ? O dichisește oare cu atîta insistență pentru a pune în evidență inelul său cu blazon, pe care îl poartă pe același deget, sau poate pentru a sfida și mai mult, oare acesta este un truc al său, cine poate spune ? O întoarce, o lustruiește cu atenție, ca și cînd ar fi un obiect prețios, nu ca pe o unghie oarecare. O șterge și iar o lustruiește, o freacă de mîneca hainei pentru a o face să strălucească.

Dar, în mijlocul acestei scene, pune pe neașteptate o întrebare : Care dintre voi a stins lumina în acea seară ?

Mena surîde obosită. Gîndește : Nu merită ! Șeful de brigadă privește la pila de unghii și se îndreaptă în scaun, cu capul plecat : așteaptă. Din acea poziție, vede pe cuvertură perfecțiunea unei glezne desenîndu-se sub albastrul blugilor Menei ; acea gleznă unde cîndva ea ținea brățara de aur pe care i-o dăduse un amant. Începe să se balanseze în față și în spate.

Mena : Să povestesc totul încă o dată, asta doriți ?

Da, răspunde șeful Elias, continuînd să se legene, spune-mi dacă cel care a întrerupt lumina în acea noapte a fost sau nu arhitectul.

Mena : Dar el nu a plecat dintre noi, deși ar fi putut-o face ? *Caramba*, de atîtea ori v-am explicat că eram toți împreună în salon cînd s-a întrerupt lumina. Uneori, domnule...

Elias continuă să se balanseze : Păcat, este păcat.

Polițistul, călărind fără să se miște din loc, Mena, pierzîndu-se în fumul de țigară. Doamne, cînd o să mai termine ăsta, gîndește ea.

Șeful Elias : Ar fi fost un mijloc foarte bun să faceți o experiență, nu-i așa ?

Un experiment ?

Ca să vedeți cum o să reacționeze maiorul în caz de pericol, nu-i așa, continuă șeful Elias.

Mena suspină. Îngrozitor ! Clatină din cap, învinsă. Cu adevărat îngrozitor. Îl are în față pe șeful de brigadă privind-o ca un broscoi călare pe scaun, și se pregătește să nu mai răspundă, să nu mai vorbească, numai așa. Tăcere, ce ridicol. Ea să o facă pe deșteapta cu un polițist, cine s-ar fi gîndit. Și, de fapt, pînă la urmă, pentru ce ? Pentru nimic, pentru că, la naiba, el știe totul. Mena declarase de mult tot ce știa, dar ce putea să facă ? Se decide. Va vorbi. Suflă fumul de țigară cît mai departe posibil. Va vorbi, deoarece vorbind sau tăcînd este același lucru, un joc stupid,

tot atît de stupid ca figura lui și, orice ar face, nu conduce la nimic, la nici un rezultat.

Mena : Ridicol. Nu văd la ce ar mai folosi, dacă rămîn aici să repet de zeci de ori aceeași poveste.

Șeful Elias : Nici eu. Știu doar că dacă vei vorbi mai tîrziu, tot mai tîrziu vom definitiva dosarul.

Ea ridică din umeri : să vorbească, să repete. Și ce să repete, întreruperea luminii ? Dar care întrerupere ? S-a stins pentru că s-a stins, nimeni nu s-a dus la contor să umble la comutator, nimeni nu vroia să verifice frica nimănui. Polițistul ăsta inventează numai povești sinistre. Sperietoarea asta ! Mena n-o să rămînă toată noaptea cu el lîngă pat, trebuie să scape de el, să vorbească, să spună orice. Îi este greață de el, dar trebuie să repovestească, să spună ceea ce a mai spus. Dar de unde să înceapă ?

Ah, naiba să-l ia !

Mena : Din momentul în care luam masa ? Este bine ?

Întrebarea ei este plină de dispreț. Dar șeful Elias o privește foarte liniștit cu ochelarii săi triști și îngăduitori. Dumneavoastră, doamnă, știți mai bine, zice el.

Bine, pronunță ea. Bine. Începe, deci. La puțin timp după sosirea maiorului de la o întîlnire clandestină, cînd el s-a așezat la masă și a început să bea brandy, așa plouat cum venise. De aici pînă la stingerea luminii au trecut două ore, repetă ea. În acest timp ni-

meni nu a mai ieșit din salon. Chiar Dantas C. își zvîrlise pardesiul și nici măcar nu a fost pînă în cameră să-și schimbe hainele. Toată lumea a remarcat asta. S-a așezat la masă ud de ploaie și atît. A băut trei pahare de brandy unul după altul.

Îmbrăcat în haine de preot, desigur. Dar asta, de asemenea, nu are mare importanță. Sau are ? Sosise alb de frig, înghețat pînă în măduva oaselor, ți se făcea milă de el văzîndu-l. Bea întruna, pahar după pahar. Nu știu exact cînd, însă la un moment dat s-a oprit cu paharul la gură, a privit la sticlă și a zis : „După cum vezi, Fontenova, chiar și fără telefon putem aranja contacte atunci cînd este necesar." „Foarte bine", a răspuns arhitectul, „asta mă liniștește." Și el : „Este bine, este foarte bine că te-ai convins că nu stăm aici ca niște gîngănii spînzurate de telefon."

Este greu să descriu punct cu punct conversația de la acea masă. Se întîmpla totuși ceva neobișnuit, subliniază Mena, deoarce era pentru prima dată cînd maiorul ieșea la o întîlnire. Noi eram cu toții foarte îngrijorați, este bine să rețineți asta. Neliniștiți pentru că întîrziase, dar și mai neliniștiți pentru că întîrzia să ne spună ce se întîmplase.

[Peste acest episod *dosarele* trec repede, se insistă foarte puțin. Acolo scrie că, la început, maiorul a avut o anumită rezervă. „Încetul cu încetul el a abandonat rezerva de la început, expunînd unele chestiuni legate de asistența

juridică pe care i-o acorda, sau nu, numitul *Comodoro* (Dr. Gama e Sá)."]

Dar Mena nu cunoaște redactarea finală a anchetei, care rezuma atît declarațiile ei cît și pe cele ale complicilor. Și continuă, trebuie să continue, există o unghie, o gheară de oțel care o amenință. Zice : Este infernal !

Între timp, Dantas C. ajunsese la jumătatea sticlei de brandy și încă nu avea de gînd să se oprească. Înghețat cum era, pe măsură ce se încălzea bînd, începea să se simtă în apele lui mai mult ca altă dată. Povesti întîlnirea, dar pe departe, cu fraze alambicate, pentru a nu se înțelege totul. De la întîlnire trecea la proiecte, încredere, începerea luptei. Proiecte. Scheme care îl depășeau, alte probleme, alte implicații. Perora ordine, avize. Părea un popă abia sosit dintr-o luptă de gherilă, un luptător care conducea o lume de cavaleri și generali, conspirînd haos și teroare. „Cap limpede", ne calma el, „acum trebuie să stăm și să așteptăm, acum".

„Și lista ?", spuse cineva.

Trebuie să fi fost arhitectul. Întrebarea căzu ca o bombă. Lista. Lista Neagră. (În acea noapte o numi astfel pentru prima oară, preciză Mena.) O discuție blestemată între cei doi. Dar pentru arhitect nu era destul de clar. Continua să nu înțeleagă motivul pentru care nu se foloseau acei oameni. Care era logica.

„Ce-ai spus ?" întrebă Dantas C. după un răstimp. Se duse pînă la sobă, apoi se întoarse. „Logică ? ! Vorbești de logică, Fontenova. Tu

nu știi, Fontenova, că logica este un cartof fierbinte în gura celor grăbiți. Nu știi, nu te interesează, nu te-ai gîndit niciodată că în logica celorlalți lista ta nu contează nici cît negru sub unghie. Că cei din listă nu se gîndesc decît să iasă din ea. Că nu este decît o hîrtie mîzgălită. O bagatelă ? Aș vrea să văd ce se poate face cu intelectualii tăi. Nimic, Fontenova, și tu vii să-mi vorbești mie de logică ? !"

Nu termină de pronunțat această frază (sau ceva apropiat, precizează Mena), nu termină fraza și în acel moment se întrerupse lumina. Exact în acel moment !

Scări urcate orbește, ordine strigate, chibrituri aprinse ; cît ai clipi din ochi, oamenii se aflau la posturile lor. Tăcuți, cu armele pregătite la fereastra de unde se vedea curtea. Se simțeau ca într-o cușcă, prinși în ghearele unui pogon de polițiști pe care maiorul îi atrăsese după el cînd se întorsese de la întîlnirea clandestină. Și, în acele momente de tăcere, sună telefonul. O dată. Un semnal violent, numai unul. Dar a sunat, de acest lucru nimeni nu s-a îndoit. Și ecoul său persista ca o chemare terorizantă, ca o alarmă, care face parte dintr-o cursă.

Cît timp ? Cîteva minute, o eternitate. Nu pot să apreciez. Tot ce poate spune Mena este că ea s-a ascuns într-un colț al salonului, cu un revolver pe care cineva i-l pusese în mînă și a rămas acolo fără să facă vreo mișcare. Vîntul, bezna, focul arzînd în sobă.

Dintr-o dată, așa cum se stinsese, lumina reapăru. Pe neașteptate. Fără nici o amenințare.

Șeful Elias : Clar, exact ca atunci cînd se leagă o dinamită. Dar nu are importanță, continuă.

Mena tace. Și atunci ? repetă șeful de brigadă și înțelege că ea se gîndește să reziste. Prostii ! Se îndreaptă din nou în scaun, cu ochii închiși pentru a-i da timp să reflecteze.

Puțin mai tîrziu se auzi o trosnitură seacă. Era el. Trosc. Trosc. Este polițistul frîngîndu-și degetele din încheieturi. Le trosnește unul cîte unul, ca și cînd și-ar scoate o mănușă. Trosc. Trosc. Mena își mușcă buzele. Acel zgomot de oase frînte, acea unghie fantastică. Atunci ? întreabă din nou polițistul, continuînd intenționat jocul cu degetele. În fine :

După ce s-a aprins lumina s-au întors cu toții în salon sau a mai rămas cineva sus ?

Mena se uită la mîinile lui căzute în fine pe brațele scaunului și, înainte ca el să reînceapă, răspunde :

Desigur, ei s-au grăbit să se adune, șoptește ea. Vroiau să se vadă, să știe dacă erau vii, să discute ceea ce se întîmplase. Se uitară unul la altul, povestiră ce au făcut, ce au simțit, clipă cu clipă, fiecare și-a amintit mișcările, cele mai mici amănunte, dar... dar nimeni nu a vorbit despre sunetul telefonului.

Mena era conștientă în timpul discuțiilor care au urmat că nimeni nu a scos o vorbă

despre telefon. Simțea că este curios, suspect. A avut impresia că ei s-au vorbit să nu pomenească despre telefon, ca și cînd ar fi fost ceva de care le era rușine, sau că nu fusese decît o iluzie. Dar telefonul se afla acolo, la vedere, pentru ca fiecare să-și amintească de el ; însă ei discutau fără să-l ia în seamă.

Maiorul, cu creionul în mînă, începu să noteze. Nota cu sîrguință timpul, distanțele, parcursul scării, locurile de acces, punctele de pîndă. Ea îl admira : era un alt om. Organiza totul cu cea mai mare precizie și era fericit în acel moment. Termină prin a indica pentru a doua zi curățarea armelor și prin a face inventarul materialelor de care dispuneau și al obiectelor necesare în caz de necesitate.

Cam atunci, dacă ea nu se înșela, Fontenova ridică problema caporalului : tînărul nu putea să mai umble cu hainele și cu cizmele militare, era evident.

Diavolul sau nu știu cine făcu pe Dantas C. să-și schimbe atitudinea .„Hainele caporalului vor sosi la momentul potrivit“, răspunse el.

Nimeni nu mai scoase o vorbă. Mena încercă să dea drumul la radio, să pună muzică, dar el, „ai răbdare“, o apucă de mînă și se adresă lui Barroca : „Calmează-te, omule ! În nici un caz nu vei rămîne gol.“

„Dar“, începu caporalul, însă maiorul i-o tăie imediat : „Dar ce ? Vorbește, spune ce ai pe suflet !“

„În cazul că vom fi arestați, domnule maior.“

„Ei bine, și dacă vom fi arestați ? Ce ?“

„Îmi spun și eu părerea, domnule maior. Ce fac în acest caz ? Ies așa ?“

Dantas C. rîse. „Ieși mort, Barroca !“ Umplu paharul, apoi, serios : „Ieșim cu toții morți, nimeni nu scapă viu.“ Către arhitect : „Spune-i și tu, Fontenova.“

Dar Fontenova nu deschise gura, nu-l luă în seamă. Se așeză într-o altă parte a sălii.

El începu din nou să bea. de data asta la gura sobei. Își scoase pantofii. Abia acum îl luase frigul ? Își introducea pe rînd picioarele prin gura sobei, schimbîndu-le cînd pe unul cînd pe altul și le așeza în diferite poziții, iar cînd făcea aceste mișcări i se observa pistolul în buzunarul hainei. „Da, domnule !“ spuse cu fața la sobă. „Nu mi-a trecut prin cap că hainele caporalului nostru comportă atîta urgență.“ Tăcu cîtva timp. „De ce atîta urgență, Fontenova ?“

Vorbea către flăcările din sobă, sigur că astfel îl vor auzi mai bine. „Mă miră, Fontenova. Pe cuvînt că mă miră. Nu m-am gîndit că Barroca a terminat de învățat franceza și acum are nevoie de haine civile.“ Și, mai departe : „Gata valiza pentru voiaj, *pas vrai*, dragă caporale ?“

Dintr-o dată schimbă tonul, povestește Mena, plecă de la sobă și se îndreptă grăbit spre masă luînd în mînă creionul și o foaie de hîrtie. „Fiți atenți“, zise el și-i chemă pe

amîndoi alături. Făcu o schiță a casei, întocmi și verifică planul de apărare punct cu punct. Atunci începu să se înțeleagă unde vrea să ajungă : în fiecare loc de apărare, Dantas C. îl numea pe caporal. Caporalul acoperind aceastǎ zonă, caporalul la postul acela, caporalul protejînd pe Mena, caporalul, caporalul. Parisul caporalului era acolo, ancorat de *Casa da Vereda*. Așa : ca să nu se mai gîndească la fugă. Acolo, *Paris-sur-Tage*, glumă de prost-gust. Era impresionantă claritatea cu care dădea ordine ; se simțea la el acea plăcere dramatică, despre care vorbea Mena mai înainte.

(„Plăcere dramatică", a spus ea asta ? Elias se uită cu ochii adormiți pe textul declarațiilor Menei. Pe undeva, în *Lupul Mărilor* exista o subliniere care-i licărește în minte : *El-Trăia-Tot-Timpul-Încătușat-De-Pasiune*. Erau cuvinte cu mesaj în fraza subliniată, aceasta era sigur, așa cum el se numește Covas. Personajul la care se referea sublinierea era un diavol de marinar, unul care, pe parcursul întregii cărți, plănuia o răzbunare și sfida moartea și puterea. La fel și în cazul nostru. Oare Mena nu-l descria pe maior plănuind vitejii, acțiuni militare și făcînd totul cu pasiune ? Elias, deși nu era chiar sigur, continua să se gîndească la caporal. Caporalul ? Putea înțelege el ce sublinia ? Cine îl cunoștea cel mai bine pe maior ?)

Dantas C., aplecat pe hîrtii, vorbea. Dar cuvintele lui nu-l atingeau pe Barroca, acesta rămînea depărtat de grup, lîngă dulap. Atunci

Dantas îl luă prin surprindere cu un glas rece și o privire încruntată : „Ce înseamnă asta ? Dumneata stai de santinelă la telefon ?"

(Bineînțeles, telefonul era totdeauna o problemă, gîndește Elias. Era și cazul.) Și ce a urmat ?

Barroca strînse din dinți și duse mîna la gură. O labă pătrată, mai mare decît el. Mena își amintește mereu de această mînă cînd povestește scena ; și deasupra mîinii se vedeau doi ochi incredibil de seci și de ficși. Nimeni nu făcea nici un gest și nici un zgomot. Toți erau înarmați, se temea ea. Din cauza incidentului cu lumina erau cu toții înarmați.

Dar după puțin timp, caporalul începu să lase mîna în jos, încet, încet, studiat. O lăsă să alunece pînă rămase singură și inutilă, atîrnînd pe lîngă corp și, cu aceeași încetineală se îndreptă spre ușă. Acolo se opri, cu spatele la ceilalți. Părea că se oferă ca țintă. Apoi, da, ieși. Dispăru.

Dantas C. își ațintea urechea la pașii care urcînd, loveau fiecare treaptă cu putere. „Muște", mormăi el, „mai rău ca muștele". Acum bocancii caporalului se auzeau în tavan, pășind în camera de deasupra. Și maiorul : „Nu face nimic. Stă ca o muscă lipit de firul de telefon."

Imediat se duse în bucătărie și din bucătărie în cămară. Se auziră zgomote de sertare trase și de uși de dulapuri trîntite. Ceara de sigilat, anticipează Mena, caută ceara de sigilat. Ni-

meni nu s-ar fi gîndit că există așa ceva în acea casă.

Dar exista, și, mult mai repede decît ne așteptam, maiorul se apropie de telefon cu batonul de ceară roșie și cu chibritul aprins în mînă. Vorbea singur, „s-a terminat cu tentațiile, am isprăvit cu aceste capcane". Umplea numerele discului telefonic cu picături de ceară care ardeau, mormăind continuu : „Sigilat, s-a terminat cu tentațiile". Cînd acoperi ultimul număr se întoarse către Mena și Fontenova cu mîna ca o făclie : ceara i se lipise de degete.

Mena recunoaște : prima tentație fu de a alerga spre el. Dar Dantas C. privea la mînă cu curiozitate ca și cînd nu era a lui. Apoi începu să stingă ceara de pe fiecare deget, dar lăsă flacăra de pe index și îl ridică sus, deasupra umerilor, pentru ca toți să-i vadă degetul și să-și amintească de el. Îmbrăcat în negru, cu sutana și cu degetul ca o făclie, părea iluminat de o lumină stranie, un vraci într-o ședință de purificare prin foc sau asa ceva. În spatele lui, telefonul strălucea la flăcările din sobă și în acel moment Mena îi asemui capul cu al unei insecte monstruoase cu dinți însîngerați.

Mena : Cred că este suficient.

Da. Mai mult nu puteau adăuga nici ea, nici arhitectul la scena povestită. Mena era sfîrșită. Dorea (dorește) să meargă la culcare, terminase declarația.

Și nu mai spune nimic, se poate citi în *dosar*.

Pînă și muștele își iau zborul

În agendă, foaia din 22 aprilie, se află însemnată o ședință la cabinetul inspectorului, stabilită dimineața foarte devreme. Problema : arestarea imediată a Avocatului. Motivele și condițiile în care se va face arestarea. Să vedem.

Elias, care sosește cu întîrziere din cauza gripei, apare în pardesiu, cu fular la gît și indispus din cauza prezenței în sală a șefului secretariatului. Nu înțelege ce caută acesta acolo, într-o ședință a polițiștilor, doar dacă nu vine să ciulească urechile pentru director. Otero, inspector pentru probleme criminalistice, începe cu o introducere lungă în care vorbește despre *homo politicus,* dacă se poate exprima astfel. Ținînd cont de celebritatea strălucitului avocat, subliniază el, omul politic (avocatul) este un animal bine cotat în munca sa pentru că are rude în cer și prieteni în infern, pentru a nu mai aminti de purgatoriu unde îi stă la dispoziție toată adunătura de conspiratori. *Part-time*. Din aceste motive și din altele, rezultă că : Atunci cînd un cadavru miroase a politică, pînă și muștele își iau zborul de pe el, cum obișnuiește să spună iubitul nostru șef de brigadă, Elias Santana. Ochiul secret al secretarului acompaniază discursul cu semne de încuviințare, ca bun cunoscător al acestor treburi.

Pe de altă parte, continuă Otero, Gama e Sá, în calitate de om politic și om al legii, și-a cam tocit pilele, înțelegînd prin pile secretele codicelor, alineatelor din lege și altele. Despre jurisprudență, spuneau bătrînii, că legile sînt pentru inamici și milostenia pentru ai noștri și numai Dumnezeu știe pînă unde se pot aplica ele. Șeful secretariatului indică infinitul cu o azvîrlitură de ochi.

Elias pentru el însuși Care o fi rolul acestui intrus. Etcetera.

Scoate din buzunar sprayul și mai descarcă trei jeturi în gura-i deschisă. Omule, i se adresează inspectorul cu oarecare scîrbă, asta nu se vindecă cu sprayuri, ai nevoie de un tratament serios.

Dar, cum a mai spus-o, lui, inspectorului, îi pare rău : tebuie să le aducă la cunoștință că poliția l-a lăsat liber pe avocat să petreacă în voie toate cele douăsprezece ore ale atîtor zile, în speranța că el va greși și că ei vor descoperi noi piste, dar în zadar, pînă în prezent. Cavalerul nici gînd. Ilustrul cavaler, casă-birou, birou-casă, *amantes d'affaires* și mese între ; umblă cu agenda la vedere. Se mișcă în perfectă liniște sau așa pare, nici usturoi nu mănîncă nici gura nu-i miroase, cu toate miile de ochi ale *Juditei Malas-Artes* care-l urmăresc și cu toate urechile care-i ascultă telefonul.

Avînd în vedere toate acestea — conchide șeful de brigadă — nu ne rămîne decît să-l

băgăm la întuneric și să-l facem să vorbească. Așa este ?

Nicidecum, răspunde Otero.

Așezat pe scaun, cu picioarele unul peste altul, șeful de brigadă începe să-și așeze părul pe chelie. Se îndoiește.

Otero : Dacă-l arestăm acum, omul nostru va bănui că a fost denunțat de mama arhitectului și pe aici se vor scurge toate „gazele".

Elias : O să vedem.

Inspectorul îl consultă din priviri pe șeful secretariatului, dar șeful secretariatului se comportă doar ca un simplu spectator care este numai ochi și urechi și tace. Văzînd aceasta, Otero se întoarce spre Elias : În afară de asta sînt persoane, pe care dumneata le cunoști și, cu avocatul liber, ne va fi mult mai ușor să controlăm informațiile pe care le-a dat ea. Înțelegi ?

Elias îl simte pe inspector făcînd cu ochiul în spatele lentilelor fumurii-polaroid-internațional și ghicește în discursul lui prezența nevăzută a *Directorului Judiciaribus*. Întîrzie puțin cu răspunsul frecîndu-și lentilele ochelarilor : O să vedem, repetă. O să vedem, așa cum spune și orbul cînd își scoate de pe nas ochelarii fumurii.

Zîmbet neiertător al inspectorului. Are și el ochelari fumurii, dar sînt tehnicolor polaroid. Se face că nu înțelege, gîndește : Foarte bine, albină ! Se întinde în scaun. Are ordinul de arestare în mînă, dar dorește mai întîi să cunoască opinia. Opinia ? Elias tot nu înțelege

ce dracu caută acolo spionul directorului. Consilierul numit „de suferință".

Otero : Oricum, trebuie să ne așteptăm la o reacție în lanț. Arestarea mamei arhitectului, arestarea avocatului, peste puțin vor urma alții, care deocamdată umblă liberi.

Șeful de brigadă se gîndește la ale lui. Iar își așază părul pe cap, dar nu reușește. Vrea să afle unde bate arestarea *Ilustrisimului* avocat. Își amintește de Roque, Roque și oamenii săi care umblă prin coclaurile de la frontieră și prin tavernele din port adulmecîndu-i pe cei doi fugari. Obosiți de eșecuri, dar perseverenți. Să-i păzească sfîntul, pentru că dorm în iesle cu caprele, sau numără pescărușii și asta nu este deloc o plăcere, dar ei nu se lasă, au o răbdare de artist în sînge.

Inspectorul stă cu tocul pregătit să semneze, în curînd își va pune semnătura sa gravă. Aprobat : *Manuel F. Otero,* scris galopat apoi întoarcere pentru a tăia t-ul. Întinde ordinul de arestare șefului de brigadă :

Reacție în lanț, reacție în lanț. Trebuie să tragem ceva foloase din arestarea mamei arhitectului.

Logic, admite Elias. Mamă este numai una și este greu să o crești.

Otero se face că nu aude aceste vorbe, iar șeful secretariatului are acum o figură boțită de parcă și-a auzit propria sentință de condamnare pe viață. Abia acum, văzîndu-l că se ridică, Elias își amintește că respectivul este

șchiop, uitase de asta, unul din cei care-și tîrăște un picior cu celălalt pe vîrful degetelor. Pleacă pe coridor și zi de zi pare mai mic de statură, nefericitul. Cînd a venit la ședință a intrat mut și a ieșit tăcînd. Acum, da, Elias și inspectorul sînt, în fine, între polițiști. Cum a fost ? întreabă.

Totul din ordinul directorului, răspunde Otero.

Dar cel ce a semnat este Domnia-Voastră, zice Elias.

Otero : Tactică, Covas ! N-o să poată afirma nimeni că nu sîntem de acord cu arestarea, de ce crezi că l-am chemat pe ăla de la secretariat ?

Elias : Dar Ministerul ?

Otero, surîzînd cu înțeles : Crezi că sînt prost, nu ?

Văzut din locul în care se afla Elias, inspectorul pare înecat în dosarele de pe birou, cu portretul lui Salazar în infinitul peretelui alb. Ce se întîmplă acolo, pe stradă ? Interesant, rarisim, se face seară și n-am mai auzit ambulanțe.

Dar, chiar atunci, pe coridor, începe forfota de polițiști : pași, voci, rîsete. Elias se uită la ceas : ora plecării lor, ora gălăgioasă a ieșirii artiștilor și figuranților din camerele *Juditei* cea cu șapte voaluri. Polițiștii cu miros ascuțit, restauratori de scenarii tragice ; bufoni care trag de timp sau așteaptă clopoțelul de plecare ; dactilografe mestecînd gumă și șop-

tindu-și la ureche gîndurile și aventurile. Ce fete !

Bine, se desparte Elias, mă duc la doctor.

Covas, îl strigă Otero, exact în momentul cînd el ridică mîna spre clanța ușii. Șeful de brigadă se întoarce. Nu forța prea mult nota cu avocatul, îi recomandă inspectorul.

Bine, am înțeles, îngînă Elias. Cînd flăcările se ridică prea sus pînă și îngerii întind mîna la diavol.

Inspectorul : Foarte bine !

Înserare

„Ora cînd liliecii își încearcă zborul de mătase", reflecție a lui Elias Santana, șeful Covas.

La sediul Poliției Judiciare începe balul umbrelor înspăimîntate. Ziarele de seară, cele informate, dau știri despre arestarea lui *Habeas Corpus* [1] și inspectorul trebuie să se ascundă, căci îl asaltează cu telefoanele „doctorii" din Ordinul Avocaților. Aleargă și suflă ca niște foale : A început nebunia, marea *merdă*, a început nebunia.

Este inutil să-l convingi că istețul *Habeas Corpus* de mult trebuia să intre în brațele *Juditei Benemerita*. Este drept că ar fi trebuit să fie arestat pe stradă, fără martori și totul bine pregătit, pentru a evita scandalul făcut de ziare și de toată rețeaua încîlcită de zvonuri. Trebuia să nu se intre în panică, căci Judiciara este cea care păstrează cheile cătușelor și oricînd poate să le deschidă, cum obișnuiește să zică Covas.

[1] Ai trupul tău (lat.). Numele unei legi votate în 1679 în Anglia, care dă acuzatului dreptul de a aștepta în libertate judecata, în schimbul unei cauțiuni.

Dar, nu, Otero nu ascultase pe nimeni și a doua zi intră și mai rău în panică. Mania sa de a se călăuzi după ce spun alții îi aduce mereu neplăceri, dar persistă convins că numai așa se despotmolește. Se aliniază la zeflemelele altora și, cînd se termină gargariseala, îi cad dinții în mînă. Se aliniază la pălăvrăgeala oficială, știind că legile sînt pline de ștersături și de excepții. Se aliniază la țesăturile de intrigi ale *Directorului Judiciaribus*, de fapt aici se aliniază totdeauna, se supune fără rezervă și, atunci cînd prinde momeala, rămîne cu mustața în tavan și cu barba pe masă. Așa s-a întîmplat și acum. La această oră se află încă la birou, chinuindu-se.

Elias l-a lăsat singur, plecînd sub pretextul gripei, care este mama tuturor bolilor ; i-a comunicat că se duce în pat să se refacă. În drum, Elias ancorează într-o cofetărie a cartierului, unde face bilanțul zilei.

Rezultatul bilanțului făcut de Elias : o dimineață întreagă în trena *Ilustrisimului* avocat.

Se revede înfășurat în pardesiul acela, strada Augusta în jos, strada Ouro în sus, intră aici, așteaptă dincolo, după el la Banca Burnay, apoi la manichiură și la bărbierit. O dimineață de pomină : cu șoferul „Punct Mort" la volanul

mașinii. „Punct Mort" îl urmează dintr-o stradă într-alta iar Elias, cu mîinile în buzunarele pardesiului și cu spray-ul antigripal în pumn, urmărește ca o umbră plimbarea lui *Habeas Corpus.* Ca un copoi, se poate spune. Și *Habeas Corpus,* cu nasul pe sus, defilează solemn. *Habeas Corpus* salută în stînga, salută în dreapta, cumpără trabucuri „Romeo și Julieta" dintr-o tutungerie din piața Rossio pentru a scoate și pe stradă nori de fum.

În strada Carmo, *Habeas Corpus* se oprește la Librăria Portugalia (aici șeful de brigadă este pe punctul de a-i pune brățările, dar se răzgîndește : Așteaptă, *Covas,* căci acum-acum va fi luat de val și va fi aruncat la mal de maree) și, cum în plimbare te ia valul, el se lasă dus de curent.

Doctorul cel ilustru merge cu trabucul în vînt, brăzdînd cu fum dimineața. Urcă în Chiad (urcă, de fapt și alții) ca un crucișător în marș. Prin dîra de fum pe care *Habeas Corpus* o lasă în urmă, Elias Santana are ocazia să observe, bineînțeles păstrînd distanța necesară, că Chiadul, bulevard select, nu este decît un cimitir de permanentă promenadă. Clădiri monumentale, portaluri ornamentale, biserici, vînzătoare de flori. Marques, o fațadă de mausoleu parizian, ca pe timpul cancanului cu tuberculoase ; puțin mai departe un magazin mic cu bijuterii, cu un tabernacul ascuns cu grijă într-un colț : pluș și pietre prețioase ; în librăria Sá da Costa, cărți prăfuite, uitate ca plăcile mortuare și ca medalioanele academi-

cienilor înmormîntați ; sus în capătul străzii o statuie[1] pătată cu rugină verde, unde un mort uitat arată cu degetul întins la trecători, ca și cînd ar zice : Tu, păcătosule, care mă ignori, în scurt timp vei veni lîngă mine și atunci eu voi fi cel ce va rîde, *Pax tecum*[2].

Chiadul, Bătrînul din statuie sînt amintiri vii din copilăria lui Elias. Holteiul bătrîn, poet poznaș, boem și imitator de voci, tot ce poate da un lisabonez. Și peste toate acestea și călugăr. L-am așezat în acea piață și l-am așezat bine, pentru că acolo surîsul său zeflemitor ne incită pe noi, muritorii, așezați pe băncile publice din parcul din jur, între biserici și librării, între sacru și profan, și avînd în față Cafeneaua Brasileira, *café des artistes.*

Și iată că, tocmai acolo, la Brasileira, intră avocatul.

Ancorează fumegînd la o masă cu prieteni (pe care șeful de brigadă, în exercițiul funcțiunii, nu-i poate identifica, dar i se pare că sînt personalități legate de opoziția politică), la mică distanță de un grup de artiști (după aspect balerini și, mai mult ca sigur, de la Opera São Carlos). Fără a-l pierde din vedere, Elias se așază la altă masă aproape de intrare.

Dimineață cu violete în coșurile florăreselor ambulante, elegant îmbrăcate și parfumate ;

[1] Statuia lui Luís de Camões (1524—1580), mare poet portughez, care a scris capodopera *Lusiada* unde evocă expediția lui Vasco da Gama în Indii și istoria Portugaliei.
[2] Pace ție (lat.).

cîteva „marchize cu pandantiv“ fac chetă de caritate; statuia poetului-satir; *Habeas Corpus* fumînd. Ca întotdeauna cînd şeful de brigadă vine la „Brasileira“ întîlneşte, aşa cum recunoaşte şi de această dată, cîţiva „pide“ printre clienţi (Ştie că sînt de la PIDE pentru că unii din ei, din motive de serviciu, se află în contact cu poliţia judiciară) dar, în general, aceştia nu se opresc prea mult timp în cafenea, intră şi ies, ca şi cînd s-ar afla în drum spre *Corporaţia* care se află la doi paşi, în apropiere. De notat prezenţa obişnuită a agentului Seixas, tot de la PIDE, la o masă unde, în fiecare dimineaţă, Dr. Soares da Fonseca ia cafeaua împreună cu alţi deputaţi ai naţiunii.

Cît timp a rămas Elias la „Brasileira“ ? După calculele sale o jumătate de dimineaţă, atîta timp pierdut între două ape minerale şi un ceai, în apropierea *Ilustrisimului* avocat, doar la cîteva mese distanţă şi cu grăsunii hidoşi din jurul lui Seixas spre peretele din fund. Dar mai important este că de la masa lui se vede bulevardul Chiado şi statuia poetului pe soclul său de bronz precum şi dubiţa cu şoferul „Punct Mort“ aşteptînd, la vedere.

Poetul din statuie este una din fantasmele copilăriei sale, îl considera pe atunci un vrăjitor fără dinţi în gură asemănător cu bătrînul care umbla teleleu pe străzile oraşului său natal, Elvas; unul pe care-l porecliseră Espleirido, un tip burtos, agitat, de parcă ar fi mîncat numai lagarţi. Nu sînt lagarţi în burta lui, îl lămurea tatăl. Cînd ciurda de copii se oprea

în jurul lui, Espleirido îşi storcea cu două unghii aripile nasului de unde ieşeau prin pori un fel de firicele albe ca nişte viermi încolăciţi. Şi rîdea, ticălosul. Avea acelaşi rîs batjocoritor ca al omului de bronz.

Pînă tîrziu în copilărie Elias crezuse că vrăjitorul din statuia din Lisabona era aşezat pe o oală de noapte, ceea ce îl intriga şi mai mult. Astăzi, în faţa acestui ceai de tei, în cafeneaua selectă, amintirile copilăriei apar pe neaşteptate. Două siluete de demult, tatăl şi fiul, ţinîndu-se de mînă. Doi vizitatori în faţa poetului ruginit.

Elias păstrează bine în minte acele clipe: a fost atunci cînd tatăl l-a dus la Lisabona, cînd au traversat Estuarul Tejului iar delfinii înotau în jurul bacului şi pasagerii îi priveau şi băteau din palme. Părea un circ natural. A doua zi, tatăl-judecător îl purtă pînă la Tribunalul Boa-Hora, care are un nume frumos. Boa-Hora! Aşa sîntem noi portughezii, acestui loc al sentinţelor îi dăm un nume care înseamnă o oră norocoasă, un moment fericit, iar unui cimitir din cartierul Campo de Ourique-Lisabona îi spunem *dos Prazeres*[1], deşi numai la fericire şi plăcere nu te poţi gîndi acolo. După ce au fost la Tribunal au trecut pe la statuie. El, Elias, copil pe atunci, rămăsese uluit, neîncrezător, dar tatăl îi explicase că acel om era un poet care murise cu mulţi

[1] Al plăcerilor (port.).

ani în urmă și că nu făcea rău nimănui. Că mai erau în Portugalia și alți poeți, căci istoria noastră nu duce lipsă de poeți, că într-o zi, mai tîrziu, va înțelege.

Pe atunci Elias nu mergea la școală. Îi era greu să înțeleagă ce poate însemna un poet. Rîsul răutăcios și lacrimile negre de rugină care se scurgeau pe fața statuii îl înfricoșau. Și cum personajul din Elvas era asemănător cu cel de bronz, care se afla la Lisabona, totul devenea foarte complicat ; mai ales pentru că cel din Lisabona era îmbrăcat într-o togă de judecător. Altă dată, convins că și tatăl care purta togă se asemăna cu cel din statuie, ceru și alte lămuriri despre omul de bronz din mijlocul părculețului.

Din nou la cofetăria cartierului :

În acel moment în „Brasileira" din Chiad, *café des artistes*, se făcu o liniște de sală de lectură. Clienții stau și acum cu ziarele deschise și ridicate cît mai aproape de ochi. Ghișeul casieriei este foarte înalt, sala face parte dintr-o clădire veche cu pereții pictați cu flori. Undeva, este scrisă data fondării edificiului. Elias merge la WC, știe drumul. Ocolește tejgheaua, trece dincolo de un paravan de sticlă pictată și în fundul micului coridor se deschide o arcadă de unde pornesc șase sau șapte trepte abrupte. Parcă ar fi un altar.

Cîteva becuri din cafenea se defectează. Clienții își ridică ziarele și mai sus, mai aproape

de ochelari, unii se mută în dreptul becurilor, care încă mai luminează, și rămîn acolo în picioare citind cu prefăcută insistență, deși le lăcrimează ochii.

În cafeneaua-cofetărie intră doi nebuni (cuminți) de la spitalul Miguel Bombarda din apropiere. Se recunosc după capetele tunse, paliditatea cadaverică și pijamalele de internați ; pantalonii lor, totdeauna prea scurți, abia ajung la glezne și sînt încinși cu niște șnururi în loc de cordoane. Nebuni cuminți. Cer țigări, asta vor să spună.

Clienții se ascund și mai bine în spatele ziarelor sau încep să privească spre tavan. Nu prea cadrează, observă imediat Elias ; este de neconceput pentru o cafenea-cofetărie de clasa acesteia. Stăpînul cafenelei se urcă pînă pe ultima treaptă a unei scări și, cu ambele mîini, ridică un tub de neon ; își rotește corpul spre stînga, spre dreapta, pare un echilibrist în timpul unui exercițiu. Clienții lasă ziarele, asistă.

Deodată, printr-o mișcare bruscă, hop !, bara intră într-o cavitate apoi în cealaltă, se face contactul, o rază străpunge violent prin interiorul tubului de sticlă. Lumină, explozie puternică de lumină. Vacarm, nu muzică.

Sala începe să se agite cu atîta lumină și gălăgie pătrunsă în ea dintr-o dată. Ca sunet de fond, a început să ronțăie și un mixer electric pentru preparat sucuri de citrice, l-a pus în funcțiune unul dintre barmani, pare o mitralieră așezată pe tejghea. Elias gîndește :

Cafenea-mitralieră, prăjituri și răcoritoare și visează la o prăjitură și la un suc răcoritor cu lapte și miere.

Aquellos ojos negros...

cîntecul, „Acei ochi negri“, care se aude la difuzoare, este cîntat de Nat King Cole. De cîte ori aude vocea acestui negru britantinizat, Elias se gîndește că tipul nu ar fi avut niciodată un succes atît de mare, dacă, îmbrăcat așa, cu bluza lui tropicală, cineva l-ar fi pus să cînte un *fado* de Coimbra. Un înger creol în vechea catedrală, un bananier în Choupal ; ar fi fost interesant. Dar Neto Kinggol [1] n-ar fi putut ajunge aici la înălțimea la care a ajuns. El înviorează comerțul și zgîrie meningele cu păcate, doar atît. Și, dacă așa stau lucrurile, *andante*, Elias se scoală de la masă și pleacă spre casă.

Urcat într-un taxi, simte că trebuie să ajungă cît mai repede în pat. Își plimbase febra prin tot orașul : Intendente, Socorro, strada Franqueiros. Este foarte neliniștit că trebuie să rămînă mîine la pat, tocmai acum cînd urmează să-l aresteze pe avocat. Va fi obligat, de asemenea, să accelereze interogatoriul Menei : „Pregătește-te, avocatul a fost arestat !“

Șoferul taxiului este unul din cei care țin șapca pe ochi, ca pungașii. Elias cunoaște specia. Aparatul de taxat al taxiului : tic-tac, tic-

[1] Joc de cuvinte : „Rămășiță (picătură) de rege“.

tac. El, Elias (cînd va intra în celula Menei) : „Pregătește-te, avocatul a fost arestat“. Așa, mai intim, pentru a nu o speria. Acel *Habeas Corpus*, *Ilustrisimul*, doctor-avocat, cu trabucul la proră. Aparatul de taxat : tic-tac, tic-tac. *Merda-merda* și iar *merda* (ar acompania inspectorul Otero, cu mustața lui pleoștită). Tic-tac, tic-tac.

Tic-tac, tic-tac. „Brasileira“, *café des artistes*, Siexas, Torturatorul, cu ochelarii săi negri, agentul cu nasul turtit de buldog. Imaginează-ți, el, agentul cel mai mizerabil, în cafenea, printre principalele personalități ale națiunii, printre personalități cu mîinile spălate, frumoasă figură ! Și, tic-tac, tic-tac, aparatul de taxat țăcănește. Ceai pectoral (Santo Onofré), *altea* și alte ierburi plus flori de portocal : combinație pregătită de firma Ervanária do Intendente. Șoferul are o poză cu Sfînta Fecioară de la Fatima lipită pe tabloul de bord. Pe tot timpul drumului, cît a mers cu taxiul, Elias nu s-a uitat afară pe străzi.

Iese din taxi, suie cele o sută treizeci de scări, fără să mai numere treptele și, intrînd în casă, cade dărîmat în pat.

A făcut o gripă africană

A făcut o gripă africană, comentează inspectorul cu dactilografa, cînd șeful de brigadă îi comunică telefonic din sala cu lagartul, anunțîndu-l că se află în pat. Erau orele unsprezece dimineața, poate trecut de unspre-

zece, dar în nici un caz mai puțin, ora cea mai potrivită pentru a-l aresta pe ilustrul avocat, însă *Covas* părăsise arena, scuturînd termometrul între inhalații cu aburi de plante și cearceafuri transpirate. În fața situației, Otero nu mai are decît o soluție : *Merda,* care este cuvîntul cel mai potrivit pentru această situație neprevăzută și pentru blestematul de avocat. Cu toate acestea, îi urează însănătoșire grabnică.

După-amiază Elias scoate, în fine, capul din oala cu aburi. La asfințit se află în salon cu un lighean de apă fierbinte la picioare și cu ceaiul de plante în mînă. Puțin mai tîrziu, ascultă la pick-up muzică : „Bărbierul din Sevilla". Se rezolvă : încă o pastilă și va fi mai bine.

Citește încă o dată *Diario Popular,* ediția de seară. Miroase a esență de eucalipt în toată casa. În mai puțin de zece rînduri, o știre de ultimă oră : Arestarea Avocatului (care în ziar răspunde la numele de *Ilustrul Causidico).* Deci, l-au arestat. Foarte bine ! Speră că inspectorul nu are ce să-i impute că el nu a participat la arestare. Ușurel, *andante, andante,* spune el cu voce tare (semn că se simte mai bine ; cînd este bolnav, Elias nu vorbește niciodată singur, îi piere piuitul). *Andante* și se întoarce din nou la ziar. Alte știri : despre o subscripție națională pentru cumpărarea unei nave de război, în vederea continuării războiului cu India ; un apel al președintelui Thomaz, îmbrăcat în amiral, care declară că vasul

se va numi Albuquerque. O să se cheme Albuquerque, Teribilul Albuquerque, a spus el și așa va fi ; se va răzbuna pe sălbatecii care l-au scufundat pe celălalt cu același nume.

Ajunge. Elias împăturește ziarul *O Popular.* Și, cum nu mai are nimic de făcut și în cap nici o idee, se apropie de telefon și face un număr :

— Alo, frumusețe !

— Ce vrei, pui de lele, bard de tavernă ?

— Mă gîndeam la tine.

— Lasă-mă-n pace și cît mai repede, ți-am mai spus că sînt o doamnă căsătorită.

De luni de zile se pare că este așa. Din cînd în cînd, atunci cînd corpul său lenevește în singurătate, Elias face din nou numărul misterios și intră în legătură. Repetă numărul.

— Alo, te-am văzut ieri.

— Și eu, ce coincidență !

— Erai cu iubitul tău.

— Ah, ce minciună ! Care dintre ei ?

— Ăla care ți-a dat gonoreea.

— Ordinarule !

Zgomot de telefon trîntit. Elias, cu gura deschisă, repetă numărul.

— Așa te porți ? Trîntești telefonul iubitului tău ?

— Ți-am spus că sînt o doamnă căsătorită.

— Atunci ești curată...

— Da, toată, dragul meu. Sînt curată. Dar tu ? Știi ceva ? Azi nu am chef de glume.

— Nici eu. Sînt bolnav. (Elias își privește unghia gigantică.)

— Ce ai, dragul meu ? Ai turbat ?
— Cam așa ceva.
— Poți să vii, dar, știi, cu frișcă, băiatule, cu frișcă.
— Obișnuiești cu frișcă, da ?
— Totdeauna, băiatule. Și cu multă cremă ! Alo, închid, că soțul meu a intrat.
— Cheamă-l la telefon.
— Ce ?
— Întreabă-l pe fericit dacă nu are nevoie de ajutor.
— A, dra..., dragă, vino, te aștept. Știi cum stau eu acum ? Sînt în vîrful patului, care este așa..., în stil *Queen Anne*, doar îl știi, iubitule, ai fost și tu în el, nu-ți amintești ?
— Atunci cînd mi-ai dat să mănînc din mîncarea pisicii ? nu vreau să-mi mai amintesc.
— Ce să-ți fac ? !
— Ți-amintești, deci.
— Mîncarea pisicii ? Și mie îmi place. Probabil că ai fost formidabil de nu-mi aduc aminte.
— Erai într-o rochie castanie, transparentă.
— Capot castaniu ? Trebuie să fie o confuzie. Fetița este creolă sută în sută, n-o avantajează castaniul. Dar nu are importanță, a fost cum zici tu.
— Aveai niște cercei cu belciuge mari, care sunau ca clopoțeii.
— A, erau cei cu inele !
— Și acum ce faci ?
— Poftim ?

— Ce faci acum, pațachina mea.
— Ah, acum pațachina este cu Sheik, care stă pe pernuțele lui. Sheik este cățelușul meu, un basset.
— Basset Lulú ? Să nu-mi spui că nu o mai ai pe Lulú, cea mușcată de veterinar.
— Basset, el a fost dintotdeauna. Stă lîngă mine foarte liniștit iar eu am niște ciorapi ciclam, din cei sclipitori, argintii, știi tu. Am și o panglică, tot argintie, la gît. Doar ciorapi și panglică, *chéri*. Fetița nu mai are altceva nimic pe ea, nimic, chiar nimic.

Îl dor ochii, ochelarii sînt grei, simte în oase răcoarea nopții. Se întoarce în pat. Nu poate dormi, nu se poate gîndi, capul său pare un bostan rîncezit, vîjîind de febră sub păturile grele cu care este acoperit.

Toate s-au strîns pe capul său, îi curge sînge din nas. Dimineața în zori. Ghicește zorile cum bat în geamuri. Merge la baie să-și oprească hemoragia.

În fața oglinzii vede o figură blegită cu o limbă albă și crăpată. Cu capul dat pe spate și cu un braț în aer, pare un orb care cere ajutor să treacă strada. În această poziție nu se poate vedea prea bine în oglindă, trebuie să forțeze privirea din cauza nasului din nările căruia atîrnă două meșe de vată ; puținul păr al cheliei stă zburlit ca penele unei păsări opărite. În spate vede pata albă a dulapului cu medicamente agățat de peretele de faianță de care atîrnă și tubul de cauciuc cu cap de

porțelan al vasului pentru autoclisme. Și capul acela este alb. Și strălucitor.

Elias își bagă capul sub robinet. Cînd se ridică simte o amețeală în creier și trebuie să se țină de chiuvetă pentru a nu cădea. Dă din nou capul pe spate și ridică brațul, are senzația că se află într-un pustiu alb, într-o surditate albă, într-o lume albă. Deschide ochii și iar forțează privirea pe deasupra nasului spre oglindă și iar întîlnește acea lume albă. Și, pe dulăpiorul cu medicamente, se proiectează... ea : Mena.

O vede ca și cînd ar fi fost de cînd lumea acolo, stă pe un scaun, goală, cu coatele pe genunchi. Reflexele luminii o dizolvă în strălucirea plăcilor de faianță de pe perete pentru a o recompune din nou, mai palidă ca înainte.

Dar mai există o umbră care se reflectă în oglindă. Umbra are un braț ridicat ca Elias (ar putea fi propria sa umbră, care s-a dislocat, care l-a părăsit) și la acea mînă se vede un deget de foc. Nu foc, sînge. Este sînge. Mîna cu degetul de foc ajunge la Mena, care așteaptă acest deget cu gura deschisă, ca un animal la domesticire, îl atinge cu buzele și suge. Suge într-o cadență liniștită și somnolentă.

Elias devine atent, se apropie și mai mult de oglindă pînă o acoperă complet cu fața, apoi se privește îndelung. Față în față cu el, dar incapabil să gîndească, doar se vede. Cînd obosește, se concentrează într-o ultimă și tăcută privire, cu asprimea unuia care întoarce spatele unui frate.

Merge obosit spre closet și urinează. Merge cu brațul în aer, mereu cu brațul în aer. Urină fierbinte și tulbure de febră, cu jet zgomotos de cal. Termină ultima picătură cu o sforțare aproape dureroasă.

Cu fața la tavan, aproape solemn, cine l-ar vedea ar crede că, odată cu urina, ar încerca să elimine din el un ceva nedorit pe care se forțează să-l ignore.

Palatul fără poartă

Dar șeful de brigadă este un om de nopți albe și paturi goale. La prima coborîre a mercurului din termometru, se prezintă la ușa celulei Menei : „Pregătește-te, avocatul a fost arestat !“, așa trebuia să înceapă.

Mena îl ascultă fără să schițeze vreun gest. Stă în pat, peste pătură, cu picioarele încrucișate și genunchii desfăcuți, la fel stătea cînd se anunțase că intră și cînd se uitase pe fanta ferăstruicii vizorului de supraveghere. Așa stătea atunci și așa a rămas.

Șeful Elias, așezîndu-se pe scaun, mahmur și răsuflînd greu : Nu este exclus să fii confruntată cu avocatul.

Ea : o urmă de încruntare la sprîncene, nimic altceva. Încruntarea și indiferența acelor genunchi desfăcuți : o rază de neîncredere începe să lucească sub ochelarii șefului de brigadă. Mena nu poate fi confruntată, nu poate

fi văzută de nimeni, se află sub arest strict secret, pentru investigații. Ea nu știe acest lucru (sau ar trebui să nu-l știe) ; nu știe ceea ce se întîmplă dincolo de celula sa de beton (dar va ignora mereu ? se întreabă el în gînd). Elias începe să-și dezinfecteze gîtul cu jeturi dese de spray și aspirații profunde. Apoi duce mîna la buzunarul pardesiului și scoate de acolo o hîrtie cu însemnări.

> Sîmbătă, 12 = a doua vizită la avocat. (Telefonul blocat.) (Știe că era sîmbătă deoarece era zi de tragere la loterie.) Complicitate arhitect.

Șeful Elias : Una din problemele de lămurit la confruntare va fi vizita făcută de doamna la Lisabona în ziua de 12. De clarificat ce s-a întîmplat după ce maiorul a anunțat poziția nouă a avocatului și telefonul la care doamna a colaborat. Minciună ? ! Nu este adevărat că doamna a colaborat la farsa cu chemarea telefonică ? !

Nota este un fel de sinteză asupra declarațiilor finale, obișnuită în alfabetul judiciar. Plecînd de la ceea ce este scris aici :

[se poate citi în *dosare*, vol. I, că : „În acea sîmbătă seara, ziua doisprezece, maiorul a lipsit în mod neprevăzut din casă, îmbrăcat în preot și purtînd o armă de foc, declaranta fiind convinsă că se duce la o întîlnire cu respectivul *Comandoro* (dr. Gama e Sá). Admite, după timpul cît a întîrziat, că întrevederea a avut

loc undeva în drum și nu prea departe de *Casa da Vereda*, dar nu poate fi sigură (...) Își amintește, de asemenea, că el, adică maiorul Dantas, părea în foarte bună dispoziție, neexistînd nici un semn în legătură cu ceea ce urma să se întîmple. Totul s-a schimbat în timpul mesei, cînd el a comunicat măsurile care trebuiau luate împotriva anumitor persoane din Mișcare. Arhitectul a întrebat atunci dacă aceste măsuri duceau la prelungirea izolării în care se aflau. Maiorul : „Corect, prea repede nu putem conta pe *Comodoro* (dr. Gama e Sá).“ Această precizare îl determină pe arhitect să profereze unele injurii la adresa numitului *Comodoro*, la care maiorul a obiectat, explicînd că orice acuzații cu privire la această persoană erau premature, deoarece nu dispuneau de elemente concrete. „Dumneata nu ești bine informat“ l-a dojenit maiorul. „În astfel de momente se văd adevărații oameni“. A mai spus că, pînă la noi ordine, era cu desăvîrșire interzis să se facă vreun contact cu exteriorul.“]

Șeful Elias : Cam în acest timp a sunat telefonul pe care l-ați dat din orășelul Fornos la *Casa da Vereda*.

Mena, capul aplecat, duce mîna la sîn. Zîmbet obosit : Să repet tot, nu ?

Cu cealaltă mînă stinge țigara în farfuria de metal.

Repetă, dacă așa trebuie. Ținîndu-și un sîn (ca și cînd ar fi durut-o sau i-ar face companie), repetă că a fost de față numai la o

parte din discuțiile din acea seară. Că veștile aduse de Dantas C. o doborîseră, nu mai putea suporta izolarea și lipsa de comunicare, nu mai avea putere să asculte.

Repetă. Repetă. S-a întins în camera de sus, pe întuneric, îmbrăcată și atît. Cu fereastra deschisă. Nevoie de spațiu, de aer, de cîmp deschis. Ploua mărunt. Își amintește vag că pe șosea se auzeau trecînd mașini, ciocănituri, scrîșnet de roți și că era o noapte mai liniștită, fără vînt și fără frig. Dar că a închis fereastra nu din cauza zgomotelor și nici a umidității, ci din cauza lui Dantas C. Nu știa ce și-ar fi imaginat maiorul dacă ar fi aprins lumina și ar fi găsit-o îmbrăcată și cu fereastra deschisă. Tentativă de fugă sau mai știi ce. Ei au rămas mult timp la discuții, dar ea nu știa ce s-a discutat.

Cam douăzeci de minute sau jumătate de oră mai tîrziu, Dantas C. a intrat în cameră, dar, spre surprinderea ei, avea un surîs șăgalnic pe buze : „Au prins momeala și au făcut pe ei."

„Ah, păi ce crezi ? Tipii sînt atît de fricoși că au înghițit minciuna cu întîlnirea cu Gama e Sá chiar de la început."

Menei nu-i venea să creadă. „Întîlnirea ? !"

Era culmea, de neconceput. Toată acea zarvă în jurul lui *Comodoro* nu era, de fapt decît invenție. Ordinar ! Josnic ! Și pentru ce anume ? În ce scop ?

„Test de comportament", fu răspunsul. „Cine comandă trebuie să-și pună oamenii la probă din cînd în cînd."

„Dar este incorect, este o minciună. Este inuman. Nu, Luis, tu nu ai dreptul să-ți bați joc de oameni în așa hal."

Dantas C. se juca cu peruca așezată pe capul pisoiului de teracotă de pe comodă. „Ți se pare. Tu nu-ți dai seama de avantajele dușului scoțian." Ridica peruca și iar o punea pe capul pisoiului, cald-rece, zicea, principiul dușului scoțian ; în față-în spate, cald-rece, acoperind și descoperind. „Mîine vor fi cuminți ca niște mielușei. După teamă vine liniște, cald-rece. Mîine, cînd vor auzi sunetul telefonului, vor crede în existența lui Gama e Sá cu ochii închiși."

„Ești sigur ?"

„Absolut."

„Nu asta", reveni Mena. „Întrebam dacă Gama e Sá telefonează mîine."

Șeful Elias : Dar parcă ați declarat că ideea cu telefonul i-a venit pe neașteptate.

Mena : Așa a fost. Nu mi-a spus decît a doua zi dimineața, cînd terminasem pregătirile în vederea plecării în orășel pentru cumpărături, el a intrat în cameră și mi-a ordonat să telefonez de acolo ca și cînd ar telefona avocatul.

Asta este tot, altceva nimic. Elias se uită la ea și se gîndește la *Casa da Vereda*. Stînd intr-un pat din două scînduri, ca la inchisoare. Își amintește de mahmureală. Mena a-

minteşte mereu de somnolenţa sa şi că nu înţelege cum a fost posibil. Era totdeauna ca beată de valium. Mai întîi luă medicamente împotriva insomniei, apoi îşi făcu machiajul, trebuia să pară mai bătrînă, îşi puse peruca şi ochelarii fără dioptrii.

Poate că se afla tot în pat, tot într-o astfel de poziţie ca acum, cînd maiorul i-a dat ordinul ; poate la fel ca acum ţinea coapsele desfăcute, de se putea vedea pînă mai departe. Şi dacă priveşti, cu atît mai rău, pentru că ei nici nu-i pasă, ea nu-şi dă seama. Grozavă, căpriţa. Frumoasă ca un medalion şi conştientă că este frumoasă. Totuşi, mai are de cizelat. În tot cazul îi lipsesc destule, nu poţi fi niciodată perfect, căci iat-o aici, dînd socoteală *Juditei*, aşa cum se întîmplă cu orice vagaboandă sau femeie de moravuri uşoare. A declarat cum a fost instruită pentru a face falsa chemare telefonică şi că trebuia s-o execute neapărat, căci infamul de maior era dintre cei care nu iartă. Elias o urmăreşte cu urechea, vocea ei are ceva de trăire nocturnă, o anumită nebulozitate, o densitate proprie. O urmăreşte. Pe o şosea, pe străzi desfundate, pe lîngă ziduri dărîmate şi printre arături.

Mena : Erau orele zece cînd am ajuns în orăşel.

Orăşelul acela ? Şeful de brigadă îl cunoaşte, a fost pe acolo pentru a cerceta locul. A făcut exact acelaşi drum ca ea. Mai întîi urcînd dealul din spatele *Casei da Vereda* pînă la şoseaua asfaltată apoi, printre arături, bălării, pe un drum pietruit care şerpuieşte pentru a se termina într-o piaţă cu o fîntînă arteziană : orăşelul Fornos. În mijlocul pieţei Elias întîlnise un bou privind galeş la un palat.

Un palat ? Se poate numi astfel ? Un palat are o forţă de expresie, nu este o casă oarecare. Acesta, era, de fapt, o clădire cu un şir de ferestre în ogivă. Nu avea nici poartă. Boul, care, cu siguranţă, plecase în turism rătăcitor, se afla exact în faţa intrării fără poartă.

În afară de acest delir scenografic, orăşelul nu merita nici să-l vezi, nici să-l citeşti pe hartă. Piaţa şi atîta tot. Avea şi are un post PTT, o staţie de îmbuteliat gaze şi o fierărie într-o curte veche plină cu butoaie. Toate în piaţă. Şi o cafenea, de asemenea, în piaţă — cafenea fără nume —, de acolo făcuse Mena apelul telefonic pentru *Casa da Vereda*.

În cafenea erau doi băieţi care se jucau la o maşină de fotbal mecanic şi nimeni altcineva. Deasupra capetelor lor se afla un televizor înconjurat de farfurii spînzurate de tavan prin două bare cromate. Un televizor trapezoidal, îşi aminteşte Mena. L-a remarcat chiar atunci cînd a făcut prima sa vizită la cafenea. Dar în acea dimineaţă era înfricoşată, se uita doar la copiii care se jucau, săreau şi băteau din palme ca spectatorii, fluierau ca arbitrii şi comentau, imitîndu-i pe crainicii sportivi, intercalînd în intervale, aşa cum fac aceştia, publicitate comercială. Ambii erau, de fapt, şi pompierii localităţii. Erau îmbrăcaţi în haine de pompieri şi aveau întregul echipament la

îndemînă. Dar erau doar copii ; nu depășeau etatea copiilor de școală.

Cînd proprietăreasa cafenelei sosi la tejghea, dintr-o cameră din spate, împrăștia un miros puternic de bucătărie. Din camera din care venea se auzi un plînset de copil. Mena bău o bere și cumpără 20 de pachete de țigări, 2 sticle de brany, 250 gr de zahăr, gumă de mestecat și ziare. Apoi, ordin primit, ordin executat : se duse la telefonul automat și introduse moneda Iudei. Prin geamul ferestrei se vedea piața peste care ploaia cădea mărunt și liniștit.

În timp ce forma numărul, privea absentă la palatul fără poartă, dar, doar mai tîrziu își aminti de acest amănunt, abia pe drumul de întoarcere spre *Casa da Vereda*. Atunci se văzu pe ea însăși telefonînd. Văzu și palatul, exact din același unghi în care-i apăruse prin fereastra cafenelei. Palatul fără poartă. Mena, pierdută în ploaia măruntă pe drumul șerpuit, printre arături. Începu să viseze ; draperii austere, masă cu farfurii pline de mîncăruri și fructe proaspete, nobile, așezate în piramidă. Nimeni pe drum. Bătăile unui ceas cu pendulă. Un motan așezat între perne de pluș ca un patriarh. Din nările sale atîrnau două lacrimi mari. Înghețase.

Mena meditează : Erau orele douăsprezece sau douăsprezece și jumătate. Înainte de a traversa șoseaua văzuse în apropiere arzînd un morman de gunoaie.

Șeful Elias : Și v-ați întrunit imediat ?

S-au întrunit imediat, aprobă Mena, adică discuțiile erau deja începute. Se aflau toți trei în jurul mesei. Cînd ea băgă cheia în ușă, arhitectul sări cu știrea : „Gama, Gama e Sá. A telefonat Gama e Sá.“

Mena urcă imediat sus pentru a-și schimba hainele apoi coborî în salon, Dumnezeu știe cu ce plăcere. Tensiunea se micșorase, deoarece maiorul se lansase într-un discurs care nu se mai termina. Îi făcu doar semn să se așeze, subliniind că a telefonat *Comodoro* pe la unsprezece și jumătate în acea dimineață. Ceea ce, dacă Elias nu se înșală, însemna că doamna trebuia să fie în ziua următoare, la aceeași oră, în biroul avocatului, în strada Ouro. Adevărat ?

Mena : Nu s-ar putea face puțină curățenie pe podeaua asta ? Trebuie să fie pe undeva pe aici un șobolan mort.

Este numai o impresie, răspunde șeful Elias, mișcînd doar din aripa nasului. Și o invită să povestească în continuare. Partea cea mai importantă, adaugă el, ar fi conversația doamnei cu arhitectul. Aici, șeful de brigadă îi cere ca expunerea să fie cît mai explicită.

Să continui ? întreabă Mena.

Se dă jos din pat, se dezbracă rămînînd doar într-un maieu, apoi își pune un pulover pe umeri încrucișîndu-i mînecile pe piept. Este greu și prea lung, aproape grosier, observă Elias (pulover de bărbat ?) ; este albastru și are un guler înalt, care amintește costumele marinărești.

Mena se ghemuiește la peretele din fund, cu fața la ușă, patul la stînga, polițistul în dreapta. Departe, foarte departe de acolo, începe să se schițeze mansarda.

Mansarda. Și harta. Buzele albe ale arhitectului între bîrnele care urcau pe tavan în unghi.

Eu am rămas toată ziua în mansardă, spune Mena, cu aer gînditor. Mi-a fost imposibil să văd oameni, se justifică ea. După farsa cu telefonul nu vroiam decît să mă ascund cît mai departe. Acolo a descoperit-o Fontenova, singură, în locul cel mai îndepărtat al casei. Citea întinsă pe o cergă și asculta radioul; asculta, de asemenea, șoarecii, pentru că și ei erau pe acolo. Nici în această cameră de închisoare șoarecii nu o lăsau în pace, îi simte noaptea la picioarele patului în ungherul țevilor, peste tot. La mansardă, se auzeau cum aleargă, cum chițăie în luptă sau în timpul copulațiilor, acolo, chiar deasupra tavanului, era culcușul lor. Uneori se făcea liniște, dar nu era o liniște oarecare, erau pauze de teamă, de așteptare pentru a sonda dacă sînt ascultați. Da, ea stătea acolo (departe de ceilalți, tot într-un fel de celulă de închisoare) cînd apăru arhitectul Fontenova.

„Mă gîndeam, Mena."

Rămase înțepenit pe fundalul de țevărie și bîrne care umpleau tavanul. „Chemarea telefonică", zise. Se gîndise mult. Aceasta înseamnă că Gama e Sá ne are în mînă; o

să vezi, Mena. Este ticăloșia prin care maiorul confirmă că mai știe și altă persoană, mai bine zis toată șleahta, de locul unde ne ascundem. Un mare măgar, ticălosul! Se bazează pe faptul că sîntem izolați, că nu mai avem nici o speranță, pe nimeni de la care să cerem ajutor, nici o șansă și acum vrea să ne demonstreze, că sîntem în mîinile lui. Nu?

Ea se aștepta să-i fie aruncată undița.

Dar admițînd că nu? Admițînd că avocatul nu le-a întors spatele și că era dispus să colaboreze? Parcă nu era același lucru. Fontenova nu avea nici o încredere în avocat, nu-l credea capabil să intre în joc și, cu atît mai puțin, să dea ajutor. Promisiuni, da. Tipul nu era bun de promisiuni și de tîrguieli, ticălosul de Gama e Sá.

Arhitectul vorbea în șoaptă, cu ochii la ușă. „După apelul telefonic de azi-dimineață, Dantas C. tot nu înțelege că tipul se joacă cu noi?"

„Să ne gîndim mai bine", murmură Mena.

Și el: „De aceea trebuie să știm și noi care este jocul, fie ce-o fi!"

Era pe înnoptate și Mena se aștepta ca maiorul să apară. Pe înserate în casa aceea se făcea totdeauna o liniște suspectă care te umplea de teamă, mărturisește Mena.

Dar nici arhitectul nu mai insistă. Deschide ușa, atent la scară și, înainte de a pleca, îi dă o scrisoare.

„Citește-o. Este o prostie, dar nu am găsit ceva mai bun."

Mena își amintește. Era o scrisoare de adio pentru mama sa, în care îi cerea haine și bani pentru drum ; două file într-adevăr emoționante și pline de candoare. Scria ca și cînd ar presimți că va muri. Înainte de a ieși pe ușă, Fontenova adăugase că hainele pe care le cere sînt pentru caporal și că le va păstra undeva într-un loc sigur. Cerea și bani, bani pentru ea, iar ea să-i dea lui Dantas C. ca din partea avocatului. „Mama va recunoaște imediat scrisul meu, dar pentru orice eventualitate ia și ceasul meu care să confirme încă o dată, dacă va fi nevoie."

Șeful Elias : haine și bani. Dar hainele pentru ce ? Pentru a-l înmormînta pe maior ? Nu v-ați gîndit și la asta ?

Șeful de brigadă se ridică în picioare, îi dă timp să reflecteze, pentru că aici adulmecă el premeditarea crimei, chiar aici. Urmînd o logică corectă și deducînd și ce avea să se întîmple, el nu înțelege cum urma să i se explice maiorului faptul că tînărul caporal a apărut îmbrăcat în haine noi în momentul cînd a plecat la luptă. Ofertă de caritate din partea conteselor pudrate pentru soldatul necunoscut ? Cadou de sărbători pentru cel din ascunzătoare ? Elias nu înțelege. Mai rău : el vede mai departe. Cerînd haine pentru caporal, arhitectul pregătea fuga, saltul în mahalalele Lisabonei, ori știa că maiorul va închide ochii înainte ca Barroca să folosească noul echipament, una din două.

Șeful Elias : Arhitectul acesta are prea multe fețe și toate nepătate. Cînd îl vom prinde, o să ne apuce nebunia.

Declarațiile unei precupețe, proprietară și creștină

Înainte de a intra în cabinet, șeful de brigadă trece prin sala agenților, unde o femeie repetă o plîngere personală, scrisă pe o hîrtie, dînd explicații în fața mașinii de scris. Este voluminoasă, plină de șaluri, bijuterii și cordoane aurite, și un agent o ascultă cu degetul pregătit deasupra clapelor mașinii de scris, gata să apese.

Plîngerea în scris, care a rămas mult timp uitată prin sertarele cu hîrtii amînate, spune că ea, Cutărica, comerciantă de păsări și derivatele lor, cu domiciliul în Piața 24 de Julho, 1000, a fost ofensată de domnul maior Dantas Castro, maior care, în calitate de chiriaș al etajului 8 D al clădirii din bulevardul Roma, a cărei proprietară este, a adus daune, a făcut abuzuri, a insultat, a făcut și a dres și urmează povestea pe care Elias o cunoaște în general, dar care nu spune prea mult. Așa cum intrase, Elias iese din sală gînditor, fără să dea bună ziua.

Agentul care bate la mașina de scris : Spune aici „ofensată moral". Moral, în ce sens ?

Femeia : Scandaluri, domnule agent. Ofensă la morala creștină.

Agentul : Acesta nu este un răspuns. Morala creștină este bună la orice, este peste tot.

Femeia : Din nefericire ! Sînt mulți care spun că-s creștini și merg la biserică pentru a-și acoperi fărădelegile. Eu știu ce înseamnă asta, dom'le agent, sînt martora... desigur, ați auzit despre martorii lui...

Agentul : În materie de mărturii poliția respectă Codul Penal și nimic altceva.

Femeia : Noi sîntem...

Agentul recitește declarația. Scrie că chiriașul a abandonat casa fără preaviz și fără să plătească chiria, că a lăsat pereții și ușile zgîriate și murdărite cu desene și fraze obscene și că ea consideră aceasta ca un abuz față de bunurile altora și apoi semnează cu o caligrafie lentă și tremurată.

Agentul : Ce fraze obscene ?

Femeia dă din cap, are mustață ca bărbații și ochi cercetători. Cuvinte murdare, spune ea cu glas scăzut.

Agentul : Și anume ?

Curbă în sus, curbă în jos, răspunde precupeața cu un glas și mai scăzut.

Agentul : Curbă ? Spune-i curvă, doamnă. Documentele trebuie să fie clare.

În spatele geamurilor poate fi văzut Elias, stînd la birou. Stă țeapăn ca lagartul său, ar spune agenții. Cu mîinile căzute, gînditor, absent. Gîtul se proiectează afară din gulerul apretat, ca un trunchi din piele și oase, iar ochelarii plutesc ca două sfere oarbe. De multe ori, cînd rămîne așa, se pot plimba și muștele pe lentile.

Dar nu doarme, căci unghia se ridică și cheamă : Pst, pst. Agentul care interoghează precupeața răspunde imediat la semn și intră în birou, tîrînd după el femeia, care dă din aripile ei de șaluri de merinos și-și zdrăngăne cerceii cu clopoței și cordoanele aurite. După ce o depozitează în cușca lui Elias, agentul pleacă liniștit : Îmi permiteți ?

Acum începe o altă cotcodăceală. Cu mîinile în buzunarele pantalonilor, îmbrăcat cu nelipsitul pardesiu, Elias se plimbă în jurul femeii. Ca la promenadă. Merge, se întoarce, nu se mai întoarce, se răzgîndește, pune mîna pe obiectele de pe birou, își așază părul, îl netezește, îl mîngîie ; după patru-cinci întrebări bine puse, află suficient despre motivele plîngerii precupeței.

Totul a plecat de la o frază imorală, „SOU UMA PUTA PORCA" (sînt o curvă nerușinată, era traducerea la care ajunsese precupeața Iehovei, pentru a scurta protocolul), dar în spatele frazei, în spatele sentinței scrise violent pe ușile și pe pereții casei din bulevardul Roma, el descoperă secretul Menci și maiorului în intimitatea patului. Intrări pe furiș, la ore înaintate, bancheturi deșănțate cu ușile închise, dineuri în pielea goală (se spune), sărutări pe tot corpul, încăierări la miez de noapte terminate cu dulci mîngîieri. Toate, de presupus, ilicite.

Într-un cuvînt : Neînțelegeri, se plînge precupeața. (Neînțelegeri. Desfrîu, vrea ea să corecteze.) El are oameni peste tot, subliniază femeia. O fetiță care face curat prin casă povestește că peste tot era numai dezordine. Că se insultau. Că o dată a deschis pe furiș ușa și ei se aflau în pat insultîndu-se unul pe altul și, spunea fetița, că aceasta îi excita și mai mult, astfel de măgării. Bineînțeles, între timp ei făceau alte lucruri.

Precupeața este foarte francă, multe din ceea ce cunoaște au ajuns la ea prin portăreasă, altele prin fratele acesteia, care o ajută pe ea la piață.

Șeful Elias dă din cap afirmativ. Portăresele (ce urechi bune au). Ce limbi ascuțite. Multe, căsătorite cu polițiști, sînt ele însele polițiste prin comuniune de bunuri ; altele, albine harnice care zboară din casă-n casă, fac curățenie strîngînd secrete și aproape toate sînt țărănci, dulăi fără zgardă, foarte domesticiți. Celui sărac îi scot un dinte, celui bogat îi fac vînt cu evantaiul. Ce pramatii, portăresele ! Sînt gata la orice semn, dar sînt foarte discrete, mărturisește precupeața pentru că a lucrat mulți ani în crescătoria din Sobreira, unde a avut multe prietene portărese.

Deci, foarte bine. Rîciind, rîciind, precupeața ajunge la concluzia că deși Dantas C. închiriase un apartament de la ea (la 07.05.1958, conf. plîngerii scrise), continuă să păstreze încă un apartament, undeva în alt cartier, pentru cea legitimă, adică pentru cea cu care era unit

de Biserică. Pînă aici, foarte bine ; doamna este și ea dispusă să tolereze unele lucruri, dar, fiind credincioasă, pentru ea căsătoria este un lucru sfînt. Și pentru Elias, numai că altul era motivul pentru care o chemase la poliție : 1958 a fost anul în care tatăl Menei a rămas mai mult timp în Portugalia și tații sînt totdeauna neîmpăcați cînd descoperă că fiicele lor se culcă în paturile amicilor. Dacă s-a întîmplat ca tații să fi avut ei înșiși aventuri cu acești amici, atunci să te păzească sfîntul, ei (tații) sînt neîmpăcați.

Proprietăresei de case și găini nu i-au plăcut niciodată astfel de imoralități. Două case maiorul, două case amanta, ca, de fapt, tînăra să-și petreacă tot timpul pe bulevardul Roma, așteptîndu-l și fumînd. Avea o brățară de aur la gleznă ? întreabă Elias mai mult pentru el. Așteptîndu-și amantul cu o brățară la gleznă, așa o vede el în casa respectivă. Adio casa din strada Luz, adio apartament, adio apartamentul cu parc și cu berze de lîngă Grădina Zoologică. Adio fetiței de altădată, cea cu păunii și cu pielea bronzată.

Doamna continuă să se lamenteze : După părerea ei, fata era foarte îndrăgostită, dar și proastă.

Știe că atît portăreasa cît și telefonista de la Marconi, care locuiau în aceeași casă, se săturaseră auzind certurile și injuriile. Maiorul, care avea niște plămîni de leu, la cea mai mică greșeală începe să zbiere, spunîndu-i că dincolo de ușa apartamentului fiecare avea li-

bertatea să facă ce dorește. Cam asta se întîmpla, sau poate nu are importanță. Bineînțeles că fata nu-l lua în seamă : „Sînt sătulă de libertate“, striga ea, pentru a fi bine auzită. „Toată lumea vrea să mă vadă liberă, iar eu fac ceva pe libertate.“ (Să facă pipi, spune precupeața, iertați-mi expresia.) Apropo : Domnule șef, rezultă că proasta voia să aibă un fiu de la el, dar că el nu voia să o asculte.

Un fiu ? Elias cere amănunte pentru a putea aprecia mai bine. De fapt era sigur, un fiu reprezintă cel mai înalt orgoliu pentru o femeie singură, pecetea finală, femeia renăscută prin misterioasa împăcare a cărnii și iubirii cum scria cineva în *Almanahul familiei ;* frază încadrată într-un chenar cu păsărele. Sigur. Absolut sigur. Elias poate să-și închipuie tragedia duetului ; maiorul vorbindu-i Menei despre independența amanților, prostiile care se debitează în amorul de rutină, micile amenințări, timiditatea prefăcută, toate rimele obișnuite în cîntecele crailor ; ea, desigur, înțelege, dar protestează, declarînd că iubirea este dăruire și posesiune, prin care se realizează libertatea. Între timp telefonista și portăreasa, cu urechile lipite de perete ca în foiletoanele ieftine, nici nu clipesc din ochi și înregistrează : „Că face ceva pe libertate“.

Astfel de lucruri pot fi spuse numai la poliție pentru că sînt în interesul justiției, clarifică în sfîrșit precupeața. Dar sînt și lucruri confuze, da. Chiar fetița care făcea curățenie povestea că ea, amanta, era prima care nu vroia

ca maiorul să-și abandoneze soția legitimă. Toate astea par ciudate, dacă stăm și ne gîndim. Îl vroia numai al ei, dar nu accepta ca el să se despartă de soția legitimă. De ce ? Din orgoliu ? Posibil. Precupeața se gîndise și ea, dar nu găsise răspunsul. În concluzie : s-a întîmplat măgăria despre care scrie în reclamație.

Dar nu numai portăreasa a dat crezare celor întîmplate, ci și telefonista și chiriașul de la etajul de dedesubt sînt de aceeași părere. Stimata doamnă nu poate preciza data la care au avut loc întîmplările, dar, punînd două degete la gură, indică luna decembrie. Cam pe aici, zice. Înainte de Crăciun, într-o dimineață în zori, pentru că soțul portăresei sosise din provincie în noaptea cînd s-a dezlănțuit acel cutremur : „Sînt o asta !“ și „Sînt o aia !“, după cum domnul șef știe foarte bine, suspină doamna.

Insistă că totul a fost foarte distractiv, tot ce se întîmpla era mereu foarte distractiv. Dar el mai avea și altele. Telefonista garantează că toate neînțelegerile porneau din gelozie, că avea și ea un altul, da, un al doilea. Cum a auzit și cînd a auzit este mai bine să nu cercetezi, căci telefonistele sînt cu toane. Au zile în care nu fac altceva decît să asculte convorbirile și atunci, adio, nimeni nu mai este stăpîn pe intimitățile sale. Ceea ce mă dereanjează pe mine nu este în ce fel își trăiesc oamenii viața, oricine ar fi, puțin mă interesează, ceea ce mă supără sînt prejudiciile

pe care ei mi le-au adus, repetă precupeaţa cu ouăle de aur. E grav, dom'le şef, să ţi se aducă daune şi să nu-ţi facă nimeni dreptate, e foarte grav.

Cu unele promisiuni, „o să vedem", Elias o expediază în sala agenţilor. Sînt toţi pregătiţi să înceapă să bată la maşina de scris.

POLIŢIA INTERNAŢIONALĂ ŞI DE APĂRARE A STATULUI
SERVICIUL DE INVESTIGAŢII

2. — a) vezi REFERATUL : Investigarea autoturismului CN-1401.

> Identificare : uşoară, pentru pasageri, marca Ford Taunus, culoare — cenuşiu metalizat. Documente şi înregistrare legală ; asigurare casco pentru bunuri şi persoane ; numerele şasiului şi motorului conforme. Propr. = fostul maior de artilerie, Luis Dantas Castro. Obs. = Vehiculul respectiv a fost găsit şi pus în paza acestui post de poliţie deoarece interesează cercetările în curs, privitor la tentativa de rebeliune militară la care a participat acest fost ofiţer.

Elias stă gînditor, ţine în mînă hîrtia.

Nu citeşte de mai multe ori, nu este nevoie ; conţinutul demonstrează legătura dintre cei doi încă de pe atunci şi se suprapune cu declaraţia precupeţei, totul legat ca în filme. Puţin mai înainte citise declaraţiile dactilo-

grafiate ale precupeţei : portărese şi vecini ascultînd cu gurile căscate tot ce se întîmplă pe bulevardul Roma. A citit şi nota primită de la PIDE : automobilul descris în detaliu : kilometraj, accesorii, nimic să nu scape, nimic să nu lipsească. Există şi o referire la un abţibild al Hotelului Ariston Palace-Barcelona, pînă şi asta ; monede găsite pe sub mochete : un ruj ; un serviciu de toaletă marca Dior, în sertarul de la bord, conţinînd şase pastile anticoncepţionale şi o unghie de porc mistreţ. La sfîrşit, analizele : nici o urmă de sînge, conchide referatul PIDE.

Perfect. Dar dacă nu s-a găsit sînge, există : spermă. Pauză. Urme de spermă. Iar pauză. Acum unghia magică scînteiază. „Urme de spermă umană, detectate pe scaunul din dreapta şi în interiorul uşii din dreapta (de partea Menei, natural), deoarece şi serviciul de toaletă se afla în interior, lîngă acel scaun." Încă o dată maiorul apare cu adevărata lui faţă, este doar un indiciu, o urmă. Un noian de insulte pentru un erou dintr-o poveste soldăţească. Totdeauna la fel, niciodată nu se dezminte pe el însuşi. Chiar cînd l-au descoperit putred, hărtănit de cîini, nu era mai mult decît o urmă, o amintire. Pentru că, gîndeşte Elias, nefericitul a luat cu el, pe corabia morţilor, a luat cu el adevărata lui imagine şi a lăsat, pentru cei ce au rămas în urmă, un ochi mînios ieşit dintr-o orbită şi o masă informă de maţe, carne şi tendoane acoperindu-i capul. Adevăratul său portret doar Sfîntul Petru ar

putea să i-l facă acum și poate nici acesta, se gîndește Elias, nu ar fi în stare de mare lucru, deoarece cînd a bătut la poarta cerului era numai găuri și din el lipseau prea multe bucăți.

Uite aici, în față, o unghie strălucitoare, chiar în centrul unui text al poliției. Și Mena este acolo, în aceste rînduri scrise și-a lăsat și ea amprentele, tot atît de neșterse ca și cele de pe pereții casei din bulevardul Roma. Ce-o fi făcut ea în noaptea crimei? S-a îmbătat? întreabă Elias. A ținut capul sus, scuipînd țigări aprinse ca un arhanghel de circ? În spatele ei este o umbră. Trebuia să fie. Un „Altul", a spus-o precupeața. Un oarecare, unul care întreține jeraticul sobei. Dar, cine anume e Celălalt? Un intelectual? Un formula zero Porche, trăgînd cu tunul și cu sticla din bar în bar? Un vechi cîrlig de pe timpul facultății?

Deși tîrziu, astăzi

șeful de brigadă se întoarce la celula Menei cu reclamația precupeței. Trebuie să discute repede, să o toropească cu alura sa de polițist obscur și răbdător, pentru ca să scuipe din ea, să lase să se întrevadă acea poveste intimă pe care Elias dorește să o cunoască pentru uz personal. „Zidul Plîngerii" (film biblic, slăbiciunea sa.) Ea, în întregime în *fado* de alcov magdalenic. El va asculta și va înregistra. La sfîrșit va trebui să șteargă din nou cu buretele destăinuirii mizeria vieții ei, căci în chestiuni de intimitate confidențele sînt indispensabile,

însă lipsite de valoare pentru redactarea dosarelor pentru proces. *Et voilà.*

Dar Mena citește plîngerea și o dă înapoi Da, este adevărat!

Șeful Elias: Confirmi, deci?

Ea: Și ce-i cu asta? Ah, bineînțeles.

Șeful de brigadă stă în cadrul ușii iar prizoniera în fundul celulei, cu brațele încrucișate.

Și acum? În fond, totul este foarte simplu. Acuzata recunoaște, polițistul pune ștampila și semnătura și precupeața ofensată va cînta din cotineața ei și se va agăța cît va putea de aripile judecătorului. Totul este simplu. Totul este în conformitate. Totuși Mena poate să recurgă la circumstanțe atenuante, dacă le are, trebuie să recurgă, asta este și opinia lui Elias.

Mena ridicînd din umeri: Circumstanțe atenuante?

Bluza cu care este îmbrăcată îi atîrnă ca un sac pînă pe coapse și-i dă aerul cuiva care abia a sosit dintr-o plimbare pe cîmp. Plimbare pe cîmp, gîndește Elias, dar în același timp ajunge pînă la el un parfum rar, o comunicare nevăzută, un ecou al ființei ei.

Mena, foarte dîrză, cu capul sus: Ce circumstanțe atenuante poate să reprezinte faptul că iubești un bărbat? Sau agravante? Sau poate vă interesează să aflați... Poate?!

O lumină stranie apare pe figura ei, o lumină care nu se vede, doar se simte și pe care Elias nu o cunoscuse încă. Ceva ce nu înțe-

lege exact, nu știe ce. Apoi, acest parfum. Este cu adevărat rar și foarte specific, este ca și cînd te-ar zgîria o umbră, cristale nocturne. Parfumul, gîndește Elias, este reflectarea ei, reflectarea trăirii ei interioare.

Șeful Elias : Agravantă sau atenuantă, această problemă este strict personală.

Mena se lipește de perete, rămîne cu brațele încrucișate, ca și cînd ar întreba : Și ce doriți ?

El o privește atent, aproape că o contemplă : împăturește hîrtia cu reclamația doamnei și cu două degete o netezește la îndoitură, grijuliu, ca un arhivar. Spune : După cum se vede, totul este simplu, totul conform legii. Își aranjează ochelarii cu vîrful indexului, dar pentru a o privi pe ea, nu hîrtia. Ea stă lipită de perete, indiferentă, cu un aer plictisit. Nu mai spune nimic, dar atitudinea ei îi amintește șefului de brigadă de un film american, unde o tînără fată sta în așteptarea amantului-matelot. Acum nu-i mai amintește de cîmp, acum este doar o femeie rătăcită prin casele de toleranță, cu bluza amantului pe ea, pentru a nu-i uita mirosul. Pentru asta, și pentru multe altele este o adevărată femeie, reflectează Elias.

Șeful Elias : Să sperăm că judecătorul va aprecia corect. După cum bine se vede, nu este vorba de cine știe ce daune materiale.

Mena rămîne în aceeași poziție. Judecătorii ! Puțin îi pasă. Dar Elias îi atrage atenția să nu-i trateze cu ușurință. Îi cunoștea pe

acești imparțiali. Fățarnici spîni, cu păr în urechi, scuipînd fiere amară din toți porii. De aceea îi atrage atenția. Judecătorii, eminențe suspicioase. Plini de toți dracii cînd simt că pot acuza de perversiune pe cei ce le cad în gheare.

Perversiune. Mena abia reușește să nu izbucnească într-un hohot de rîs. Fiți liniștit, zice. Eu n-am nici o reticiență, pot să le spun orice despre perversiune. Și, dacă vor, și în scris. Ce este rău în asta ? Elias o are drept în față, se află acolo unde peretele prezintă o ieșitură. Perversiuni, o tîmpenie din aceea de pe perete ? întreabă.

Și continuă. Nu mai fumează și nici nu-și amintește de țigară. Atunci Elias simte că astfel de întrebări ar avea efect. Ea începe, începe să povestească despre acea noapte de mare disperare, crăciunul anului 1958. Sînt chiar atît de primitivi ? Judecătorii ? Îi sperie atît de mult o femeie care mărturisește că s-a culcat cu un alt bărbat ? De ce să-i incomodeze cuvîntul amantă ?

Povestind sub formă de întrebări, încetul cu încetul ea se îndreaptă către ceva impersonal. Elias nu asistase niciodată la o astfel de confesiune. Ascute cît poate de mult urechea și lentilele (umplînd cu propria-i imaginație spațiile albe). Mena avansează, avansează în fraze cu dublu înțeles sau cu subînțeles. Aproape că a ajuns la zidul plîngerii, mai lipsește foarte puțin. A ajuns acolo unde decla-

rase maiorului : „Ieri m-am culcat cu altul", a spus-o aici, acum în celulă, dar în cuvinte cu subînțeles. Și continuă pe același ton, cu indiferență. Parfumul său ajunge din cînd în cînd pînă la polițist. Elias îl simte amestecat cu povestirea, ea povestește cu o dezinvoltură care depășește atmosfera celulei poliției.

„O prostie", aude el. Dar nu este o ușurare pentru acum, în prezent, ci pentru atunci, în trecut, cînd au rămas amîndoi muți, în tăcere, după ce îi mărturisise totul lui Dantas C. „Prostie", a fost tot ceea ce ea a reușit să pronunțe, părea că ar vrea să spună că niciodată în viața ei nu va mai iubi atît de mult pe altcineva ca pe acel bărbat trădat, pe care îl iubea pînă la sacrificiu. Dantas C., după ce lăsase să se scurgă un timp : „Îl cunosc ? Aș putea să știu și eu cu cine ai făcut-o ?"

Spînzurat în pardesiul său, postat în cadrul ușii, Elias încearcă să și-l închipuie pe maior cum o întreabă, senin și calm despre aventura ei. Cum a fost ? Cînd a fost ? Unde ? De cîte ori ? Cum și de ce manieră ? Pînă cînd, cu tot curajul și orgoliul de care este capabilă ea nu mai poate rezista și aleargă spre el îmbrățișîndu-l în lacrimi : „Am făcut doar amor. Doar atît am făcut !"

Mena : Știu, ne place cînd cineva recunoaște o greșeală, știu asta foarte bine. Dacă m-am decis să povestesc tot ce s-a întîmplat, am făcut-o pentru că trebuia s-o spun, de ce nu ? Natural, nu cred că există cineva care să nu fi făcut fapte de care să-i pară rău. Mărturisesc ? Asta liniștește, o femeie care se căiește este reconfortată. Și mai mult cînd are circumstanțe atenuante. Dar, trebuie să vă fie clar, ceea ce spun acum nu voi spune în nici un tribunal, niciodată. Despre asta să nu-și facă nimeni iluzii.

Am acest drept ? Repetă : „Să nu-și facă nimeni iluzii". Nu este pentru prima dată cînd Elias presimte că, oricum ar întoarce această poveste, tot el va fi cel în picioare. El, Covas. Și tace. Ascultă în continuare povestea Menei, agățată nebunește de maior, „doar amor am făcut, doar atît am făcut", dar acum el o urmărește din alt unghi. Atenție, atenție, mai multă grijă la aparatele de ascultat : de acum înainte fecioara cu păunii și aventurile ei deocheate se află în aparatele de înregistrat împreună cu el. Are altă înfățișare, alte lentile. Dar și ea, mai atentă, se destăinuie expunînd o altă fațetă, cea de „cumințică", înfășurată în voaluri de remușcări. Atenție, atenție : benzile de magnetofon. Lacrimi de sirenă și coarne care iartă : *errare humanum est*[1]. Aici ne aflăm.

Mai departe. Mai departe, în *dosare*, Mena continuă să vorbească. Din cîte se înțelege, după ce a fost informat despre secretele patului străin și a înregistrat remușcările frumoasei adultere, maiorului i-au sărit balamalele și i-a aplicat o bună lecție cu palme, așa cum procedează orice bun păstor cu oița rătăcită. Ah,

[1] A greși e omenește (lat.).

tigrul ! Lecția a fost aplicată cu atîta sentiment și cu atîta dedicație încît, surprinsă, ea își pierdu echilibrul și căzu grămadă într-un colț.

„Cățea nenorocită", strigă el. „Te culci cu altul și-mi povestești totul ca să savurezi iertarea ?"

Dacă nu s-a întîmplat chiar așa, în tot cazul sîntem pe aproape. Cățea, scroafă de *merdă,* asta, cu siguranță, le-a spus maiorul.

Mena : Este adevărat că eu nu aș fi suferit atîta dacă nu aș fi fost brutalizată : insulte, palme (chiar peste fața femeii), se înțelege. Dar ceea ce șochează pe alții, nu numai pe precupeață, sînt urmele rămase pe pereți. Monstruozitățile groaznice care au rămas acolo. Restul se șterge, numai că în continuare totul s-a complicat.

Vorbește mereu pe ocolite pentru ca, în cele din urmă, să ajungă la foarte direct ; problemă de ascuțire a urechii. Povestește mai mult decît spune, acesta este atuul ei. Din această cauză, pentru a evalua cuvintele la înțelesul lor real, pentru a evalua corect faptele, Elias face lumină în cele ce ea povestește, interpretînd reacțiile lui Dantas C., caracter irascibil, cu ajutorul experienței sale despre viață. „Scroafă de *merdă.*" Dacă nu a fost chiar așa, sîntem pe aproape.

Nu este nevoie să fii mare ghicitor pentru a deduce că de la acele cuvinte s-a ajuns la mîzgăliturile de pe pereți. Cînd s-a văzut singură, disprețuită, plină de sînge, singură în

colțul camerii, înconjurată de pereți, de mobilă, de obiectele din jur, cu maiorul liniștit, mîngîindu-și coarnele sub cearceafuri, atunci ea și-a pierdut cumpătul. A urmat ceea ce se cunoaște : Mena, mîzgălind cu pixul pereții, ușa, ferestrele, tot ce era în jur, tot ce limita cîmpul ei de acțiune, tot ce-i apărea în cale, pentru a se citi cît mai bine :

SÎNTOSCROAFĂDECURVĂOCURVĂPURCEASCROAFĂ camera, holul, coridorul, pînă cînd, sfîrșită, ajunge în baie, unde gîfîie obosită.

Vroia să se vadă în oglindă, gîndește Elias, malițios. Dar nu era așa. Din contra, Mena vroia să fugă de ea însăși. Alunecase pînă acolo, tîrîndu-se pe lîngă pereți, rănindu-se, tăindu-se în obiecte, și cînd ridică ochii și se văzu în oglindă, nu se recunoscu. Refuză să recunoască acea figură plină de sînge și, cu o furie și mai mare, începu să mîzgălească cu tuș figura din oglindă. Dar sticla refuza vîrful pixului scoțînd sunete stridente ca scrîșniturile din dinți.

Mena : Pereții, doar pe ei au rămas urme. Cîțiva pereți zgîriați și o ușă, nu mai știu exact. Și pentru un fleac ca ăsta să grohăie judecătorii sau cine-or fi ăia ?

Elias : Știu eu ? Nu sînt judecător.

Mena : În ceea ce privește doamna precupeață, să facă ce vrea, n-are decît, treaba ei. Dimineața cînd m-am dat jos din pat, așa goală cum eram, am încercat să curăț, să șterg porcăriile scrise. Eram toată goală. Nici nu

m-am gîndit să mă îmbrac, vroiam doar să șterg toate prostiile scrise, să mă liniștesc, Dumnezeu știe ce mai gîndeam. Nu am reușit. Nu-i nimic, o să se șteargă totul la tribunal. Ce mai vrea și femeia asta ?

„Era dezbrăcată." Chiar ea a recunoscut. Goală, așa cum ieșise din brațele maiorului, spălînd pereții cu disperare. Iar maiorul dormea somnul înfrîngerii, împăcat acum cu trupul femeii. Nu a spus asta, normal, dar astfel de secrete sînt descifrate de Elias, privind-o pe Mena, și ele trebuie menționate. Toată lumea știe că vijelia geloziei este acoperită de furtuna patului, așa se clădește viața tihnită a dragostei. Ceea ce este necesar, ceea ce șterge totul, spune Elias, este credința în dragoste și așternutul bun, restul merge de la sine.

În fine, Mena termină. Îl fixează. Aprinde o țigară, stinge chibritul, privindu-l țintă.

Satisfăcut ? întreabă.

Elias gîndește : Femeie denaturată. Își potrivește fularul. Reclamația nu pune probleme, zice cu glas tare. Daune materiale, celelalte amănunte nu au importanță.

Mena îl ascultă fără să-l lase din ochi. Capra. Capră denaturată. Pentru Elias, toată această istorie, așa cum fusese povestită, a fost doar un mod calculat al ei de a-și arăta disprețul, se vedea de departe. Disprețul femelei zdravene, pînă și acel parfum de femelă dezlănțuită era prezent în ea, dispreț, aroganță, trucuri umilitoare de capră.

De aici și lipsa de pudoare cu care își dă rochia jos, rămînînd goală, acolo, în fața polițistului.

Elias : Repet, plîngerea pretinde doar atît : vinovată sau nevinovată, atît interesează. Sau n-ați înțeles ?

Mena : Foarte bine. În acest caz pune culpabilă, că dă totdeauna mai puțină bătaie de cap.

Prostie ! Își aranjează părul cu vîrful degetelor : Prostie, pe deasupra sînt și la ciclu... O porcărie, asta e tot.

Înalte ziduri galbene

Covaš, am vorbit azi cu avocatul, ne-am înțeles de minune. Știi, cînd am unul ca el îi dau frîu, dar nu-l las liber, mă pun în situația lui, cum s-ar spune. Tipul se lansase bine în discuție astăzi. Și încă ceva : am rămas cu convingerea că respectivul era pornit împotriva maiorului, îi poartă o pică nebună. Ia ascultă, trece, trece o altă ambulanță. Este o adevărată porcăriee ; în mai puțin de cinci minute trei ambulanțe. Ori mă mut cu cabinetul, ori mă duc învîrtindu-mă într-o bună zi. Dar, cum îți spuneam... Cum îți spuneam, poate că nu știai că tipul îl cunoaște pe maior de cîțiva ani buni. Se cunoșteau de mult, prietenie, relații comune. Tipul crede că maiorul suferea de ceea ce se numește impuls de dis-

trugere și de autodistrugere și că bravurile lui veneau din aceste impulsuri.

Elias : Într-un roman pe care îl citea caporalul am găsit un pasaj, care spune : „El insistă, conduce o cauză pierdută și nu se teme de pedeapsa lui Dumnezeu". Eu văd aici o anumită confuzie. Un caporal subliniind fraze dintr-un roman pentru a sugera celorlalți intențiile sale ? !

Acest impuls sau complex de distrugere, continuă inspectorul Otero, se manifesta printr-o atitudine (avocatul o numea obsesie), care oscila între devotamentul cel mai profund și cruzimea cea mai animalică. Povestea cu extremele care se atrag, în mare spunînd, bineînțeles. Omul pare că se considera o specie de înger răzbunător. Cînd făcea serviciul militar în India, pe timpul terorismului, primul lucru pe care l-a făcut a fost să trimită sergentul la închisoare și să pedepsească un ofițer. Asta, știi, se numește să pornești războiul începînd cu familia, dar așa a făcut. Și nu numai asta, Covas, nu numai asta. Dantas, pe lîngă că era răzbunător, se pare că era și un adept al lui Egas Moniz[1], pe cuvînt, adept al lui Egas Moniz, cu trup și suflet. Odată, din cauza unei greșeli pe care o făcuse, o nimica toată în litera regulamentului, s-a prezentat la comandant și i-a cerut să dea ordin să fie pedepsit.

---

[1] Antonio Caetano de Abreu Freire Egas Moniz (1874—1955), medic, premiu Nobel pentru lucrările sale în domeniul angiologiei, neurologiei și altor lucrări științifice, persecutat politic de Salazar.

Elias : În istorie și în pilde n-au lipsit niciodată astfel de portughezi. Și este acolo, sus, cel ce mă vede că nu mint.

Acolo ? întreabă Otero. Apoi : La dracu ! Dumneata și mania improvizațiilor.

Începe din nou să-și aranjeze mustața care este căzută ca cea a morselor. Are o mustață galbenă și o barbă de culoarea coceanului de porumb. Se întinde în fotoliu cu aerul celui care își amintește ceva important :

Un tip de cincizeci de ani, Covas, un tip care obișnuia să bea, căruia îi plăceau aventurile, un tip foarte, foarte inteligent și, se pare, simpatic, un astfel de tip ținea să se sinucidă și era conștient de aceasta.

• Să se sinucidă cu fetișcana, spune Elias, învîrtind între degete o gumă de șters, marca

ELEFANTE 101

pe care o luase de pe biroul inspectorului. Ce aiurită marcă, Elefante ! Ce legătură or fi avînd elefanții cu ștersul urmelor de creion, spre exemplu în Brazilia, unde sînt numai aligatori ?

Inspectorul : Dumneata, am impresia, îl vezi pe maior capabil numai de bătălii sub cearceafuri.

Da, poți avea dreptate, recunoaște tot el imediat, n-o putem exclude pe fetișcană. O iapă ca Mena ar putea reprezenta o dorință evidentă pentru orice bărbat (Otero, în raționamentele sale, se agață totdeauna de evidențe). În primul rînd acel corp care este mai mult

decît superb. Un adevărat spectacol, să recunoaştem. Recunoşteau, de fapt. O astfel de minune nu se creează în fiecare zi. Altoieşte un pedigri ochi verzui, păr negru, alură, unde mai găseşti aşa ceva. Doar prin încrucişări conduse ştiinţific, doar aşa se mai poate ajunge la un astfel de exemplar. Pedigri, subliniază Otero. Exact ce le lipseşte portughezelor noastre, care au picioare scurte şi sînt sperioase ca măgarii.

Elias : În ce mă priveşte, eu mă mulţumesc şi cu ale noastre.

Otero continuă să vorbească despre femeile portugheze. Spune că sînt un scurt popas înainte de desfrîu. După teoria sa totul este legat de alimentaţie şi de dificultăţile de ordin istoric, care nu se pot aplica în cazul de faţă (Mena). Mena este un repertoriu de tentaţii, este suficient să o priveşti. Şi ea îşi cunoaşte bine calităţile. Trebuie să fie din acelea care, cu cît te afunzi mai mult în fîntînă, cu atît mai multă apă trebuie să pompezi. Vai de bărbatul care i-a căzut în gheare. Imaginea poate fi puţin forţată, cea cu apa, cît despre fîntînă, sîntem pe undă. Dar comparaţia lămureşte.

Logic, continuă el. Cît despre maior, cu ai săi cincizeci de ani şi destul de ruginit, trebuie să fi avut unele dificultăţi cu fetiţa. Elias are dreptate cînd face aluzie la bătălia de sub cearceafuri, pînă aici sîntem de acord. Dar greu de gîndit că lupta era din lipsă de

vocaţie sau că această presupusă lipsă explică totul. El, Otero, admite posibilitatea unui eşec, dar dacă a fost, cu atît mai bine, căci totul a rămas între ei doi. În astfel de chestiuni, în general, lumea se înşală. Eşec ! Otero surîde cu înţeles : cuplul care începe cu eşec nu înseamnă moarte : cel lipsit de vocaţie rămîne sub cearceaf, am trecut toţi prin asta, cine nu a trecut ? Dar, aproape totdeauna, femeia se umple de un complex matern, instinct de protecţie şi alte sentimente derivate şi niciodată nu dă bir cu fugiţii. Dumneata o să întrebi dacă asta este o regulă ? Crezi că nu am dreptate ?

Elias : Eu nu am întrebat.

Otero : Nu ai întrebat, dar ţi-o spun eu. În caz de eşec, Covas, nu orgoliul îl preocupă pe bărbat. În caz de eşec, el rămîne legat pentru că s-a grăbit. S-a grăbit să mănînce în disperare, dar nu se agaţă de prejudecăţi. Şi atunci, fie ce-o fi, scuză-mă. Mai tîrziu totul se rezolvă. Atunci cînd se rezolvă, atunci se face pasul către marele festin. Nu există femeie deşteaptă care să renunţe.

Elias aşază guma de şters pe birou : Prin această teorie, vrei să spui că Dantas C. a început în patul de căpitan de artilerie şi a terminat în cel de colonel în retragere. Şi Otero : De ce nu ? Merită să vezi cît era iapa de prinsă. Aminteşte-ţi de referatul cu maşina, care probează că maiorul era din cei care pornesc

cu viteza a cincea și trec peste semnalele interzise. Chestia cu referatul nu este decît o mîrșăvie a celor de la PIDE pentru a băga bețe în roate, comentează Elias ; și chiar în acea clipă se aude pe stradă sirena unei ambulanțe și se vede clipitul albastru-electric. Încă una, protestează inspectorul, numai în țara asta i-ar trece cuiva prin gînd să instaleze sediul poliției într-o zonă cu spitale. Și apoi : Dacă într-o zi ne scapă un arestat pe fereastră, o să ne împungem în coarne cu ambulanțele, așa cum te văd și mă vezi.

Elias : În Portugalia, circulația pe străzi este făcută să îngreuneze traficul vehiculelor și să ușureze fuga pungașilor. Am auzit asta de la un agent de circulație dintre cei mai experți.

Inspectorul : Ciungul ?

Elias : Sașiul. Cel cu veleități de daltonist.

Ah, face Otero, cu acreală. Foarte bine și se întinde și mai comod în fotoliu.

Este ceva nelalocul lui în acest cabinet, care pare a fi orice, numai un cabinet de poliție nu, își șoptește ironic Elias, trecînd în revistă camera. Ori că sala este prea goală, ori că cele două fotolii de piele sintetică degajă o noblețe suspectă pentru scopul în care sînt așezate acolo. Elias este foarte sigur că ceva nu este în regulă, ceva nu este la locul lui. Fotoliile și cele două mustăți galbene care domină spațiul îți sugerează anticamera unui stabiliment de prostituate, cu dosare și cu un portret al lui Salazar pentru a

masca totul. Chiar Otero, deschizînd cu mișcări lente și studiate tabachera pare că stă în așteptarea unei dame de consumație numai șolduri și parfumuri : *Mon cher*, scuzați întîrzierea !

Otero își proiectează în sus, cu aroganță, bărbia : Dacă de exemplu, Covas, repet, doar așa ca să vorbim, cu titlu de informație și nimic mai mult, dacă ți-aș spune că maiorul întreținea relații cu cineva de la PIDE ?

Ridică o țigară la gură, dar nu o mai aprinde. Șeful de brigadă gîndește, o să rămînă așa ca o marionetă, mișcînd din mustață pînă la sosirea lui don Sebastião.

Dacă ți-aș spune, Covas, că avocatul, cînd l-a vizitat pe maior, a descoperit, amestecat printre arestații din fort, un anume Casimiro Monteiro, nu știu dacă ai auzit despre el, și că acest Casimiro era o veche cunoștință a lui, de pe timpul Indiei. Mă ierți, eu repet ce spunea avocatul, care-l cunoștea pe Cutărică ăsta, din niște procese politice. M-a asigurat că nu avea nici cea mai mică îndoială că tipul era o gorilă de la PIDE.

Inspectorul cu țigara în gură ; cu ochelarii polaroid reflectînd scîntei polaroide, are o alură distantă, voiajată — făcea tot ce putea să pară astfel. El, avocatul, nu înțelegea povestea și mai ales cum ajunsese Casimiro să se infiltreze printre răsculați. Cum a putut un cameleon atît de grosolan mascat, o gorilă de mărimea unui King-Kong, se pare, cum a putut

să se infiltreze printre arestați fără să fie suspectat. Da, da, zice Elias. Și inspectorul : Mă îndoiesc, nu este ușor să-ți dai seama ce se urmărea cu acest joc.

Elias : King-Kong ? Parcă-l văd, acolo în India, executîndu-și calitățile predilecte cu autohtonii teroriști, în timp ce asculta valsuri de Strauss la patefon.

Otero : Da ? Face o pauză. Revine : Dar în viața maiorului mai este un King-Kong. Celălalt King-Kong, ca și ăsta vine de dincolo de pădurea colonială și are altă mutră. Mozambic, subliniază el, pentru a localiza personajul. Mozambic, furtuni, contrabandă, avocatul spunea că jumătate din taxiurile din Lourenço Marques erau ale lui. Un leu de noapte, cu barba în dinți și cu păr pe inimă. Da, subliniază inspectorul, un rasist. Rasist, rasist, dar, curios ; fidel unei mulatre cu care trăia de mulți ani. Pare de necrezut, nu ? Femeie mulatră, copii mulatri, el rasist — se poate ceva mai curios ?

Elias : Știu, maiorul i-a luat mulatra, iar copiii s-au împrăștiat printre lăzile cu gunoaie.

Otero rămîne cu țigara pleoștită, dezgustat : Termină cu gluma, Covas. Cînd este vorba de fuste, nu mai există explicații. Iată : tipul încornorat aranjează o întîlnire într-un bar unde provoacă o dispută cu doi metiși, oamenii lui Dantas. Așa cum povestea avocatul, trucul a reușit și Bandarra i-a pus în piept o țeavă de 32, cu cocoșul tras.

Elias : King-Kong al doilea ?

Otero : King-Kong, africanul. Se numea Bandarra. Se aplecase bine spre el, cu arma țintind în mijlocul pieptului și, după cîte se cunoștea, individul nu greșea niciodată. Dar maiorul, deși vedea foarte bine, se făcea că nu-l vede. Nu-l lua în seamă. Pur și simplu, îl ignora. Nu fusese niciodată în Texasul lui Malaposta ; dar cunoștea un truc. Îl privi cu seninătate și cu două degete rupse o floare care se afla într-o glastră, alături de tejghea și și-o puse la butonieră. Calm. Repet ce mi-a spus avocatul, exact ce mi-a spus el. Covas, ascultă, fii atent ! Cei doi față în față, țeava pistolului spre butonieră, grozav, nu ? maiorul, care în astfel de situații avea sîngele mai rece decît un sloi de gheață, îi oferise ca țintă floarea de la butonieră : „Țintește aici, negustor de negri ! Țintește aici !“ Și așa, cum s-ar spune, scapă de la moarte, salvat de o floare, căci Bandarra se înmuie ca o cîrpă, coborî pistolul și renunță.

Elias : Și eu care credeam că în mijlocul *selvei* totul se rezolvă prin eliminare.

Otero : Pe cine să elimine ? Pe maior ? Nu era omul făcut pentru o astfel de moarte.

Pînă la urmă inspectorul își aprinde țigara. Trage un fum și se uită să vadă ce impresie a făcut. Avea de lucru, îi intraseră alți oameni în plasă.

De fapt, continuă el, în aceeași noapte se întîmplă un alt eveniment : un negrișor, care obișnuia să bea mai mult decît trebuie, fu găsit întins pentru totdeauna pe o plajă, trimis

la plimbare pe lumea cealaltă cu un încărcător întreg în burtă. Cine-l omorîse ? Bandarra, după cum s-a constatat mai tîrziu. Tribunalul avea toate probele şi nici el nu nega. Toţi, inclusiv Otero, erau de acord că Bandarra o făcuse pentru că fusese rănit de moarte în orgoliul său de pistolar. Se înţelege reacţia unui King-Kong care se topeşte la vederea unei flori la butonieră şi care, după eşecul suferit, întîlneşte un glumeţ de ocazie în gunoaiele nopţii africane. Dar această circumstanţă atenuantă nu a mai fost necesară. Ce putea să rezolve o astfel de invocaţie ? În ziua judecăţii însă, sosiră în faţa tribunalului doi martori, doi vîntură-lume, care jurară că negrul de pe plajă era un pungaş care umbla noapte de noapte după găini şi alte animale domestice. Judecătorul crezu tot ce spuneau martorii, mai ales că aceştia veneau de la o vînătoare de hipopotami şi bătînd cu ciocanul sentinţei îl trimise pe Bandarra acasă cu pedeapsa suspendată pentru totdeauna. Înţelegi, Covas ?

Elias : Dacă acest avocat, Gama e Sá, ne-ar mai spune şi alte poveşti, am afla că el nu a scăpat nici o ocazie de a suspenda şi alte pedepse.

Inspectorul rămîne iar cu gura căscată, începe să sufle fumul de ţigară în rotocoale şi inelele se ridică vertical şi lent spre tavan. Bine, bine, zice. Numai că Gama e Sá a fost eliberat chiar astăzi din detenţie şi cel care trece tot azi la treabă eşti tu.

Eu ? întreabă Elias.

Inspectorul vorbeşte de sus. Suflă alte rotocoale de fum : Eliberarea avocatului ne obligă să facem publică arestarea Menei. Deci, apasă pe accelerator, Covas, zice el, urmărind covrigii de fum şi acum Elias începe să privească şi el la covrigi. Apasă pe accelerator şi termină odată cu arestata, înainte de a veni PIDE să ne-o ia. Întrerupe orice alte probleme, nici un angajament aici la noi. Să faci aşa cu mîna şi nici fumul să nu se mişte. Este adevărat, inelele albe ies din gîtlejul inspectorului la intervale regulate şi de aceeaşi mărime. Par halourile din jurul capetelor de sfinţi, mici coroane plutitoare : una din ele se opreşte în faţa portretului lui Salazar. Elias parcă aşteaptă să-l vadă pe sfîntul spirit din tablou în chip de porumbel alb, rupînd perdeaua şi zburînd spre cerul constelat cu inele, lăsînd în zbor, în urma lui, o dîră de excremente.

Otero, rotunjindu-şi buzele la fiecare inel : Dă drumul iepei, Covas. Să folosim noi toate avantajele, înţelegi ?

Elias înţelege : toate avantajele. Ordinul *Directorului Judiciaribus* pentru a o transfera cît mai repede la închisoarea de femei. PIDE este interesată să o ia în primire în vederea „analizării" crimei. Elias ştie. Elias înţelege. Dar nu la PIDE se gîndeşte el, ci la faptul că ceilalţi nu au fost încă arestaţi (o altă sirenă de ambulanţă se aude afară), n-au fost încă arestaţi caporalul şi arhitectul. Nu se gîndeşte la zidurile galbene ale spitalului spre care se îndreaptă ambulanţa, ci la cele ale închisorii preventive

de femei, ceva mai departe, în spate ; femei muncind, femei schimbînd între ele bilete. Îl vor lăsa fără domnişoara cu păunii. Tocmai acum cînd mai avea puţin şi termina cercetarea !

Otero : Şi cu plîngerea asta ? În fond, ce s-a întîmplat ?

Elias : Nimica toată, fleacuri sub influenţa alcoolului. Zgîrieturile erau atît de profunde încît au trebuit să fie din nou văruiţi pereţii.

Inspectorul : E clar, fetişcana are şi vocaţie de femeie bună la toate. Nu-i aşa ? Spală podele în pielea goală, dar şi pereţii de mîzgălituri. Covas, femeia din mîna ta este bună la toate : capabilă şi de pornografii, specialitate rar întîlnită.

Elias : Oh, oh, nu mă face să rîd că sînt în doliu.

Inspectorul : Sînt unele voci, doar imprimate, se desluşesc doar cînd se învîrt plăcile. Te-ai învîrtit cu mieluşica şi *nunca mais é domingo,* nici duminică, nici sărbătoare !

Elias priveşte la unghia gigantică şi transparentă. Vede. *Ziduri galbene înalte.* O incintă cu gratii şi femei arestate. Paznici-călugăriţe, una din ele, îşi aminteşte un film cu actriţa Elga Liné, pe care a văzut-o într-o versiune cinematografică jucînd rolul Sorei Mariana Alcoforado, cea cu scrisorile de dragoste. Dar aceasta semăna numai de departe cu paznicele de aici. Aceeaşi eleganţă, da, dar buzele celor de aici sînt dure şi toate au sprîncene bărbăteşti. Sora Bibliotecară, faimoasa soră bibliotecară, se spune, are mania să citească cărţile religioase urmărind rîndurile cu degetele arestatelor. O ştie. Un fel de călugăriţă Mariana, dar de cealaltă parte a medaliei ; o Mariană aplecată deasupra arestatei novice, murdărind-o cu balele şi plimbîndu-şi pofta rugăciunilor în susul coapselor arestatei. Dacă Mena îi va cădea în gheare, sora n-o să aibă probleme.

Inspectorul continuă să populeze cabinetul cu inefabile coroane de fum.

Altă ambulanţă, ce porcărie !

VI

Era pe la unsprezece noaptea, unsprezece bătăi de clopot, una după alta deasupra acoperișurilor caselor din cartierul Catedralei, cînd Elias se așază la masa din sala lagartului, cea cu vedere spre Teju.

Mai înainte însă mîncase obișnuitul său grătar în sala cea mare a restaurantului Estrela do Limoneiro, la o masă între tejghea și ușa care dădea în stradă. La acea oră, a deznădăjduiților, foarte puțini clienți se aflau în compania lui Elias. I-au atras privirea două bătrîne, între 52—54 ani, cu șervețelele la gît, aruncîndu-și mereu castanietele ochilor spre o masă din colț ; trei cuști de canari suspendate de tavan în fața jaluzelelor. Deasupra bufetului se afla un afiș al cocoșului din Barcelos, propagandă turistică pentru : *Vizitați Portugalia.*

Elias are în servieta sa și cîteva piese ale procesului Dantas C. După ce a mîncat, a rămas îngîndurat privind la oasele cotletului zăcînd în farfurie ca niște fosile de muzeu. Meditează la necazurile gripei. Din cînd în cînd ridică două degete la ochi, coboară obloanele și rămîne cu ochii închiși ca în somn ; așteaptă așa un timp, apoi se gîndește din nou la gripă. Pardesiul său este greu (miroase a șifonier și a naftalină), se simte în el ca o broască țestoasă care și-a scos capul minuscul din carapace. Își amintește de Mena descriind Noaptea Generalilor. Și de alte nopți, țigări în celulă, fum de țigară în *Casa da Vereda.* Rămîne cu ochii înroșiți închiși încă un minut și, cînd îi deschide, o vede pe Mena în acea poziție, cu genunchii depărtați și cu smocurile de la subsuori ca două flăcări negre. Buzele Menei albe ca varul. „Azi sînt și la ciclu !“ Capra. În acel moment parcă l-ar fi stropit cu sînge din cap pînă-n picioare, scroafa, marchiza de bordel.

De cîte ori un tramvai urcă pe stradă, sala restaurantului se cutremură, iar canarii care dorm pe trapezele cuștilor încep să se balanseze. Dar ei nu iau în seamă, nici măcar nu-și scot ciocurile de sub pene. La masa din colț, cele două femei continuă să molfăiască. Elias le observă cum iau la intervale regulate cîte o linguriță de compot adus de acasă într-un borcan.

„Moralmente eu nu-i datorez nimic, el îmi este dator mie.“ Vorbește stăpînul cîrciumii, care stă cu doi clienți la tejghea. Elias îi face semn de la masă să-i aducă nota de plată și cu gura deschisă către canarii adormiți, începe să-și pompeze jeturi din sprayul antigripal. Cînd coboară privirea dă de cele două femei din colț fiecare cu cîte un inhalator în mînă, aruncîndu-i zîmbete complice. Ca și cum ar fi spus : Și noi. Și noi — dar, cine știe, poate pompau din sprayuri antiasmatice, căci ale lor

erau enorme, adevărate claxoane de automobile din deceniile trecute.

Andante, spune. Și pleacă din restaurantul Estrela do Limoneiro. Puțin mai sus, în Piața Catedralei, se întîlnește cu cîțiva tineri îmbrăcați în haine de legionari salazariști, care lipesc afișe pe pereți, PORTUGALIA MARE, PORTUGALIA IN INDIA dădeau cu bidineaua, lipeau hîrtiile, dar cu teamă, se temeau de ceva. La această oră din noapte, gîndește Elias, ăștia se mișcă de parcă fac o treabă clandestină. Apoi admite, poate se rușinează de bufoneria lor.

Afișul, India, armata portugheză, toate îi amintesc de un manifest pe care știe că îl are în servieta sa, dar care are un conținut contrariu : Jos Guvernul, Jos cu Salazar, corupție, aventurism, ceva în acest sens. Se oprește să citească mai atent afișul de pe zid : „Corupție în Forțele Armate", era titlul, „onoarea și tradiția militară trădate de înalți comandanți care se îmbogățesc din afaceri murdare". Erau aceleași cuvinte și chiar virgule. Elias ar fi jurat că este la fel cu cel pe care îl avea în servietă. Luă o frază de aici alta de dincolo și recompuse din memorie textul acuzator. Pe măsură ce pășește înaintînd pe caldarîmul pietruit al străzii, ascultînd televizoarele, care se aud de la o casă vecină la cealaltă, Elias înțelege.

Ajuns în camera sa, pune servieta pe masa din salon și în fața ochilor săi apare manifestul : are conținut identic cu textul din afișe.

„Corupție în Forțele Armate", ca în textul pe care el îl recompusese din memorie în timp ce se întorcea spre casă. Pînă și caracteristicile literelor se aseamănă. Și formatul. Ah ! ce memorie !

În picioare, se uită în diagonală la text ; aproape că nu-l citește, nu este necesar. Memoria. Ce memorie am ! Elias este orgolios că în labirinturile țestei sale se află depozitat fișierul cel mai prețios, deoarece, nefiind scris, este netransmisibil. Îl poartă cu el în viață și va dispare odată cu el în clipa în care va păși în lumea de dincolo. Dar atîta timp cît nu a sosit acea clipă, el, Covas, se poate bizui pe ceea ce știe ; redă gesturi și fapte din camera obscură a trecutului, vede și descrie tot ce s-a întîmplat, secvență cu secvență, ca o bandă magnetică, chiar mai bine, poate și mai fidel. Memoria, cel mai *best* polițist. Să-ți exersezi memoria (totdeauna a spus-o) este o artă, o adevărată artă, și el a știut să și-o formeze. Este un artist în a interoga din spate cărțile de joc, prin defectele lor și prin uzura lor ; în a înregistra tremuratul mîinii și reflexul culorii cărților de joc ; în inventarierea ticurilor jucătorului (cunoscuse un tip, care pierdea urina în momentele culminante ale jocului). Ah, da, a învățat să memoreze, să înregistreze.

„În acest timp", manifestul îi vorbește... Aici poate este momentul să sublinieze cu unghia.

„în acest timp un pseudo ofițer-de-acțiune, recent evadat din închi-

soarea din Elvas, a început să corupă civili și militari în vederea unei lovituri armate. Noi îl *demascăm*. Este vorba de *Un Provocator în slujba Guvernului*, care folosindu-se de mișcarea organizată legal de către militari, pretinde să declanșeze o rebeliune (condusă din umbră de Guvern) pentru a strangula confruntarea legală care se apropie."

Cu privire la aceste rînduri, *Diario da Manha* și redactorii experți în înscenări publicaseră un titlu pentru toate punctele cardinale ale țării :

MILITARII DIN OPOZIȚIE ACUZA

Banda de Aventurieri,

Renegați de Forțele Armate !

atît, fără alte amănunte, tăcînd în ceea ce privea restul care nu convenea situației din țară. Totul scris în limita competenței lor și a mandatului pe care îl primiseră. La fel este scris și în manifestul trimis de PIDE, care se află în Dosarele Procesului și așa va fi citat și la Proces. Verificat.

Dar Elias are unghia deasupra manifestului clandestin, nu pe articolele din ziarele de dimineață. Peste foaia volantă. Unghia sa este acolo. Și foaia volantă conține subtilități de fond și formă, suficient de concludente pentru a-i permite să pătrundă ca un șarpe veninos

pe sub ușa cetățeanului, pentru a fi înghițită la nevoie cît ai zice pește sau să se volatilizeze la flacăra unui chibrit în caz de pericol. Înaltă artă portugheză. Ăștia sîntem și așa ne lăudăm.

Acest manifest, își amintește Elias, a fost trimis *Juditei, via Directorul Judiciaribus* și se spune că primul exemplar, cel care a produs surpriza, ar fi luat naștere chiar în hrubele PIDE (vezi ștampila) țopăind prin bunăvoința unui tipograf abia pocăit cu miros de tuș de PIDE. Se spune. Astfel de lucruri nu se pot proba niciodată, asta ar mai lipsi. Și, după cum s-a zis, PIDE, foarte discret, după ce a simulat că nu are timp de așa ceva, i-a pus data „de intrare" : Secretariat, la 09.02.1960 și s-a făcut că se retrage, așteptînd zile mai bune.

O altă mînă, un alt poștaș, a dus manifestul-otravă în biroul *Ilustrisimului* avocat. Cînd ? Asta ar fi vrut să descopere și șeful de brigadă. Știe însă că în mîna lui *Habeas Corpus* nu a avut timp să se răcească pentru că și el l-a pasat imediat Menei, care i l-a arătat lui Dantas C. și ajungînd la capătul lanțului, sfîrși în flăcările sobei. În rest, nici o dramă. Dantas C. l-a citit și nici nu a clipit din ochi, a tras concluzia că acea fițuică ori vroia să încoroneze pe comuniști ori era o provocare a PIDE. La foc cu ea !

Dar de ce oare nu putea fi și o manevră a avocatului ? Elias ajunge la lagartul său, se uită de sus și observă resturi de insecte împrăștiate pe nisip. Frate tîrîtor, frate tîrîtor, dacă tu ai

cunoaște jumătate din cîte știe un avocat, de mult ai fi ajuns un aligator.

Revede data înregistrării la PIDE. Din cîte știe, trei zile mai tîrziu, avocatul *Habeas Corpus* avea în mînă un manifest asemănător pentru a-l înmîna Menei. Frate lagart, asta dă de gîndit și suscită curiozitatea oricărui polițist. Oare nu a fost chiar avocatul cel care a ordonat să se scrie manifestul, pentru a-l îmbrînci pe maior dincolo de frontieră ? Tot atît de bine poate să nu fie, conchide el.

[„Mi-a dat manifestul fără nici o explicație. M-am gîndit serios, dacă trebuie să i-l arăt sau nu (lui Dantas), dar am ajuns la concluzia că da, era mai bine." Mena. *Dosar*.]

Din fericire, Dantas C. nu și-a făcut probleme, „dă-o încolo", zvîrli hîrtia în flăcările sobei și chestiunea rămase doar un compromis de foc între amanți. Este adevărat că nici Mena nu i-a povestit ceea ce era mai important din discuția ei cu avocatul, de teamă ca maiorul să nu facă vreo prostie. Dar nu numai asta. Ea nu i-a spus nimic nici despre propunerea de a-și lua zborul în altă țară și că era posibil cu un teanc de bancnote și despre angajarea (materială) a mamei arhitectului. Astfel stînd lucrurile, Elias se întreabă de la polițist la polițist, cum ar fi putut să viseze Dantas C. că avocatul se purtase ca un copil nervos, dornic să-i vadă pe toți din spate și cu vînt în pupă, dacă se putea. Pune această întrebare în fața unui la-

gart care este făcut din enigme și din tăcerea nopților ferecate de ferestre-ghilotină.

Se întoarce la masă. Acum pune întrebări dosarelor și notițelor, încearcă să descifreze. Citește : ziua 12, doisprezece februarie, pe la unsprezece dimineața : Mena a plecat de la *Casa da Vereda* pentru a-l întîlni pe avocat.

Unsprezece dimineața. Unsprezece bătăi de ceas, dar atunci cu soare deasupra casei și nu cu lună dasupra ceasului bătrînei Catedrale. Da, da, chiar păsărelele zburau prin declarațiile Menei, căci nu mai ploua (nu este un amănunt care să lămurească mare lucru în dosarul procesului, dar se sfîrșea iarna, gestanta vieții) și maiorul a condus-o pe tînără o parte din drum. Casa și pădurea de pini. Amîndoi scăldați în lumină și fermecați de cîntecul păsărelelor, respirînd aroma fructelor de pin și a frunzelor căzute pe pămînt, care peste puțin timp urmau să fie scormonite de poliție și mirosite de cîini (Maiorul, maiorul Dantas a călcat pe aici...). Și Mena a trecut pe acolo, imaginea aventuroasă a unei peruci platinate urcînd dealul pe lîngă arbuști, pînă cînd...

[„... în jurul orei treisprezece a menționatei zile, douăsprezece, declaranta se prezintă la biroul avocatului dr. Gama e Sá, în strada Ouro, 68, Lisabona, care păru surprins și contrariat cînd o văzu, deoarece, spunea, se afla într-o ședință cu clienții. Anticipă, de asemenea, că, în ceea ce privește „problemele pendinte" (bani și documente de identitate false, necesare),

nu putea să mai facă nimic, deoarece comerciantul Deveza sau Beleza, care ajuta financiar Mişcarea, fusese arestat, ceea ce impunea restricţii majore în ce priveşte contactele între tovarăşii de luptă (sic). Declaranta şi-a dat seama repede că dr. Gama e Sá era foarte nervos, deoarece a primit-o în picioare şi dînd semne de impacientare. Precizează că nu a stat de vorbă mai mult de un sfert de orădouăzeci de minute cu avocatul, tot timpul într-un compartiment interior, care i s-a părut o cameră de depozitare a arhivei sau o debara. Arată, de asemenea, că nu i s-a spus nimic în legătură cu furtul de armament dintr-un regiment din nordul țării sau de altundeva, chestiune despre care nu știe nimic. Că nu a dus scrisori. Că în timpul cît a durat vizita a rămas singură în acea cameră de două ori, ultima dată avocatul a părăsit-o pentru a-i aduce citatul manifest, „Corupție în Forțele Armate". *Dosarul procesului.*]

Habeas Corpus șoptind mereu, „Situație grea, situație grea, maiorul să gîndească, maiorul să decidă" și Mena, invitată să scurteze vizita, rezista. „Plecați, plecați din țară, putem să vă facilităm fuga peste graniță. Explicați-le că trebuie să plecați, vă rog! Avem prieteni în străinătate cu ajutorul cărora vom continua lupta."

Elias continua să citească și să completeze de la el. Se apropie „Noaptea Generalilor", noaptea în care avocatul va fi trecut, în agenda personală a maiorului, în rîndul morților. Dar să vedem, să mai vedem, deocamdată șeful de brigadă se află la antecedente.

[Rugată să precizeze cum a relatat ea arhitectului Fontenova despre întîlnirea cu avocatul, aceasta declară următoarele : că, din dorința de a nu accentua climatul de tensiune, i-a ascuns și acestuia o parte din discuția cu avocatul, așa cum procedase și cu maiorul, din aceleași motive. Astfel, ea nu s-a mai referit la propunerea avocatului de a fugi peste granița, deoarece, după părerea ei, aceasta ar fi dus la noi neînțelegeri. De asemenea, sfătuită de maiorul Dantas, ea a păstrat față de caporal și de arhitect cel mai mare secret în legătură cu amintitul manifest. Pe de altă parte, ea a căutat să-i dea de înțeles maiorului, dar într-o manieră indirectă : că avocatul i s-a părut dezinteresat, motivînd că a fost arestat menționatul Beleza sau Deveza." — *Dosarul procesului.*]

Elias intră în bucătărie să-și încălzească laptele. Pe coridor aude zumzăitul puternic al frigiderului, atît de puternic încît se miră că nu l-a auzit mai înainte. Cînd aprinde lumina, frigiderul se scutură. Ce dracu are, are *delirium tremens?* Elias îl lasă în pace. Aprinde ochiul de la aragaz.

În timp ce laptele se încălzește, vede un bilet lăsat de femeia de serviciu pe un taler al cîntarului de pe masa din bucătărie. Sînt și cincizeci de escudos și o cheie : „Domnule

Santana, dați-mi voie să nu vin luni, că trebuie să merg la spital, apoi vă explic, Lucinda.“

La gura șemineului descoperă o capcană de șoareci vîrîtă sub un scaun, dar nu se apleacă după ea. Pentru ce ? Știe sigur că este goală. Observă un muscoi verde pe faianța sobei. Îl atinge cu unghia și el se prăbușește de-a lungul peretului.

(Documente aduse acasă în servietă de Elias Santana în acea noapte :
— un manifest intitulat „Provocări în Forțele Armate“,
— referatul PIDE asupra automobilului Taunus CN-14.01, care a aparținut maiorului Dantas Castro, copia Nr. 2,
— dosarul declarațiilor lui Gama e Sá — 5 file,
— dosarul respectivei Filomena Joana Van Niel de Athaide.)

Șobolanii

Șoarecii de la etajul cel mai de sus al clădirii din cartierul Catedralei se plimbă printre mobilele acoperite cu huse albe. Într-o cameră luminată se vede o carte deschisă așezată pe un cearceaf.

Am rătăcit toți acești ani într-o lume întreagă de femei, căutîndu-te...

Elias aude ecouri din *Casa da Vereda* transmise prin aceste rînduri din cartea *Lupul Mărilor*, pag. 183, dar ceea ce îl intrigă mai mult

este că cel ce a subliniat acea chemare a scriitorului a fost plaivazul de tractorist fără permis al caporalului Barroca. Caporalul ! ? El, care este cu un nimic mai mult decît un analfabet, el să fi subliniat rîndurile din carte. Par adresate maiorului. *Am rătăcit toți acești ani...* Așa-i. Chiar maiorul ar fi putut să facă această sublinire adăugînd : Moarte. *Am rătăcit toți acești ani într-o lume întreagă de femei, căutîndu-te, moarte.* Aceasta ar fi sunat ca o confesiune finală, cea care se află în dosarele procesului. Să fie sublinierea caporalului ? Caporalul ? Mena ?

Elias, cu mîna uitată pe cearceaful împăturit, se gîndește la acea căpățînă arsă de soare, cu părul cenușiu bătut de vînt. Gîndește mai departe : un copil (caporalul). Dar dacă gîndește și mai departe ?... Puțin îmi pasă de libertate, sînt sătulă de libertate (Mena).

Îi vede genunchii desfăcuți și ridicați în sus ca două prove de corăbii. Dintr-o dată camera (sînt doar pereți) se umple de ființa ei, dizolvată pe suprafața aspră a cimentului văruit, peste tot numai ea. Care ea ? Mena ? Da, așa se pare. Dar nu are timp să precizeze, deoarece se desface un cearceaf și apare un trup imens, somptuos, pubis negru și păr platinat. Vag (sau nu ?) simte o mînă arzîndu-i pielea și o răsuflare care îl încinge.

Hotel Ariston — Barcelona : aceasta este imaginea care se plimbă deasupra sa cînd, în fine, cade uitat în cearceafuri. Literele aurite

ale unei reclame lipite la bordul automobilului și imaginea unei coperți de meniu. Ariston Palace. Mena, Melanie. „Niște lucruri *ad libido libidinosas,* dacă se poate spune astfel“, aude vocea lui Otero și îl cuprinde somnul.

Este momentul în care șobolanii din camerele cu mobilă cu huse albe se ridică toți în două picioare cu urechile ciulite spre întuneric. Liniște. Ei caută acum să perceapă cea mai mică vibrație cu mustățile lor îndreptate în toate direcțiile. În cele din urmă se decid; noaptea este a lor. Și, toți deodată, invadează coridorul, aleargă pe pereți (fantastic modul lor de a urca, și la ce înălțimi, par umbre animate), ies din coridor și iau cu asalt sala în care lagartul Lizardo tace misterios în deșertul său limitat de pereți de sticlă. Luna, ca un bostan aprins, deasupra Tejului, împrăștie și ea o lumină misterioasă pe pervazurile ferestrelor, siluetele mesei și dulapului strîmb se alungesc, se amestecă cu cele ale canapelei; tavanul cu stucatura înflorată devine alb-alb, cuprins și el de o lumină rece reflectată de lună, avînd în centru candelabrul greu, spînzurat. În camera de alături, cineva doarme un somn liniștit cu respirații prelungi și zgomotoase: Elias.

In dimineața următoare, cînd va privi din nou fotografiile cu imaginile venerate, răposata soră, răposații părinți, cînd va trece în revistă capcanele de șoareci, sentinele neputincioase împrăștiate prin casă și le va vedea inutile

și umilite, cînd va descoperi cearceafurile albe care acoperă mobilele, pline de mizerii insultătoare, cînd, în fine, se va apropia de micul regat al lui Lizardo și va privi Tejul pentru a-l saluta, Elias nu-și va mai aminti de noaptea trecută.

Noaptea generalilor

Mena descrie Noaptea Generalilor. Nori de țigară.

Textul din dosarul procesului confirmă declarațiile anterioare și subliniază că, la o dată pe care nu poate să o precizeze, dar aproape sigur într-o sîmbătă, în a doua sau a treia săptămînă a lunii martie, camaradul (apoi corectează: maiorul), maiorul, zice ea, a lipsit din *Casa da Vereda,* pentru a participa la o întrunire politică, de unde s-a întors pe înserate. A surprins-o faptul că a intrat aproape pe furiș în locuință și a apărut, tot pe furiș, în sala unde ea asculta radioul și conversa cu arhitectul.

„Continuați, și eu doresc să particip la discuție“, au fost cuvintele sale,

Aceasta era a treia sau a patra oară cînd maiorul lipsea pentru întîlniri clandestine, Mena nu reușește să precizeze data, este scuzabil, nici la celălalt interogatoriu nu a reușit, știe că era o sîmbătă și că în seara acelei sîmbete, la sosire, a pronunțat fraza respectivă începînd să cerceteze cu privirea într-un mod curios,

Apoi, așa cum trebuia să se întîmple, s-a dus la dulapul cu brandy de lîngă telefon.

Pe cînd își umplea paharul, a întrebat despre caporal : „Dar individul ?“

Exact această expresie : „individul“.

I-am răspuns că se află în camera sa. Foarte bine, a îngînat el mai mult dînd din cap, foarte bine și a început din nou să privească în jur. Descoperind trusa de toaletă, pe care Mena o lăsase pe parchet, lîngă fotoliu, a făcut următorul comentariu :

„Aha, după cum văd, avem *soirée* în această noapte.“

Apoi examină ustensilele una cîte una, scoțîndu-le din trusă (erau practic aceleași ustensile, care se află acum în fața lui Elias, așezate deasupra chiuvetei din celulă). Nimic special, deci. Dar maiorul le examina de parcă nu le mai văzuse. Se interesă în mod deosebit de un tub de *masque de beauté*, marca Scandale sau Standale sau Stendhal, pe care o desfăcu cu atenție, apoi procedă ca și cînd ar fi vrut să identifice conținutul după miros și după pipăit. În continuare citi instrucțiunile care se aflau pe ambalaj, pronunțînd de mai multe ori cuvîntul „mască“, cu un cert accent sarcastic. După ce termină lectura, aranjă la loc tubul, zicînd malițios : „Cu acid sulfuric ar da rezultate mai bune“.

„Intr-o zi o să-ți fac eu o mască adevărată“, a subliniat el, începînd să se plimbe prin salon. „Rămîi pentru totdeauna cu ea, poți fi sigură.“

Cînd se manifesta astfel trebuia să-l lași în pace, lămurește Mena. Atunci se plimbă, se plimbă întruna și nu există forță care să-l frîneze. Cînd își amintea de caporal, arunca cîte un fum de țigară către tavan și amenința dînd din cap. La un moment dat ajunse chiar să spună : „Da, domnule, nu se putea ceva mai bun. L-au legat pe el de cărți acolo sus, ca să rămînă ei fără grijă, aici, jos !“, dar nici ea nici arhitectul nu-i dădură atenție.

Dantas C. devenea din ce în ce mai impulsiv, își ieșise din apele lui ; părea un leu într-o cușcă, plimbîndu-se cu pași mari dintr-o parte într-alta a încăperii. Mena încercă să părăsească salonul sub pretextul că vrea să-și pregătească un lighean de apă caldă, pentru că ea se simțea indispusă și, de fapt, așa era, dar maiorul o întoarse de la ușă spunînd că nu se va întîmpla nimic, că se va rezolva și fără să se spele, sau ea s-a indispus pentru că el a sosit prea devreme ?

„Sînteți nedrept“, observă arhitectul. La care Dantas răspunse că nedrept era el, Fontenova, care de o bună bucată de vreme îl înșela pe caporal, ascunzîndu-i că destinul lui era implacabil, nu mai putea dezerta din grup decît pe drumul cimitirului. Dar problema caporalului era o bagatelă. Pentru moment nu-l mai preocupa caporalul : „În acest moment singurele lucruri care mă preocupă sînt măștile“.

Arhitectul uluit : „Măști ?“

Și Dantas C. : „Măști, măști, toată lumea își pregătește cîte o mască în această casă, ce,

nu se vede? Aia (arată spre Mena) numai la măști se gîndește, este toată numai creme și alifii. După cum se vede, chiar eu trebuie să-mi pregătesc masca mea, vă îndoiți de astea?“

Se plimba întruna și scotea pe nări fum de țigară. „Da. Și eu! O să-mi pregătesc una, problema-i să mă lămuresc.“

Terminînd sticla de brandy, o zvîrli în flăcările sobei și imediat desfăcu alta. Toate acestea de o manieră precipitată, care, în circumstanțele acelei seri, apărea spectaculoasă și intimidantă atît prin violența gesturilor, cît și prin observațiile dure pe care le făcea la adresa celorlalți, atitudine, atunci pe moment, incomprehensibilă pentru interogată. Cine l-ar fi văzut ar fi gîndit că se comportă în mod iresponsabil, adăugă Mena. Era imposibil de înțeles la ce vroia să se refere; vorbea despre toate: vorbea despre măști, despre schimbarea figurilor și scrîșnea din dinți agitat. Se opri în fața ei și o fixă de sus cu privirea: „Alte mutre, altfel de mutre, și eu am nevoie de altă mutră“. În acel moment Mena începu să înțeleagă că vorbea despre el, că ceea ce spunea era bine gîndit și nu o chestiune de moment.

[Avocatul Gama e Sá, la tribunal: „Într-adevăr el (Dantas C.) m-a întrebat dacă nu era cazul să se supună unei operații de chirurgie plastică. Dar, cred că, de fapt, urmărea să vadă reacția mea.“ Sesiunea din 09.11.1960.]

„Schimbarea mutrelor“, insinuase maiorul, făcînd o grimasă. Se afla aplecat peste Mena, copleșind-o cu mirosul său metalic, care uneori o paraliza, o frigea. Dar imediat o împinse în fundul scaunului cu aceeași brutalitate cu care i se adresase. Și din nou începu să se plimbe, povestește Mena. Acea cadență pe podea era infernală; făcea să se simtă în jur o liniște apăsătoare, sinistră, care se reflecta pe fețele lor, a ei și a arhitectului. Pășea cînd într-o parte, cînd într-alta, de la un perete la celălalt. Dar, dintr-o dată, explodă: „Minciună, Fontenova. De ce dracu nu vrei să dai totul pe față în legătură cu caporalul? Este atît de greu?“

Pauză. Greu sau ușor, arhitectul avea părerile sale. „Îmi permiți, Dantas?“ Și începu. Repetă că nu el, Fontenova, îi sucea capul caporalului cu promisiunea de a zbura peste frontieră, că asta era părerea lui, așa credea el că trebuie să procedeze. Că tînărul nu manifestase niciodată vreo dorință de a se încadra în lupta revoluționară și că nu era momentul să facă eforturi pentru a-l convinge. Din contra, Fontenova bănuia că tînărul se simțea trădat, așadar era normal să se gîndească să plece și poate chiar să facă vreo imprudență.

La recitirea textului, Mena substitui cuvîntul „trădat“ cu „forțat“. Fontenova era foarte atent cînd folosea un termen în discuțiile cu maiorul. În special în acea noapte.

Dantas C. asculta și se plimba cu pași mari. Nimeni nu-i putea scoate din cap ideea că arhi-

tectul îl proteja pe Barroca și că nu urmărea altceva decît să-i impuie capul cu acea moralitate ușoară, moralitatea fiilor de bani gata, proprie lui și că acest lucru îl scîrbea, îl făcea să vomite ; el, ca șef militar și responsabil pentru acțiune, nu putea să înghită astfel de panglicării. „Puțin îmi pasă de moralitate", după propria sa expresie. Apoi, pentru a fi și mai dur :

„Problema este alta, Fontenova. Tu, în sinea ta, ai o speranță ; undeva în străfundul capului tău mai există convingerea că individul ar putea să fugă. Nu ? Mă crezi atît de prost ? Atunci din ce cauză continui să-l ajuți să boscorodească franceza ? Crezi că este bine ? Te întreb dacă tu, Fontenova, consideri că este bine așa."

Fără un cuvînt, arhitectul își luă țigările și cartea din care citea și se pregăti să plece din salon, cînd maiorul anunță cu voce fermă :

„Vreau să vă spun că azi după-amiază m-am întîlnit cu *Comodoro*."

Vai ! La picioarele Menei se deschise o prăpastie. Mena se simți ca lovită în creștetul capului. Ca moartă. La această întîlnire, *Comodoro* (avocatul) i-a povestit desigur și despre cele discutate anterior cu ea. Maiorul era acum la curent cu ce se întîmplase, cu ceea ce ea îi ascunsese. Absolut sigur. Minciuna cu banii, mesajele acestuia pe care ea nu le-a transmis, propunerea de a pleca peste graniță, totul. Ce situație mizerabilă.

În acest punct al relatării, Mena face eforturi să-și amintească ceea ce s-a mai întîmplat, dar nu reușește. Îl asculta pe maior buimăcită. *Comodoro !* Înțelegea că acel *Comodoro* renunțase temporar. Temporar ? I s-a părut ei ? Aștepta ca dintr-un moment într-altul să cadă un deget acuzator spre ea : Tu... Ție ți-a venit rîndul !

Dar aceasta nu se întîmplă și se înțelege de ce. Lui Dantas C. nu-i putea trece prin minte că și arhitectul intrase în jocul Menei, deci astfel de probleme nu puteau fi discutate față de el. Nu trebuia să-și demoralizeze partenerul. Doamne, totul se înlănțuia și nu se mai sfîrșea.

Și maiorul, politică și iar politică. Vorbea despre contacte suspendate, de indivizi din Mișcare congelați (se pare că acesta era termenul). Rațiuni de securitate : trebuia să accepte. Și printre cei congelați se afla și *Comodoro*, adică avocatul. El însuși comunicase hotărîrea sa. De asemenea, mai era și un general sau așa ceva ; Mena nu-și mai amintește numele dar, oricine ar fi fost, acela încurcase totul pentru că refuzase să permită ofițerilor din subordine să intre în acțiune.

Poziția acelui general sau ce-o fi fost el nu-l surprindea deloc pe Dantas C., el nu da doi bani pe generali, toți erau la fel, niște canalii, lucru cunoscut. Dar felul în care *Comodoro* pălăvrăgea despre înaltele secrete, faptul că nu reușea să explice motivele pentru care se retrăgea din luptă nu-l convinseseră.

Era strîmtorat, nu știa ce să facă, se temea. Atîta s-a cîcîit, netrebnicul de avocat, și abia la urmă a promis că își va reconsidera hotărîrea.

„Mă îndoiesc", zise arhitectul.

„Și eu", repetă Dantas C. „Dar tipul trebuie să ia o hotărîre, da ori ba. Ori continuă cu noi, ori se mută în cer."

Arhitectul : „Ce porcărie ! Acum chiar am rămas singuri, fără nici un contact."

În ceea ce privește expresia „se mută în cer", rugată să precizeze dacă maiorul a pronunțat astfel de cuvinte în legătură cu avocatul, Mena aproape că poate garanta că da. Atunci sau cu o noapte mai tîrziu. Cînd vorbea despre avocatul Gama e Sá îl apucau toate furiile și-l făcea în toate felurile : căpătuit, vînzător de patrie, slugoi al capitaliștilor, un neterminat. „Și eu, care am umblat cu limba scoasă după acest încornorat", se lamenta maiorul continuu.

[Avocatul Gama e Sá, dictînd pentru *dosarul procesului :* „Este fals. Declară peremptoriu că vizitele maiorului Dantas C. la care se face aluzie, nu au fost decît una singură și aceasta exclusiv la inițiativa acelui domn care, în mod abuziv și fără aviz sau acord, s-a prezentat la biroul său unde s-a anunțat ca fiind preot reîntors din Africa cu vești de la un amic comun. Mai declară că din această întrevedere, scurtă și neplăcută, a rezultat ruperea relațiilor între ambii, dar nicidecum într-o sîmbătă, deoarece totdeauna la sfîrșitul săptămînii obișnuia să plece la ferma sa din Ramal de Ribatejo, unde soția se afla în convalescență după o gravă maladie. Restul este de domeniu public și el, declarantul, poate să aducă dovezi."]

„Și noi ?"

„Noi, Fontenova ?" Maiorul strînge din dinți atît de tare, încît mușchii fălcilor îi ies în evidență. „Noi sîntem vii iar el o să-și primească pedeapsa pe care o merită. O pedeapsă după fapta lui, mă înțelegi ?"

Aici, da, Mena este sigură : „O pedeapsă după fapta lui". A spus aceasta de mai multe ori și mai ales către miezul nopții, cînd începu să abordeze capitolul generalilor. „General sau comandant de brigadă este totuna, aceeași cocină de porci", obișnuia Dantas să spună ; sau „Stelele de pe umerii generalilor strălucesc doar pentru orbi". Și a continuat mult timp cu înjurăturile.

Salonul devenise negru de fum de țigară, în aer se vînzoleau în debandadă generali fără cap, de comandanți turbați, de mareșali găinari și de state majore reumatice, iresponsabili excomunicați de Dantas C. Uneori maiorul părea că rîde zgomotos, sardonic, dar nu era așa, el urla ca o fiară și voma mii de injurii peste mulțimea de comandanți în care își pusese speranțele.

(Trădarea generalilor :

a) Frica : Președintele Republicii, mareșalul Carmona, pregătise o lovitură de stat pentru a-l înlătura pe dictatorul Salazar, dar întorsese foaia în ziua următoare.
Frica : Comandantul Abrantes Silva pregătise operațiunea, ordonase marșul împotriva dictaturii, dar a doua zi își strînsese oamenii și le ordonase să îngenuncheze și să se roage la Dumnezeu : „Să ne rugăm, fiii mei !“

b) Prețul : Generalul Pereira Lourenço și fratele său, Directorul PIDE, cumpăraseră Librăria Fernandes din Lisabona și o transformaseră în mare instituție furnizoare de polițiști și de organisme de Stat.
Prețul : „Sînt alături de revoluție numai dacă mi se plătesc 1.500 de contos !“ Generalul Ramirez către căpitanul F. Queroga, 1945.

c) Denunțul : Generalul Fernando de Oliveira, în afară de solda militară și de onorariile sale, ca director al Societății Naționale de Săpunuri, primea ca informator al poliției politice (PIDE), 5.000 de escudos lunar.
Denunțul : Generalul de aviație, Alfredo Sintra, informator și spion al lui Hitler, în Ministerul Afacerilor Externe.
Denunțul : Generalul Galvao de Melo, conspirator în solda lui Salazar.

„Comoditatea îi transformă pe generalii portughezi în paiațe de bîlci.“ — Gen. Humberto Delgado, *Scrisoare către generali.*
„General sau comandant de brigadă este totuna, aceeași cocină de porci.“
„Stelele generalilor nu strălucesc, ci orbesc.“ Dantas C., din *carnetul* cu note personale.)

Cînd ajunse sus, în camera sa, Mena lăsă în urmă doi oameni obnubilați și amețiți în fața unei lumi de generali fără orizont. Intră în pat ascultînd de acolo, de departe, înjurăturile maiorului pînă cînd fu cuprinsă de o noapte de coșmaruri. Sta întinsă, înfășurată în așternut, cu ochii larg deschiși.

Dintr-o dată fața lui Dantas C. se aprinde ca un reflector uriaș deasupra ei și o gheară de oțel i se înfige în gît : „Ce-ai făcut cu banii, cățea !“

Acesta era sfîrșitul. El îi băgă lumina veiozei de pe noptieră în ochi și șuieră printre dinți : „Repede : de unde erau banii și cîți erau ? Cîți mai ai și unde sînt ? Vreau să știu totul. Repede sau de nu, nu mai vezi lumina zilei.“

Elias, cu lentilele lui de miop, încearcă să-și imagineze situația, ascultă cu urechi de polițist, înregistrează. Versiunea definitivă : *Pusă în imposibilitatea de a se apăra, acuzata mărturisește detaliat tot ce a făcut.*

Într-adevăr, a mărturisit. Mărturisește. Spune tot ce-și amintește. În ceea ce-l privește pe

arhitect, a arătat, arată că intenția acestuia de a recurge la banii maică-si nu avea alt scop decît să acopere cheltuielile necesare în *Casa da Vereda* pentru a ușura în acest fel tensiunea în care trăiau cu toții. Că nu a păstrat, nu a ascuns și nu a cheltuit pentru nevoile ei proprii nici cea mai mică sumă și că toate acestea puteau să fie confirmate și de arhitect. Doamne! S-a aprins și mai mult. „Să confirme ?" urlă el. „V-ați unit cu toții, credeați că nu știu ?" Și-i lipește becul aprins de obraz, care o frige și o orbește.

Apăru totuși un moment în care el, sesizînd un mic zgomot pe coridor, aleargă la ușă ca să-i surprindă pe caporal și arhitect ascultînd. Asta fu salvarea. Dintr-un salt, Mena trece pe lîngă el și intră în closet. Mărturisește că era dezbrăcată și că s-a încuiat acolo, rămînînd vreo jumătate de oră, așezată pe instalația sanitară, gata să leșine. Avea obrajii aprinși și umflați.

Pe neașteptate auzi o împușcătură. Exact. O împușcătură. Cînd o auzi, nu stătu pe gînduri, ieși pe coridor, gîndind că maiorul s-a sinucis sau că a încheiat conturile cu arhitectul. Recunoaște că nu s-a gîndit la caporal, ci numai la arhitect. Dar cînd deschise ușa camerei, rămase stupefiată; Dantas C. întins în pat, în mijlocul unei pîcle de fum de țigară, ținea încă în mînă pistolul țintit spre peruca pusă pe capul pisoiului de teracotă aflat pe o comodă. Glonțul perforase peretele trecînd razant pe lîngă statuetă.

„Nu te omor, fii liniștită", spuse el, cu un surîs de gheață. „Pentru tine este suficientă o sticlă de acid sulfuric peste rîtul ăsta, ca să fii așa cum trebuie să fii."

Imediat sosiră caporalul și arhitectul. Se opriră un moment în ușă, apoi plecară fără să spună un cuvînt.

Cam asta a fost totul, termină Mena. Rectifică în text cuvintele: Scandal cu Standale și cuvîntul „camarad" și, nemaiavînd nimic de adăugat, strivește țigara de farfuria de tinichea și se declară gata să semneze.

Elias îndepărtează fumul care se îngrămădise în jurul său.

Mame la bordeluri

Luna se afla drept deasupra clădirii *Juditei* cînd Elias Santana plecă spre casă. Pe strada Gomes Freire muncitorii repară linia de tramvai: se sapă un șanț cu ciocanele pneumatice. Îi ocolește și se oprește. La acea oră înaintată, cartierul își schimbă fața; nici vagabonzi nu se văd, polițiști nici atît.

Totdeauna noaptea el o ia de-a dreptul, pe drumul cel mai scurt. Judiciara, strada Martin Moniz, strada Madalena, cea cu deliurile ortopedice. Catedrala. Terminus. Sala cu lagartul. Privire spre Teju, apoi spre răposații părinți și spre răposata soră. Elias, am ajuns.

Dar ultima oară s-a întîmplat să fie chiar în momentul în care vaporașul acosta la chei cu lume de peste Teju. Ultima oară, cînd a

trecut prin dreptul spitalului, șeful de brigadă s-a abătut pe la barul Bolero, care are intrare șuie și un portar totdeauna prost dispus. Acolo, de la intrare, duhnește a bere proastă și singurul lucru care atrage atenția este un șir de armonici pe care strălucește marca HARMONIA, cu litere groase, nichelate.

Inspectorul : Bolero ? N-am mai fost pe aici.

Elias : Am trecut din întîmplare. Este un bazar cu vechituri și sifilis obligatoriu.

Astăzi se știe că pe întregul parcurs al cercetărilor pentru procesul Dantas C., șeful de brigadă a depășit cu mult cîmpul investigațiilor oficiale înscrise în dosare, bătînd locuri pe care niciodată nu le-a declarat. Printre ele și Bolero. A intrat în acea tavernă și s-a ascuns, dar nu pentru inspector căruia îi spusese că acolo o căutase pe Norah, prietena și colega Menei. Pentru a nu afla PIDE ?

În prima zi a procesului, Norah d'Almeida i-l arătase avocatului apărării pe Elias, spunînd : „Iată-l și pe bufonul de la Bolero". Îl cunoștea pentru că fusese interogată de el pentru a da declarații Poliției Judiciare. Nu-și imaginase că va mai da ochii cu el. Elias apăruse în mai multe rînduri la bar, acolo unde ea își petrecea nopțile cu gașca de amici, cu care, se pare, Norah nu prea se simțea în largul ei. Că o urmărea, asta se vedea de la distanță, dar femeia nu înțelegea pentru ce o urmărește. Poate că, prostul credea că Mena era

atît de naivă încît să se ascundă în barul Bolero (Norah nu știa că amica ei fusese de mult arestată).

Se spune că șeful de brigadă intrase prima dată în bar cu aerul său de miop dezorientat și se ciocnise cu o margaretă de noapte care stătea la tejghea înecată în spuma unei halbe de bere. Respectiva margaretă, care pe acea vreme de restriște nu se afla în relații prea bune cu Poliția Judiciară din cauza unui bal cu cuțite, și, care îl cunoscuse pe Elias chiar acolo, la bar, le alertase pe celelalte margarete interesate despre vizita respectivului. Elias sesizase, dar se făcea că nu vede nimic. Somnoros, cu privirea obosită, începuse să observe de departe masa la care se aflau Norah și grupul său de pierde-vară format din fii de familie și fetițe neprihănite, prostituate inveterate ; ea, invitată de onoare, în capul mesei, avînd alături două figuri dostoiewskiene care de care mai dezorientate, ca în frații Karamazov. Orbii din orchestră cîntau *Only You*, cu lacrimi melodramatice pe obraji, iar pe armonice se vedea scris H A R M O N I A cu litere sclipitoare.

Inspectorul Otero : Aceste tinere depravate fac glume pe seama prostituatelor pentru a se răzbuna pe mămicile lor de acasă.

Norah, deși îmbibată cu whisky, se uitase la el o dată sau de două ori încă de cînd intrase, iar a treia oară începu să verse venin din ochi. Pe figura ei se citea însă frica.

Elias, blegit și somnolent, ca un anofel cu aripile căzute, scormonea de la tejghea mesele. Lîngă el două femei îi făceau bezele (pentru a-l provoca ?). Una din ele era gravidă și alta îi mîngîia burta : „O să fie fetiță și o să semene cu mine, iubito". Și gravida, cu capul în jos, foarte serioasă : „Știu, iubitule, știu." Ah, tîrfe nerușinate, gîndea Elias.

De la masa grupului lui Norah se îndreptau către Elias săgeți înveninate și disprețuitoare. Pentru acei tineri, el era polițistul, blestemul, șobolanul care umblă în căutarea Menei, care vine să-i spioneze. Îl priveau cu scîrbă, cu aerul că sînt incomodați, ca și cînd ar fi fost un lepros, deși el era distant și la locul său. Parfumurile Balmain și Sauvage ale lui Norah și ale celorlalte fetițe-domnișoare (mirosul Menei; în cele din urmă) fraternizau cu deodorantul ieftin și cu transpirația rîncedă a bețivanilor, care, da, erau oameni, erau cineva, în timp ce Elias nu era decît un aliniat la morala fricii. Aceasta era situația, acesta era mesajul pe care privirile tinerilor petrecăreți îl trimiteau polițistului aflat în exercițiul funcțiunii. Orbii continuau să onduleze armonicile împodobite cu marca HARMONIA, care, de fapt, nu era o marcă de instrument, era o chemare. Chemarea unor apostoli congregați, cocoțați pe o estradă, care priveau cu ochii lor morți spre eternitate.

Elias către inspectorul Otero : Norah d'Almeida, surioara mea, care a ajuns prostituată

de pe cînd era în liceu, se culturalizează în sesiune continuă.

Și Otero : Lături, Covas, nu cultură. Indivizele vin aici să uite de atmosfera toxică din familie și de nerușinarea părinților lor.

Inspectorul nu a fost niciodată la Bolero, dar cunoaște alte stabilimente asemănătoare, Texas și Grecul. Aceeași drojdie de „cluburi", aceleași moravuri, cîntate pe aceeași gamă, fiți siguri. Trebuie să știi că de la tîrfe te poți aștepta la orice, spune el. Ți-aduci aminte de acea Magdalenă, care după moarte a fost sanctificată ?

Elias, gînditor : Și eu cred că este o problemă de limpezire a creierului, de uitare. Un fel de a te spăla murdărindu-te. Ascultă ce spunea Norah, aia de colo : „...părinții noștri trebuie pasteurizați în rahat", așa s-a exprimat ea în declarațiile făcute la Poliția judiciră. Și să nu crezi că s-a sfiit sau că i-a fost rușine.

Inspectorul încheie cu un hohot de rîs : Să vină și mamele lor la bordeluri, căci fiicele sînt de mult acolo. Este sau nu este adevărat, Covas ?

În ziua de doi mai, pe la orele unsprezece și jumătate, au fost aduși la penitenciarul din Lisabona RENATO MANUEL FONTENOVA, ofițer milițian, de douăzeci și cinci de ani, necăsătorit, de profesie arhitect și BERNARDO BARROCA, caporal gradul unu, matricola 3976 — 1957, de douăzeci și trei de ani, de asemenea, necăsătorit, ambii dezertori din armata portugheză. Îi acompaniau subșeful de brigadă din Poliția Judiciară, Silvino Saraiva Roque și doi agenți din aceeași unitate, care împreună au executat mandatul de arestare. În conformitate cu regulamentele, deținuții au fost predați cu tot ce aveau asupra lor și după ce au fost tunși și li s-au distribuit uniformele de rigoare, au fost introduși în celule individuale cu regim de izolare totală.

Arestarea lor a avut loc în dimineața aceleiași zile, în clădirea hotelului Marina, Plaja Albastră, Algarve, de către o forță a GNR de sub comanda locotenentului Roma, care a ocupat poziții în jurul localului, tăindu-le orice posibilitate de fugă. Roque și cei doi oameni ai săi au pîndit pînă la cîntatul cocoșilor, din interiorul unei mașini, sub un cer cenușiu pe care pîlpîia o steluță palidă, lîngă o plajă de

nisip galben-auriu ca mierea de albine, dincolo de care oceanul fără valuri părea de sticlă, ca în filmul Mările Sudului pe care îl văzuseră cîndva.

Motelul în care se adăposteau cei doi apăru din noapte, mai întîi cu pereții săi văruiți în alb, apoi cu obloanele de lemn strîmbe și scîlciate. Cînd piscina (goală) își dezvălui pereții acoperiți cu faianță de culoarea safirului și palmierii înalți cu coroanele de evantaie apărură în lumină, Roque desluși secretele peisajului; văzu soldații culcați în spatele agavelor jumulite și pe ofițerul cu walkie-talkie *în mînă pitit între doi roșcovi, cu un cîine polițist lîngă el.*

Motelul era încuiat, era luna mai, epocă cu puțini turiști în astfel de stabilimente care au puține stele pe ecuson. Dar, imediat ce se dădu ordin de atac, printr-o rafală de pușcă mitralieră trasă în aer, paznicul apăru la poartă cu brațele ridicate, urmat de femeia sa. După aceea totul se desfășură în ordine și cu cea mai mare simplitate. Se auzi o voce: „Nu sîntem înarmați" — și pe terasă apărură două siluete negre. Erau îmbrăcați. Dormiseră îmbrăcați? Era de prevăzut!

Asta a fost tot. Despre dedesubturi (cum ar fi spus Elias), în dosare nu scrie nimic, sînt secretele Juditei *pe care ea le ține ascunse sub fustă și vai de cel ce nu le respectă. Se știe că arhitectul aștepta o sumă de bani de la un amic din Lisabona. Se știe că paznicul motelului făcea parte dintr-o rețea de contra-*

bandiști și că avea cazier. Se știe că făcea trafic cu valută. Vindea terenuri. Făcea turism ilegal (avea o flotă de măgari pentru excursii campestre). Se știe că i-a adăpostit pe caporal și pe arhitect înscriindu-i ca muncitori sezonieri pentru curățenia hotelului și pentru îngrijirea grădinii. Că a fost arestat împreună cu cei doi, anchetat și eliberat exact douăzeci și patru de ore mai tîrziu. Se știu multe, mai ales că era în preajma lui 1 Mai, sărbătoarea muncitorilor, și PIDE împreună cu GNR, roiau în jurul pescarilor și al fabricilor de pește. Deducție : erau prea mulți polițiști, iar ei aveau prea puțini bani — foarte grav.

Și cum contrabandiștii nu au nici patrie, nici legi, cineva care a stat de vorbă cu Roque, cineva care avea binecuvîntarea Juditei, *a șoptit. Șoapta fatală. Și motelul a scăpat de oaspeții nedoriți. Totul doar verbal, pe bază de încredere — ceea ce promite poliția nu se înregistrează la notariat.*

căci cuvîntul dat de un contrabandist este mai prețuit decît un act oficial ștampilat cu timbru sec, completează sus-numitul Roque. Deviza lor a fost totdeauna să arunce cît mai departe undița și să răsplătească pe cel ce i-au ajutat, căci pentru faptele ascunse ale contrabandiștilor și pentru tainele lor nimeni nu a inventat o rețetă valabilă. Se știe. Roque a bătut coasta de la frontiera spaniolă pînă în cealaltă parte a hărții, acolo unde pămîntul se sfîrșește și începe oceanul, ca să-l amintim pe acel marchiz-scriitor care se referea numai la prima parte ; Roque pipăise tot desenul provinciei Algarve, poposind prin strungile de oi ale ciobanilor, prin berăriile porturilor, prin barurile cu magdalene, prin buticurile cu heroină, căci meseria de polițist îți îmbogățește spiritul și-ți împrospătează cunoștințele geografice. Rezumînd, el nu a stat degeaba și o poate demonstra. Nu a căutat prea mult timp căci s-a găsit cineva care să-i ofere, pe tavă, pe caporal și pe arhitect.

Pe tavă. Nici o altă expresie a limbii portugheze nu poate exprima mai corect situația, arată Roque. Căci servitoarea pensiunii în care se aflau i-a adus pe cei doi fugari chiar pe o tavă de imitație de argint împreună cu nota de plată pe o săptămînă. Chiar așa. Pe neașteptate. Orbecăiau prin Algarve de vreo săptămînă cînd, într-o frumoasă după-amiază, în timp ce priveau valurile oceanului de pe veranda pensiunii, a apărut, pe tava ieftină, plicul-denunțător, fără nici o altă explicație.

Stimaților domni de la Poliția Judiciară. Plicul !

Cei doi se aflau în scrisoarea anonimă sosită la pensiune, în ea se aflau cei doi fluturași, înțepați în bolduri ca într-un insectar și serviți pe acea tavă ; fuseseră serviți ca la carte, cu tot protocolul manierelor elegante. Nu era greu de ghicit de cine.

E clar, frate, se adresează șeful Elias tonei de hîrtii care-i acoperă biroul, căci cine vorbește singur se liniștește. Mă înșel oare ?

După tonul scrisorii, continuă Roque, se poate trage concluzia că denunțul nu vine de la rețeaua de contrabandiști și în nici un caz de la vreun individ care dorea să se răzbune, și care lucra pe cont propriu. Un cangur care se respectă nu trece niciodată frontiera singur, totdeauna poartă în buzunarul de la burtă pe încă unul. Într-adevăr, Roque a înțeles și el că problema nu se leagă cu contrabandiștii. Dar el nu a înțeles de ce s-a trimis anonima către *Judita* și nu către Grăniceri, care erau mai la îndemînă.

Elias, așezînd hîrtiile : Și cine-ți spune ție, polițist cu inimă blajină, că indivizii nu s-au sfătuit cu grănicerii înainte de a trimite dumicatul ?

Tăcere. Roque, distrat : Abia am intrat în luna mai și trifoiul este mare !

Elias : Trifoiul ? Ce-ți mai veni și cu trifoiul acum ?

Agentul Roque : Caporalul. Pe tot timpul drumului repeta : „Abia am intrat în luna mai și trifoiul este mare !“

Elias : Exact ce-ți spuneam, e clar. Ți s-a urcat la cap că i-ai prins și acum te-a apucat diareea la limbă.

Roque : Eu, diaree ? Șefule, eu scuip în farfuria lor cu lapte. Puțin îmi pasă de PIDE și de toate mamele lor.

Elias : Sînt multe, frățioare. Ia seama ce spui !

Roque : N-au decît. Să aibă cîți mai mulți fii pentru PIDE și să facă borș cu cei doi pe care i-am adus.

Pe tavă, completează Elias. Și tu i-ai adus pe tavă, nu uita !

Roque ridică din umeri : Să le fie de bine.

Elias : Dar te-ai plimbat un pic. Asta nu ți-o poate lua nimeni.

Și Roque : Fiecare ungher, șefule, prin toate cotloanele algarviene. Închipuie-ți că acolo, în sud, migdalii sînt înfloriți ; ceva de neuitat. Numai mîncăruri bune, distracții alese, tot ce-ți dorește inima, totul pentru a-i jumuli pe străini, pînă și hamurile măgarilor sînt aurite ca să-i atragă pe turiști. Numai în Algarve poți vedea așa ceva. Fugarii n-au văzut nimic, reflectează el. Caporalul vedea peste tot numai trifoi. Asta m-a șocat, murmură Roque. Cu cătușele la mîini iar el se gîndea la muncă ; suflet de diavol !

Elias ține în mînă dosarul cu Taunusul maiorului, dar îl azvîrle fără să-l privească.

Ridică un alt dosar și-l apropie de lentile, ca și cînd acesta l-ar interesa. Este cel cu gelozia amestecată cu crima, zice el cu glas scăzut, gînditor. Și acum ce ți-a mai venit ? își spune el în gînd. Ce poți să mai vezi în dosarul ăsta cu gelozia arhitectului. Și către Roque : Ce-ai mai auzit pe unde ai umblat ?

La sfîrșitul zilei, orele 22,30

Elias se pregătește să facă ultimele retușări și completări la dosarul procesului. Mai are de precizat unele date ; dansul datelor, totdeauna datele au dat bătaie de cap poliției. Iată acolo data la care maiorul, deghizat în preot, face vizita la avocat. Concordă sau nu concordă cu ceea ce spune tînăra rătăcită ? Gîndește : Trebuie să precizeze acea dată, să o tălmăcească, dar nu mai are nici timp nici mînă liberă.

Prima dată nelămurită : sîmbătă, Noaptea Generalilor.

Noaptea Generalilor a fost într-o sîmbătă, iat-o aici. Dar, în acea zi, maiorul nu s-a întîlnit cu avocatul Doctor *Habeas Corpus*, care este sot de sfîrșit de săptămînă la vila sa din Ribatejo. Și, cu toate acestea, maiorul a petrecut toată după-amiaza în afara *Casei da Vereda*. Iar cînd a venit acasă a spus că s-a întîlnit cu el. Ceva nu este în regulă. De asemenea, el a vorbit cu avocatul numai o singură dată, după ce a evadat din închisoare. Și totuși a spus că s-a întîlnit de mai multe ori („s-a săturat să tot meargă la biroul acelui

cornut“ — textual, cuvintele sale). Este adevărat că a plecat din casă deghizat în preot și cu armă de foc în buzunar, deci, de plecat, a plecat. Unde ? În misiune ? Cu cine să se mai întîlnească ? se întreabă Elias. Concluzia : în după-amiezele cînd părăsea *Casa da Vereda*, Dantas C. mergea să arate anteriul de popă unor congregați inexistenți.

Cea de-a doua problemă nelămurită : data exactă a întîlnirii maiorului cu Doctor *Habeas Corpus*.

Întîlnirea a existat, această problemă este lămurită. Dar în seara în care a ajuns acasă, maiorul nu și-a dat drumul la gură, nu a povestit tovarășilor de suferință că s-a întîlnit cu sus-citatul *Ilustrisim* doctor și avocat. Care să fi fost cauza pentru care el a păstrat secretul pînă în acea sîmbătă, cînd s-a hotărît să verse întreaga oală cu lături peste avocat, peste generali, peste toți. I-a pus pe toți la zidul infamiei, la zidul trădătorilor și i-a înjurat făcînd spume la gură. Santos Costa era un șacal al cazărmilor, Bothelo Moniz, Craveiro Lopes, toți au folosit lingura cea mare, toți sînt niște îmbuibați nerușinați (cf. *jurnalului*, toți erau niște mizerabili).

Elias trage de lănțișorul de aur și scoate ceasul din buzunarul vestei. Apasă pe butonul capacului : zece și jumătate, ora cînd *the girls* de la Parque Maior intră pentru a doua oară în scenă în timp ce el peste puțin timp, va fi din nou în vizită la domnișoara cu păunii, care probabil, dormitează acum în palatul ei

din beciul închisorii. Gîndește : Și deșteptul de Roque cu ideea lui cu gelozia.

Cea de-a treia problemă cu date neelucidate : „Acolo îi vor putrezi oasele".

Este ca și sigur. În fond și ei, nefericitei, i se pregătea un mormînt. Despre amenințarea maiorului ea a aflat mult mai tîrziu, atunci cînd i-a spus arhitectul și s-a cutremurat din cap pînă-n picioare numai cînd a auzit cuvintele : „Acolo, acolo îi vor putrezi oasele", sînt vorbele maiorului către Fontenova, odată, cînd se plimbau prin pădurea de pini. Dar cînd anume i-a spus ? În ziua dinaintea crimei ? Cînd oare a avertizat-o arhitectul pe Mena ? Astăzi, chiar Mena se îndoiește : Dantas C. a petrecut ultimele sale zile închis în salon, lîngă sobă, jucînd cărți de unul singur ; este prea puțin probabil să fi existat acea discuție în timpul unei plimbări prin pădure. Era tot timpul singur. Partide de cărți, ca un exilat în liniștea lui, într-o lume a singurătății, plin de gînduri negre. Astfel stînd lucrurile, se pune întrebarea : Nu cumva aceasta era o invenție a lui Fontenova ? Poate că maiorul nu s-a gîndit niciodată la așa ceva. Dar cu ce intenție să spună Fontenova o astfel de minciună ? Oare pentru a justifica mai bine crima lor ? Era mereu singur ; în ultimele sale zile își petrecea tot timpul singur, aceasta era declarația Menei.

Elias închide ușa cabinetului. Se întoarce din nou cu gîndul la agentul Roque, care era convins că la mijloc se află gelozia.

Coridoare goale, femei de serviciu făcînd curățenie dintr-un cabinet într-altul, uruitul aspiratoarelor. Este ora cînd toată lumea se gîndește la culcare, dar el, șeful de brigadă, are alt drum : coboară la celula arestatei, bate la ușă hotărît și o deschide imediat, ca și cînd ar aduce o veste urgentă. „Îmbracă-te !" ordonă. Apoi el iese afară pe coridor. Cască ochii cît farurile pe coridor. Aruncă privirea în dreapta ușii celulei, apoi altă privire la stînga : nimeni. Se uită prin vizorul implantat în ușa celulei.

O privește. Mena se află în genunchi, în slip, în mijlocul patului cu cearceafurile în dezordine. Își acoperă sînii cu cămașa de noapte pe care o strînge în pumni (ca toți arestații, se teme să nu fie spionată). Cu un braț își acoperă sînii goi, cu celălalt ia o bluză pe care o trece peste cap cu un gest rapid, apoi se așază cu picioarele atîrnate la marginea patului. Stă țeapănă pentru a-și veni în fire.

Acum se ridică în picioare. În picioare, desculță, nu are pe ea decît flanele pînă la brîu. Are într-adevăr coapse solide și maiestuoase și forme exacte și conștiente, nu pasive. Acum se apleacă : părul îi cade pe frunte lăsînd să se vadă gîtul, care este lung și drept, cu forme armonioase. Acum o vede în profil : ridică pantalonii la nivelul ochilor ca și cînd ar vrea să le studieze transparența. Linia spatelui se curbează mlădios într-o linie perfectă ; crupele surori (în limbaj soldățesc) se mișcă provocatoare. Elias, cu gura căscată, cu ochii

larg deschişi, o urmăreşte prin vizorul uşii. O are în faţă, reală şi în întregime. Încadrată în ochiul vizorului, ea se află chiar acolo, la cîţiva paşi. Un astfel de corp, chiar privit de la distanţă şi micşorat de sticla vizorului, este o provocare, o agresiune a naturii !

În sfîrşit, termină de tras pantalonii şi se apropie de uşă. Se apropie, figura ei se măreşte (Elias se îndepărtează de vizor) ; se aşază pe pat, aruncă un picior deasupra, pentru a privi, se pare, la un mic coş care se află pe gleznă. Gata, rămîne în aşteptare. Şeful de brigadă introduce cheia în broască şi intră în celulă.

Bine, zice, aşezîndu-se pe locul său obişnuit de lîngă chiuvetă. Cei doi au fost prinşi !

Mena rămîne ţeapănă, ţinîndu-se de piciorul care se află pe pat, cu capul aplecat pe genunchi.

S-au predat fără probleme, continuă el. Tot ce-ţi pot spune este că ei se află acum la dispoziţia poliţiei secrete.

Se aude apa cum curge în chiuvetă, un fir subţire care se scurge din robinet, un fir foarte subţire. Şeful de brigadă încearcă să strîngă robinetul, dar fără rezultat.

Este clar că şi cazul dumitale va fi transferat la PIDE, spune el, după ce se aşază din nou pe scaunul său. Astfel se procedează totdeauna, clarifică. Procesele trebuie să-şi urmeze cursul normal, să treacă prin toate aceste etape.

Etape ! Mena întinde un braţ spre noptieră căutînd ţigările şi chibritul. Ce cuvînt stupid : etape !

Şeful Elias : Sper că eşti pregătită pentru anumite întrebări, cînd vei ajunge acolo.

Ea îndoaie genunchiul, apoi lasă să i se vadă nişte ciorapi groşi, învechiţi, care se răsfrîng peste pantofi. Cenuşiu şi uzat, tot ce are pe ea, Mena.

Şi ea ? Ea, Mena, fumează cu bărbia lipită de genunchi.

Şeful Elias : Aceasta nu înseamnă mare lucru, de fapt vor fi întrebări de ordin personal ; ei vor intra în aşa numitul for intim. Este necesar pentru clarificări. Pentru demoralizare, vreau să spun.

Scoate din servietă o hîrtie : Asta, spre exemplu, automobilul maiorului.

Mena : Automobilul maiorului ?

Şeful Elias : O constatare, o notă pe care ne-au trimis-o ei (PIDE). Din aceasta se poate înţelege mai bine cum te vor ataca.

Mena : Cerule, dar ce legătură poate să fie între automobil şi mine ?

Şeful Elias : Au descoperit o serie de probe compromiţătoare pentru dumneata. Scrie aici, citeste !

Ea smulge brusc hîrtia. Se ghemuieşte şi mai mult pe genunchi. Auzi, zice ea după ce citeşte, vorbeşte rar şi aproape în şoaptă. Eu şi maiorul eram amanţi ! Asta nu este suficient ?

Ţigara din scrumieră continuă să ardă liniştit, apoi se frînge. Mena pare că s-a ancorat pe genunchiul propriu, îl îmbrăţişează.
Amanţi ! repetă ea.
Dar la un moment dat întinde piciorul, îl îndreaptă pe pat şi se aşază rezemată de perete, ţeapănă. Deci totul se va schimba de acum încolo. Aşa este ? Pare că întreabă cele două lentile care o spionează.
Şeful de brigadă ridică unghia de foc, o ridică pentru a o trece prin păr. O anumită Norah, şopteşte el, schimbînd vorba. Norah d'Almeida, o cunoşti sau nu o cunoşti ?
Mena, obosită : Este o prietenă. Va fi şi ea audiată ?
Şeful Elias : Este posibil. Nu se ştie. Dacă a fost ea în automobilul maiorului, va fi şi ea audiată. A fost ?
Mena, obosită : Audiată ? Ca şi cînd ei nu ar cunoaşte relaţiile mele cu maiorul.
Se apropie de poliţist, vrea să-l vadă mai bine şi ea, la rîndul ei, să fie văzută mai bine :
Amanţi, spuneţi-le şi lor. Eu şi maiorul eram amanţi, nu asta vor să ştie ? Şi făceam de toate, poti să le spui şi asta. În automobil şi afară din automobil. Oriunde şi oricînd pofteam.
Vorbeşte de sus, ca şi cînd s-ar afla la distanţă şi în prezenţa unui martor dezinteresat. Tot, repetă ea dispreţuitor. Şi continuă. Elias îşi aminteşte de fotografia cu păunii şi de dispreţul ei pentru gura lumii. Ea, fetişcana cu păunii. Acum, sărăcuţa, fetişcana, se află în momente de cumpănă, s-o iertăm. Vorbeşte dezinvolt, cu inocenţă în privire.
Şeful de brigadă vrea să o întrerupă ; o va întrerupe ? Dar Mena are cuvîntul, nu cedează. Cei care v-au trimis hîrtia aceasta, continuă ea, sînt oameni de nimic, ei nu pot să-şi imagineze porcăriile care se întîmplă în acest oraş, prin astfel de automobile. Prin ascensoare, scîrboşeniile care se petrec în ascensoare, în restaurante. Şi dacă spun în restaurante, spun în muzee, pe sub scări, eu cunosc multe fete cărora li s-a întîmplat... Persoane normale, dar ce să mai vorbesc. Chiar pe plajă, pe plajă, vreau să spun cu lume în jur. Este de neconceput, nu ? Plaja plină de soare, lume, pescari, chiar acolo lîngă ei şi ei fac amor cu apa pînă la brîu. Un moment, ai răbdare, o să ajung şi la întrebările respective, acum răspund la întrebările acestei hîrtii, pe care domnul a adus-o aici.
Şeful Elias : Continuă. Dacă crezi că prezintă vreun interes, te rog.
Mena : Sigur că prezintă interes, iar din partea mea nu-i nici o problemă. Pot să povestesc totul, locurile, poziţiile, ştiţi, chestiile astea pot fi de mare interes pentru omuleţii care au scris aici, sînt sigură. Să vă povestesc, spre exemplu, că odată am luat o prostituată în automobil, imaginaţi-vă, o prostituată din cele pe care le agăţi pe stradă, una de ultima teapă. Iar eu, pe la spate, cu ochelarii fumurii am reuşit sau n-am reuşit, n-are im-

portanță, toate acestea pot să vă lumineze dosarul, sînt sigură.

Din spatele lentilelor reci șeful de brigadă se vede el însuși complice : practici secrete, pe care Mena nu le descrie amănunțit, dar le amintește, miile de exhibiții ale obsedaților sexuali.

El o ascultă. Și ea, capra, vorbește, da, continuă să vorbească despre experiența ei, cu o voce liniștită, dar aspră. Mai tîrziu, mult mai tîrziu, Elias va înțelege că în această Menă, Melania, fetișcana cu păunii, cu părul ei negru-abanos, se oglindește însuși maiorul, furia lui sexuală, care o glorifica precedînd sfîrșitul masculinității sale : fă așa și ea se supune, fă asta și ea face, un adevărat festival al voracității. În sfîrșit, Mena tace și se uită la șeful de brigadă cu cumplită seninătate.

Șeful Elias : Ai terminat ?

Ea se uită împrejur, apoi : Nu vă supărați, puteți să-mi dați pastilele acelea, care se află deasupra chiuvetei ?

Șeful de brigadă ezită un moment, dar pînă la urmă îi întinde tubul de aspirine. Așteaptă să i se spună mulțumesc. Nimic. Mulțumesc, spune tot el.

Și Mena : Ah, da, mulțumesc.

Încrucișează brațele, se uită în jur, se uită la pereți, la tavan. Duce mîna la cap și sare din pat.

V-aș ruga să ieșiți puțin pentru a mă dezbrăca, vreau să intru în pat. Am o migrenă că nici nu mă mai pot mișca.

Elias își așază din nou părul. Gîndește : Migrenă, aceeași metodă pe care o folosea și cu maiorul. Dar, foarte bine, iese.

La noapte, Elias va avea un vis pe care nu-l va uita niciodată.

Visul lui Elias

Coridoare lungi, lumină rece, violentă, stive, stive de mărfuri : un supermagazin ? Tăcere albă. Parchet curat, îmbietor. O mulțime de lume defilează lent, solemn, împingînd cărucioare cu pachete ; dar nu sînt cumpărături, sînt cărucioare de copii și ele sînt goale. Pare a fi o procesiune într-o țară îndoliată trecînd printr-un muzeu cu coridoare lungi.

Elias se află și el pe acolo ; nu știe ce caută acolo, dar în cele din urmă își dă seama că urmărește o femeie cu părul albastru. Femeia nu arată a fi interesată să facă cumpărături (de fapt nimeni nu cumpără nimic, toți merg cu pas ordonat și cu capetele drepte). Ea, femeia, poartă o sacoșă în mînă, pe care scrie AIRPORT (este ceea ce o deosebește de ceilalți, care iau parte la parada îndoliată). Toți pășesc printre doi pereți de stive de mărfuri care nu se mai sfîrșesc, ca în acele oglinzi paralele pe care le întîlnim în unele magazine. Ambalaje cu etichete. Pe toate scrie : DETERGENT BRONSITA, DETERGENT BRONSITA, DETERGENT BRONSITA. Prostii, gîndește Elias în plin somn, o astfel de marcă nu există ; în acel moment coridorul devine o scară ru-

lantă a metroului, de o parte un fel de farfurii ale supermagazinului, iar de cealaltă, cărucioarele defilînd prin fața unor ferestre în care se aflau figuri. Chipurile, foarte urîte, sînt încadrate în patratul geamurilor și se succed ca acele fotografii repetate.

Femeia continua să meargă cu pas liniștit între metrou și mărfuri. De-a lungul acelor ziduri apar capete de porci. Farfurii și farfurii cu capete de porci surîzătoare, galbene, toate la fel, și care se aseamănă cu o farfurie pe care Elias a văzut-o într-o vitrină cu mărfuri chinezești sau într-un film polițist. Împodobite cu maioneză, desigur. (Elias are impresia că a mai văzut acest loc într-un alt vis.) Dintr-o dată, femeia se oprește. Se lipește de zidul cu capete de porci : Elias rămîne puțin în urmă. știe că ea îl va privi. În același timp își dă seama că părul ei nu este albastru, ci plin de reflexe de oțel, are o strălucire metalică, lunară. Dar atenție ! ea se întoarce fără grabă. Se uită puțin spre stînga și spre dreapta pentru a vedea dacă este observată și lasă jos, pe furiș, ceva din sacoșa pe care o poartă. Apoi se îndreaptă și se întoarce pe drumul pe care venise.

Elias se apleacă pentru a-și feri privirea, pentru a nu fi recunoscut, dar femeia trece cu capul sus și... figura ei este a Menei, avînd un surîs de parcă ar ști că este urmărită. Aceasta însă nu-l surprinde.

Elias se îndreaptă spre locul unde ea lăsase obiectul și nici nu are nevoie să-l caute

căci îl descoperă imediat în mijlocul capetelor de porci : o pisică de teracotă cu o perucă de femeie pe cap ; o pipăie, este chiar păr natural. Fără să piardă timp, pleacă după Mena.

Nu o mai vede. Și cu cît o caută mai mult, cu atît coridoarele se depopulează de acea lume luminoasă și rece. Acum nu a mai rămas nimeni ; doar coridoare și o podea care pare făcută din oglindă. În acel labirint de lumini și reflexe el nu se mai poate orienta, dar nu se oprește, merge înainte pînă ajunge într-o cameră goală unde funcționează o scară rulantă. Acolo este și o fereastră luminată mai palid, un fel de cabină automată în care se fac fotografii prin introducerea unor monede. Abia acum observă și chiar acolo, înăuntru, o redescoperă pe Mena. Stă pe un scaun în cabină. Imobilă în fața obiectivului, ca și cînd n-ar ști că va fi fotografiată. Mena are o carte pe genunchi.

Elias trece mai departe. Suie pe scara rulantă, care este foarte oblică și care ajunge într-un loc plin de verdeață, o pădure de pini. De ramurile copacilor atîrnă tot felul de batiste. Se vede o poartă. O ușă se deschide și intră într-un salon apoi vede o comodă din aur pe care se află o pisică de teracotă. Imposibil o pisică de teracotă pe o astfel de mobilă, reflectează Elias.

Salonul are toți pereții de faianță luminoasă (un fel de WC public, sau ceva asemănător) și în mijloc o găleată plină ochi cu mucuri

de țigară. Mucurile de țigară se mișcă și se încolăcesc ca viermii. Sînt ?... Sînt chiar viermi ? Se apropie de găleată dar, simte că cineva se află în spatele său. Se întoarce și dă cu ochii de sora sa, privindu-l foarte serioasă. Maiestuoasă. Complet goală. Și înaltă cum nu și-a imaginat-o niciodată. Are părul decolorat care strălucește ca aluminiul.

„Poți să te uiți", zice sora cu multă seriozitate și în același timp începe să se întoarcă, arătîndu-i o dungă de solzi cenușii care coboară pe șira spinării de la gît pînă la fese. „Sîntem toate la fel în barul Bolero", zice.

Elias rămîne înmărmurit uitîndu-se la acea dungă de cruste ce se văd de-a lungul șirei spinării ei. Un fel de solzi uscați, nu poate distinge bine. Seamănă cu un tatuaj, cu semnele unui ritual de tortură acceptat cu resemnare. Stă mut în fața acestei imagini. Cîtă lumină !...

...și între timp devine conștient că nu trebuia să privească, îl cuprinde un fel de rușine, un fel de părere de rău. Parcă ar fi mort, uitat acolo în patul său. Dar sora sa insistă, îl pîndește în miezul nopții și visul se repetă (sau continuă), apar momente disperate din visul anterior, care se succed fără nici o ordine. „Sîntem toate la fel, aici la barul Bolero". Apoi apare din nou cabina aparatului de fotografiat automat. „Toate, toate la fel." Prin geamul ușii cabinei se vede fotografia (foarte mare), a figurii persoanei care se află înăuntru în fața obiectivului (sora sa — Elias

știe că este ea, femeia cu păr cîrlionțat de culoarea argintului).

Cînd ușa cabinei se deschide, sora sa apare din nou goală, proiectîndu-se în treceri încete, suspendate, ca și cînd ar dansa. Elias se miră de dimensiunile trupului (ce mare este, ce enorm este) și trupul uriaș își undulează spatele cu urmele de solzi cenușii și uscați pe el. Pare o walkirie, alergînd spre pădure, o fecioară sălbatică și maiestuoasă alunecînd pe o rază de lumină.

În cele din urmă ea se oprește dintr-o dată într-un spațiu plin de lumină. Și din nou se deschide un coridor gol, plin de reflexe strălucitoare, și aceste reflexe luminoase, această trepidație de lumini scînteietoare care acoperă pereții de faianță, îl orbesc. Elias nu mai vede nimic decît armonici. Pe toate armonicile stă scris HARMONIA, ca o semnătură care strigă.

Pe neașteptate, într-o dimineață foarte devreme

sosește ordin de la împărăție să înhămăm iapa. Ordinul sună astfel : „Transferarea imediată a deținutei". Prin Director ? Semnat : F. Otero, insp.

Sîntem la primele ore ale dimineții. Elias ar vrea să afle cum a putut să se transmită atît de devreme ordinul. Personalul nici măcar nu a sosit la serviciu iar Otero nu vine niciodată atît de devreme pentru a-și așeza mus-

tața sub tabloul lui Salazar și pentru a fi deranjat de ambulanțe urlătoare. În tot cazul, Elias presimte că nu-i lucru curat : Domnișoară, fă-mi legătura cu casa domnului inspector. Dar inspectorul nu răspunde, răspunde altcineva : Scuzați, vă rog !

Se aude iar vocea telefonistei : Domnul inspector a plecat.

Dacă a plecat de acasă și încă nu a sosit la birou, înseamnă că nu trebuie să mai insist, gîndește șeful de brigadă, punînd receptorul în furcă. Să admitem că el se află acum într-o dimineață de adulter la vreo parfumată, dacă se poate exprima astfel. Poate să fie adevărat și, dacă este așa, să aibă parte numai de ea, aceasta este urarea lui Covas.

Scoate dintr-un sertar cartea morților, o deschide la ultima pagină, ultima declarație din dosar încă nesemnată. Mena își va schimba domiciliul, nu se știe unde, nici măcar ea nu-l cunoaște. Trebuie să termine dosarul, trebuie. Chiar acum o va chema : Deținuta !

Dă ordin prin telefon și se apropie de oglindă pentru a-și aranja cele cîteva fire de păr care-i acoperă chelia strălucitoare. Bagă mîinile în buzunare : privește la perla veche, care strălucește ca o lacrimă între reverele gulerului. Se uită pe stradă în jos. Magazinele sînt încă închise. Caii Gărzii Republicane, în formație de rutină, conduși la pas de călăreți. Tramvaie. Ziarele de dimineață transportate spre birouri de mîini muncite. În fața ferestrei

două dube ale poliției : au stat acolo goale toată noaptea, dar Elias și le imaginează pline de femei, care, cu nerușinare, își bat cu palma sexul pentru a-i insulta pe paznici.

Se întoarce de la fereastră. Mena intră în birou acompaniată de șeful paznicilor, un grăsun burtos, mirosind a bălegar. Îi arată Menei un scaun, acela din fața biroului iar el se așează pe scaunul oficial. Polițist și acuzată, față în față: acum se va termina.

Șeful paznicilor a ieșit ; se plimbă de cealaltă parte a geamului, căscînd ochii la mesele goale ale agenților ; are o haină ponosită și pantalonii ca niște burlane. Se văd două pete de lustru pe genunchi. Își freacă mîinile ca și cînd viața sa ar fi numai lapte și miere, gîndește șeful de brigadă. Renunță să-l mai privească deoarece au început să sosească primii agenți la birourile lor.

Mena. Ea este problema. O are în față, pulover decoltat, brațe încrucișate sub sîni. Bine !

Începe să citească o declarație, cu pauzele și repetările necesare. Totul bine, totul cunoscut de amîndoi, dar o face ca și cînd ar fi citit-o pentru prima oară. Declaranta a zis asta, declaranta a adăugat această frază... Lisabona, data cutare, la sediul acestei poliții, atîtea rînduri etc. Șeful de brigadă întrerupe lectura pentru a-i atrage atenția că orice modificare se poate face înainte de a semna. Mena știe. O avertizează că aceasta este ul-

tima posibilitate de a mai face vreo corectură și că aceasta este ultima sa declarație. Este bine să punem totul în ordine pentru că vei fi transferată, clarifică el.

Transferată ? întreabă arestata.

Șeful Elias : Desigur ! Doar v-am spus că ne așteptăm la așa ceva, știți

Mena apasă brațele pe piept ca și cînd i-ar fi frig. I-o fi trecut prin minte PIDE, bănuiește șeful de brigadă. Din nou îi trece prin minte că în cele două dube ale poliției, care se află peste drum, sînt femei de toate felurile În mod normal, zice, ar trebui să fiți transferată într-o închisoare de femei.

Transferată ? Arestata privește la una din palme. Cel puțin o să mai văd și alți oameni, spune ea ca pentru sine. Privește mîna, o întoarce și iar o privește. Bine, murmură Elias. Reia lectura.

Autentificat. Gata pentru tribunal. Respectiva a declarat, a confirmat, a semnat. Mena aude repetîndu-i-se numele la sfîrșitul documentului. Ați putea să mai citiți o dată această parte ? spune ea.

Șeful Elias : „... după crimă, cînd arhitectul i-a spus că de mult maiorul intenționa să o ucidă, arătîndu-i și locul unde urma să o îngroape, declaranta interpretă cuvintele arhitectului ca o amenințare îndreptată indirect asupra lui, a arhitectului și nu împotriva ei."

Mena : Nu. Gîndindu-mă mai bine, cred că el intenționa într-adevăr să mă omoare.

Șeful Elias : Gîndindu-vă mai bine ? De ce gîndindu-vă mai bine ?

Mena își mușcă buzele înainte de a răspunde. Am fost torturată, zice ea. De fiecare dată ședințele de tortură erau mai lungi, pînă la urmă aș fi murit.

Ea se ridică în picioare : Priviți ! Se întoarce ridicînd partea din spate a puloverului pînă dincolo de elasticul sutienului. Elias privește. Vede și nu-i vine să creadă. De la centură pînă la gît, spatele ei prezenta arsuri de țigară roșii-violacee. Repetate. Meticulos repetate. Părea o aripă de solzi de-a lungul șirei spinării.

Devenise impotent, zice Mena, coborînd puloverul.

RECONSTITUIREA

8 august 1960

Pentru Elias, arhitectul și caporalul Barroca aproape că nu mai prezentau interes. Nici nu le luase interogatoriul. Primise dosarul conținînd declarațiile respective direct de la PIDE. „Direcția Poliției Internaționale și a Apărării Statului" (PIDE) antet. Declarații, constatări, mandate, notificări. Toate scrise de agentul Mortagua și de inspectorul Falcao, două nume care, se vede de la distanță, sînt fictive. Fără nimicuri și fără înflorituri, se înțelege, pe ei nu-i interesează decît fundamentalul și, dacă este posibil, se poate omite și esențialul politic, pentru că astfel sînt ei, lucrează din umbră. „Au fost eliminate faptele care implicau crima împotriva siguranței Statului", stă scris chiar în procesul-verbal.

Totul pe linie și în cadrul competenței, astfel erau aliniați condamnații. După ce au citit, i-au chemat și doar s-a discutat cu ei. Cu fiecare din cei doi cîte o ședință și dosarul a fost trimis înapoi, la PIDE. Să se spele cu ei pe cap pînă la proces, să am timp să-mi văd de treburi mai limpezi, își spusese Elias.

Mult mai tîrziu, la 8 august a.c., se întîlni din nou cu cei doi în casa de pe plajă, unde a avut loc asasinatul. În acea zi, la orele două

după-amiază, Fontenova și caporalul Barroca ies din duba poliției, amețiți, cu mîinile înainte (încătușați, cum s-ar spune) și rămîn pironiți în plin soare. Caporalul cu capul tuns zero și în uniformă de deținut, celălalt cu haină de tweed și pantaloni de catifea reiați. Iată cine ne vizitează, exclamă agentul Roque, care îi aștepta în curtea *Casei da Vereda.*

La fața locului (I)

Acesta este locul în care maiorul voia să o îngroape.

Elias și arhitectul se află la marginea unei văioage care se pierde în pădurea de pini. Este greu să apreciezi cît de departe se întinde, pentru că pinii o acoperă cu coroanele lor, formînd un arc de ramuri și crengi împletite. Se văd mure negre strălucind și unele încă necoapte, verzi.

Crezi că el intenționa într-adevăr să o ucidă ? întrebă șeful Elias.

Arhitectul se îndoaie pentru a ajunge cu mîinile încătușate la buzunarul cu țigări. Șeful de brigadă îl ajută, îi aprinde țigara.

Mulțumesc, zice arhitectul. Își umple pieptul cu fum sorbind din țigară, ca și cînd ar dori să aspire aroma pinilor. Și mai departe : Dacă el voia să o omoare ? Posibil ! Eu nu pot nega. Pentru maior ea reprezenta cea mai mare problemă dintre noi toți.

Elias, întors către pădure : Ah, da, problema cea mai importantă. Știu, știu.

De undeva, de foarte aproape, se aude o bătaie de aripi grele. O gaiță, probabil. Șeful de brigadă se uită după pasăre : O gaiță într-un loc ca ăsta ?

Arhitectul Fontenova : Atunci m-a căutat în mod special (maiorul) : „Privește, Fontenova, acolo o să-i putrezească oasele !"

Elias și-l închipuie pe Dantas C. jucînd singur cărți în salon. Masa plină de ași și de alte cărți și el mișcîndu-le în scheme — în picioare, pentru a cuprinde întreaga geografie a situației. Îl vede, de asemenea, traversînd pădurea în halat de casă, cu arhitectul în spate : „Acolo, acolo o să-i putrezească oasele !", dar, între timp, percepe că Fontenova vorbește despre altceva, despre tatăl său și despre educația militară. Despre tatăl său ? „Toți militarii au cultul situațiilor extreme", spune în acel moment arhitectul.

Vorbele lui au ceva de oratorie în șoaptă, parcă ar scormoni mormîntul uitat al tatălui. Elias ascultă. Amintiri. Colegiul militar. Tatăl, care se pare că făcuse Marele Război în funcția de căpitan medic, trei decorații și Legiunea de onoare franceză. Sportiv, campion de floretă de pe cînd fusese elev la Colegiul militar. Cînd a primit cupa la jocurile olimpice, zice Fontenova, tatăl meu s-a urcat pe podium, la indicația guvernului portughez, îmbrăcat în uniformă militară.

Pădure sălbatică, mărăciniș, ca un adevărat gard de sîrmă ghimpată la picioarele lor. Se aud viespi ; nu se știe unde, dar este zumzetul lor. Privește, zice Elias, întrerupînd discursul arhitectului. Terenul este stîncos. Răzuie cu talpa pantofului stratul de frunze moarte. Numai stînci peste tot. Prost loc pentru a îngropa pe cineva, imposibil ca maiorul să nu fi observat aceasta. În acel loc, pădurea de pini este crescută pe piatra acoperită de un strat de frunze de sub care se văd ieșind rădăcini setoase, încolăcite ca șerpii. Pășind mai departe, șeful de brigadă îi arată cum rădăcinile se întind la distanțe foarte mari.

Cam trasă de păr chestia aceea cu impotența, zice el, dînd cu șutul la un con de pin. Nu există om mai suspicios decît individul impotent. Părăsește locul bine dispus, cu haina pe umeri, deschis la guler : nici nu se uită în urmă, pentru că știe că arhitectul îl urmează la mică distanță.

[Probleme abordate în discuția dintre șeful de brigadă, Elias Santana și incriminatul, Fontenova, în timpul deplasării prin pădure :

— locul unde urma să fie îngropată Mena ;

— torturile la care o supunea maiorul (alte practici decît cele cu țigara aprinsă ?) ;

— povestea cu bunicul amiral și tatăl campion de floretă — în ce scop ?

— sublinieri ; îl interesa să afle dacă arhitectul a citit cartea *Lupul Mărilor*, după ce aceasta fusese citită de Mena și

dacă el a sesizat sublinierile. Răspunsul la cele două întrebări : Nu. Ah, se miră șeful de brigadă.]

La întoarcere, într-o pajiște cu ferigi, se întîlnesc cu agentul Roque și cu caporalul, care vin din sens contrar. Un *rendez-vous* al păsărilor, zice Elias. Ce faci, ghidule ?

Roque răspunde : Ne plimbăm. Adaugă că merg spre ascunzătoarea maiorului, dacă arestatul își va mai aduce aminte de drum (surîde).

Elias : A ! ascunzătoarea ! Este departe, vizuina ? Te-am întrebat dacă este departe, ți-a pierit graiul, ei ?

Caporalul înțelege, în fine, că i se adresează lui. Face un gest larg cu capul. Acolo, în fund.

Acolo în fund, acolo în fund, repetă șeful de brigadă, măsurîndu-l de sus în jos. (E ca o stîncă, nenorocitul. Cu părul tuns zero, cu strălucirea de oțel a cătușelor, acoperit cu uniforma de arestat din pînză de doc : un pietroi, un pietroi ca atîtea alte pietroaie-țărani.) *O.K.* Haideți acolo, să o vedem.

Pe măsură ce coboară pe coastă, pădurea se rărește. Arborii apar înclinați în aceeași direcție (culcați de vînt), apoi dispar și în locul lor apar arbusti (tot vîntul este cel ce împrăștie semințele), peste tot arbuști de un verde foarte închis. Încă un pas și se deslușește orizontul oceanului.

Este clar. Caporalul cunoaște bine locul. În prima după-amiază cînd maiorul a ieșit din

casă pentru una din întîlnirile sale clandestine, caporalul s-a rătăcit și el pe aici (din întîmplare ?). Apoi, i-a prins gustul. Trebuie să fi fost sătul de atîta stat între patru pereți.

„I-a prins gustul." Șeful de brigadă surîde auzind expresia. Caporalul avea motivele lui bine întemeiate ca să se poată exprima astfel : „I-am prins gustul". El nu și-a putut imagina ce-i rezerva soarta cînd a coborît pentru prima oară pe această cărare, pe care descindem acum. A venit pînă aici pentru a-și pierde timpul. A trecut pe lîngă șopronul de adăpostit taurii, pe care îl depășesc chiar acum și s-a îndreptat către grămada aceea de pietre care se vede acolo jos. Un puț sau ce este acolo ? Cu cît se apropie mai mult își dau seama că acolo este o fîntînă, un puț abia săpat, cu pămîntul scos aruncat în jur. De asemenea, alături se mai vede un alt șopron pentru adăpostit taurii, are un acoperiș de tablă zincată care se observă strălucind la soare printre pomi și stînci. Caporalul povestește, atrage atenția asupra unui al doilea șopron în acea parte, care se află puțin mai spre dreapta. De acolo a văzut el o scenă care l-a uimit : pe maior sub acel șopron. Îmbrăcat în preot, și, bineînțeles, singur-singurel.

Da, domnule, intervine șeful de brigadă. Deci pe aici conspira de unul singur maiorul nostru.

Numai arbuști peste tot în jurul său, arbuști și pietre, arbori înalți sînt foarte puțini. Și soare. Soarele reflectîndu-se în coloritul

verde al frunzelor arbuştilor. Şi mai este ceva : mirosul dulceag pe care plantele din jur îl împrăştie, miros care aminteşte parcă de transpiraţia intimă, carnală. Şi dumneata, în spatele acelei stive de lemne, insinuează şeful Elias. Frumos, n-am ce spune ! Maiorul ocupat cu întîlnirile sale politice şi dumneata acolo, observînd totul. În trei dăţi, nu-i aşa ?

Nu, numai de două ori, răspunde caporalul, o dată el a fost într-adevăr la Lisabona.

Elias se depărtează puţin pentru a urina. Atunci, strigă el, în timp ce urinează, atunci... cum de ai aflat că maiorul a plecat la Lisabona şi în celelalte dăţi nu ? De unde ştiai ce face ? Ştiai totul, dumneata ştiai totul ?

Se întoarce, încheindu-se din mers : Ţi-ai lăsat tovarăşul să creadă că te înşală. Da, este interesant, n-am ce spune, domnule.

Caporalul priveşte la dreapta peste tăpşanul verde, priveşte undeva în depărtare.

Elias : Roque, procesul ăsta este nemaipomenit, un fel de vals al conspiratorilor. (Rîs sec). Tac eu să minţi tu, acum taci tu să mint eu, să ne minţim cu toţii ? Buni băieţi !

La faţa locului (II)

Pe şosea se află două Land-Rovers-uri staţionate. Soldaţi din GNR cu carabinele în bandulieră. Sînt, de asemenea, şi gură-cască, nici ei nu ştiu ce aşteaptă să vadă, căci de acolo, de sus nu se pot vedea decît o parte din drumeagul care duce spre casă şi o bucată din acoperişul acesteia.

Mena nu a sosit încă şi nici inspectorul Otero, probabil mai ascultă şoaptele *Directorului Judiciaribus*, răspunzînd cu invariabilul său : da, da ! Sau, şi mai rău, dacă mie nu mi-a spus nimic înseamnă că a fost chemat de vreo cămaşă-neagră de la PIDE, pentru a primi instrucţiuni la ureche. Elias nu s-ar fi mirat de nici una din eventualităţi. Absolut deloc. Elias nu uită niciodată că „poliţiile trebuie să colaboreze în limita competenţelor lor" (Otero). Nu-i de mirare. *Et voilà*, spune el în gînd. Cu dosarele procesului la subsuoară, fără cravată, Elias se află acum în curtea *Casei da Vereda*.

În curte se află, de asemenea, Roque. Decojeşte cu briceagul o nuieluşă verde. Într-un colţ, arestaţii aşteaptă ordine. La umbra unui pin. Bineînţeles, stau departe unul de altul, fiecare cu mutra lui. Aproape de ei, fotograful de serviciu se joacă cu un căţeluş de rasă portugheză. Lui Elias îi atrage atenţia faptul că acesta avea ochii ca ai celui de pe plajă. Şi fotograful avea părul alb şi fin ca smocurile de bumbac şi ochi fără sprîncene şi fără culoare. Cînd rîde pare un copil bătrîn, cu dinţii săi mici ca de căţeluş. Se aude o mierlă. Cîntă de se sparge, în disperare.

În mijlocul curţii, cu dosarele în mînă, Elias îşi aminteşte de alte lungi aşteptări asemănătoare de dinaintea probelor de reconstituire, dar şi de aşteptările sale de dinaintea probei

de cîntăreț amator la Clubul Stefania. Cum trece timpul! „Recompensa" (se numea cîntecul), de Ramos Curto, numai lacrimi și gesturi. Elias pleacă fredonînd o barcarolă de Offenbach, cu versurile :

Ah,
efeme-ramor
su-prem-uldor
pasi-une

Ramado este totdeauna prezent în memoria sa.

Intră în clădire și coboară în garaj unde fusese depus cadavrul. După aceea se duce în salon, locul crimei. Verifică așezarea mobilei, consultînd schița care este anexată la dosar și se uită la armele aranjate pe masă, instrumentele crimei. Un pistol Parabellum, calibru șapte virgulă cinci, altul cu marca Walter, calibrul șase virgulă cinci, un revolver Smith, treizeci și doi și o mitralieră. După ce le examinează se așază în fotoliul de lîngă șemineu. Acolo, da, acum este răcoare. Agață haina pe spătarul unui scaun ; pe măsuța din față se află telefonul.

„Aude strigătele maiorului, care se află în salon", citește șeful de brigadă, frunzărind în dosar, o filă da, o filă nu. „Îi denunț pe toți ! Îi denunț pe toți !" (Din declarațiile caporalului.)

„Pentru prima oară, maiorul îi propune clar și în mod inexorabil, executarea unor personalități din guvern dar și din opoziție." (Idem. arhitectul Fontenova.).

Elias își amintește că discuția a avut loc în Noaptea Generalilor. Dă cîteva pagini. Faptele se repetă, unele descrise în extenso, altele doar aluziv. „Îi denunț pe toți !" Din nou maiorul înfuriat, strigînd, dar de această dată în declarația Menci. Și arhitectul, mai departe : „Spunea că va pregăti asalturi împotriva unor agenți izolați, a unor gărzi de poliție izolate, pentru a obține arme și muniții, că va ataca unele depozite de muniții pe care nu le-a precizat."

Elias întrerupe lectura pentru a se vedea ce oră este. Îi trece prin minte că ar fi posibil ca cineva să fi amînat reconstituirea. Gîndește : Ordin din partea șefilor. Programul poate fi schimbat oricînd din motive neprevăzute : figurile lor. Instinctiv privește spre telefon.

Apoi se uită din nou în dosar :

„Rugat să vorbească despre natura și obiectivele planurilor victimei, răspunde : că a luat cunoștință despre acestea cu o noapte înainte de asasinat ; că acea discuție a avut loc în salon, că maiorul se afla lîngă telefon, în fața unei hărți, la care privea cu insistență și cu un aer misterios ; că această atitudine și faptul că așezase pe genunchi Parabellumul său cu țeavă lungă, de care nu se dspărțea niciodată în ultimul timp, ca și modul său de a se purta îi provocaseră declarantului o mare teamă, ca de un pericol iminent." (Arhitectul Fontenova.)

„Este nebun. O să ne omoare pe toți !“ (Ibidem, cînd l-a deșteptat din somn pe caporal, în noaptea de 25 martie.)

„Maiorul le-a spus atunci că vor începe să agite întreaga țară, provocînd o serie de incendii, pe care le-a numit politice, acțiuni spectaculoase și ușor de realizat, fără să fie nevoie de oameni antrenați. Printre localurile alese a amintit : cinematograful Sao Luis (fiind alături de sediul PIDE) și edificiile ziarului *Diario de Manha* și al Trbunalului Militar, primul deoarece conținea materiale inflamabile și al doilea pentru că, în afară de faptul că era o construcție veche, era și plin de dosare de arhivă. În ceea ce privește personalitățile care urmau să fie asasinate, maiorul nu s-a referit la metoda sau la metodele pe care urma să le folosească.“ (Arhitectul Fontenova, declarație repetată.)

Întorcînd pagina, Elias privește din nou spre telefon. S-a făcut tîrziu, nu se aud automobile afară în curte. Ar fi o liniște de mormînt, dacă nu ar fi mierla. Cîntă din nou. Parcă delirează acum.

„Fără romantisme, Fontenova, ori ni se alătură, ori îi denunț la poliție !“ Mierla umple cu arabescuri lectura șefului de brigadă. „Ori ni se alătură, ori îi denunț !“ (Elias : Sigur că da. Maiorul era furios. Parcă îl vede cum indică cu ochii bulbucați telefonul (anunță că „este suficient să dea un semn“). Fontenova a încercat să-l liniștească, deși el însuși era speriat de starea de maximă surescitare care se vedea pe figura maiorului Dantas C. „Declarantul refuză să accepte“, scrie textul declarațiilor.

Refuză să accepte ? Elias subliniază pasajul. „Să-i denunțe pe toți ! Pe toți de pe listă, nici unul nu va fi omis !“ Amenințare pe care declarantul, indignat, dar în termeni concilianți, dat fiind respectul pe care îl purta maiorului și încrederea pe care a avut-o în el cînd i-a dat acea listă, refuză să o ia în seamă“.

Elias știe să aprecieze ce se află în spatele acelei declarații : dosarul pe care îl are în mînă este o simplă versiune pentru uzul extern. Să nu mai scormonim, că pute. Se vorbește de personalități care trebuie asasinate, dar numai atît, nici un cuvînt despre carnetul intim al maiorului (acolo se află toate numele, doar să fie transcrise). Se vorbește despre lista amicilor arhitectului, dar nu se citează nici unul, nici măcar unul singur. Din declarații reiese doar atît, că maiorul strigă și bate cu palma în patul armei de pe genunchi (în Parabellum) și amenință că-i va pune la încercare. „Am numele lor, Fontenova ! Toate numele, să nu uiți asta !“ Și gata. Atît. Dosarul mai face o dizertație generală „politică“, apoi se ocupă de crimă, împușcături, sînge.

Dar, în fine, cei trei deținuți apar. În calitate de asasini, de fapt de *simpli asasini*, intră acum în scenă, pentru a repeta pe viu, la locul crimei, *drama unei morți premeditate*.

Acțiunea (Reconstituirea)

Atenție ! ordonă șeful de brigadă, cînd inspectorul apare în pragul ușii și se așază pe un scaun.

Aruncă o privire cercetătoare prin cameră : subofițerul din GNR se află de gardă la intrare ; Roque studiază patul de lemn al Smith-ului portativ ; la masă, lîngă fereastră, fotograful cu părul alb și cu figura ștearsă își aranjează obiectivul aparatului. La peretele de lîngă sobă stau aliniați arestații, cu cătușele la mîini.

Ne aflăm, anunță șeful de brigadă, în noaptea de 26 martie 1960.

Intră șoferul Judiciarei (cu cămașa pătată de roșu, culesese mure). Treci pe locul mortului, îi ordonă Roque. Și privindu-i cămașa pătată : Vezi că te-ai umplut de sînge înainte de a trage ăștia.

Elias, cu un dosar deschis în mîini.

Douăzeci și șase martie una mie nouă sute șasezeci. În ziua anterioară și chiar în această sală, el (îl arată pe arhitect) a avut o altercație cu victima (îl arată pe șofer) din motive de neînțelegeri politice. Corect ?

Fontenova ezită. Nu te speria, astfel obișnuim noi să începem, spune Elias. El cunoaște cît de binevenite sînt aceste întreruperi, nimicuri lipsite de importanță, dar care servesc pentru a crea atmosfera necesară. În astfel de momente, criminalul este preocupat de tot felul de nimicuri, amănunte ale dramei. El nu o face din scrupulozitate și în nici un caz din vanitate, deși sînt și excepții. Nu. În aceste momente asasinul nu-și mai dorește altceva decît să îngroape crima chiar acolo unde el a trăit-o, să o îngroape cît mai adînc, în întregime și să nu omită nici cel mai mic amănunt. Să lichideze, să nu lase nimic uitat. Acceptă cătușele, dar este preocupat să se elibereze de crimă. Asasinii văd în reconstituire ultima lor șansă. Scuzați, zise șeful Elias.

Arhitectul nu intenționează să corecteze, doar să precizeze că nu a fost vorba de o ceartă, deoarece Dantas C. era furios și gata să reacționeze la prima opoziție pe care i-ar fi făcut-o cineva. Arhitectul vorbise pe jumătate întors spre camarazii săi, iar aceștia îl ascultaseră în aceeași manieră.

Șeful Elias : Altceva nimic ? Bine. Voi începe să citesc. Declaratia din 15 mai, semnată de arhitectul Renato Manuel Fontenova Sarmento : „Trebuie să-l omorîm, este nebun. Dacă nu-l omorîm, cine știe în ce nenorocire ne mai bagă“. La care caporalul, afirmînd că de mult și-a dat seama de aceasta, adaugă că maiorul „și-a petrecut viața umilindu-l.“

„Și-a petrecut viața !“ În timp ce caută altă pagină în dosar, Elias gîndește : Pentru caporal, maiorul era deja un om mort din momentul în care a spus : „Și-a petrecut viata !“

Citește : „Că declarantul, împreună cu Barroca, cel de față, au studiat (analizaseră) și posibilitatea ca, împreună cu incriminata Filomena, să solicite azil politic la una din am-

basade. Dar că au renunțat la o astfel de soluție, fiind siguri că maiorul, ca represalii, va denunța la acea poliție (PIDE, lămurește Elias) pe toate persoanele din opoziție și în special pe acelea care se aflau pe lista declarantului Fontenova, predată maiorului, pe care el (maiorul), pe ton de șantaj, o numea Lista Neagră. Că și Barroca a citit și a fost de acord cu această declarație, pe care a considerat-o conformă cu adevărul și a semnat-o."

Șeful de brigadă continuă să citească, citește. La un moment dat se oprește și schimbă cîteva cuvinte cu inspectorul. Vorbesc în șoaptă, deasupra dosarului. Trece peste pagini, răsfoindu-le repede, apoi se așază în spatele mesei unde se află Roque cu Smith-ul său înfricoșător. Roque părăsește locul respectiv, traversează salonul, desface cătușele arestaților și le pune în mîini armele crimei. În dosarul definitiv al cercetării se poate vedea foarte clar în ce mod s-a procedat la

RECONSTITUIREA CRIMEI

...în ziua de opt a lunii august una mie nouă sute șasezeci, în acest edificiu al Casei da Vereda, *unde s-a deplasat Excelența Sa inspectorul Dr. Manuel F. Otero și unde se aflau prezenți agentul clasa întîi Silvino Roque, și fotograful-măsurător Albino, toți din această poliție, s-a procedat la reconstituirea asasinatului a cărui victimă a fost maiorul Luis Dantas Castro.*

În acest sens, au fost aduși sub pază presupușii autori ai crimei, așa cum reiese din dosare iar pentru a juca rolul victimei a fost desemnat Silveiro Baieta, șoferul care transportase agenții de serviciu. Inițiindu-se reconstituirea, victima fu așezată... Acolo, în acel loc, ordonă Elias, acolo la masă, în poziția unuia care face pasiențe cu cărțile de joc, cu cărțile care acum se află împrăștiate pe podea. Omul este singur. Pantalonii reiați, haină de lînă în buzunarul căreia (Roque dă șoferului arma Parabellum) se află o armă.

În celălalt buzunar, corectează Barroca cu voce ștearsă. Și imediat intervine Elias, din cealaltă parte a salonului : Caporalul are dreptate, Roque, maiorul era stîngaci.

Juca singur cărți, gîndește șeful de brigadă, privind la șoferul aflat pe locul unde murise Dantas C. Se afla la această masă (mai întîi în picioare, cum stă acum Elias), chiar aici, mișcînd dispozitivele sale de luptă, apoi s-a așezat acolo în fotoliu, pentru că simțea că ceva nu merge, că se mișcă pămîntul sub picioarele sale. Plănuia ofensivele sale din ce în ce mai puțin spectaculoase și cu efective din ce în ce mai mici. Maiorul. „Era expert în scheme tactice", conchide Elias pentru sine.

Cînd îi veni în minte cuvîntul „expert", își dădu seama că inspectorul, cu mîna sa mare ca o lopată, terminase de întors filele dosarelor cu declarații. Astfel proceda el totdeauna cînd revedea procesele, fie ele cît de importante. Roque îi aduce lui Elias dosarul și acesta

îl întinde pe masă, deschis la pagina cu schița salonului unde sînt însemnate respectivele distanțe și respectivii actori.

Îi așază, măsoară, îl potrivește pe fiecare la locul său. În față și la dreapta, maiorul în poziția în care a primit glontele : așezat. Un jucător fără parteneri. Mai încolo, în afara scenei, arestații așteptau în linie, cu soba în spatele lor. În timp ce maiorul dădea bătăliile sale solitare cu cărțile de joc, asasinii, reduși la spațiu fricii lor, așteptau sus înfrigurați : caporalul și arhitectul închiși în camera de sus, Mena acolo în pod, în cușca de sub acoperiș. Acum toți se află aici, cu brațele căzute, bărbații cu armele crimei atîrnate de degete, Mena în mijloc, în taior de in, pantofi cu tocuri înalte, fără ciorapi. Un grup de asasini în așteptarea indicațiilor pentru a repeta crima. O.K., zice Elias către agentul Roque. Să trecem la program.

Apoi, cu voce tare și cu brațele sprijinite de marginea mesei : Ne aflăm în momentul în care cei doi oameni coboară în salon. Victima se joacă singură cu cărțile, nu ridică ochii nici cînd intră ei. Doamna (o indică pe Mena) coborîse prima și se afla în bucătărie ; masa (privește în ansamblu masa) nu era încă pusă și nici nu va mai fi pusă (după cîte se cunoaște). Sînt, conform declarațiilor, orele nouăsprezece și este deja întuneric, luminile sînt aprinse. Caporalul și dumnealui (indică pe arhitect), fiecare cu arma sa în buzunar, se mișcă și

ocupă pozițiile pe care le stabilise mai înainte șeful de brigadă.

Barroca traversează sala și rămîne între masă și fereastră, patruzeci și cinci de grade la stînga victimei. (Așa, la stînga victimei, avînd în vedere că maiorul era stîngaci ; și acolo va rămîne pentru a acoperi partea în care maiorul își ținea arma.) La rîndul său, arhitectul merge direct la dulap făcîndu-se că vrea să-și ia ceva de băut. Puțin mai tîrziu, caporalul, cu mîna în buzunar și cu degetul pe trăgaciul pistolului, pleacă din dreptul ferestrei ca și cînd ar vrea să părăsească salonul și în mers se apropie de maior. Maiorul continuă să rămînă aplecat pe cărțile sale și ostentativ, ignoră prezența celor doi. El nu poate să prevadă că Barroca va face o întoarcere bruscă și-i va ținti arma spre cap de la mai puțin de un metru distanță.

Bineînțeles, cînd maiorul își dă seama de situație, este prea tîrziu ; arhitectul se afla de cealaltă parte a mesei țintind și el cu revolverul. (Semnal al șefului de brigadă, fotograful declanșează prima fotografie. Șoferul clipește din ochi. Flash I.)

Șeful Elias alege acum un alt punct de observație. Se duce spre colțul unde se află soba, numai la doi pași de Mena.

Fusese prima împușcătură (a caporalului, care perforase parietalul stîng) și imediat urmează altă împușcătură (tot a caporalului, deoarece revolverul lui Fontenova se blocase).

Revolverul s-a blocat, strigă șeful de brigadă. Atunci ce ai făcut ?

Arhitectul privește împrejur neajutorat și, văzînd vătraiul de la sobă, aleargă, îl ia în mînă, se apropie de șofer (maior) și începe să-l lovească în cap. (Flash II.)

Se trece la cel de-al treilea flash : Mena în fața cadavrului, versiunea din propria ei declarație, reprodusă în dosar, pe care Elias o confruntă acum la fața locului.

„Că decalaranta, alarmată de împușcături, aleargă în salon și, speriindu-se în fața acelei scene, fuge înfricoșată afară, în spatele casei ; nu poate afirma cu siguranță, dar crede că a rămas acolo vreo zece minute, poate, pînă cînd caporalul a venit să o caute și a condus-o în salon ; că, ajunsă acolo, l-a văzut pe arhitect îngenuncheat pe podea, ascultînd cadavrul ; că simțind-o că se apropie, el s-a ridicat fără grabă și, punîndu-i brațul pe umeri, i-a zis : „Trebuia, trebuia !“, că în acel moment, cuprinsă de un impuls de compasiune și de solidaritate, declaranta l-a îmbrățișat.“

Șeful Elias : În acel moment, pe deasupra umărului arhitectului, doamna a văzut corpul maiorului mișcîndu-se în spasme.

Mena dă din cap afirmativ. „Doamne ! este încă viu !“ a strigat ea. Dantas vărsa sînge spumos pe gură ; iar capul devenise un ghem de păr și creieri plin de sînge, de care atîrna un ochi rotund fără strălucire

Imediat apăru țeava revolverului caporalului, care ezita între capul și pieptul cadavrului. Aceasta dură cîteva secunde, nehotărîte, dar arhitectul îi luă pistolul din mînă : „Nu, Barroca. Trebuie să ne implicăm toți în treaba asta, iar eu încă nu am tras.“ (Flash IV. Fotografia îl arată pe Fontenova îndreptînd arma caporalului spre inima șoferului, care privește cu oarecare neîncredere către țeava pistolului.)

(Flash V.)

„Tu, Mena“, a spus puțin mai tîrziu arhitectul, punîndu-i în mînă arma. Și Mena nu simți nici o repulsie și nici teamă luînd pistolul. Execută. Probabil din instinct de solidaritate, nu este ușor de dat o explicație. Sau pentru că se obișnuise cu moartea, cine poate ști ? Pînă la urmă va trage asupra cadavrului pentru a-i liniști pe cei doi vii ; pe cei trei, căci și ea conta. Cu o mînă, arhitectul îi pune pistolul în palmă, iar cu cealaltă o ajută : țintește și apasă pe degetul Menei care se afla pe trăgaci. Mena nu va uita niciodată răceala umedă, tremurul care iradia din acea mînă și indiferența cu care ea își potrivise degetul pe trăgaci. Nu-și amintește unde a țintit cînd a tras. Mîna care o ajuta să tragă avea ceva bărbătesc, deși părea ireală, imponderabilă, aproape sfîrșită, dar și ironică. Era ca o mănușă din pielea mîinii sale care i se furase.

Otero se ridică de pe scaun : Se pare că am terminat, zice. Șoferului nu-i vine să creadă

și, deodată, țîșnește dintr-un salt afară din salon, atît de grăbit încît își uită și șapca.

Dar Elias insistă : Mai este ceva care nu merge. Duce mai întîi la gură o pastilă : mestecă și înghite. Inspectorul se apropie de masa la care se află Roque, care citește foile dactilografiate. Printre rînduri aruncă cîte o privire rătăcită la șoldurile Menei.

Este într-adevăr ceva care nu merge, repetă șeful de brigadă cu voce tare.

Inspectorul, cu foaia dactilografiată în mînă : „Ce nu merge ?"

Elias își trece mîna prin păr. Explică : Ea (Mena) afirmă că în momentul în care era îmbrățișată de arhitect a văzut gura victimei. Este scris în declarație : „Văzu gura victimei mișcîndu-se și sîngele care ieșea". Dar aceasta putea să se vadă numai dintr-un loc, din această parte, deoarece trunchiul victimei era căzut în sens contrar.

Mena : Căzuse pe partea aceasta.

Arhitectul : Exact.

De această parte ? Interesant, murmură Elias. Își șterge ochelarii, îi privește în lumină. Apoi : Unde a plecat șoferul ăla ?

Roque răspunde că a fugit, că varsă. I-a venit rău din cauza mirosului de sînge.

În acea seară, în *Casa da Vereda* nici lumina nu mai cădea normal, dar nici glumele nevinovate ale lui Roque. Elias, în lipsa șoferului, ocupă el însuși spațiul mortului delimitat cu cretă pe podea. Apropiați-vă, zice el către Mena și către arhitect. Așezați-vă în

poziția în care v-ați găsit în momentul îmbrățișării.

Se întinde, conform descrierii, cu pieptul spre podea și cu capul atîrnat pe umăr, ca și cînd ar fi avut gîtul rupt. Această poziție îi dă un aer ciudat, ca al animalelor tăiate la abator.

De acolo, de la nivelul podelei, privește picioarele Menei și ale arhitectului care fac mici mișcări pînă găsesc locul exact. Cînd picioarele rămîn imobile, gleznele Menei (glezna goală, fără brățara de aur din trecut) îi apar perfecte, impecabile. Ele se află chiar deasupra nasului său. Niciodată Elias nu le-a avut mai aproape de el ca acum. Formele perfecte ale coapselor coboară de sus din linia arcuită din care iau naștere aromele corpului ei, într-o curbă ușoară a pulpelor, pînă se îmbină cu gleznele, pînă la pantofi. Pantofi din piele de lagart, asta mai lipsea ! Foto, ordonă Elias, cu gura pe deasupra umărului. Vreau ca pozițiile lor să rămînă corect fixate în raport cu distanța pînă la cadavru.

(Foto. Flash VI, care va fi notat : „Versiunea incriminatei".)

Cînd șeful de brigadă se ridică de la nivelul podelei și se întoarce la orizontul general, poartă cu el un ecou din Mena, o undă agresivă din parfumul ei. O simte, dar se îndoiește, pare doar o amintire sau o imagine care orbecăie prin labirinturile minții sale înfierbîntate.

Acum a rămas singur cu arestații. Otero și agentul Roque au ieșit în curte pentru a lua aer ; merg unul după altul de cealaltă parte a ferestrei. A ieșit și fotograful Albino, slab și trist, parcă purtat de acel nor alb de bumbac care flutură deasupra capului său.

Elias vine lîngă masă. Pune mîna pe foile dactilografiate : Crima a fost, în fine, reconstituită. Lîngă el se află autorii crimei. Lîngă ei, investigatorul în exercițiu. Se încheie la guler, el, investigatorul. Ridică, apoi așază din nou creionul, așază și stiloul și guma de șters în aceeași ordine în care le lăsase Roque.

Sala continuă să fie păzită de către subofițerul de la GNR care privește la semnele de cretă de lîngă masă ca la o baltă de sînge. Cărțile de joc sînt încă împrăștiate pe jos, în jurul mortului și mortul este un mort din care țîșnește întruna sîngele. „A trebuit să-i băgăm în gură un șumoiog de cîrpe, un tampon pentru a-i opri sîngele“, dactilografiase Roque pe una din hîrtii.

Dincolo de geam îl vede din nou pe fotograf, care respiră adînc cu fața spre pădurea de pini ; ține mîna streașină la ochi din cauza luminii sau caută cu privirea cățelul cu care se jucase mai înainte ? Pentru prima oară de cînd îl cunoaște, șeful de brigadă are senzația că anii au întîrziat să mai treacă peste acea mînă și-și amintește de anii cînd acel om a început să lucreze la Judiciară. Era atît de alb, atît de alb, încît mîna lui părea transparentă, privită în soare. „Sînt dezolat, mi-a ieșit

un fotograf în negativ“, spusese Elias atunci. Acum este la fel, un corp în negativ, uitat de razele soarelui care ne colorează pe toți.

Și mierla ? Ai tăcut, mierlă-Caruso ?

Acum post-mortem, zice inspectorul Otero

În continuare, în completarea reconstituirii asasinatului, incriminații au fost conduși în camera de la etajul superior, cea în care victima și tovarășa sa locuiseră împreună și unde cei doi asasini se întîlniseră cu Mena după ce au terminat cu cadavrul.

După ce s-au învîrtit toți trei în jurul mortului, l-au învelit cu o pătură și i-au înfășurat capul într-o foaie de plastic, cea care servea de față de masă în salon (pe care au legat-o cu sfori pentru a nu se mai pierde sînge). L-au și încălțat cu pantofii pe care Mena i-a adus din camera de la etaj, dar nici unul nu-și poate explica de ce l-au mai încălțat, de unde a apărut ideea de a îngropa neapărat încălțat mortul. Dar așa a fost, astfel s-a întîmplat. Nici Mena, nici arhitectul nu pot găsi justificare pentru aceasta, iar caporalul și mai puțin, el lasă capul în jos. În zăpăceala care a urmat după ce l-au omorît, acțiunile lor s-au desfășurat de la sine, una după alta, independent de voința lor. Obiectele apăreau ca și cînd ar fi fost uitate și trebuiau să fie aranjate la locul lor pentru a se face ordine în dezordine. Fiecare mișcare a lor avea ceva ireal, iar ei

o executau imediat, în mare grabă, fără să mai judece. Astfel că, în momentul cînd Mena apăru de sus cu pantofii maiorului — „Vai ! era să uităm pantofii, hai să-l încălțăm !" — l-au încălțat. Și nu a fost ușor. Au transpirat. Au trebuit să împingă bine, deoarece (raționamentul lor), corpul începe să devină rigid și rezistă. S-a dat o adevărată luptă pentru a-l încălța. Mai tîrziu au aflat, din ziare, că, de fapt, l-au încălțat cu pantofii schimbați.

Dar a mai fost un moment : cel în care Mena a ieșit din salon spunînd că nu mai poate. Care moment ? întreabă Elias.

Tîrziu, după părerea arhitectului. Pe cînd spălau podeaua și au observat că mortul începe să sîngereze. Mena era disperată, nu știe ce s-a întîmplat, că a fugit din cameră. Vreo oră mai tîrziu, cînd caporalul și arhitectul au plecat să o caute, au găsit-o culcată în acest pat, pe care se așezase acum șeful de brigadă. Părea pierdută, golită de viață, cuprinsă de „o insensibilitate totală" (Mena).

Cei doi arestați stau acum în lumina ferestrei. Par decupați și umbrele lor se proiectează pe ușile garderobului, care este înalt și cu forme rotunjite, un fel de mastodont vechi și demodat. Caporalul tuns ca pușcăriașii, celălalt cu haine de stradă : o pereche stranie, cu adevărat stranie. Deși Elias nu-i privește, își dă seama că sînt solidari (încătușați unul de celălalt), ei nu par contrariați.

Dar în noaptea crimei a fost altfel. În noaptea crimei erau împietriți, nu aveau figuri și

nici suflete, erau rupți de realitate. Cînd au intrat atunci în această cameră, Mena s-a întors cu fața la perete. Nu mai vroia să-i vadă, nu mai vroia să vadă acele mutre care, cu siguranță, semănau cu ea însăși. Caporalul și arhitectul n-au îndrăznit să facă nici o mișcare, au rămas tăcuți într-un colț al camerei, ca două fantome ieșite din garderob. Erau palizi ca moartea. Tremurau.

După un timp (un timp cît o eternitate) se auzi o voce : „El a fost vinovatul, datorită lui s-a întîmplat asta !" era Mena, care vorbise cu gura înfundată în perne, ea însăși surprinsă auzindu-se, credea că doar gîndise. „Da", spusese atunci arhitectul, „nu exista altă ieșire." Și Mena, aproape absentă : „Poate... poate dacă îl otrăveam !"

Să-l otrăvească ? Șeful de brigadă o privește fix : ea se află în penumbra ferestrei, pare absolut indiferentă. Taiorul, picioarele puțin îndepărtate (și mai provocatoare în acea poziție), picioare cu pantofi din piele de lagart, tocuri înalte, totul cu gust și purtate cu naturalețe, recunoaște Elias. Acum aprinde bricheta de aur, pe care și el a avut-o în mînă cînd a făcut vizita la casa de amanetat din Piața Figueira, în acea dimineață cu țiganii. Se gîndește la tatăl Menei. Tatăl s-a grăbit să treacă și el pe acolo să scoată bijuteriile fetiței. Cu siguranță, a scos, de asemenea, și brățara de aur. Dar brățara nu se află la ea acum ; nu o mai poartă la picior, s-a lăsat de vechile obiceiuri.

Inspectorul Otero, în picioare, are bloc-notesul așezat pe comodă : Cam cît timp ați rămas în această cameră ?

Chiar adineauri s-a spus : timpul în acea noapte li s-a părut o eternitate, imposibil de măsurat. Sînt momente pe care și astăzi și le amintesc perfect, act cu act, cuvînt cu cuvînt, dar ceea ce s-a întîmplat în noaptea crimei, cînd s-au întîlnit cu toții în această cameră, nu-și mai amintesc ; totul a rămas învăluit în ceață. Mena, făcînd un efort, ea singură încearcă să-și amintească : da, s-a ridicat puțin cîte puțin și a rămas în pat sprijinită într-un cot, ascultîndu-i și ascultîndu-se cum bîlbîiau frînturi de frază, fraze fără noimă, la început cu mare efort, apoi continuînd în șoaptă, ca și cînd s-ar fi destăinuit unul altuia. Vorbind mereu despre mort, numai despre el. Simțeau necesitatea de a vorbi despre mort, pentru a se convinge că ei sînt vii, cu siguranță că numai pentru asta, nicidecum pentru a se justifica. Pentru a se convinge că, în fine, s-au eliberat. Fontenova povestise plimbarea prin pădure : „Acolo, acolo o să-i putrezească oasele !“ ; Barroca revelase falsele întîlniri ale lui Dantas C. : „Absolut singur, la gura fîntînii“ ; Mena vorbise despre ședințele de tortură cu țigara la care era supusă, vorbise cu glas potolit. Destăinuindu-se acum poliției, oamenii se priveau, dar nu se recunoșteau. Erau desfigurați.

Lui Elias i se pare că citește un roman despre o lume întreagă eliberată prin moarte,

un roman în care se întrevăd sublinierile din cartea lui Jack London. *Ar fi un act moral să eliberăm lumea de un asemenea monstru,* de monstrul care îi amenința cu un pistol cu țeava lungă așezat pe genunchi. Era una din frazele subliniate. Elias, le-a citit și nu le poate uita. Ei ignorau acea sentință, care, de fapt, de mult timp devenise o hotărîre. Rememoraseră unul cîte unul momentele trăite, minciunile și amenințările, vorbind despre maior, mereu despre mort, pînă cînd maiorul se pierdu în ceața amintirilor, din ce în ce mai șters, mai îndepărtat (la un moment dat, chiar le era greu să-și amintească figura lui). Și astfel, Dantas C. începu să devină o simplă amintire, o ființă care trăise cîndva.

Niciodată ca în acea noapte nu se simțiră mai apropiați și mai recunoscători unul față de altul.

Elias pune punct episodului din camera de la etaj : Apoi ați coborît în salon, pentru a telefona mamei arhitectului.

Să telefoneze ? Nu. Ei s-au dus mai întîi la bucătărie. Ideea de a chema pe mama arhitectului nici nu le trecuse prin gînd pînă atunci. Cadavrul trebuia să fie îngropat în pădure. Caporalul și arhitectul se gîndiseră la aceasta, dar Mena s-a opus : nu putea suporta ideea ca mortul să fie îngropat chiar lîngă casă. Ei în casă și maiorul îngropat alături, la doi pași. Pentru cît timp ? întrebase ea. Cîte zile, săptămîni, cine știe cît vor trebui să aștepte între acești patru pereți pînă vor putea fugi din

țară ? În afară de această problemă, nimeni nu se gîndise la un amănunt : uneltele pentru a săpa groapa. Ah, da, în acea casă nu exista nici un hîrleț, nici o lopată sau tîrnăcop, pentru a săpa groapa.

Atunci apăru soluția. Plaja. Nisipul. Și imediat, arhitectul de un capăt, caporalul de alt capăt, tîrîră mortul, învelit într-o pătură, în garaj. Mena mergea în spate și ștergea sîngele care se scurgea.

Șeful Elias : L-ați lăsat pe masa de ping-pong, apoi v-ați întors în bucătărie.

Exact. Fontenova și caporalul tîrîseră cadavrul pe scara interioară, care era strîmtă și foarte înclinată. Habar nu aveau ei că sub scări, în colțul garajului, se afla ascuns carnetul maiorului cu toate numele din lista lui Fontenova.

Șeful Elias : Foarte bine. V-ați întors în bucătărie.

S-au întors în bucătărie.

Șeful Elias : Ați luat masa.

Dar mai întîi au dat telefonul. După aceea, nici ei nu știu cum și de ce au așezat masa. Din rutină, poate din dorința de a reveni la o viață normală. Arhitectul își amintește : Mena, tot timpul cît a stat în bucătărie nu a încetat să facă mici treburi. În timp ce discutau deschidea sertare fără nici un motiv, muta un pahar, închidea un robinet, ștergea un vas, curăța chiuveta, tot felul de mici treburi. Chiar cînd ea a dat telefon mamei arhitectului, continua să șteargă măsuța și așeza

în ordine obiectele care se aflau în apropierea telefonului.

Șeful Elias : Ați vorbit în franceză ?

În franceză. O convorbire telefonică scurtă. Mena a spus că era vorba de o petrecere între prieteni și a dat explicații în legătură cu domnul. A urmat o tăcere prelungă de cealaltă parte a firului, apoi : *D'accord*. Atît. O oră mai tîrziu, bătrîna opri Citroënul la ultima încrucișare de drumuri, înainte de *Casa da Vereda* și, de după un zid, fiul îi sări în brațe : „Trebuie să-mi împrumuți mașina, s-a întîmplat o nenorocire".

Șeful Elias : Erau orele unsprezece și jumătate, după cum reiese din declarații.

Cam așa ceva. Ploua tare, își amintește bine. Mama arhitectului nu a văzut cadavrul. A intrat imediat în salon, unde Mena i-a ținut companie pînă la întoarcerea Citroënului.

Șeful Elias : Cam două ore mai tîrziu. După declarațiile doamnei, ea s-a întors la Lisabona în jurul orei trei dimineața.

Trei dimineața ? Nici unul dintre arestați nu poate stabili ora, dar este posibil. Nu a fost ușor să se găsească un loc bun unde valurile mari ale oceanului, în timp de iarnă să nu ajungă pentru a dezgropa corpul. Pe de altă parte, nici nu puteau să se orienteze bine. Au bătut coasta cu cadavrul pe scaunul din spate al mașinii. Cînd au ajuns la Plaja Catargului, care este o plajă amenajată au intrat pe cea de a doua poartă. Au înaintat încă vreo treizeci de metri dincolo de zona amenajată și

au ajuns cam prin dreptul unui mare panou de reclamă pentru TAP, care se află pe marginea șoselei. De aici au dus corpul între dunele de nisip și l-au îngropat acolo unde urma să fie descoperit de cîinii flămînzi. Cam asta era tot.

Inspectorul este foarte ocupat : desenează pe bloc-notes semnătura sa : Manuel F. (înflorit) Otero, cu întoarcere pe O. Are o țigară stinsă în gură ; o figură, de asemenea, stinsă de umbra arămie a ochelarilor tropicali. Este atît de absorbit cu semnăturile încît aproape că se lovește cu capul de motanul de teracotă. Nu-i privește pe inculpați și nu are nici o expresie întipărită pe față. Continuînd să scrie cu Parker-ul său, intervine :

Și, din acea seară, din acel moment, doamna și arhitectul au început să doarmă împreună în această cameră.

Mena se uită fix la inspector, apoi : Nu, în acea noapte m-am culcat în pod. Am dormit zece ore continuu.

Tăcere. Elias tace. Înregistrează : Să doarmă zece ore. Ca lovită în cap, somnul teroarei. Și cînd ea se trezi, cei doi curățiseră cu cuțitele tot sîngele care se uscase pe podea. Tot, în acea dimineață. Tot în acea zi ei căutaseră înnebuniți carnetul maiorului. Arseseră tot ce-i aparținuse : haine, documente, obiecte. Elias își amintește de un reportaj polițist, pe care îl citise în *Século Ilustrado* : „Se predară șerifului din Jacksonville deoarece, obsedați să

distrugă tot ce aparținuse victimei, ajunseseră într-o stare de completă epuizare psihică".

Otero continuă să mîzgălească hîrtia cu parkerul său :

Dormeați în acest pat, revine el, dar țineați anteriul popii acolo, în garderob, nu-i așa ? De ce ? Pot să știu și eu ?

Deoarece arestații nu răspund, răspunde tot el, dar rămîne cu ochii în hîrtii : păstrau anteriul acolo pentru a-și aminti că omul era mort, mort cu adevărat. El, Otero, nu vede altă explicație.

Șeful de brigadă nu este atent. Hainele de preot miroseau deja urît, ele își făcuseră datoria. Fuseseră marea descoperire a brigăzii judiciare : Ne-am umplut de spaimă, glumi Elias. Cînd îl văzu pe inspector în acea zi, îi șopti : „Am găsit un preot spînzurat în garderobă". Asta a fost în prima zi. După aceea, enigma nu mai era enigmă, nimic deosebit. De fapt după crimă, Fontenova se gîndise să folosească acel costum pentru a se deghiza în momentul în care urma să fugă, aceasta era declarația sa. Nu ar fi fost nimic deosebit, în afară de (după Elias) faptul că arhitectul apare în acest caz cu o mască dublă, îmbrăcat în preot, dar și în pielea maiorului, ceea ce, trebuie să recunoaștem, are puțin haz. Bravo lui ! Să îmbrace cea de a doua piele a maiorului după ce tot el i-o jupuise. Fuga trebuia să se întîmple repede, cît mai repede și, din această cauză, anteriul de popă al maiorului fusese salvat de para focului. Fără să

includem carnetul personal, anteriul acesta fusese singurul obiect scăpat de para focului. Totul sau aproape totul sfîrșise în sobă, căci focul, cum se spune, purifică și dă uitării. Nici setul de cărți de joc nu scăpase — și cărțile de joc. Elias își amintește de un vechi desen animat, despre o partidă de pocher pe boabe de fasole între personalități sinistre : cînd asul de pică ajungea în mîinile lui Jack Spintecătorul, din el începea să picure imediat sînge.

Otero pune deoparte bloc-notesul și închide Parker-ul cu care se jucase. Acum se plimbă cu ochii săi de polițist de la un acuzat la celălalt, pregătindu-se să arunce întrebarea cheie.

Întrebare : Fuga la motel. Vreau să știu cum ați ajuns de aici la motel ?

Fontenova face un pas înainte : Nu a fost nici o fugă. Mena a plecat din *Casa da Vereda,* așa cum stabilisem împreună. Împreună, se îndoiește inspectorul. În fine, foarte bine, să acceptăm. Ne interesează să cunoaștem amănunte. Să nu uităm că era cam la o săptămînă după descoperirea cadavrului și că mama, mama dumitale, umbla să găsească o posibilitate pentru a vă catapulta peste graniță. Bani avea, problema era să găsească persoana care să vă ușureze zborul de cealaltă parte.

Perfect, zice șeful Elias. Și în această ordine de idei, telegrama. Vă gîndeați că o telegramă spre Mozambic poate să rezolve totul.

Da, zice arhitectul, într-un fel sau altul putea rezolva totul. Dar, continuă tot el, nu toți trei am fost de acord cu aceasta.

Otero învîrtind țigara între degete : A trimite o telegramă plină de lacrimi tatălui din Africa, nu era o soluție, numai cine nu cunoaște antenele poliției poate gîndi astfel. Nici n-ar fi terminat postul emițător de a pune punct telegramei și tăticul s-ar fi pomenit cu cătușele la mîini și în drum spre beciurile închisorii. Iar dacă în loc de telegramă s-ar fi recurs la telefon, ar fi fost și mai rău, nici n-ar fi avut timp să pună receptorul în furcă. Bineînțeles, dacă PIDE n-ar fi preferat să-l lase pe tatăl rătăcitor să le fie ghid sigur pînă la voi ; și aceasta putea fi o versiune.

Dar Mena se temea, căuta alte soluții. Era un risc prea mare, risc pe care și-l putea asuma numai ea singură. Își va aștepta tatăl într-un hotel unde nu va prezenta actele, dînd timp tovarășilor săi să se salveze. Din cînd în cînd, la intervale stabilite, ar fi telefonat la *Casa da Vereda,* dacă telegrama ar fi fost capturată de poliție, nu avea altceva de făcut, acesta era riscul ei. Să rămînă cu brațele încrucișate, așteptînd, așa nu putea rezolva nimic. Hotărîtă, se lăsă în voia soartei. Își făcu valiza și plecă. Foarte simplu, conchise Mena.

Elias își amintește de ea în hotelul Rezidențial. Tatăl se afla pe insula hipopotamilor și ea într-o cameră de hotel, studiind orarul avioanelor, cu pantofii scîlciați și pieptănată cu coadă de cal, așa cum a apărut pe poarta Poliției Judiciare. Nici nu a așteptat prea mult deoarece, chiar a doua zi, Otero în persoană

cu harnicul Roque după el s-au deplasat la hotel pentru a-i prezenta complimente din partea Juditei Benemerita. Dar, ce să-i faci, riscul jucătorului ! Totul pe o carte. Și, astfel, telefonul așteptat la ora fixată, în *Casa da Vereda* tăcu, iar caporalul și arhitectul înțeleseră. Întinseră aripile și zburară spre unde o da Dumnezeu. Foarte simplu, zise Mena. Totul s-a întîmplat în ziua de zece aprilie, pe la orele nouă și jumătate dimineața. Foarte simplu.

Dar inspectorul nu este de acord cu acest „foarte simplu". Continuă să învîrtească țigara și întreabă dacă la baza hotărîrii Menei de a-i părăsi nu au fost și rațiuni de altă factură, dacă se poate exprima astfel. Explică : Rațiuni legate, în mod special, de cuplul care începea să se formeze între ea și arhitect.

Mena ridică o sprînceană. Nu înțelege, se face că nu înțelege. Sau este pur și simplu dezinteresată.

Otero insistă : Dormeați împreună. Trebuie să fiu și mai explicit cînd întreb de ce a hotărît doamna să fugă ?

Dă brînci motanului de teracotă. Începe să se încălzească așa din senin (ca orice polițist, Otero știe să se arate indignat chiar de propriile sale cuvinte) trage puternic aer în piept, încercînd să se calmeze. Ascultă, zice el, luînd dosarul din mîna șefului de brigadă, stă scris aici : „Intimitate completă", îți amintești ? Iar

se încălzește, scutură dosarul sus, în fața Menei. După moartea maiorului, doamna trecu la „intimitate completă" cu ăsta, cu arhitectul. Expresia îți aparține, așa ai declarat la PIDE, sau ai uitat ? Și de ce numai la PIDE ? spune. Pentru că noi am strîns șurubul numai cît a trebuit ? Pentru că nu sîntem de nasul tău ? Ce părere ai ?

O privește fix pe Mena, mustața sa se strîmbă disprețuitor.

Oameni de nimic ! zice el ieșind și trîntind ușa în urma sa.

Așezat pe marginea patului, Elias prelungește tăcerea din cameră, stă cu capul plecat, cu mîinile așezate pe genunchi. Din cînd în cînd aruncă cîte o privire spre statueta de teracotă. Se aude pe el însuși cîntînd în surdină, chiar el cîntă, abia șoptește cîntecul, arestații îl aud și ei, dar nu le vine să creadă ; este un cîntec șoptit, un fel de umbră în penumbră. Într-un tîrziu tace. Ridică din umeri și întinde o mînă spre arestați, ca și cînd ar spune : s-a terminat, nu mai este nimic de făcut. După aceea se tîrăște spre ușa camerei și cu un semn distrat îi invită să iasă înaintea lui.

Restul, fără importanță. Pe hol, la capătul scării, îi așteaptă agentul Roque cu cătușele, iar în curte se află subofițerul de la GNR cu arma în bandulieră. Ies unul cîte unul. Cînd este rîndul Menei să iasă, șeful de brigadă o ia de braț :

Dumneata. Dumneata ai subliniat rîndurile din cartea caporalului, îi șoptește el printre dinți. Și o împinge înainte din spate.

Rămîne pe loc pentru a o privi cum traversează curtea cu pas sigur, în urma celor doi cu cătușele la mîini. La mică distanță vine agentul Roque, uitîndu-se în sus la Elias și balansînd pușca mitralieră, Smith-ul portabil.

E noapte tîrziu, Elias urcă pe strada Telhal, apoi pe străduța Todel ; face un popas de ajustare într-o lăptărie din Campo Santana. Se întoarce pentru a nu știu cîta oară de la spectacolul *Violetelor Imperiale* care se juca în Capitolio și urcă acum spre Grădina publică din vîrful colinei, unde lui îi place atît de mult să se odihnească. Elias fredonează continuu.

În fața paharului de cafea cu lapte, singur în localul cu lumină dubioasă, privește la cîteva vagaboande de alături, care se află în tranzit spre locurile unde fac trotuarul, și la un tip cu bilete de loto-pronosport. Înghite repede și iese în stradă (la ieșire se încrucișează cu un informator pe care-l cunoaște foarte bine, dar se face că nu-l vede).

Iată-l ajuns în Campo Santana, în Grădina publică, a martirilor. S-a lipit de o fațadă de clădire ; cîntă în surdină, numai pentru el. La acea oră, peste tot în jur se simte o liniște provincială. Clădirile de piatră, faianțate cu plăci de azulejos, *miradouro*-ul [1], observa-

[1] Loc amenajat, uneori acoperit, pe o clădire sau pe o colină dintr-o localitate, de unde, cel care privește are în fața sa o vastă perspectivă.

torul pentru turiști cu acoperiș de sticlă de la colț, micul palat ascuns între camelii și palmieri, reminiscențe ale unei burghezii republicane în agonie, toate dorm liniștite. Un miros de gazon, de iarbă cosită, ajunge pînă la el ; arborii Grădinii publice își leagănă frunzele mari și perene pe spațiul infinit al cerului întunecat ; din acel loc abia poate zări statuia doctorului Sousa Martins care deși veche, rezistă, modestă ca întotdeauna, cu stegulețele și panglicuțele tremurînde și cu zecile de ofrande depuse pe piedestal.

Mai încolo, în penumbră, așteaptă întîlniri miraculoase femeile de noapte pe care Elias le salută de departe, fredonînd : „Fluturași, fluturi de noapte, perle născute din patimile mele". Ceea ce fredonează acum poate să fie considerată o continuare a muzicii cupletelor din spectacolul Violetelor Imperiale, dar nu este așa, este doar o convorbire cu el însuși. Damele se plimbă așteptînd mai departe, fiecare scuturîndu-se ușor cînd iese din stup, pentru a se îndrepta spre aceeași destinație, toate în drum spre cartierul Baixa, sub luminile becurilor cu neon, pe la colțuri și prin baruri, unde își împrăștie parfumul lor îndoielnic. Fluturași cu țîțele-n vînt. Ah, surioarelor !

Elias, lipit de peretele casei, apare și dispare la fiecare nor care trece pe sub lună ; din cînd în cînd își plimbă mîna prin păr, apoi rămîne din nou nemișcat, cu privirea atentă și cu mînuțele la spate lipite de perete.

Ca un lagart. Exact ca un lagart. Ca un lagart, căci acest destoinic polițist știe să se contopească cu tăcerea, știe să pîndească cu răbdare pentru ca, atunci cînd te aștepți mai puțin, să se lanseze pe neașteptate și să prindă musca. Cam astfel pîndea Elias. Dacă se mai mișca puțin, o făcea cu gesturi seci, scurte, pentru a se imobiliza din nou. Fluieră ușor. Un fel de cîntec, un fluierat intim, care pare un șuierat al zidului, aproape nimic.

Apoi, dintr-o dată, se desprinde de perete, traversează strada și se îndreaptă către grădină. Merge de-a lungul aleilor, uneori se oprește, alteori se apleacă sau ezită. Abia acum începe să se vadă ce face : vînează. Într-o mînă are o lanternă, în cealaltă un borcănel pentru ce îi va cădea în plasă. Și nu stă degeaba. Răscolind iarba cu fascicolul de lumină, el știe cum să zăpăcească rîmele și cărăbușii și cum să agațe dintr-un salt o călugăriță sau o lăcustă rătăcită. Astfel, se poate spune, umblă un polițist în patru labe pe aleile Lisabonei. Ca un vînător braconier, nu ca un polițist, este bine să se noteze. Și, ca vînător, deși de specii minore, este tot atît de ingenios și de perseverent. Numai după cîteva incursiuni prin iarbă, el iese pe alee cu tolba plină apoi se îndreaptă spre o bancă din grădină pentru a se bucura în liniște de răcoarea nopții. O bancă oarecare, toate sînt goale.

Se așază strîngînd în buzunar borcănelul cu triștii prizonieri și contemplă statuia chi-

rurgului Sousa Martins, un oarecare, care, mort fiind, continuă să-i vindece pe cei vii. Lumînări aprinse, pomeni, mesaje pentru spirite ; este mai mult un altar decît un monument.

Este un doctor-apostol imortalizat în bronz, un sfînt clandestin, înconjurat de ofrande umile și de flori funerare. La asta se gîndește Elias strîngînd în mînă borcănelul cu insecte din buzunar. Sau poate la lagartul Lizardo, pe care l-a lăsat dormind în cușca lui de sticlă de la fereastra ce dă spre Teju.

Cam aceasta făcea Elias, cînd, dintr-o dată, cade, ca din cer, un soldat parașutist. Chiar acolo, pe bancă, lîngă el. Noaptea care-i înconjura nu se cutremură, luna rămase nemișcată la locul ei, frunzele și umbrele lor continuară să se legene, cînd lîngă el, chiar lîngă el, căzu parașutistul.

Un foc ? cere o țigară, cu o voce chinuită. Elias răspunde că nu are, nu fumează. Chiar fără să-l privească simte că celălalt îl măsoară din tălpi pînă în creștet cu tranzit pe la buzunare. De la cîțiva pași, de alături monumentul-făcător de minuni îi amintește că undeva, în altă lume, există un sfînt care dă rețete prin poșta spiritelor mîncînd colivele-ofrandă. În jurul statuii nu lipsesc biletele de recunoștință și de mulțumire. De acolo de unde se află Elias nu poate să le distingă, dar știe că sînt, niciodată nu lipsesc. Nu lipsesc nici figurinele din ceară (fecioara alăptînd la sînu-i rotund un copilaș). Sînt prezente tot felul

de omagii, cîrje, o gheată ortopedică uzată și murdară, săculețul cu pietre biliare, bucăți de stomac, mii de mărturii. Întregul arsenal misterios, la picioarele Doctorului Sfînt, este adus și luat pentru a fi reînnoit de o maree secretă, cu rădăcini adînci în Ocult, gîndește Elias care, în materie despre inexplicabil știe doar că : sînt mistere. Și că atîta timp cît există mistere va exista și știință pentru a le explica ; cheia progresului stă în această surdă competiție.

Pînă la urmă parașutistul avea și chibrituri, își aprinde țigara și acum zvîrle nori de fum către cer cu un surîs misterios. Încetul cu încetul, începe să vorbească, cu fraze scurte, mereu din profil, fără să-l privească în față, ca și cînd ar vrea să-i comunice un mesaj printr-o oglindă imaginară ascunsă în noapte. Spune că are un viciu de care nu se poate dezbăra.

Elias, care cunoaște statuia la orice oră și zi a anului și o știe cît de fidel este ornamentată cu bucăți din corpurile suferinzilor, se gîndește acum la lagartul Lizardo, care și el, cîndva, într-o zi, s-a despărțit de o bucată din propria-i coadă. Ce sacrificiu ! Tot un mister. Mister și în maniera în care și-a tăiat-o. Cu dinții și cu unghiile, desigur, dar cu cîtă suferință, caramba ! Bucata de coadă rămăsese atîrnînd ca o dovadă, ca o mărturie, iar pe măsură ce trecea timpul, coada mutilată creștea la loc, mai puternică și mai zdravănă.

De acord, dar militarul văzut din profil nu tace. Suspină întruna că este o noapte de patimă și alte bazaconii. Elias, polițistul morții și nu al moravurilor, scoate din buzunar o pastilă, deoarece simte un gust acru-amar în gură, vechea lui suferință. Hormonii, secrețiile, Frate Doctor, ele sînt cele care determină psihologia celor vii ; contra acestora nu este nimic de făcut, nu există nici medicamente de Dincolo. Oricine din noi devine acru sau bine dispus în raport direct cu propriii săi hormoni și cu sucurile sale digestive. Acrit sau bine dispus, și Elias continuă să mestece, în raport direct cu pastila corespunzătoare pe care o ia și care, cînd are efect, este cel mai bun remediu pentru păcatele oamenilor. Aceasta pentru a nu mai vorbi de...

Soldatul continuă să arunce fum de țigară spre cerul nopții. Afirmă că el nu este fiul tatălui său, că trebuie să plece la cazarmă pentru a dormi într-un pat ponosit, dar că nu are chef să plece, vrea...

Elias se ridică cu încetinitorul : Mulțumesc, amice, s-o lăsăm pe altă dată.

Pleacă. Traversează grădina.

În drum spre casă, Elias merge ca un cal obosit : pas regulat, opriri dinainte stabilite, meditînd. Merge. Dacă coboară spre bulevard, în direcția Rossio, se oprește în anumite locuri, dacă trece pe strada Intendente se oprește în alte locuri, dar totdeauna aceleași. Oricare ar fi drumul ales, Elias are locurile lui obligatorii în care se oprește și la fiecare oprire se hotărăște încă o dată încotro să apuce.

Lăsase în urmă parașutistul care căzuse din nori și pe chirurgul care urcase în ceruri (viața îți oferă tot felul de surprize — înțeleaptă frază) și se trezise în fața magazinului cu scări, care este un vast edificiu luminat *a giorno*, cu vitrinele sale mari spre stradă. De fapt edificiul nu este nici bar, nici magazin comercial ; este o clădire modernă din oțel și sticlă. În centrul holului de la parter se află patru scări de metal, patru scări de metal strălucitor întoarse una către alta ca și cînd ar fi patru personaje fixate pentru eternitate pe o scenă necunoscută. Elias realizează, în fine, că se află în apropierea serviciului de Salvare al Capitalei.

Salvarea, cu pereții ei murdari, avînd alături zidurile și mai leproase ale morgii. Mai jos, cartierul Mouraria, plin de baruri cu cuțite în burtă și cu sifilis la discreție, unde *Ramonele* Mămicuței Judiciare vin să-și culeagă fetițele de mai multe ori pe noapte. Elias nu dă atenție, trece mai departe. Va urca pe strada Madalena, cea cu bazarele ortopedice, brațe mecanice și cărucioare zburătoare, iar acolo, sus, pe colina cea mai înaltă a orașului, îl așteaptă cușca de sticlă și fereastră către Teju, acolo îl va întîlni pe lagartul Lizardo așteptîndu-și rația de insecte. Nu mai merg tramvaiele, nici taxiurile, șoferii au adormit, ici-colo cîte o lumină roșie sau verde sclipește în noapte ca licuricii solitari.

Elias fredonează pianissimo. S-a oprit în fața vitrinei unei agenții de voiaj ca să mai privească o dată la borcănelul cu insecte. La lumina fluorescentă și distorsionată de unghiurile sticlei gîngăniile dinăuntru par monstruoase. Cărăbuși blindați cu carapace, o călugăriță de un verde virginal mai mult decît sinistru, gîndaci cu picioarele păroase și ochi întunencați ca plumbul. Toți se agită violent, o amestecătură de guri și de articulații, luptîndu-se într-o lume închisă, sechestrată. *PORTUGALIA, Europe's Best Kept Secret,* anunță un afiș din vitrină, *Fly Tap.* Alături un gigant cu aripi (care vrea să spună : KLM, Olanda deasupra norilor) și sloganul : „Cu-Agenția-Abreu-tot-pămîntul-e-al-tău".

Exact în acel moment vede pe stradă trei cuști pe roți venind nu se știe de unde. De departe. Cu siguranță de pe Autostrada nordului. Sînt trei transporturi de circ care troncănesc alene scăldate de lumina zorilor. Cuștile au gratii dar nu au fiare sălbatice înăuntru. Înăuntrul lor sînt oameni, oameni somnoroși cu figuri stupide. Defilează pe străzile deșarte, așezați pe podeaua cuștilor, cu picioarele bălăbănind afară, cu capetele între gratii.

Elias nu mai cîntă. Pleacă mai departe. Restul drumului se gîndește la acei oameni care traversează noaptea orașul în cuști cu gratii. Și, ceea ce îl impresionează mai mult, este senzația că acei oameni par să vagabondeze fără destinație.

(Frînturile din *zarzuelele* și din melodiile pe care șeful de brigadă, Elias Santana, le-a intonat în plimbarea sa nocturnă :
— La Violetera
— Ultimul cuplet
— Carmen de Bizet
— O, Sole Mio !
— Clopotele din Corneville.)

SFÎRȘIT

Apendice

Pag. 13 „Șeful Santana a murit în Angola, în februarie 1974, pe cînd îndeplinea funcția de subinspector al Companiei de diamante. În ultimul timp, aici (la Lisabona) ajungeau destul de rar vești despre el. Se spune că se africanizase, mai precis că se „cafrizase"[1]. I se spunea „Covas cafrizatul". Avea o mulțime de copii negri, negri-cafri. Adevărul este că a murit în împrejurări groaznice. Nu s-a aflat niciodată cum s-a întîmplat. Se pare că i-au găsit cadavrul descompus într-o magazie oarecare, unde se întîlnea cu indigene, femei de proastă faimă. Șefii săi nu priveau cu prea mare îngăduință legăturile sale cu negresele. La autopsie s-a descoperit că omul prezenta simptome de otrăvire. Cu această ocazie s-a mai aflat că Elias Covas obișnuia să folosească leacuri băbești pentru a-și trata bolile sale."
(Din discuțiile autorului cu Silvino Roque, mai 1979.)

Pag. 54 Maltîs Soares, „Celebrul Maltês", cum îl numește Otelo Saraiva de Carvalho în

[1] Cuvînt derivat din „cafri" = populație africană de limbă bantu.

cartea sa *Alvorada em Avril* era comandant al poliției de șoc, cunoscut pentru acțiunile sale pline de cruzime și teroare pe străzile Lisabonei și pentru atașamentul necondiționat Poliției secrete (PIDE). Otelo amintește că în ziua Revoluției acesta și-a oferit cu servilitate serviciile sale forțelor eliberatoare pentru a reglementa tranzitul Lisabonei.

Pag. 82 „Maiorul cu monoclu" : generalul Antonio de Spinola, mai tîrziu președinte al Republicii Portugheze.

Pag. 159 Aici, ca de altfel și în alte capitole ale lucrării, îi sînt dator arhitectului Fontenova, care a clarificat personal diferite fapte din procesul crimei.
În ceea ce privește trimiterea hainelor și banilor de către mamă, se știe, de exemplu, că s-a recurs la această soluție din motivele expuse și, de asemenea, pentru a fi pregătiți în cazul unui asalt al poliției în *Casa da Vereda*. A existat și un proiect de abandonare a maiorului, care a fost conceput în momentul în care „comportamentul lui Dantas se degradase într-atît, încît ar fi reprezentat un pericol în conviețuirea cu el". Fontenova Sarmento a început să-și elaboreze planul de unul singur pentru a-l pune în practică într-una din zilele în care Mena ar fi fost plecată după provizii.
Planul se baza pe două condiții fundamentale : prima, ca fuga din *Casa da Vereda*

să se realizeze împreună, pentru ca nici Mena nici caporalul să nu rămînă la discreția maiorului și a doua, să se asigure evitarea eventualelor represalii asupra oamenilor de pe așa numita „Listă neagră“. În cazul că Mena ar fi fost de acord cu acest plan, ar fi trebuit ca în una din deplasările ei, în loc să se îndrepte către orășelul Fornos, să se refugieze în casa preotului Miguel Barahona, prieten din copilărie al arhitectului, unde el și caporalul i s-ar fi alăturat în aceeași zi. De acolo ar fi urmat să stabilească contacte cu persoanele de pe lista neagră (cinci, în total), avizîndu-i despre posibilitatea de a fi denunțați de către maior. Erau persoane absolut străine de „Mișcare“ și, în principiu, le-ar fi fost ușor să evite acuzațiile. În principiu, a subliniat Fontenova. Dar mai exista posibilitatea ca vreunul dintre ei să fi fost înscris în alte organizații și aceasta devenea o problemă. În urma unui astfel de denunț puteau să se descopere rețele foarte concrete și de mare importanță, pe care Fontenova nu le putea bănui. Aceasta i-a fost suficient pentru a renunța la proiect, a conchis el (Fontenova).

Pag. 176 Prezumția unor legături ale victimei cu PIDE erau, evident, nefondate. Din contra, PIDE îl suspecta pe maior încă de mult timp (fapt verificat și din cercetarea arhivelor acestei poliții, mult mai tîrziu, după victoria Revoluției din 25 aprilie).

Ca și alți militari care au fost trimiși în Indiile portugheze, Dantas Castro îl cunoscuse acolo pe Casimiro Monteiro, care în acel timp se afla în funcția de șef de brigadă al Poliției speciale, însărcinată cu represiunea mișcărilor independiste.
Monteiro, el însuși de sînge indian, a fost judecat mai tîrziu pentru circa cincizeci de crime comise în timpul serviciului său, chiar în districtul în care se născuse. (Vezi *Cazul Delgado*, de M. Garcia și L. Mauricio.) Mai tîrziu, sub presiunile făcute de sectoarele politice ultrasalazariste, unde era cunoscut sub porecla de „Leopardul“, Casimiro Monteiro a fost absolvit de pedeapsă și cooptat în serviciul Poliției secrete (PIDE). Ziarul catolic, *A voz de Chaves* din 24.07.1958 i-a oferit și o reabilitare publică, denumindu-l într-un articol „un gigant al Portugaliei contemporane și unul dintre cei mai demni reprezentanți ai rasei lusitane din toate timpurile“.

Pag. 196 Dincolo de textul procesului, reconstituirea „Nopții generalilor“ este inspirată din descrierile personale ale arhitectului Fontenova Sarmento. Repetatele referiri ale maiorului în legătură cu corupția înaltelor personalități militare sînt ilustrate prin exemplele citate în roman, care au fost extrase din următoarele surse :
a. — *Frica*, de Fernando Queroga ; *Portugal Oprimido*, Ed. *O Século*, Lisabona, 1974 ;

Alvorada em Abril, Ed. Bertrand, Lisabona, 1977 ;
b. — *Prețul*, Queroga, Opere ; *Memórias do Capitao*, Sermiento Pimentel, Ed. Felman Rego, Sao Paulo, 1962 ;
c. — *Denunțul*, *Documentos secretos da PIDE*, de Nuno Vasco, Ed. Bertrand, Lisabona, 1976 ; *Relatorio Stohrer do III Reich (Documents secrets*, Ed. Paul Dupont, Paris).
Generalul Galvao de Melo, mai tîrziu, în 1980, candidat la Președenția Republicii. Despre aceasta se știe că „în urmă cu cîțiva ani, a apărut o scrisoare pe care respectivul ar fi trimis-o, în 1962, lui Salazar. În scrisoare se relata despre o conspirație contra regimului fascist, la care a aderat numai pentru a-l putea informa mai bine pe Excelența Sa“ — Colonel Varela Gomez, interviu pentru cotidianul *Diario de Lisboa*, 01.08.1982.
Scrisoarea către generalii (Lopes da Silva, Beleza Ferraz, J. Botelho Moniz și Costa Macedo) a fost publicată în lucrarea „*Missao em Portugal*“, de Alvaro Lins, Rio de Janeiro, 1963.

Pag. 221 Inspectorul, José Aurélio Boim Falcao, era unul din anchetatorii de mare rutină al Poliției secrete (PIDE) ; Silvino da Costa Mortagua a ajuns și el să facă o lungă carieră în poliție datorită brutalităților folosite în activitatea sa.

Pag. 228 „Eu cred că frica este o formă dramatică a singurătății. O formă limită, de asemenea, pentru că corespunde unei rupturi de echilibru al individului în raport cu mediul exterior. Dar și mai rău este cînd această ruptură sfîrșește prin a crea o logică de apărare. Eu, cel puțin, m-am convins că această ***logică a fricii*** duce la stabilirea unor adevărate relații morbide cu valori alienante, pînă la limitele în care se ajunge ca frica să devină asasină.“ Arhitectul Fontenova, în conversația pe care a avut-o cu autorul în vara anului 1980.

Notă finală :

1. — În toamna anului 1961 L. V. care se afla sub azil politic la Ambasada Braziliei la Lisabona, mi-a trimis o scrisoare de 22 pagini, a unui tînăr care cu luni înainte fusese condamnat la pedeapsa capitală, fiind coautor la o omucidere. Textul era o descriere lucidă și sinceră a unei tragedii care perturbase profund opinia publică a țării. Impresiona modul său de a expune simplu și obiectiv, convingerea sa analizată despre ceea ce îl determinase să comită crima și mai ales modul curajos în care-și expunea opiniile.

Citirea, mai tîrziu, a celor două procese-verbale (ale Poliției Judiciare și ale PIDE) mi-a confirmat seninătatea destăinuirii sale, dar numai după ce m-am întîlnit cu autorul scrisorii, cînd își îndeplinise pedeapsa, am putut să evaluez dimensiunea profundei sale obiectivități. Am înțeles atunci că la acel om sensibil și dotat cu creativitate și imaginație obsesia corectitudinii și a onestității merge pînă la depersonalizarea deliberată pe care și-a impus-o lui însuși ca un principiu al analizei acestui capitol din viața sa.

Atunci ca și astăzi, el știa că în tragedia sa proprie a existat și o mare parte de eroare

colectivă ; că societățile bazate pe teroare se servesc de crimele obișnuite pentru a justifica crimele sociale pe care ele însile le monitorizează și că în toate aceste crime (politice) se află prezente mîna și concepțiile acelei societăți. El a înțeles ca nimeni altul acest lucru, dar a tăcut. Pentru nimic în lume nu ar fi apelat la toleranță din partea acelei societăți și mai puțin încă la milă. Înțelegere din partea celorlalți ? El nu a putut cere să se analizeze în mod părtinitor situația sa. Pentru el cel mai important lucru a fost și a rămas să se erijeze în propriul său acuzator. Și aceasta izvora pînă la urmă din sentimentul de singurătate. Singurătatea cea mai profundă.

2. — După douăzeci de ani de la evenimente, singurătatea „verticală“, așa cum o denumește el astăzi, este, cred eu, un răspuns la singurătatea împărtășită împreună cu cei cu care a trăit-o atunci. La această experiență a teroarei el răspunde azi cu o analiză brutală și obiectivă făcută de el singur. Nici o atenuantă. Astfel s-a detașat el de acea frică, pentru că știe, a spus-o chiar într-una din zile, că frica poate fi o formă dramatică a singurătății“.

3. — Frica, o formă dramatică, o limită a singurătății. A spus el ? Sînt într-adevăr cuvintele lui, a acelui arhitect, Fontenova ? Sau ale altcuiva ? Cine știe ? Nu cumva eu am auzit spunîndu-se astfel și apoi am încercat să redau ideea cît mai exact și mai real ?

În anumite cazuri (eu aș putea adăuga, în toate) există circumstanțe care proiectează in-

dividul într-o situație semnificativă pentru întreaga societate în care trăiește. Un caz oarecare poate să se transforme într-un concept universal valabil. Materie istorică pentru unii, materie de ficțiune pentru alții, dar și într-un caz și în altul semnificativă pentru a fi abordată. A trebuit să ne punem această întrebare pentru că ea ne-a marcat profund pe fiecare din noi — astfel am gîndit această carte, acest roman. În el, arhitectul Fontenova este un personaj literar și, de asemenea, maiorul. Și Mena. Și caporalul Barroca. Toți sînt personaje literare, așa este, dar cu rezonanțe reale.

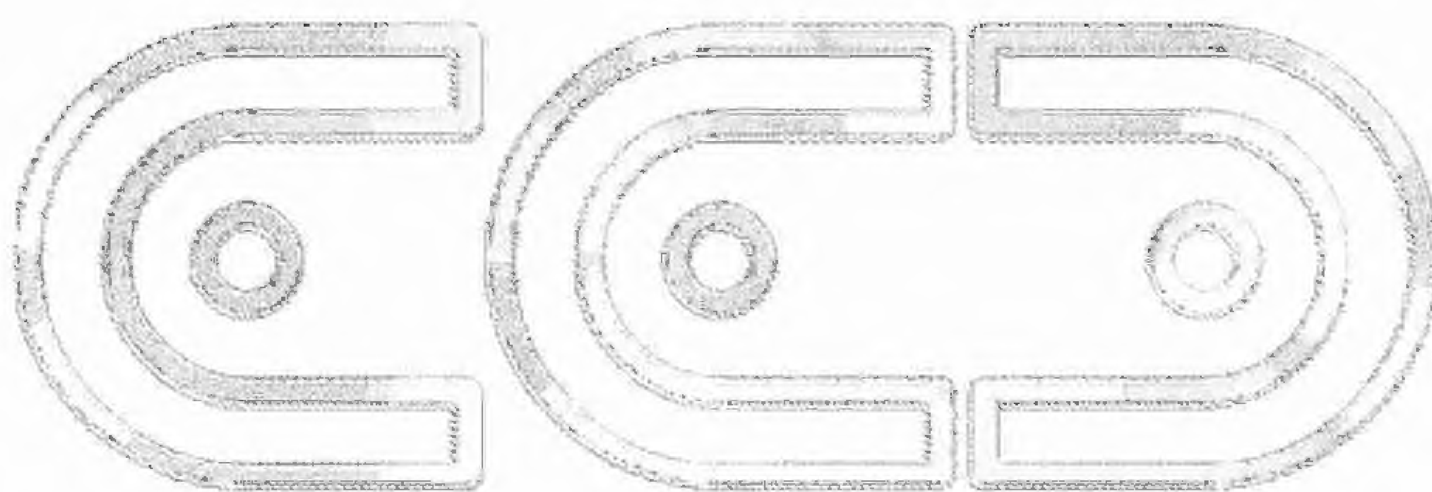
Între faptele reale și ficțiune există distanțe și apropieri la fiecare pas, totul însă convergînd spre un paralelism autonom, într-o confluență conflictuală, care, bineînțeles, nu este o pură coincidență.

J. C. P.
septembrie 1982

Lector : MICHAELA PETRESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK
*
Coli de tipar : 11,25 ; Bun de tipar : 20.06 1988.
*
Tiparul executat sub cd 5081/988 la ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ BACĂU, Str. Mioriței nr. 27.

Scanare și prelucrare digitală

de

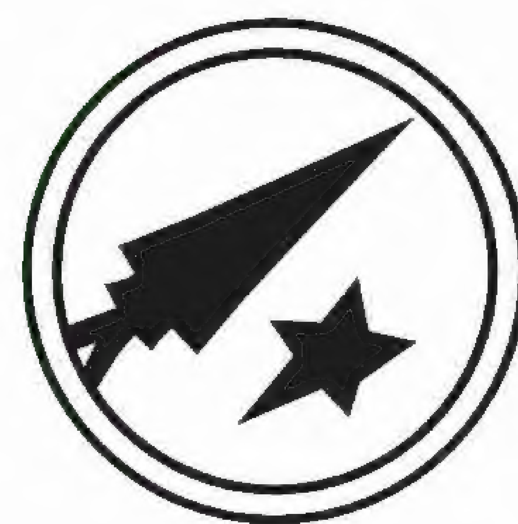
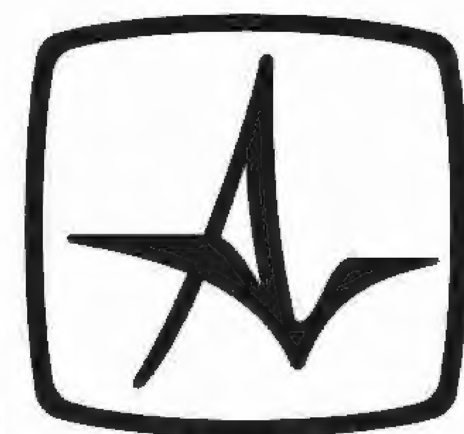

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

